

Wishing Journal Review

ISSN : 2774-0218 (Online)

Wishing Journal Review (WJR)

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Vol.05 No.02 (May-August 2025)

ปีที่ 05 ฉบับที่ 02 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2568)

Wishing Journal Review. (WJR)

ISSN : 2774-0218 (ออนไลน์) วารสารภาวนาสาธิตปริทัศน์

Volume 5 No 2 (May – August 2025) ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2568)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้บริการทางวิชาการในสังคมอุดมปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญา และเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพบูลย์ ชินวิโส)

พระครูศรีธรรมนาท

พระราชสุตถาภรณ์ (ประศักดิ์ อคฺคปญฺโญ) รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณฺณเมโ) ผศ.

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาน จนฺทสาโร) รศ.ดร.

พระครูโสภณพุทธศาสตร์ (เชี่ยว ชุตินฺธโร) ผศ.ดร.

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ์ พึ่งเทียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

บรรณาธิการ (Chief Editor) : พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editors) : ผศ. ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และ ดร. ดลนพร วราโพธิ์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร. อินฉา ศิริวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

พระปลัดทวีญญ อคฺควชิโร, ดร.

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนันภรณ์ อารีกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระมหาฉัตรชัย ขยญาณเมธี, ดร.

รองเจ้าคณะอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

พระมหาคณาวุฒิ อคฺคปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหานพพร อภิพนฺโธ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขานุการ/ศิลปกรรม : ดร. ดลนพร วราโพธิ์

สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150 โทร 032-206290

สารจากบรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2568) นี้ นับได้ว่าเป็นวารสารที่มีคุณภาพทางด้านวิชาการเกี่ยวกับการศึกษา สังคมศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่จักได้รับการยอมรับในระดับชาติ และจักพัฒนาฐานข้อมูลปรากฏในศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย TCI (Thai-Journal Citation Index Center) ในอนาคตตอนใกล้นี้ บทความวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือว่าเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านสังคมและพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับ สังคมศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งที่พึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กันไปกับวิชาการคือความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการแบบสังคมพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดถึงแหล่งสังคมปฐมภูมิ สังคมทุติยภูมิ เศรษฐกิจกติกาสังคม และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลการวิจัยและข้อค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์ วิจาร์ณ อยู่บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล ที่สำคัญนักวิชาการทางสังคมทางพระพุทธศาสนานั้น พึงปลูกศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาประเทศชาติ และเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาทีมงานจัดทำวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ที่ได้ช่วยกันผลิตงานวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ชาวโลกได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางสืบไป

(พระครูภาวนาโชติคุณ)

บรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมบุรณ์ สุธมโม รัต.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระณรงค์ ฐานวุฑโฒ ฝศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.	เจ้าคณะตำบลปากช่อง เจ้าอาวาสวัดถ้ำสิงโตทอง
พระครูวัชรสุวรรณาท, ดร.	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุนทรวัชรกิจ, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหากังวาน ธีรธมโม, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อินฉา ศิริวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ศิริวัฒน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดาวุฒิ หมั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ดลนพร วราโพธิ์	นักวิชาการอิสระ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท)	วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ สุจริตรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวน ภารังกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หุ่นวิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ ธีธัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันยธร ตินภพ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุ่งรังสิมา สัตยาไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
อาจารย์ ศุภินันท์การย์ ระวังวงศา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ดร. สีฟ้า ณ นคร	นักวิชาการอิสระ
ดร. อาทิตา ชูตระกูล	นักวิชาการอิสระ
ดร. ณัฏพงษ์ วิชัยอัชชะ	นักวิชาการอิสระ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารจากบรรณาธิการ	i
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงบทความ (Peer Review)	(1)
สารบัญ	ก
Academic Articles/บทความวิชาการ	
1. Guidelines for active learning management for students แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเชิงรุก <i>Phra Maha Sawatkorn Theerapanyo (Heeb Sai)</i> พระมหาศวัสกร อีรปัญญา (หีบใส)	AA 1-12
2. Academic administration towards excellence with the principles of the four virtues การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศด้วยหลักหลักคุณธรรม 4 <i>Phra Palad Naphongkorn Kantawanno (Pintong)</i> พระปลัดณพงษ์กร กนตวณโณ (ปิ่นทอง)	AA 13-22
3. Music helps students to enjoy learning with love ดนตรีช่วยให้นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้ด้วยใจรัก <i>Khemanit Rattnadechaphiwat</i> เขมนิจ รัตนเดชาภิวัดน์	AA 23-32
4. Democratic society according to the 12 values สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ <i>Manita Rakchai</i> มานิตา รักชัย	AA 33-48
5. The Development of Social Leadership in Sangha Administrators การพัฒนาภาวะผู้นำทางสังคมของพระสังฆาธิการ <i>Phra Samu Somporn Tissavaro (Surasit)</i> พระสมุห์สมพร ตีร์สวโร (สุรสิทธิ์)	AA 49-58
6. The Model for Social Teaching Assist to Integration รูปแบบการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ <i>Phra Chirayu Uttamo (Mul Mak)</i> พระจिरายู อุตตโม (มูลมาก)	AA 59-74

Academic Articles/บทความวิชาการ

หน้า

- 7 The teaching of social studies based on the integrated approach with the principles of the Threefold Training (Tri-Sikkhā)
การสอนสังคมศึกษาตามแนวคิดบูรณาการกับหลักไตรสิกขา
Phramaha Natdanai Thanavuddho (Niamhom)
พระมหาณัฐดนัย ฐานวฑฺฒโฒ (เนียมหอม) AA 75-84
- 8 Buddhist Learning Management by Sangha Administrative Organizations for Behavioral Change of Monks and Buddhist Followers
การจัดการเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน
Sak Prasandee
ศักดิ์ ประสานดี AA 85-96

Research Articles/บทความวิจัย

หน้า

9. Guidelines for academic administration by school administrators to raise achievement levels O-NET testing of students in educational institutions Under the local government organization, Rayong Province
แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์การทดสอบ O-NET ของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดระยอง
Witsarut Suwannasing, Pratoomtong Trirat, Wilaichitra Nilsawaddi
วิศรุต สุวรรณสิงห์, ประทุมทอง ไตรรัตน์, วิไลจิตร นิลสวัสดิ์ RA 1-14
10. Management of educational institutions according to concepts and working happily to promote the work of educational institutions in the Special Education Administration Office
แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
Rattasart Sarin, Pratoomtong Trirat, Tanisya Jiriyasin
รัฐศาสตร์ สาริน, ประทุมทอง ไตรรัตน์, ธัญญา จิริยสิน AR 15-32

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

หนึ่ง

แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเชิงรุก

Guidelines for active learning management for students

พระมหาศวัสกร อีรปญโญ (เห็บใส)

นิสิตดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Maha Sawatkorn Theerapanyo (Heeb Sai)

Ph.d Student for Buddhist Educational Administration, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : Surachaihongtrakoo1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำแนวทางการพัฒนาตนเองของนักเรียนในการเรียนรู้ให้ทันการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยอาศัยการวิเคราะห์เอกสารและแนวคิดของนักวิชาการด้วยการสังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเชิงรุกพบว่า ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิชเสนอว่านักเรียนทุกคนต้องมีหลัก ASK (Attitude Skill Knowledge) ซึ่งมีการกำหนดเป้าหมาย มีคำแนะนำ และหาวิธีการปฏิบัติได้หลากหลาย ทั้งหมดไม่ได้อยู่บนฐานของการถ่ายทอดความรู้ แต่อยู่บนฐานของ active learning เรียนโดยการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ และสิริยุพา ศกุนตะเสถียร ว่าการจัดการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้เรียนเองตามทฤษฎีการเรียนรู้จากชุมชนและสภาพแวดล้อมอย่างมีกัลยาณมิตรฯ

คำสำคัญ: การพัฒนาตนเอง , การเรียนรู้ของนักเรียน, การเรียนบนพื้นฐาน active learning

Abstract

This article aims to propose guidelines for students' self-development in learning to keep pace with changes in the current situation. Based on document analysis and scholars' concepts through the synthesis of active learning management approaches for students, it was found that Professor Dr. Vicharn Panich suggests that every student must possess the ASK principle (Attitude, Skill, Knowledge), which involves setting goals, having recommendations, and finding diverse methods of practice. All of this is not based on the transmission of knowledge but on active learning through practice, which aligns with Chaiwat Wannapong and

Siriyupa Sakuntasein's view that learning should enable learners to gain direct experience from learning resources in their own communities, according to the theory of learning from the community and environment with supportive peers (Kalyanamitra).

Keywords: Self-development, Student learning, Active learning-based learning

1. บทนำ

การพัฒนาให้นักเรียนให้มีความรู้ก้าวหน้าทันในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งมีประเด็นเดียวที่จะรองรับความรวดเร็วและทันการเปลี่ยนแปลงได้ คือ หลักความต้องการในใจนักเรียนเป็นพื้นฐานเริ่มต้น เมื่อใจรัก ความตั้งใจ ความเพียรพยายามจะตามมาและเริ่มคิดหาวิธีการจะไปหาความรู้ นั้น ๆ เมื่อกระตุ้นความรักชอบได้แล้ว กระบวนการอยากทำให้สำเร็จจะขึ้นโดยอัตโนมัติ ด้วยการเริ่มวางแผน อย่างมีเป้าหมาย ถือเป็นหลักการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญ มีบทบาทในการปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนในยุคใหม่ การเรียนให้ดีที่สุดหรือให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดนั้นเป็นเรื่องที่มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง บางคนเห็นว่าการที่จะเรียนได้ดีนั้น ผู้เรียนต้องมีสติปัญญาดี แต่บางคนก็แย้งว่า การเรียนได้ดีหรือเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีวิธีการและกลวิธีในการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ สติปัญญานั้นสำคัญก็จริงแต่เป็นเรื่องรองลงมา ต่อให้มีสติปัญญาดีเลิศอย่างไร แต่ถ้าขาดวิธีการเรียนที่ถูกต้อง เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพก็ย่อมเกิดไม่ได้ (ออนไลน์) เรื่องนี้มีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเพื่อหาทางพัฒนาให้นักเรียนให้รู้จักเป้าหมายในการพัฒนาตนเองหลากหลายวิธี

เมื่อศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช (ออนไลน์) ได้ตั้งคำถามว่า ทำอย่างไร ไม่ให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงแค่ 1 ใน 100 แต่ให้การเรียนรู้แบบนี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย นำองค์ความรู้พวกนี้เข้าห้องเรียนจริง อาจจะต้องเปลี่ยนที่กระทรวงศึกษา กระทรวงศึกษาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบสั่งการ หรือ top to down จะมีหลักสูตรมาตรฐาน ซึ่งที่จริงเขาก็บอกนะว่าหลักสูตรมาตรฐานไม่ได้มีไว้ทำตามแต่มีไว้เป็นข้อเสนอแนะหรือแนะนำต้องดูหลักสูตรมาตรฐานและทำตามให้ได้ สิ่งที่กระทรวงศึกษาควรทำคือการกำหนดว่าเด็กชั้นไหน จะต้องมีความรู้ (ASK (Attitude Skill Knowledge) อย่างไรบ้าง คือกำหนดเป้าหมายมีคำแนะนำ และหาวิธีการปฏิบัติได้หลากหลาย ทั้งหมดไม่ได้อยู่บนฐานของการถ่ายทอดความรู้ แต่อยู่บนฐานของ active learning เรียนโดยการปฏิบัติ ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมให้ชัด ดังนั้นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างคุณภาพการเรียนรู้แบบใหม่คือ ครู เพราะมนุษย์เราจะมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่เรียกว่า empathy เห็นอกเห็น

ใจคนอื่น แต่ในบรรยากาศบางบรรยากาศ การเลี้ยงดู การปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนต้องอาศัยหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 คือหลักการสร้างเป้าหมายในการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในปัจจุบัน

ปัญหาสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนเชื่อมโยงถึงปัญหาโรงเรียนที่ส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนเผชิญปัญหาหลายอย่างทุกวันซึ่งส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้บริหารและครูทำงานหนักเพื่อเอาชนะความท้าทายเหล่านี้ แต่ก็มักจะเป็นเรื่องยาก โดยไม่คำนึงถึงกลยุทธ์ที่โรงเรียนนำไปใช้ มีปัจจัยบางอย่างที่ไม่น่าจะถูกกำจัดออกไป อย่างไรก็ตาม โรงเรียนต้องพยายามอย่างเต็มที่เพื่อลดผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในขณะที่เพิ่มการเรียนรู้ของนักเรียนให้สูงสุด การให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นความท้าทายที่ยากเพราะมีอุปสรรคทางธรรมชาติมากมายที่ขัดขวางการเรียนรู้ ไม่ใช่ทุกโรงเรียนจะต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งหมดที่กล่าวถึง แม้ว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ทั่วประเทศจะต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้มากกว่าหนึ่งประเด็น ภาพลักษณ์โดยรวมของชุมชนรอบๆ โรงเรียนมีผลกระทบอย่างมากต่อตัวโรงเรียนเอง โรงเรียนที่ประสบปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงภายในที่มีนัยสำคัญ จนกว่าจะมีการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงปัญหาภายนอกภายในชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเหล่านี้จำนวนมากถือเป็นปัญหาทางสังคมซึ่งแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่โรงเรียนจะเอาชนะได้

ดังนั้น ปัจจัยตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อเรียนรู้ของนักเรียนที่สำคัญยิ่งก็คือครู เพราะครูส่วนใหญ่ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะตนจึงมีทั้งครูที่ดี และครูที่ไม่ดีพอ แม้ว่าครูที่ไม่ดีจะเป็นตัวแทนของนักเรียนเพียงเล็กน้อย แต่พวกเขาก็มักจะเป็นคนที่สร้างชื่อเสียงได้มากที่สุด สำหรับครูส่วนใหญ่ สิ่งนี้น่าผิดหวังเพราะครูส่วนใหญ่ทำงานหนักทุกวันเพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนจะได้รับการศึกษาคุณภาพสูง ครูที่ไม่ดีสามารถกำหนดนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนได้มาก พวกเขาสามารถสร้างช่องว่างการเรียนรู้ที่สำคัญ ทำให้งานของครูคนต่อไปยากขึ้นมาก ครูที่ไม่ดีสามารถสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยปัญหาเรื่องระเบียบวินัยและความโกลาหล ทำให้เกิดรูปแบบที่ยากจะทำลาย ในที่สุด และอาจทำลายล้างที่สุด พวกเขาสามารถทำลายความมั่นใจของนักเรียนส่งผลให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพได้ในภาพรวม (ออนไลน์)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวได้ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีดังต่อไปนี้ ผลการ ศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนารูปแบบการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่าโดยรวมสภาพปัญหาอยู่ที่ระดับปานและยังพบว่า โดยรวมความต้องการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้จริงในชีวิตประจำวันของนักเรียน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมากจากการ จัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยังเป็นเรื่องใหม่และ มีความท้าทาย ในการเตรียมตัวของ ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียนให้พร้อมกับการเรียน รู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของการปรับ เปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผล ต่อชีวิตและสังคม ผู้สอนจึงต้องมีความตื่นตัวและ เตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ (ขวัญชัย ช้วนา และคณะ, 2561 : 67)

2. การจัดการเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริงหรือเสมือนสภาพจริง

การจัดการเรียนรู้ได้มีนักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดเรียนรู้ไว้ ดังนี้

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541 : 8) ได้กล่าวว่า การจัดเรียนรู้เพื่อให้การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนมีความเข้มข้นคงทนประการที่สำคัญ คือ ต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลายโดยคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญพบว่า ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายได้ดีถ้าลงมือปฏิบัติจริงและมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้และวิธีการหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ประกอบกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการและได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญข้อควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมี ดังนี้

1. บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริงหรือเสมือนสภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองมากที่สุด
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. มีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร (2542 : 131-132) ได้กล่าวถึงการจัดเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้เรียนเองตามทฤษฎีการเรียนรู้จากชุมชนมีแนวคิดที่ว่า

1. การเรียนรู้โดยพื้นฐานเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทั่วไปเราจัดระบบการเรียนรู้ตามสภาพสังคมที่เราอยู่ ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
2. ความรู้ต้องบูรณาการกับชีวิตในชุมชนความรู้ที่แท้จริงต้องมีการบูรณาการทั้งการปฏิบัติความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรอบรู้ในชุมชนที่ตนอาศัย
3. กระบวนการเรียนรู้และการเป็นสมาชิกชุมชนเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ชุมชนกำหนดสิ่งที่จะให้เราเรียนรู้และสิ่งที่เราเรียนรู้ก็กลับคืนสู่ชุมชนด้วย
4. ความรู้และการปฏิบัติแยกจากกันไม่ได้เป็นไปไม่ได้ที่เราจะรู้อะไรโดยไม่เคยลงมือทำในขณะที่เราทำอะไรได้เพราะเราได้เรียนรู้แล้ว
5. การมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้การได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมีผลทั้งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเองและทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

3. ประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้มีประสบการณ์ประสบความสำเร็จในงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

2. แหล่งวิทยาการได้แก่สถาบันองค์กรหน่วยงานห้องสมุดซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

3. สถานประกอบการซึ่งให้บริการความรู้ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

4. ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์

5. สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์

6. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

นอกจากนั้นประจักษ์ บุญอารีย์ ได้กล่าวถึงประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติได้แก่แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน น้ำ สัตว์ พืช อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นจากองค์กรภาครัฐและเอกชนมี ดังนี้

1) หอสมุดของท้องถิ่น และห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษาขององค์กรเอกชนหรือของส่วนบุคคล

2) สถาบันการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมหอศิลป์พิพิธภัณฑ์ เมือง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และศูนย์วิทยาศาสตร์ฯลฯ

3) แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นสถานที่อันมีร่องรอยความเป็นมาในอดีต เช่น ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า วัดเก่า ภาพเขียนสีผนังถ้ำ เต่าเผา เครื่องปั้นดินเผา ปราสาทขอม ฯลฯ

4) สถานที่ราชการให้ประชาชนได้สามารถเรียนรู้และเข้าใจในภารกิจต่าง ๆ

5) สถานประกอบการของเอกชนสามารถให้ผู้ต้องการเรียนรู้เข้าไปเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ได้

6) สถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน ป่าชุมชน ค่ายลูกเสือ ฯลฯ

7) แดนเคารพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นสถานที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณของความเชื่อของแต่ละชุมชน

3. วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัดของชุมชนชาวพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลาม ฯลฯ

4. ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวคน) และมีสถานที่ที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากการกระทำของภูมิปัญญาบุคคล

5. กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีท้องถิ่นมีการละเล่นและประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ เช่น ประเพณี 12 เดือน ประเพณีภาคอีสานตอนใต้ 12 ครอง 14 ซึ่งมีความรู้และการปฏิบัติแตกต่างกันไป

6. วัตถุเครื่องมือ เครื่องใช้ในท้องถิ่นอันเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น

7. แหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

8. แหล่งการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารและโทรคมนาคมในทุกท้องถิ่น สามารถมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสามารถจัดได้ทั้งในสถาบันการศึกษาและธุรกิจ

คำริ บุญชู ได้จำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคลได้แก่บุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชนซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัทข้าราชการ ภูมิปัญญา ศิลปิน นักกีฬา

2. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเช่นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัท ธนาคารโรงแรมสห โรงงานอุตสาหกรรม หอสมุด ถนน สะพาน เขื่อน ฝ่ายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬาสนามบิน

3. แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ ทะเลเกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก หุ่นา สัตว์ป่า สัตว์น้ำ

4. แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคมประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้านดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

เกษม คำบุตดา ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชนเช่น หอสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง สวนสาธารณะ ป่าต้นไม้ ไร่ ไร่นา อุทยานธรรมชาติ รวมทั้งสัตว์ต่าง ๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น

4. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น หนังสือตำราวิทยาสารวารสารสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์แผ่นปลิวป้ายโฆษณาต่าง ๆ รายการวิทยุรายการโทรทัศน์เสียงตามสายเกมคอมพิวเตอร์และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เป็นต้น

4. แนวทางปฏิบัติในการเรียนรู้แบบใหม่

นักทฤษฎีที่ถูกนิยมเลือกมาประยุกต์มากคนหนึ่งคือ สกินเนอร์ (Skinner) (2542 : 107-129) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคานบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะวิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนลูกคานจะมีอาหารตกลงมาให้กิน ทำหลาย ๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคานทำให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น

จากแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1. ต้องศึกษาเรื่องพฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

2. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว (จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด 2 ตัว ตัวหนึ่งกดคานจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกดคานบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคานทันที ตัวที่ 2 จะยังกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

3. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อต หนูจะวิ่งพลาจนวนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลาจนวนอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

4. การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับปรือปลุกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1. ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

2. การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

3. การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการจัดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรจัดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุดวิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อภรณ์ ใจเที่ยง (2553) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

- 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว
- 2) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น
- 3) การแนะนำในการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสมไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่ถอยเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้
- 4) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น
- 5) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวัน จะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียกในตอนบ่าย
- 6) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

5. แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ครูนิยมใช้ในโรงเรียนเชิงรุก

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานแบบ PBL (Problem-Based Learning)

- 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหา โดยเริ่มจากปัญหาจริงในชีวิต หรือสถานการณ์จำลอง ที่ท้าทายความคิด
- 2) กระตุ้นให้ผู้เรียน ค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน เพื่อหาทางออก ฝึกฝนทักษะการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์
- 3) ตัวอย่าง: การนำเสนอกรณีศึกษา การจำลองสถานการณ์ โครงการงาน

การเรียนรู้แบบโครงการ (Project-Based Learning)

- 1) ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างผลงาน หรือนำเสนอโครงการ ตามความสนใจ โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน
- 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม การวางแผน การจัดการ และการแก้ปัญหา
- 3) ตัวอย่าง: การสร้างชิ้นงาน การจัดกิจกรรม การพัฒนาแอปพลิเคชัน

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

- 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันความรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในกลุ่มเล็กๆ
- 2) ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ และการเรียนรู้จากกันและกัน
- 3) ตัวอย่าง: การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง การสอนเพื่อน

การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning)

- 1) เชื่อมโยงความรู้จากศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นภาพรวม และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
- 2) ส่งเสริมการคิดแบบองค์รวม การเชื่อมโยง และการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ
- 3) ตัวอย่าง: การจัดการเรียนรู้แบบสตีม (STEAM) ที่บูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี

วิศวกรรมศาสตร์ ศิลปะ และคณิตศาสตร์

การเรียนรู้โดยใช้เกม (Game-Based Learning)

- 1) ใช้เกมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มความสุข ความน่าสนใจ และแรงจูงใจ
- 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ การฝึกฝนทักษะ การแก้ปัญหา และการคิดเชิงกลยุทธ์
- 3) ตัวอย่าง: เกมจำลองสถานการณ์ เกมฝึกทักษะ เกมตอบคำถาม

การเรียนรู้ออนไลน์ (Online Learning)

- 1) ใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เข้าถึงแหล่งข้อมูล และผู้สอน ได้ทุกที่ทุกเวลา
- 2) มีความยืดหยุ่น สามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการ และความสะดวกของผู้เรียน
- 3) ตัวอย่าง: ระบบ วิดีโอ ออนไลน์

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)

- 1) ผสมผสานการเรียนรู้แบบดั้งเดิม เข้ากับการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 2) ตัวอย่าง: การเรียนในห้องเรียน ควบคู่กับการเรียนออนไลน์ การใช้สื่อออนไลน์เสริม การทำแบบฝึกหัดออนไลน์

การเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personalized Learning)

- 1) ออกแบบการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ รูปแบบการเรียนรู้ และระดับความสามารถ ของผู้เรียนแต่ละคน
- 2) ใช้เทคโนโลยี และข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ และปรับแต่ง เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผล
- 3) ตัวอย่าง: ระบบแนะนำเนื้อหา การเรียนรู้แบบปรับระดับ

6. การประยุกต์การเรียนรู้แบบใหม่เชิงพุทธ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2543 : 79) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดีดังนี้

1. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมาย ของสิ่งที่ทำนั้น
อยากทำสิ่งนั้น ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ

2. วิริยะ แปลว่า ความอดทนอดกลั้น บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่อ อุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เข้าแล้ว แม้ได้ยิวว่าจุดหมายจะบรรลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้เดือน เขาก็ไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ให้สำเร็จ

3. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน

4. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ และจะแก้ไขจุดไหน เป็นเหตุให้จิตแน่ว แน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่ออกแวก เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ

จากหลักการดังกล่าวสามารถนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ดังนี้ 1) สร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) เริ่มต้นด้วยกิจกรรมที่น่าสนใจ กระตุ้นความสงสัย หรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของนักเรียน เพื่อให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ 2) ส่งเสริมความมุ่งมั่น (วิริยะ) ออกแบบกิจกรรมที่ต้องใช้ความพยายามและความต่อเนื่อง สนับสนุนและให้กำลังใจนักเรียนเมื่อเผชิญกับความท้าทาย 3) กระตุ้นการมีส่วนร่วม (จิตตะ) โดยการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ 4) สนับสนุนการคิดวิเคราะห์ (วิมังสา) เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนตั้งคำถาม คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้เชิงรุกตามหลักอิทธิบาท 4 มุ่งเน้นการสร้างผู้เรียนที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ มีความพยายาม มีสมาธิจดจ่อ และสามารถไตร่ตรองเพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติในการเรียนรู้แบบใหม่ซึ่งต้องเปรียบเทียบกับการเรียนรู้แบบเก่าที่เป็นเรื่องภายในของแต่ละคน เป็นวิถีคิด เป็นทฤษฎี เพราะฉะนั้นห้องเรียนต้องเจียบๆ เด็กๆ ต้องคิดอยู่กับตัวเอง ซึ่งมีทั้งถูกและผิด แต่การเรียนรู้สมัยใหม่ที่ว่าเปลี่ยนการเรียนรู้หรือดีกว่า คือการเรียนเป็นกลุ่ม เรียนโดยการฟังคนอื่นด้วย ฟังข้อคิดเห็นที่เราเองไม่ได้คิดเหมือนกัน คือเรียนความแตกต่าง เรียนให้รู้ว่าไปเจอประสบการณ์เรื่องหนึ่ง ทำกิจกรรมร่วมกัน เราตีความอย่างนี้ แต่เพื่อนตีความต่างกัน บางทีตรงกันข้าม บางทีคล้ายๆ กันแต่มีบางมุมที่ไม่เหมือน พอเรียนแบบนี้เข้า เด็กหรือผู้เรียนรวมด้วยกัน ก็จะเข้าใจว่าเรื่องแบบนี้มันไม่ใช่มีวิธีเดียว มันมีหลายมิติ มิติความรู้สึก มิติความเชื่อมโยง (ออนไลน์) กล่าวได้ว่าหลักคุณภาพการเรียนรู้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่ว่า การพัฒนา

ศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยมุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งความรู้ ทักษะชีวิตและการทำงานตลอดถึงการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560 : 108)

7. สรุป

สรุปการเรียนรู้แบบใหม่ของนักเรียนแบบเชิงรุก มีประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและปรับจากการสอนที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แต่เพียงผู้เดียว ไปเป็นการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทหลักในการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง คิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำงานร่วมกัน 3) ใช้กิจกรรมหลากหลาย และนำวิธีการสอนที่หลากหลายมาใช้ เช่น การเรียนรู้แบบโครงการ (Project-based Learning), การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning), การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning), การสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-based Learning) เป็นต้น 4) พัฒนาทักษะที่จำเป็นและมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และ จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็น ความมั่นใจ และการเรียนรู้ร่วมกัน 5) ประเมินผลเพื่อพัฒนาโดยใช้การประเมินผลที่หลากหลาย ไม่ใช่แค่การสอบปลายภาค แต่รวมถึงการสังเกตพฤติกรรม การประเมินผลงาน และการประเมินตนเอง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการเรียนการสอนโดยรวมคือ การเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอน (Teacher) เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่คอยสนับสนุนและชี้แนะให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง เพื่อประสิทธิภาพจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนต่อไปในอนาคตต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

- ขวัญชัย ช้วนา และคณะ. (2561). *การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ 37 ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน พ.ศ. 2561.
- ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541). *ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคืออะไร*. วารสารปฏิรูปการศึกษา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 5.2541.
- นพ.วิจารณ์ พานิช. (2568). *ปัญหาโรงเรียนที่ส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียน*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://thepotential.org/knowledge/prof-vicharn-panich/>.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *ธรรมะกับการทำงาน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม.
- สกินเนอร์ (Skinner). *อ้างอิงใน มธุรส สว่างบำรุง*. (2542). *จิตวิทยาทั่วไป*. เชียงใหม่: ภาววิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร. อ่างใน นาทยา ปิรันธนานนท์ และคณะ. (2542). *การศึกษาลู่มาตรฐาน: แนวคิดสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แม็ค.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). *หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

enables them to thrive amidst constantly changing environments and factors. This encompasses various components, including teacher development, strategic planning, a focus on producing quality students, enabling learners to think analytically, developing teaching and learning management, emphasizing learners to be thoughtful and creative, and creating a learning-conducive environment by integrating the Wutdhitham 4 principle.

Keywords: Academic administration towards excellence, Teacher development, Integration with Wutdhitham 4

1. บทนำ

การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศเป็นคำที่บอกเป้าหมายการบริหารชัดเจนว่า ผู้บริหารการศึกษาจะบริหารจัดการอย่างไรให้โรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ในยุคที่การศึกษาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีการแข่งขันสูง การบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายสู่ความเป็นเลิศจึงเป็นเรื่องท้าทายนอกจากนี้ยังอยากจะใช้หลักคุณธรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะนำมาเชื่อมโยงให้ผู้บริหารเพิ่มวิสัยทัศน์ในการนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างสังคมที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศในด้านการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้แก่นักเรียนและการวัดและประเมินผลให้ดียิ่งขึ้นถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและเป็น

แนวทางในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศที่มีผลต่อนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่รับผิดชอบการเลยคือ 1) การปรับปรุงหลักสูตร โดยใช้วงจรการบริหารแบบมีคุณภาพ PDCA 2) ควรเน้นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติเองผ่านกระบวนการสอน แบบ Active learning 3) ควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีความหลากหลาย ให้มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดตามหลักสูตร และนำผลที่ได้มาพัฒนากระบวนการสอนให้มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น 4) ควรมีการประชุมวางแผนนิเทศการสอน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และพัฒนากระบวนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วชิรพันธ์ ศิริรักษ์, 2563 : 315)

กล่าวได้ว่าการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้จะช่วยทำให้โรงเรียนสามารถปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความแตกต่าง โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สามารถสร้างความแตกต่างจากโรงเรียนอื่น ๆ ได้

ด้วยการนำหลักคุณธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหาร ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนและผู้ปกครองให้มาศึกษาและ
การเป็นแบบอย่างโรงเรียนการกุศลที่ประสบความสำเร็จในการนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ จะเป็น
แบบอย่างที่ดีให้กับโรงเรียนอื่น ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาต้อง
อาศัยแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวไว้ว่าในการพัฒนาการบริหารต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่มี
ความสามารถที่ทีมงานมีส่วนร่วมในการบริการงานวิชาการดังนี้ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารทางวิชาการที่มี
วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน 2) กำหนดภารกิจและขอบเขตงานวิชาการในโรงเรียนให้ชัด 3) กระบวนการบริหารงาน
วิชาการ 4)การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ และใช้หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการบริหารงาน
วิชาการให้บรรลุผลตามเป้าหมายในที่นี้เลือกใช้หลักคุณธรรม4 คือค้นหาการหาคนเก่งที่มีความรู้ความสามารถ
แล้วนำมาสู่การคิดวิเคราะห์ในการตัดสินใจในการปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ออนไลน์)

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ทั้งค่านิยมและ
พิธีกรรม ความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธา ตลอดจนการศึกษาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เรื่องการบริหารตามหลักธรรมที่ผู้บริหารสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารได้ตลอดเวลา ได้แก่ หลักคุณ
ธรรม คือ หลักธรรมสำคัญเพื่อผู้บริหารทุกระดับ เป็นแนวทางส่งเสริมให้บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติตามได้
สติปัญญา เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งต่อตนเองและองค์กร เกิดผลดีต่อหน้าที่การงาน เป็นปฏิปทาให้เกิด
ความสำเร็จตามเป้าหมาย เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วย 1) สัปปุริสสังเสวะ
(คบสัตบุรุษ) การคบคนดีมีความสามารถโดยการสรรหาบุคลากร ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถ
เฉพาะด้านมาทำการสอนถ่ายทอดความรู้ให้กับสถานศึกษา 2) สัทธัมมัสสวนะ(ฟังธรรม) การฟังคำสอนครูบา
อาจารย์ให้ชัดเมื่อเราได้พบครูดีแล้วสิ่งสำคัญอันดับที่สองก็คือตั้งใจฟังคำสั่งสอนของท่าน วิธีการนี้จะใช้การ
ประเมินจากครูผู้สอน 3) โยนิโสมนสิการ (ไตร่ตรองธรรม) การไตร่ตรองคำสอนครูบาอาจารย์ให้ลึกซึ้งจะใช้การ
ประเมินจากครูผู้สอน ว่านักเรียนสามารถบอกกล่าวได้ตรงตามเนื้อหา และตอบคำถามได้ครบถ้วน 4) ธัมมา
นุষ্ঠัมปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม) การทำตามครูบาอาจารย์ให้ครบสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ได้
ตั้งไว้ เป็นการทดสอบจากการปฏิบัติจริงว่าสามารถปฏิบัติตามครูได้ครบถูกต้องหรือไม่ เครื่องมือ และอุปกรณ์
ที่ใช้สอนมีหลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่รายวิชา รวมถึงการบูรณาการที่หลากหลาย ซึ่งหากได้มีการนำ
ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มาบูรณาการกับหลักคุณธรรม เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้ผู้บริหารสถานศึกษานำไป
ประยุกต์ใช้บริหารสถานศึกษาได้มีประสิทธิภาพ (พระฐตรฐ อธิปญโญ, 2561: 145)

2. แนวคิดและทฤษฎีการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ

การวางแผนการบริหารวิชาการที่มีความจำเป็นจากการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ทำให้การจัดการศึกษาต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยในการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนงานวิชาการ เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ (พระสุตตรฐ อธิปุณฺเณ, 2561: 34) คือ

1. องค์ประกอบจากภายนอกสถานศึกษา มีดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การนำนวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอน

2) การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม หลักสูตรและการสอนจำเป็นต้องเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

3) การเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นมีผลต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ การเรียนการสอนจึงต้องผู้เรียนให้รู้จักการใช้พลังงานที่ถูกต้อง

4) การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรม และการก้าวไปสู่สังคมข่าวสาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

2. การวางแผนงานวิชาการในสถานศึกษา

1) ความจำเป็นต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อเป็นทิศทางในการทำงาน

2) ความต้องการประเมินผลงานในการทำงานบุคคลต้องทราบผลสำเร็จของงานการวางแผนจะเป็นตัวกำหนดทั้งเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว

3) ความต้องการความร่วมมือในการทำงานสถานศึกษาจะต้องดำเนินงานการบุคคลหลายฝ่าย การวางแผนจะช่วยรวมกลุ่มพลังภายในสถานศึกษา

3. ผู้บริหารกับการวางแผนงานวิชาการ

ผู้บริหารควรมีหลักการวางแผนงานวิชาการดังนี้

1) ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบการวางแผนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2) ผู้บริหารควรกำหนดแผนงานของสถานศึกษาโดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา

3) ผู้บริหารควรมีทักษะในการวางแผน มีความรู้ ความสามารถ ชี้นำครูอาจารย์ได้

4) ผู้บริหารควรดำเนินการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การรับสมัครผู้เรียน จนถึงการจัดการเรียนการสอน

4. กระบวนการวางแผนงานวิชาการ

การวางแผนเป็นกระบวนการอย่างมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การกำหนดเป้าหมายของการทำงานในสถานศึกษา โดยคณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นผู้กำหนดเป้าหมาย
- 2) การค้นหาโอกาสและพิจารณาถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น เป็นการหาแนวทางที่จะช่วยให้แผนที่วางไว้สามารถนำไปปฏิบัติได้
- 3) การแปลโอกาสให้เป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นการนำเอาแผนที่มียู่ไปใช้อย่างมีเหตุผล
- 4) การเลือกแนวทางที่ดีที่สุดและการกำหนดจุดมุ่งหมาย เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะของงาน แบ่งตามหน้าที่และความรับผิดชอบ
- 5) การตรวจสอบแบบการทบทวน เป็นการประเมินผลงานที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามแผน คือ การประเมินผลระหว่างการทำงาน และการประเมินผลรวบยอด

การบริหารวิชาการมีหลากหลายแนวคิดขอทฤษฎีแต่ที่นิยมใช้คือ ทฤษฎีการบริหารวิชาการของ ฟาโยล มีความเหมาะสมกับการบริหารงานวิชาการดังนี้ ในการบริหารงานวิชาการมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการบริหารงานที่มุ่ง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ฟาโยล ได้กำหนดขั้นตอนในการบริหารงานที่เหมาะสมกับการบริหารงานวิชาการไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ดังนี้

1. การวางแผน เป็นกระบวนการที่สำคัญในการบริหาร เป็นภาระหน้าที่และเป็นการใช้ศิลปะของภาวะผู้นำที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ดังนั้นในการบริหารงานวิชาการจึงจำเป็นต้องทราบถึงหลักสำคัญในการวางแผน เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้ได้ผลยิ่งขึ้น
2. การจัดองค์การ เป็นกระบวนการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่จะสามารถทำให้องค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วย คน (people) หน้าที่ การงาน (Function) และปัจจัยทางกายภาพต่างๆ (Physical Factors) ขององค์การ หรือการบริหารงานวิชาการ
3. การบังคับบัญชา เป็นการบริหารงานวิชาการตามอำนาจหน้าที่ ตามระเบียบแบบแผน วิธีการและมาตรฐานการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้น โดยอาศัยศิลปะการเป็นผู้นำ หลักมนุษยสัมพันธ์ของผู้บังคับบัญชาต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา
4. การประสานงาน เป็นเรื่องของการร่วมมือในการบริหารงานวิชาการ เป็นเรื่องเกี่ยวกับภาระทางใจที่สำคัญ ดังนั้น การประสานงานจึงเป็นการประสานใจที่มีส่วนสำคัญ ในการส่งผลให้การบริหารงานวิชาการบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การควบคุม เป็นการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงาน และความก้าวหน้าในการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง การพัฒนางาน และผลสำเร็จในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไข ปรับปรุง และเป็นข้อมูลในการพัฒนางานต่อไป (ซุคส์คี้ อินทร์รักษ์, 2546: 25)

เชื่อว่าทฤษฎีการบริหาร เป็นกระบวนการในการวางแผนการจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม มีความเหมาะสมในการบริหารงานวิชาการอย่างยิ่ง เป็นวิธีการบริหารงานวิชาการที่เป็นสากล มีขั้นตอนหรือกระบวนการบริหารงานที่ต่อเนื่อง สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนำไปสู่การพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการขององค์กรในที่สุด

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ

การบริหารวิชาการเพื่อความเป็นเลิศตามแนวคิดของคำนิยามของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ได้กล่าวเอาไว้ว่า ระบบการบริหารเพื่อความเป็นเลิศเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้องค์กรสามารถรักษาลูกค้าไว้ได้ ได้มาซึ่งความภักดีของลูกค้าและได้มาซึ่งส่วนแบ่งตลาดมากขึ้น ทำให้องค์กรเจริญเติบโตทันต่อการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของลูกค้าและตลาดที่เปลี่ยนไปหรือเกิดใหม่สามารถสร้างโอกาสใหม่ทางธุรกิจใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อให้ผลิตภาพสูงขึ้นและมีประสิทธิผลมากขึ้นและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2556: 10-12)

ศุภลักษณ์ เศษระพานิช (2550: 65) ได้กล่าวว่า ระบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ หมายถึง ชุดขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งต่างก็ทำหน้าที่เพื่อให้องค์กรมีกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบและดำเนินการทั่วทั้งองค์กร

พนธ์ศักดิ์ พลสารมัย (2550: 27) กล่าวว่า การบริหารที่มุ่งความเป็นเลิศ ต้องมีการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์สู่ความเป็นเลิศ คือ ต้องเปลี่ยนจากกรอบแนวคิดเดิม ไปสู่กรอบแนวคิดใหม่ โดยต้องเริ่มที่ผู้บริหารเพื่อก่อให้เกิดการบริหารที่มุ่งเน้นคุณภาพ

Greg Bounds (1994: 6) กล่าวว่า การบริหารที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ คือ กระบวนการทัศน์ใหม่กรอบแนวคิดแบบใหม่ ซึ่งเป็นวิธีคิด วิธีการของบุคคลในองค์กรเพื่อการบริหารให้องค์กรมีการปรับปรุง

สรุปได้ว่า การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศเป็นการบริหารมุ่งเน้นคุณภาพการจัดการศึกษาที่ต้องการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการที่จะยกระดับความสามารถของครูในสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอน และสามารถดำรงอยู่ได้ตามสภาพแวดล้อมและหรือปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างตลอดเวลา โดยครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ อันประกอบด้วย การพัฒนาครู การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การมุ่งผลิตนักเรียนให้มีคุณภาพ ให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ และพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การมุ่งเน้นผู้เรียนให้รู้จักสร้างสรรค์ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4. แนวทางการบูรณาการการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

1. เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับ โยนิโสมนสิการ คือการทำในใจโดยแยบคาย ครูผู้สอนต้องเข้าใจธรรมชาติ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อออกแบบเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น เช่น การเรียนรู้แบบโครงการ การเรียนรู้แบบกลุ่ม การอภิปราย เป็นต้น

2. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องอาศัย สัทธรรมสวนะ คือการฟังสัทธรรม หมายถึงการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น เช่น การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น การทำแบบสำรวจ การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา

3. การนิเทศ กำกับ และติดตามจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การนิเทศ กำกับ ติดตาม ต้องอยู่บนพื้นฐานของ สัปปุริสสังเสวะ คือการคบหาสัตบุรุษ ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องร่วมมือกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดให้มีระบบพี่เลี้ยง การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน การจัด Workshop เพื่อพัฒนาการสอน

4. การพัฒนาครูเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

ครูต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับทั้ง 4 คุณธรรม คือ การคบหาสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม การทำในใจโดยแยบคาย และการปฏิบัติสมควรแก่ธรรม เช่น การเข้าร่วมอบรม การศึกษาต่อ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

5. การพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจตนเอง บูรณาการกับคุณธรรม 5

การพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจตนเองเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรม 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โยนิโสมนสิการ คือการทำในใจโดยแยบคาย เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ ไคร่ครวญ และตัดสินใจอย่างถูกต้อง

6. การวัดและประเมินผลเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือการปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ควรเลือกใช้เครื่องมือที่หลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความสามารถของผู้เรียนอย่างแท้จริง เช่น การใช้ Portfolio การประเมินจากโครงการ การประเมินพฤติกรรมนอกเหนือจากการสอบแบบเดิม

สรุปการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีแนวคิดหลัก ๆ ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning): ปรับกระบวนการเรียนการสอนให้ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการสื่อสาร

2. การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (Educational Technology Integration): นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ การสร้างสื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าสนใจ

3. การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ: ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และโลกที่เปลี่ยนแปลงไป อาจมีการบูรณาการเนื้อหาท้องถิ่น

4. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development): ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Engagement): เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารวิชาการของสถานศึกษา

6. การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนา (Assessment for Learning): ให้ความสำคัญกับการประเมินผลที่หลากหลายและต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ไม่เน้นเพียงการสอบปลายภาค กล่าวได้ว่า ในปัจจุบันเน้นการสร้างระบบการบริหารวิชาการที่ยืดหยุ่น ปรับตัวได้ และมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เต็มที่ เพื่อให้พร้อมสำหรับความท้าทายในโลกยุคปัจจุบัน

5. เอกสารอ้างอิง

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2542). *การบริหารวิชาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษาสำนักวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.

พระครูธรรม อธิปุณฺโณ. (2561). *การพัฒนารูปแบบโรงเรียนพุทธศาสนาวินัยตามหลักกฏมิตธรรม*. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (ว.มร.ม.). ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม.

พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย. (2550). *การพัฒนากระบวนการบริหารสถาบันอุดมศึกษา แบบมุ่งเน้นทั้งองค์การ*.

ดุขฎิณีพนธ์ครุศาสตร์ดุขฎิณีบัณฑิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วปิยพันธ์ ศิริรักษ์ และคณะ. (2563). *การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25*. วารสารบัณฑิตศึกษา. มหาจุฬาขอนแก่น. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนเมษายน – มิถุนายน.

ศุภลักษณ์ เศษระพานิช. (2550). *การพัฒนากระบวนการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน.*

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2556). *เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อองค์กรที่เป็นเลิศ.* กรุงเทพฯ: อินโนกราฟิค.

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2568). *การพัฒนา
รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา.* สืบค้นเมื่อ 16
เมษายน 2568. จาก [https://gsmis.snru.ac.th/ethesis/file_att1/20190515543JPe101_](https://gsmis.snru.ac.th/ethesis/file_att1/20190515543JPe101_fulltext.pdf)
fulltext.pdf.

Greg, Bounds. (1994). *Beyond Total Quality Management: Toward the Emerging Paradigm.*
New York: McGraw-Hill.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

~ AA 22 ~

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

ดนตรีช่วยให้นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้ด้วยใจรัก

Music helps students to enjoy learning with love.

เขมนิจ รัตนเดชาภิวัดน์

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Khemanit Rattanadechaphiwat

Ph.d Student for Buddhist Educational Administration, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : Surachaihongtrakoo1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมนักเรียนที่เรียนดนตรีมีความสุขในการเรียนรู้ด้วยใจรัก โดยใช้การศึกษาแนวคิดของนักวิชาการจากเอกสารพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีให้มีความสุขของนักเรียน คือ 1.ตัวผู้เรียน 2.เนื้อหาการเรียนรู้ 3.ความชัดเจนและเข้าใจง่าย 4. ความเกี่ยวข้องและน่าสนใจ 5.การมีส่วนร่วม 6.สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย 7.การประเมินผลซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ Donald Clark ว่าการเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝนให้เกิดทักษะเพิ่มประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีใจรัก ในที่สุดนักเรียนมีความสุขบนพื้นฐานรักชอบในการเรียนดนตรี

คำสำคัญ : เรียนดนตรีมีความสุขด้วยใจรัก, การเรียนรู้ด้วยตนเอง, นักเรียนมีความสุข

Abstract

This article aims to promote happiness in learning among music students through intrinsic motivation. By examining scholarly concepts from relevant literature, it was found that key factors fostering joyful music learning for students include: 1. The learner themselves, 2. Learning content, 3. Clarity and ease of understanding, 4. Relevance and interest, 5. Participation, 6. Diverse learning media, and 7. Assessment. This aligns with Donald Clark's concept that learning is a process of increasing and refining relatively permanent behavioral potential, which can be measured and results from training to develop skills and gain self-

directed learning experiences with intrinsic motivation. Ultimately, students find happiness based on their love and enjoyment of learning music.

Keywords: Happy music learning with intrinsic motivation, Self-directed learning, Happy students.

1. บทนำ

การพัฒนาให้นักเรียนให้มีความรู้ความสามารถที่รอบด้านเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านดนตรีซึ่งหลักสุนทรียศาสตร์ในชีวิตที่จะช่วยให้นักเรียนมีความสุขตามวัยและเจริญเติบโตในอนาคตที่ดีด้วยเหตุผลที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพรอบนบตั้งแต่ด้านสติปัญญา (Cognitive) การเรียนรู้ดนตรี ช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ฝึกฝนสมาธิและความจำ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการเรียนรู้ทุกด้านและด้านทักษะ (Skills) ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการฟัง การเล่นดนตรี การทำงานร่วมกัน การสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในศตวรรษที่ 21 และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ที่เน้นการพัฒนาสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยเฉพาะการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งดนตรีเป็นสื่อกลางในการแสดงออก บำบัดความรู้สึก และสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้และการใช้ชีวิต

เรื่องการเรียนรู้ของนักเรียนทุกระดับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้ตั้งคำถามว่า ทำอย่างไร ไม่ให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงแค่ 1 ใน 100 แต่ให้การเรียนรู้แบบนี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย นำองค์ความรู้พวกนี้เข้าห้องเรียนจริง อาจจะต้องเปลี่ยนที่กระทรวงศึกษา กระทรวงศึกษาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบสั่งการ หรือ top to down จะมีหลักสูตรมาตรฐาน ซึ่งที่จริงเขาก็บอกนะว่าหลักสูตรมาตรฐานไม่ได้มีไว้ทำตาม แต่มีไว้เป็นข้อเสนอแนะหรือแนะนำต้องดูหลักสูตรมาตรฐานและทำตามให้ได้ สิ่งที่กระทรวงศึกษาควรทำคือ การกำหนดว่าเด็กชั้นไหน จะต้องมี ASK (Attitude Skill Knowledge) อย่างไรบ้าง คือกำหนดเป้าหมาย มีคำแนะนำ แต่วิธีการปฏิบัติมีได้หลากหลาย ทั้งหมดไม่ได้อยู่บนฐานของการถ่ายทอดความรู้ แต่อยู่บนฐานของ active learning เรียนโดยการปฏิบัติ ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมให้ชัด ดังนั้นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างคุณภาพการเรียนรู้แบบใหม่คือ ครู เพราะมนุษย์เราจะมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่เรียกว่า empathy เห็นอกเห็นใจคนอื่น แต่ในบรรยากาศบางบรรยากาศ การเลี้ยงดู การปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนต้องอาศัยหลักพุทธธรรมโดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 คือหลักการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีที่สุดตามหลักวิทยาศาสตร์เริ่มจากการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง

ดั่งที่ นักวิชาการชื่อ Donald Clark (2550: 3) ได้ให้คำนิยามของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อน โดยอาศัยการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับ Burton ได้ให้เสนอแนวคิดว่าการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. แนวคิดของทฤษฎีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่นิยมใช้ในปัจจุบัน

การเรียนรู้มีหลากหลายทฤษฎีจะขอนำทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory) (2550: 3) ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งที่นิยมใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนดังนี้

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด ในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

1. กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่าความรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนโดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากเรียนรู้อีก ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

2. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่นคงทนถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ด้านดนตรีได้ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
2. การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่
3. หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจำทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้
4. การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือ ที่ผู้เรียนพึงพอใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

การเรียนรู้ด้านดนตรีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษามีปัญหาหลายอย่างซึ่งสอดคล้องผลการวิจัยของจิตติวิทย์ พิทักษ์ (2563) เรื่อง สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนดนตรีของ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนดนตรี ของโรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับสภาพปัญหามากที่สุด รองลงมา ด้านการวัดและประเมิน และด้านการใช้หลักสูตร จากสภาพปัญหาดังกล่าวถือว่า สิ่งสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้นักเรียนเชื่อมโยงถึงปัญหาโรงเรียนที่ส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนต้องเผชิญปัญหาหลายอย่างทุกวันซึ่งส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้บริหารและครูต้องทำงานหนักเพื่อเอาชนะความท้าทายเหล่านี้ แต่ก็มักจะเป็นเรื่องยาก โดยไม่คำนึงถึงกลยุทธ์ที่โรงเรียนนำไปใช้ มีปัจจัยบางอย่างที่ไม่น่าจะถูกกำจัดออกไป อย่างไรก็ตาม โรงเรียนต้องพยายามอย่างเต็มที่เพื่อลดผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในขณะที่เพิ่มการเรียนรู้ของนักเรียนให้สูงสุด การให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นความท้าทายที่ยากเพราะมีอุปสรรคทางธรรมชาติมากมายที่ขัดขวางการเรียนรู้

ดังนั้น องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนคือครู เพราะครูส่วนใหญ่มีมีประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะตนจึงมีทั้งครูที่ดี และครูที่ไม่ดีพอ แม้ว่าครูที่ไม่ดีจะเป็นตัวแทนของนักเรียนเพียงเล็กน้อย แต่พวกเขาก็มักจะเป็นคนที่สร้างชื่อเสียงได้มากที่สุด สำหรับครูส่วนใหญ่ สิ่งนี้น่าผิดหวังเพราะส่วนใหญ่ทำงานหนักทุกวันเพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนจะได้รับการศึกษาคุณภาพสูงครูที่ไม่ดีสามารถกำหนดนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนได้มาก พวกเขาสามารถสร้างช่องว่างการเรียนรู้ที่สำคัญ ทำให้งานของครูคนต่อไปยากขึ้นมาก ครูที่ไม่ดีสามารถสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยปัญหาเรื่องระเบียบวินัยและความโกลาหล ทำให้เกิดรูปแบบที่ยากจะ

ทำลาย ในที่สุด และอาจทำลายล้างที่สุด พวกเขาสามารถทำลายความมั่นใจของนักเรียนส่งผลให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพได้ในภาพรวม

จากสภาพปัญหาดังกล่าวได้ผลการวิจัยของสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีดังต่อไปนี้ ผลการ ศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนารูปแบบการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่าโดยรวมสภาพปัญหาอยู่ที่ระดับปานกลาง และ ผลการศึกษาค้นคว้าความต้องการในการพัฒนารูป แบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะ การเรียน รู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า โดยรวมความต้องการอยู่ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริม ทักษะการเรียนรู้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการ จัดการเรียนรู้อุทิศศตวรรษที่ 21 ยังเป็นเรื่องใหม่และ มีความท้าทาย ในการเตรียมตัวของ ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียนให้พร้อมกับการเรียน รู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของการปรับ เปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อชีวิตและสังคม ผู้สอนจึง ต้องมีความตื่นตัวและ เตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการ ดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ด้านดนตรีให้กับเรียน

3. ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีให้มีความสุข

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ด้านดนตรีให้มีความสุขสำหรับนักเรียน มีดังนี้

1. ตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

- 1.1 ด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ (Cognitive and Learning) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ
  - 1) ความสามารถในการเรียนรู้ (Learning ability) ความสามารถในการรับรู้ข้อมูล ประมวลผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้ รวมถึงความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์
  - 2) รูปแบบการเรียนรู้ (Learning styles) วิธีการเรียนรู้ที่แต่ละบุคคลถนัด เช่น การเรียนรู้ผ่านการฟัง การมองเห็น การลงมือปฏิบัติ
  - 3) แรงจูงใจในการเรียน (Learning motivation) แรงผลักดันภายในที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ เช่น ความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็น เป้าหมายในอนาคต
  - 4) กลยุทธ์ในการเรียนรู้ (Learning strategies) เทคนิคและวิธีการที่ผู้เรียนใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ เช่น การจดบันทึก การสรุปใจความสำคัญ การฝึกฝน
  - 5) ความรู้พื้นฐาน (Prior knowledge): ความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้เนื้อหาใหม่

1.2 ด้านอารมณ์และสังคม (Emotional and Social) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

- 1) ทักษะทางสังคม (Social skills): ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ สื่อสาร ร่วมมือ และทำงานกับผู้อื่น

2) การจัดการอารมณ์ (Emotional regulation) ความสามารถในการควบคุม รับมือ และจัดการกับอารมณ์ของตนเอง

3) ความมั่นใจในตนเอง (Self-esteem) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถ

4) ความยืดหยุ่น (Resilience) ความสามารถในการปรับตัว รับมือ และฟื้นตัวจากความยากลำบาก

1.3 ด้านเทคโนโลยี (Technology) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1) ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital literacy) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เครื่องมือ และแพลตฟอร์มดิจิทัล

2) การเรียนรู้ออนไลน์ (Online learning) ความสามารถในการเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การเรียนรู้ผ่านระบบ e-Learning วิดีโอออนไลน์

3) การคิดเชิงคำนวณ (Computational thinking) ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบ และตั้งสมมติฐานได้ดีซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในแก้ปัญหา

1.4 ด้านสุขภาพ (Well-being) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1) สุขภาพกาย (Physical health) สุขภาพร่างกาย การดูแลสุขภาพ โภชนาการ การออกกำลังกาย

2) สุขภาพจิต (Mental health) สุขภาพจิตใจ การจัดการความเครียด

3) สภาพแวดล้อม (Environment) สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ เช่น ความปลอดภัย ความสะอาดสบาย

1.5 ด้านคุณลักษณะเฉพาะบุคคล (Personal Attributes) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1) ความสนใจ (Interests) สิ่งที่คุณเรียนสนใจ ชอบ อยากเรียนรู้

2) คุณค่า (Values) สิ่งที่คุณเรียนให้ความสำคัญ

3) เป้าหมาย (Goals) เป้าหมายในการเรียนรู้ เป้าหมายในอนาคต

4) วัฒนธรรม (Culture) ภูมิหลังทางวัฒนธรรม

2. เนื้อหาการเรียนรู้ คุณลักษณะของเนื้อหาการเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้คุณเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัดการการเรียนรู้

2) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ๆ ย่อมทำให้คุณเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้น ๆ

3) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้คุณเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยทำให้คุณเรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริง

3. ความชัดเจนและเข้าใจง่าย (Clarity and Simplicity)

- 1) ภาษาที่ใช้: ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียน หลีกเลี่ยงศัพท์เทคนิคที่ซับซ้อนเกินไป
- 2) โครงสร้างเนื้อหา: จัดเนื้อหาให้เป็นระบบ มีลำดับขั้นตอน เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล แบ่งหัวข้อ ย่อยเนื้อหา และใช้สัญลักษณ์ เพื่อให้เห็นภาพรวมและรายละเอียดชัดเจน
- 3) ตัวอย่างและภาพประกอบ ใช้ตัวอย่าง ภาพประกอบ แผนภาพ กราฟ หรือสื่อต่างๆ เพื่อช่วยอธิบายเนื้อหา ทำให้เห็นภาพ เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

4. ความเกี่ยวข้องและน่าสนใจ (Relevance and Interest)

- 1) เชื่อมโยงกับชีวิตจริง นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประสบการณ์ หรือสถานการณ์จริง ของผู้เรียน เพื่อให้เห็นความสำคัญ และนำไปประยุกต์ใช้ได้
- 2) กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น ตั้งคำถาม สร้างปริศนา หรือใช้กรณีศึกษา เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ อยากรู้ และค้นหาคำตอบ
- 3) เนื้อหาที่ทันสมัย: อัปเดตเนื้อหาให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเทรนด์ในอนาคต

5. การมีส่วนร่วม (Engagement)

- 1) กิจกรรมเชิงโต้ตอบ ออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เช่น การตอบคำถาม การทำแบบฝึกหัด การอภิปราย การเล่นเกม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบแอคทีฟ
- 2) การทำงานร่วมกัน ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้จากกันและกัน
- 3) การให้ Feedback แก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จุดแข็ง จุดอ่อน และพัฒนาตนเอง

6. สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย (Multimedia)

- 1) ใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ: ผสมผสานสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ข้อความ ภาพ เสียง วิดีโอ แอนิเมชัน เกม เพื่อตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียน
- 2) เทคโนโลยีที่เหมาะสม: เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเนื้อหา วัตถุประสงค์ และผู้เรียน เช่น ระบบ e-Learning แพลตฟอร์มออนไลน์ แอปพลิเคชัน

7. การประเมินผล (Assessment)

- 1) ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง: ประเมินผลการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อติดตามความก้าวหน้า และปรับปรุงการเรียนการสอน
- 2) รูปแบบการประเมินที่หลากหลาย: ใช้รูปแบบการประเมินที่หลากหลาย เช่น แบบทดสอบ การนำเสนอผลงาน โครงการ เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ในด้านต่าง ๆ

จากแนวคิดดังกล่าวจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ด้านดนตรีได้อย่างมีความสุข ซึ่งครูต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรักในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนได้อย่างเป็นปกติ

4. แนวทางการจัดการเรียนรู้ทางดนตรี ตามแนวคิดของดัลโครซ์ (Dalcroze)

เอมิล ซาคส์ ดัลโครซ์ (Emile Jaques Dalcroze, 1865 – 1950) (อาทิศย์ โปธิ์ศรีทอง, 2557: 50) เป็นครูสอนดนตรี และเป็นนักการศึกษาทางดนตรีที่มีชื่อเสียงของสวิส โดยเป็นศาสตราจารย์ทางดนตรีในการประพันธ์ การประสานเสียง (Harmony) และโน้ตในระบบโซลเฟจ (Solfege) ในขณะที่ดัลโครซ์สอนดนตรีให้กับเด็ก นั้น ดัลโครซ์พบว่า ดนตรีเป็นวิชาที่ยากสำหรับเด็กและเด็กมักจะฝืนใจทฤษฎีดนตรี ซึ่ง เต็มไปด้วยสัญลักษณ์และกฎเกณฑ์มากมาย นอกจากนั้นเด็กยังไม่สามารถปฏิบัติดนตรีให้ถูกต้องได้ เช่น การขับร้อง มักจะไม่ลงตามจังหวะ เป็นต้น ดังนั้น เขาจึงได้พยายามศึกษาค้นคว้าและทดลองหาวิธีการ สอนดนตรีที่เหมาะสมให้กับเด็ก ผลจากการศึกษาค้นคว้าและทดลอง พบว่า หลักการสำคัญในการสอน ดนตรีให้กับเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้และเข้าใจดนตรีได้ง่ายขึ้นนั่นคือ จะต้องให้เด็กได้เรียนรู้ทฤษฎี ดนตรีต่าง ๆ ไปพร้อมกับเสียงดนตรี การเคลื่อนไหวและความรู้สึก โดยหลักการนี้ดัลโครซ์ มีความ เชื่อมั่นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของดนตรีเกือบทั้งหมด สามารถที่จะให้เด็กมีความเข้าใจได้ ความเชื่อนี้ทำให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้วิชาดนตรี จากการฟังดนตรีและการเคลื่อนไหวประกอบดนตรี ซึ่งเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างหูที่ ได้ยินกับร่างกายที่ได้รับความรู้สึก และมีการเคลื่อนไหวเพื่อตอบสนองต่อ เสียงดนตรี ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความเข้าใจดนตรีในลักษณะของนามธรรมได้ดีมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น การ ที่เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกายไปตามจังหวะของเพลง ทำให้เด็กรับรู้ เกี่ยวกับจังหวะ ซึ่งจะช่วยให้เด็ก สามารถปฏิบัติดนตรีและร้องเพลงได้ถูกต้องตามจังหวะมากขึ้นด้วย

การสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนสร้างสรรค์ดนตรีและการแสดงที่โรงเรียนพบว่าการศึกษาด้านดนตรีที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเองหมายความว่าพวกเขาแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในดนตรีที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเราเห็นแรงจูงใจในการเรียนรู้ที่มาจากเนื้อแท้ การเริ่มต้นด้วยการนำเสนอกิจกรรมทางดนตรีที่นักเรียนเพลิดเพลินตั้งแต่การร้องคาราโอเกะ วงดนตรีร็อค และการผลิตดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ จากนั้นจึงนำพวกเขาเข้าสู่วงกตและการแสดงดนตรี ห้องซ้อมของเราเริ่มว่างในช่วงพักกลางวันและหลังเลิกเรียนเป็นห้องเต็ม เนื่องจากนักเรียนรู้สึกว่าเป็นสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและมีประสิทธิภาพ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาในห้องเรียนหมายความว่าพวกเขาต้องการมีส่วนร่วมกับดนตรีนอกห้องเรียนมากขึ้น ตอนนี้ นักเรียนต้องการที่จะสร้างสรรค์และดำเนินการตามที่ได้พัฒนาความรักในเสียงดนตรี ดังนั้น จึงต้องการสอบถามและพัฒนาตนเอง นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้นเนื่องจากได้รับอิสระในการสร้างสรรค์และได้รับความไว้วางใจให้คิดนอกกรอบเพื่อที่จะสร้างสรรค์

แนวคิดนี้แนะนำในการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้านดนตรีอย่างมีความสุขที่เริ่มจากต้น จากความรัก ชอบการเล่นดนตรีด้วยตนเองต่อไปสร้างกัลยาณมิตรกับเพื่อนแวดล้อมในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตัวแปรสำคัญคือ ตัวนักเรียน ครูและสภาพแวดล้อมช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

สรุปการเรียนรู้ด้านดนตรีของนักเรียนครูต้องสร้างแรงบันดาลใจให้เรียนมองเห็นประโยชน์ที่สำคัญอย่าง ยิ่งสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ด้านดนตรี ดังนี้ 1) สร้างความผ่อนคลายเสียงดนตรีมีส่วน ช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย 2) ฝึกสมาธิและวินัยในการฝึกเล่นดนตรี 3) ฝึกการคิดและความจำ เพื่อจำตัวโน้ต และทำนองเพลง รวมถึงเนื้อร้อง การเล่นดนตรี 4) ฝึกฝนเพื่อพัฒนาเป็นความสามารถพิเศษในหลาย ๆ โรงเรียนและมหาลัยมีโควต้าและทุนสำหรับเด็กที่อยู่ในวงโยธวาทิตของโรงเรียน 5) ฝึกฝนให้เป็นผู้มีความใฝ่ เย้นในการฝึกเล่นดนตรี 6) ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นถึงแม้จะเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นคนเดียวได้ แต่เราก็ต้องมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นอยู่ดี และยังเป็นเครื่องดนตรีที่ต้องอาศัยการเล่นร่วมกับผู้อื่นเพื่อความ สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น 7) บำบัดอาการเครียดเสียงของดนตรีสามารถบำบัดและบรรเทาอาการเครียดและ ซึมเศร้าได้ 8) สร้างเสริมจินตนาการในการเล่นดนตรี 9) สร้างความแข็งแรงเครื่องดนตรีไม่น้อยที่ต้องอาศัย ความแข็งแรงในการเล่น 10) ต่อยอดเป็นอาชีพ หรืออาชีพเสริมได้การเล่นดนตรีสามารถประกอบเป็นอาชีพได้ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาเด็กนักเรียนอย่างมีคุณภาพในการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อไป

5. เอกสารอ้างอิง

- จิตติวิทย์ พิทักษ์. (2563). *สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ดนตรีของโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก Retrieved from <https://so02.tcithaijo.org/index.php/fakku/article/view/199499>.
- โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark). อ้างใน พรพิมล พรพีระชนม์. (2550). *การจัดกระบวนการเรียนรู้*. สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา.
- ธอร์นไดค์ (Thorndike). อ้างใน พรพิมล พรพีระชนม์. (2550). *การจัดกระบวนการเรียนรู้*. เทมการพิมพ์ สงขลา.
- อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง. (2557). *พื้นฐานการจัดการเรียนรู้ทางดนตรี*. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

~ AA 32 ~

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ Democratic society according to the 12 values

มานิตา รักชัย

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Manita Rakchai

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : manita@singprimary.go.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการศึกษา 1. เพื่อศึกษาประชาธิปไตยในสังคมไทย 2. เพื่อศึกษาสังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ 3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ค่านิยม 12 ประการ เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการในยุคปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาพบว่า

1. สังคมประชาธิปไตย พบว่า สถานภาพของบุคคลในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง เพื่อปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีและให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงควรมีความรู้ในเรื่อง 1) สถานภาพ 2) บทบาท 3) สิทธิ 4) เสรีภาพ 5) หน้าที่

2. สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ พบว่า 1) ฝ่ายที่สนับสนุน ค่านิยม 12 ประการ มีร้อยละ 64.44 ได้แก่ 1.1) พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) เห็นว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ สอดคล้องกับหลักธรรมะ เพราะเป็นจริยธรรมที่ทุกคนควรยึดถือและประพฤติปฏิบัติเหมาะสมจะฟื้นฟูค่านิยมเหล่านี้ให้กลับคืนสู่สังคมไทย 1.2) รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร แสดงความเห็นที่ ความแตกแยกในสังคมไทยในรอบหลายปีที่ผ่านมา เป็นผลมาจากการมีแนวคิดและค่านิยมที่แตกต่างกัน ดังนั้น ค่านิยม 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. จึงเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนไทยเข้าใจความเป็นไทยอย่างแท้จริง 1.3) พระพรหมดิลก (เอื้อน หาสมมโม) ชี้ให้เห็นว่า การเรียนวิชาการเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะส่งผลให้เป็นคนดีและสังคมที่ดีได้ แต่จะต้องมีคุณธรรม ศีลธรรมด้วย ทุกภาคส่วนจึงต้องร่วมมือกัน 2) ฝ่ายที่คัดค้าน ค่านิยม 12 ประการ เช่น สุรพศ ทวีศักดิ์ วิจารณ์ว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. ถือเป็นชุดความดีที่อิงอยู่กับ และ/หรือสนับสนุนอุดมการณ์อำนาจนิยม อันครอบงำให้ผู้คนสยบต่อระบบชนชั้น และความมั่งคั่งต่าง ๆ นั้นเท่ากับเป็นการไม่ซื่อสัตย์ต่อหลักการพื้นฐานของพุทธธรรมเสียเอง สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ชี้ให้เห็นว่าการกำหนด

ค่านิยม 12 ประการ เป็นลักษณะความเคยชินของรัฐบาลทหารที่จะใช้อำนาจ แต่ไม่ได้เปิดกว้างให้มีการวิพากษ์วิจารณ์จึงสวนทางกับการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่

3. แนวทางการประยุกต์ใช้ค่านิยม 12 ประการ เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน คือ การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการในสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ คือ (1) การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม (2) การจัดกิจกรรม (3) การส่งเสริมสนับสนุนในสถานศึกษา

4. องค์ความรู้จากการศึกษา ได้แก่ แบบจำลอง อาร์ยูเอเออีซี (RUAAEC Model) ประกอบด้วย (1) R = Remembering: จำ (2) U = Understanding: เข้าใจ (3) A = Applying: การนำความรู้ไปใช้ (4) A = Analysis: การวิเคราะห์ (5) E = Evaluation: การประเมินค่า (6) C = Creating: การสร้างสรรค์

คำสำคัญ: สังคมประชาธิปไตย; สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ; แนวทางการประยุกต์ใช้ค่านิยม 12 ประการ เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน

Abstract

The purpose of this article is to present 1. To study democracy in Thai society. 2. To study democratic society according to the 12 values. 3. To propose guidelines for applying the 12 values in order to promote democratic society according to the 12 values in the present era.

Result had found that:

1. Democratic society found that the status of individuals in society Living together with others in society requires knowledge. Understanding of one's own status, role, rights, freedom, and duties to act as a good member and allow people in society to live together in peace. Therefore, one should have knowledge about 1) status, 2) role, 3) rights, 4) freedom, 5) duties.

2. Democratic society according to the 12 values, found that 1) The parties supporting the '12 values' were 64.44 percent, including: 1.1) Phra Maha Wutthichai Vajiramedhi (V. Vajiramedhi) saw that the 12 values were consistent with the Dhamma principles. Because it is an ethics that should be adhered to and practiced. It is appropriate to restore these values back to Thai society. 1.2) Rattapong Bunyanuwat expressed his opinion that the divisions in Thai society over the past several years It is a result of having different ideas and values. Therefore, the 12 values according to the NCPO policy are to instill awareness in the nation to truly understand Thainess. 1.3) Phra Brahma Dilok (Uean Hasadhammo) pointed out that Academic study alone

is not enough to lead to a good person and a good society. But there must also be morality. Every sector must therefore work together. 2) The side that opposes the '12 values' such as 2.1) Suraphot Thaweesak commented that the 12 core values of the NCPO policy are considered a set of good deeds that depend on and/or support authoritarian ideology which influences people to submit to the class system and various superstitions are tantamount to being dishonest to the basic principles of Buddhism itself. 2.2) Somkiat Tangkitwanit Points out that the determination of the 12 values is a characteristic of the military government's habit of using power. But it is not open to criticism, so it is counter to learning in the modern world.

3. Guidelines for applying the 12 values to promote a democratic society in the present era is to instill and develop the 12 core values of Thai people in educational institutions. There are guidelines for practice: (1) arranging the atmosphere and environment (2) organizing activities (3) promoting and supporting in educational institutions

4. Knowledge from the study includes the RUAEC Model, which consists of (1) R = Remembering (2) U = Understanding (3) A = Applying (4) A = Analysis (5) E = Evaluation (6) C = Creating.

Keywords: democratic society; Democratic society according to the 12 values; Guidelines for applying the 12 values to promote a democratic society in the present era.

1. บทนำ

ค่านิยมหลัก 12 ประการมีที่มาจากกรณียัดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้เหตุผลการเข้าควบคุมอำนาจการปกครองว่า ความแตกแยกทางความคิดในสังคมไทยนำไปสู่สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ทำให้ประชาชนสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินในรอบหลายปีที่ผ่านมา คสช. จึงเข้าควบคุมสถานการณ์ให้กลับคืนสู่สภาพปกติและดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความชอบธรรมแก่ทุกฝ่าย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2568) ในฐานะหัวหน้า คสช. แถลงออกรายการโทรทัศน์ 'คืนความสุขให้คนในชาติ' วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 กำหนดค่านิยมหลักในสังคมไทย เพื่อสร้างประเทศไทยให้เข้มแข็ง ประชาชนไทยต้องเข้มแข็งก่อน

ค่านิยมหลัก 12 ประการ ตามนโยบายคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ได้แก่ 1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม 3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม 5. รักษาวัฒนธรรม ประเพณีไทยอันงดงาม 6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน 7. เข้าใจเรียนรู้การ เป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง 8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จัก การเคารพผู้ใหญ่ 9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 10. รู้จัก ดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอด อดทนไว้ใช้เมื่อจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความ พร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี 11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความ ละเอียดรอบคอบแล้วต่อบาปตามหลักของศาสนา 12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติ มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง (ราชกิจจานุเบกษา, 2568)

ปฏิภิกิริยาของสังคมต่อ ‘ค่านิยม 12 ประการ’ ตามนโยบาย คสช.

‘ค่านิยม 12 ประการ’ ตามนโยบายของ คสช.ได้รับการตอบรับจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อสานต่อ ในการจัดทำเป็นแผนนโยบายในกระทรวง หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ แล้ว แต่ส่งผลกระทบต่อสังคมในวง กว้าง ไม่เพียงแต่ฝ่ายที่สนับสนุนและเห็นด้วยเท่านั้น แต่ยังมีฝ่ายที่วิพากษ์วิจารณ์ในทิศทางต่าง ๆ อย่าง กว้างขวางคือ

1. ฝ่ายที่สนับสนุน ‘ค่านิยม 12 ประการ’

ภายหลังการประกาศให้ค่านิยม 12 ประการเป็นแนวทางที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนพึงยึดถือเป็น ค่านิยมหลักของคนไทย ก็ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลสาธารณะและสื่อมวลชน เช่น พระมหาวิฑูริย์ วชิรเมธี (ว.วิฑูริย์) (2568) เห็นว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ สอดคล้องกับหลักธรรมะ เพราะเป็นจริยธรรมที่ทุกคน ควรยึดถือและประพฤติปฏิบัติเหมาะสมจะฟื้นฟูค่านิยมเหล่านี้ให้กลับคืนสู่สังคมไทย การสร้างค่านิยม 12 ประการให้ยั่งยืนต้องปลูกฝังไปถึงรากฐานให้แก่เยาวชน โดยผู้ใหญ่ สื่อมวลชน และสถาบันการศึกษาควร ร่วมมือกันใช้กระบวนการ ‘อบรม บ่มเพาะ’ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทย รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร (2557: 21) แสดงความเห็นว่าเป็นความแตกแยกในสังคมไทยในรอบหลายปีที่ผ่านมา เป็นผลมาจากการมีแนวคิด และค่านิยมที่แตกต่างกัน เนื่องจากบุคคลบางกลุ่มและเยาวชนรุ่นใหม่ยึดถือ ‘ค่านิยมที่สมควร’ จนลุกลามบาน ปลายกลายเป็นความขัดแย้งรุนแรงประณามคำมิได้ ดังนั้น ค่านิยม 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. จึงเป็นการ ปลูกจิตสำนึกให้คนไทยเข้าใจความเป็นไทยอย่างแท้จริง ให้คนไทยรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อ ประเทศชาติ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศควรนำแนวคิดถ่ายทอดแก่นักศึกษา ครู อาจารย์ พนักงาน และ เจ้าหน้าที่ โดยจัดทำเป็นวาระหนึ่งของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของนักศึกษา ด้วย พระพรหมดิลก (เอื้อน หาสธมฺโม) (อรนุช วาณิชทวิวัฒน์, 2557: 22) ชี้ให้เห็นว่า การรวบวิชา

ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรมไว้เป็นกลุ่มสาระโดยไม่เน้นแยกออกเป็นวิชาต่างหาก ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ อีกทั้งการเรียนวิชาการเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะส่งผลให้เป็นคนดีและสังคมที่ดีได้ แต่จะต้องมีคุณธรรม ศีลธรรมด้วย มิฉะนั้นจะเข้าทำนอง ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด สังคมปัจจุบันเน้นแต่ปริมาณ แต่ลืมนับคุณธรรม ใช้ความรู้โดยไม่มีคุณธรรม ลืมใช้สติทุกครั้ง ดังนั้น ทุกภาคส่วนจึงต้องร่วมมือกัน เริ่มตั้งแต่บ้าน ครอบครัว ชุมชน วัด และโรงเรียน หรือที่เรียกว่า ‘บ ว ร’ ที่จะต้องช่วยกันปลูกฝังสิ่งที่ดีในจิตใจของเยาวชน

2. ความเห็นฝ่ายที่คัดค้าน ‘ค่านิยม 12 ประการ’

การสำรวจทัศนคติประชาชนที่แสดงความเห็นด้วยกับค่านิยม 12 ประการถึงร้อยละ 64.44 (สวนดุสิตโพล, 2568) แต่นักวิชาการและกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายไม่เห็นด้วย เช่น สุรพศ ทวีศักดิ์ (2568) วิจารณ์ว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. ถือเป็นชุดความคิดที่อิงอยู่กับ และ/หรือสนับสนุนอุดมการณ์อำนาจนิยม ซึ่งไม่มีทางคล้ายคลึงกับหลักพุทธธรรม เพราะโดยหลักการแล้วก็คือการไม่เปิดพื้นที่ให้มีเสรีภาพในการแสวงหาหรือแสดงความคิดเห็นต่อความจริงได้ตลอด ขณะที่พุทธธรรมยืนยันเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการแสวงหาความจริงทั้งส่วนบุคคลและทางสังคมการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น การที่ พระมหาวิจิตร วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ออกมาสนับสนุนค่านิยม 12 ประการ ในรายการเดินหน้าประเทศไทยทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย จึงสวนทางกับบทบาทของพุทธะที่เน้นให้เกิด ‘แสงสว่าง’ หรือการตื่นรู้ (enlightenment) ทั้งในเรื่องทุกระดับปัจเจกบุคคล เรียนรู้ที่จะปลดปล่อยตนเองทางจิตวิญญาณ และการวิพากษ์ระบบความเชื่อ อำนาจและประเพณีอื่น ๆ อันครอบงำให้ผู้คนสยบต่อระบบชนชั้น และความมั่งคั่งต่าง ๆ นั้นเท่ากับเป็นการไม่ซื่อสัตย์ต่อหลักการพื้นฐานของพุทธธรรมเสียเอง สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2568) ชี้ให้เห็นว่าการกำหนดค่านิยม 12 ประการ เป็นลักษณะความเคยชินของรัฐบาลซึ่งมีภูมิหลังมาจากทหารที่จะใช้อำนาจ แต่ไม่ได้เปิดกว้างให้มีการวิพากษ์วิจารณ์จึงสวนทางกับการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่ซึ่งต้องเน้นการเรียนในห้องให้น้อยลง แต่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียนหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงเน้นการวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น ค่านิยม 12 ประการ จึงเท่ากับการศึกษาที่ถอยหลังลงคลอง ดังความว่า มันจะย้อนยุคก็ตรงนี้ หลาย ๆ เรื่องนโยบายเขียนดี แต่ถ้าทัศนคติของผู้นำไปสวนทาง กลัวจิตใจ กลัวไม่เชื่อ สั่งให้จำ มันสวนทางกับการเรียนรู้ ปฏิรูปหลักสูตร ผมก็เสียว่า มันจะถอยหลังทัศนคติของผู้นำไม่ทันกับโลกปัจจุบัน มันสวนทางกับการสอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น แต่คุณเพิ่มประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง อย่างนี้จะทำให้การปฏิรูปหลักสูตรมันเสียไป วันที่ 14 ตุลาคม 2557 กลุ่มการศึกษาเพื่อความเป็นไท ได้รวมตัวหน้ากันกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อแสดงออกเชิงสัญลักษณ์คัดค้านการใช้หลักค่านิยม 12 ประการ เนื่องจากเป็นความคิดชั้นนำเยาวชนและเป็นการพยายามสร้างชุดความคิดชุดเดียวให้ผู้คนยึดถือ ทำให้นโยบายค่านิยม 12 ประการเป็นเสมือนการล้างสมอง แต่สังคมไทยประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งยึดถือคติความเชื่อแตกต่างกันมากมาย รัฐบาลจึงควรยอมรับการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้น จึงรณรงค์ให้กระทรวงศึกษาธิการยกเลิกการบังคับใช้ค่านิยม 12 ประการ

ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งต่อมา พล.ร.อ.ณรงค์ พิพัฒนาศัย (2568) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ตอบได้ว่า ‘ค่านิยม 12 ประการ’ ล้วนแล้วแต่เป็นค่านิยมที่ฝังรากลึกลงในใจของเด็กไทยทำ ความดีก็ย่อมเป็นเรื่องที่ดีด้วย หากการปลูกฝังค่านิยม 12 ประการเป็นเรื่องไม่ถูกต้องก็พร้อมพิจารณา แต่หาก เป็นความเห็นของคนส่วนน้อยเพียงไม่กี่คนในสังคมก็ไม่ควรใส่ใจ

กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายในการยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากลควบคู่ไป กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม การสร้างวินัย ความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การมีจิตสาธารณะ ความตระหนักถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักการประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย ทางความคิด อุดมการณ์และความเชื่อ รวมทั้งรู้คุณค่าและสืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ของไทย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่จะพัฒนาพลเมืองให้เข้มแข็งสร้างคนในชาติให้มีค่านิยมหลักของ คนไทย 12 ประการ การพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการนั้น ต้องบ่มเพาะและปลูกฝังอย่างเหมาะสม สม่่าเสมอ ต่อเนื่องและต้องใช้เวลาในการพัฒนาจนเกิดเป็น คุณลักษณะที่ติดตัวไปอย่างยั่งยืน

2. ความสำคัญของค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากความเจริญของโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และพฤติกรรมของคนในสังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เช่น มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย การติดต่อสื่อสารกันอย่างรวดเร็ว การเลือกรับสื่อที่ขาดการคัดกรอง เลือกรับสื่อถึงความถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้สังคมไทยคนไทยมีค่านิยม จิตสำนึกและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ไปจากอดีตเกิดความแตกต่างทางความคิด ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในทุกภาคส่วนทั้ง ภาครัฐและภาคเอกชน ความผูกพันในครอบครัวลดน้อยลง เกิดปัญหาวิกฤตทางคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะ เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญและอนาคตของชาติกำลังประสบปัญหาครอบครัวแตกแยก ขาดความ อบอุ่น การใช้ความรุนแรงติดเกมติดสิ่งเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรและบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสมขาด วิจารณญาณในการคัดสรรที่จะเลือกรับสิ่งที่ดีและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์มาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ รวมทั้งปัญหาโรคระบาดเกิดมาเป็นปัญหาระดับโลกอีกด้วย สิ่ง เหล่านี้ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชน ที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงประเทศ ดังจะเห็นการชุมนุม เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกหรือรับผิดชอบต่อการบริหารงานที่ผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง จากจัดกิจกรรมเชิง การเมืองของเหล่านักศึกษา ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่ตื่นตัวแล้ว ยิ่งการสื่อสารยุคนี้ทันสมัยรวดเร็ว จึงทำให้ผู้คน ทุกเพศทุกวัยที่มีสมาร์ตโฟนสามารถรับรู้ข่าวสารบ้านเมือง ด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เป็นผลให้เกิดคลื่นการตื่นตัวที่เห็นได้จากสื่อต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ เป็นต้น อันเป็นเหตุผลให้นักศึกษาและ

ประชาชนรวมตัวกันได้ง่ายขึ้นหากเทียบกับสมัยแต่ก่อน เหตุผลเหล่านี้ทำให้วัยรุ่นตื่นตัวทางการเมืองและกล้าแสดงออกมากขึ้น คนรุ่นใหม่กล้าต่อกรกับผู้ปกครองที่ใช้อำนาจกดขี่ประชาชนและทำลายระบอบประชาธิปไตยที่คนรุ่นใหม่มุ่งหวังอยากจะได้เห็น เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่มีความมุ่งหวังให้ประเทศไทยในปัจจุบันมีความเป็นเสถียรภาพอย่างแท้จริง

3. ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย democracy (วิกิพีเดีย สารานุกรม, 2568) ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณว่า "ดีมอคระเทีย" (กรีก: dēmokratia) ซึ่งหมายถึง 'การปกครองโดยประชาชน' (popular government) อันเป็นคำประสมระหว่างคำว่า 'ดีมอส' (กรีก: demos) หมายถึง ประชาชน และ 'คราทอส' (กรีก: kratos) หมายถึง การปกครอง หรือ พละกำลัง

ส่วนในภาษาไทย คำว่า ประชาธิปไตย ประกอบด้วยคำว่า "ประชา" ซึ่งหมายถึง "ปวงชน" และ "อธิปไตย" ซึ่งหมายถึง "ความเป็นใหญ่" เมื่อรวมกันจึงหมายถึง "ความเป็นใหญ่ของปวงชน" ส่วนพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ มาจากภาษาสันสกฤต ปรชา + อธิปไตย (บาลี) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 656)

ระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ดังนั้น จึงเกี่ยวข้องกับประชาชนในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. หลักการของประชาธิปไตยถือว่าการปกครองเป็นของประชาชน จึงถือว่าประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบและผูกพันต่อระบอบการปกครองและมีหน้าที่ต้องรักษาประชาธิปไตยให้ยืนยาว
2. เปิดโอกาสประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง ตามหลักการ เป็นการปกครองโดยประชาชน
3. ตามหลักเพื่อประชาชนจึงถือว่าเป้าหมาย/นโยบายในการบริหารประเทศจะต้องมุ่งประโยชน์แก่คนส่วนมาก
4. เสียงข้างมากของประชาชน คือ หลักในการตัดสินปัญหา และการปกครองประเทศ
5. ประชาชนมีความเท่าเทียมกันและมีสิทธิเสรีภาพทุกอย่างตามกฎหมาย
6. รัฐบาลอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชนทั้งในทางตรง ได้แก่ การลงเสียงประชามติ และทางอ้อม โดยผ่านสภาผู้แทนราษฎร (บุญธรรม เลิศสุขีเกษม, 2543: 86)

นักการศึกษาบางท่านให้คำนิยามว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน ซึ่งหมายความว่า ประชาธิปไตยถ้าไม่อยู่ในอำนาจของประชาชนก็ถือว่ามิใช่ประชาธิปไตย (พระครูวินัยธรอริชฐ์ สุวฑฺฒ (สุขพานิช) และพระใบฎีกาสุนิณะ อนินฺชิต (พรหมนิล), 2563: 99-105)

สังคมประชาธิปไตย คือสถานภาพของบุคคลในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง เพื่อปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีและให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงควรมีความรู้ในเรื่องสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ ดังนี้

1. สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลในสังคม ซึ่งจะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม บุคคลหนึ่งอาจมีหลายสถานภาพ

2. บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่สถานภาพที่มีอยู่ เช่น นายธงชัย มีสถานภาพเป็นบิดา บทบาทก็คือเลี้ยงดู ส่งเสียให้บุตรได้รับการศึกษา เป็นต้น สถานภาพและบทบาทมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน บุคคลที่อยู่ในสถานภาพใดก็จะต้องปฏิบัติตามบทบาทของตนให้สอดคล้องกับสถานภาพนั้น

3. สิทธิ กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้รับประโยชน์ บุคคลเป็นผู้เลือกใช้สิทธิโดยไม่มีผู้ใดมาบังคับได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดสิทธิของบุคคลไว้ ดังนี้

1) บุคคลจะกล่าวหาด้วยข้อความ ภาพ โดยละเมิด/กระทบถึงสิทธิ ชื่อเสียงความเป็นอยู่ส่วนตัว บุคคลอื่นมิได้

2) ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3) ทุกคนมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

4) เด็กและเยาวชน มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

5) บุคคลพิการ/ทุพพลภาพมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและการช่วยเหลือ

จากรัฐ

6) ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมที่ดี

4. เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ตามสิทธิที่มีอยู่ โดยไม่รุกรานสิทธิของผู้อื่น หรือขัดต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดเสรีภาพของบุคคลไว้ ดังนี้

1) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถานในการที่จะอยู่อาศัย และครอบครอง

2) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทาง ในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

3) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

4) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา

5) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเรียนรู้ การโฆษณา

6) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่ผิดกฎหมาย

5. หน้าที่ หมายถึง สิ่งที่คุณควรพึงกระทำ/งดเว้นไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายบัญญัติไว้
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดหน้าที่ของคุณไว้ ดังนี้

1) คุณควรมีหน้าที่รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2) คุณควรมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย

3) คุณควรมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

4) คุณควรมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาการทหาร เสียดาษีอากร ช่วยราชการ รับการศึกษา
อบรม พิทักษ์ ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม (ทบทวนปัญหา: 2568)

ค่านิยม แนวคิด ทศนคติ หรือพฤติกรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่

เราสามารถแบ่งแต่ละเจนเนอเรชันออกได้ตามช่วงอายุที่ยึดโยงกับเหตุการณ์สำคัญที่อยู่ในช่วงปีเกิดได้
ดังนี้

รุ่น (Generations)	ปีเกิด (พ.ศ.)	อายุปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2568)
Gen L (Lost)	พ.ศ. 2426 – 2443	อายุ 125 - 142 ปี
Gen G (Greatest)	พ.ศ. 2444 – 2470	อายุ 97 - 124 ปี
Gen S (Silent)	พ.ศ. 2471 – 2489	อายุ 79 - 98 ปี
Gen Boomer	พ.ศ. 2490 – 2507	อายุ 61 - 78 ปี
Gen X	พ.ศ. 2508 – 2523	อายุ 45 - 60 ปี
Gen Y	พ.ศ. 2524 – 2539	อายุ 29 - 44 ปี
Gen Z	พ.ศ. 2540 – 2552	อายุ 16 - 28 ปี
Gen Alpha	พ.ศ. 2553 – 2567	อายุ 1 - 15 ปี
Gen Beta	พ.ศ. 2568 – 2582	อายุ 1 ปี

Gen L: Lost Generation เป็นคนรุ่นแรกที่จัดแบ่งเป็น Generation อย่างเป็นทางการ ผ่าน
ประสบการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรุนแรง เป็นผู้บุกเบิกการเปลี่ยนแปลง
ครั้งสำคัญของโลกสมัยใหม่ ปัจจุบันคนกลุ่มนี้เสียชีวิตไปหมดแล้ว จึงได้ชื่อว่า Lost Generation

Gen G: Greatest Generation หรือ G.I. Generation เป็นคนรุ่นที่ผ่านประสบการณ์สงครามโลก
ครั้งที่ 1 และวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ มีความเสียสละ อดทน และมุ่งมั่นในการสร้างโลกที่ดีกว่าให้คนรุ่นหลัง
เป็นผู้วางรากฐานสำคัญของโลกสมัยใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

Gen S: Silent Generation เป็นคนรุ่นที่เผชิญวิกฤตเศรษฐกิจโลกครั้งใหญ่และสงครามโลกครั้งที่ 2 มีลักษณะนิสัยสงบเสถียร อดทน และขยันขันแข็ง ให้ความสำคัญกับการสร้างตัวและความมั่นคงของครอบครัว เป็นอันดับแรก มีความประหยัดและรู้จักอดออม เนื่องจากผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากมาก่อน

Gen Boomer: Baby Boomer เป็นคนรุ่นที่เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงที่เศรษฐกิจกำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว มีความอดทนสูง มุ่งมั่นทำงานหนัก และให้ความสำคัญกับความมั่นคงในชีวิต มีความจงรักภักดีต่อองค์กรและครอบครัว ส่งเสริมลูกหลานได้รับการศึกษาเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เป็นกลุ่มที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20

Gen X คนรุ่นที่เติบโตมาในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองครั้งใหญ่ ผ่านประสบการณ์สงครามเย็นและการปฏิวัติคอมพิวเตอร์ ความเป็นตัวของตัวเองสูง รักอิสระ และมีความสามารถจัดการชีวิตทั้งด้านการทำงานและครอบครัวได้อย่างสมดุล เป็นคนรุ่นที่เชื่อมต่อระหว่างวิถีแบบดั้งเดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่

Gen Y คนรุ่นนี้เติบโตในช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคอนาล็อกสู่ดิจิทัล ทำให้มีความสามารถปรับตัวสูง มีความคิดสร้างสรรค์ ค้นหาประสบการณ์ใหม่ๆ และให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตมากกว่าการสะสมทรัพย์สิน เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลและสตาร์ทอัพในปัจจุบัน

Gen Z เป็นคนรุ่นที่เติบโตมาพร้อมกับอินเทอร์เน็ตและสมาร์ทโฟน เป็นกลุ่มแรกที่ใช้โซเชียลมีเดียเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง พวกเขาให้ความสนใจและยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ใส่ใจเรื่องความยั่งยืนและสิทธิทางสังคม กล้าแสดงความคิดเห็นและพร้อมที่จะลุกขึ้นมาเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อสังคมที่ดีขึ้น

Gen Alpha เป็นคนรุ่นที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดียคุ้นเคยกับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่วัยเยาว์ ได้รับการเลี้ยงดูแบบสมัยใหม่ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ความเป็นตัวของตัวเอง มีความสามารถปรับตัวสูง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์มากกว่าการศึกษาแบบดั้งเดิม

คนรุ่นใหม่ที่มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งเป็นครั้งแรกส่วนใหญ่จะอยู่ในคนรุ่น Gen Y ดังนั้น การใช้สื่อออนไลน์หรือโซเชียลมีเดียน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของคนกลุ่มนี้ ส่วนในแง่ของวิถีชีวิต รสนิยม แนวคิด และ ค่านิยมของคนรุ่น Baby Boomer ในทางการเมืองจะมีแนวคิดหรือทัศนคติที่ชื่นชอบถ้อยคำที่ดูเป็นหลักการใหญ่ ๆ อย่างเช่น คำว่า ปกป้องประเทศชาติ ความเจริญก้าวหน้าวัฒนาสถาพร มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นคำที่บ่งบอกเป้าหมายและอุดมการณ์ คนรุ่นนี้ถ้ามาทำงานเป็นนักการเมือง ก็จะมีสไตล์ในการหาเสียงเป็นคำกว้าง ๆ แต่วิธีการยังไม่ชัดเจน ไม่ได้บ่งบอกขั้นตอนว่าต้องทำอะไร เช่น ทำการเมืองอย่างไร ก็อยากจะปฏิรูปการเมือง อยากพัฒนาประเทศ อยากพัฒนาเศรษฐกิจ อยากแก้ปัญหาความยากจน

คนรุ่น Gen X จะมีลักษณะทำงานตามที่สั่ง เช่น คนรุ่น Baby Boomer จะบอกหลักการหรืออุดมการณ์มาให้ และส่งต่อให้คนรุ่น Gen X ไปบริหารจัดการ และทำให้ถึงเป้าหมาย ที่สำคัญคนกลุ่มนี้จะต้องอธิบายให้คนรุ่น Baby Boomer ฟังว่า เหตุผลที่ต้องทำแบบนี้คืออะไร ทำไมต้องเลือกวิธีการแบบนี้

นักการเมือง Gen X จะเป็นคนที่ชอบเล่าเรื่องอธิบายขยายความ มีวาทศิลป์ ชอบการโน้มน้าวใจ หรือแจกแจงรายละเอียด

เปรียบเทียบ Gen X กับคนรุ่น Gen Y เช่น เมื่อนักการเมือง Gen X ขึ้นเวทีปราศรัย คนรุ่น Gen Y จะมองว่า คนพวกนี้พูดเยอะ เว้นแ้ว แต่คนรุ่น Gen Y จะชอบสิ่งที่ชัดเจน ตรงไปตรงมา ดังนั้น วิธีการหาเสียง หรือการสื่อสารก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย เพราะวิธีการแบบเดิมจะไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น ใช้วิธีหาเสียงแบบป้ายสี สาดโคลน การติดโปสเตอร์ การขึ้นเวทีปราศรัย อาจเข้าไม่ถึงคนรุ่น Gen Y ดังนั้น พรรคที่ทำการเมืองแบบเก่า จะไม่ได้คะแนนเสียงจากคนกลุ่มนี้เลย แต่ถึงแม้จะรู้ว่าคนรุ่น Gen Y ขึ้นชอบช่องทางโซเชียลมีเดีย แต่ถ้าข้อความหรือสารที่ส่งออกไปไม่โดนใจ ก็จะเข้าไม่ถึงเช่นกัน เนื่องจากวิถีชีวิตของคนรุ่น Gen Y จะเติบโตขึ้นมาท่ามกลางข้อมูลข่าวสารเป็นจำนวนมาก จึงมีทักษะในการคัดกรองข้อมูลให้เข้ากับจริตของตนเอง ดังนั้นสิ่งที่ไม่จําเป็นหรือไม่ถูกจริตก็จะปล่อยผ่านไป หรืออาจกล่าวได้ว่า จะเลือกรับเฉพาะแต่สิ่งที่ถูกจริตเท่านั้น (พลิชฐ์ไชยวัฒน์ และสตีธร ธนาธิโชติ, 2568)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คนรุ่นใหม่มีทัศนคติหรือพฤติกรรมทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบ คนรุ่น Gen Y และ คนรุ่น Gen X จะเห็นได้ว่า จะมีค่านิยมและแนวคิดใหม่ในทางการเมือง เพราะข้อมูลข่าวสารที่ได้รับหรือส่งออกสู่สาธารณะที่แตกต่างกัน โดยคนรุ่นใหม่แต่ละ Gen จะมีข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและวิถีทางการเมืองที่แตกต่างกัน เพราะยุคสมัยและเทคโนโลยีในยุคนั้น ต่างกัน โดยคนรุ่นใหม่ทุกรุ่นเห็นว่า การเมืองจะต้องมีความเจริญก้าวหน้าพัฒนาสภาพ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งเป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ของคนรุ่นนี้ คนรุ่นใหม่เมื่อเข้ามาทำงานเป็นนักการเมือง ก็จะมีสไตล์ในการหาเสียงเป็นการกว้างขวางขึ้นโดยใช้วาทศิลป์ โน้มน้าวใจให้ชื่นชอบพรรคการเมืองของตน คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันจะมองว่า การเมืองที่พึงประสงค์ในยุคสมัยนี้ควรเป็นการเมืองเชิงสร้างสรรค์และมีจริยธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ควรพัฒนาทางด้านเสรีภาพและระบบการเมืองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยได้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

4. ความหมายของค่านิยม

ค่านิยม เป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2555 (2552: 256) ให้ความหมาย ค่านิยม (Values) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเกณฑ์ แรงจูงใจในการคิดตัดสินใจและกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของตนเองหรือสังคม ค่านิยมอาจจะดีหรือไม่ดีก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสิน

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล (2557) ให้ความหมาย ค่านิยม คือแนวความคิด ความประพฤติหรือสภาพการกระทำใด ๆ ที่บุคคลหรือสังคม นิยมชมชอบเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การประพฤติปฏิบัติ จึงยอมรับยึดถือเป็นแนวประพฤติปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอหรือชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของตนหรือสังคม สรุปได้ว่า ค่านิยม หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็น

แนวทางในการประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ หรืออย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้บรรลุจุดหมายของตน หรือของสังคม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2560: 2-3) ตระหนักถึงความสำคัญที่จะสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ พัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สร้างความมั่นคงแก่ประเทศชาติและแก้ไขวิกฤตสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้คนในชาติมีค่านิยมหลัก 12 ประการ ดังนี้

1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม
5. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัส
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ ใฝ่หมั่นออกกำลังกายสม่ำเสมอ อดทนต่ออำนาจฝ่ายต่ำ/กิเลส มีความเกรงกลัวต่อบาปตามหลักศาสนา

12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2560: 1) จึงได้จัดทำแนวทางการพัฒนาและประเมินของคนไทย 12 ประการเพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบในการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างค่านิยม 12 ประการให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการในสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม
  - 1.1 จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน
  - 1.2 บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดี
2. การจัดกิจกรรม
  - 2.1 เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน
  - 2.2 พัฒนาค่านิยมหลักได้ชัดเจน สร้างความรู้สึกรักและจิตใจของผู้เรียนในเชิงบวก
  - 2.3 กระตุ้นและฝึกทักษะการคิดการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างเหมาะสมต่อเนื้อเรื่องสม่ำเสมอ

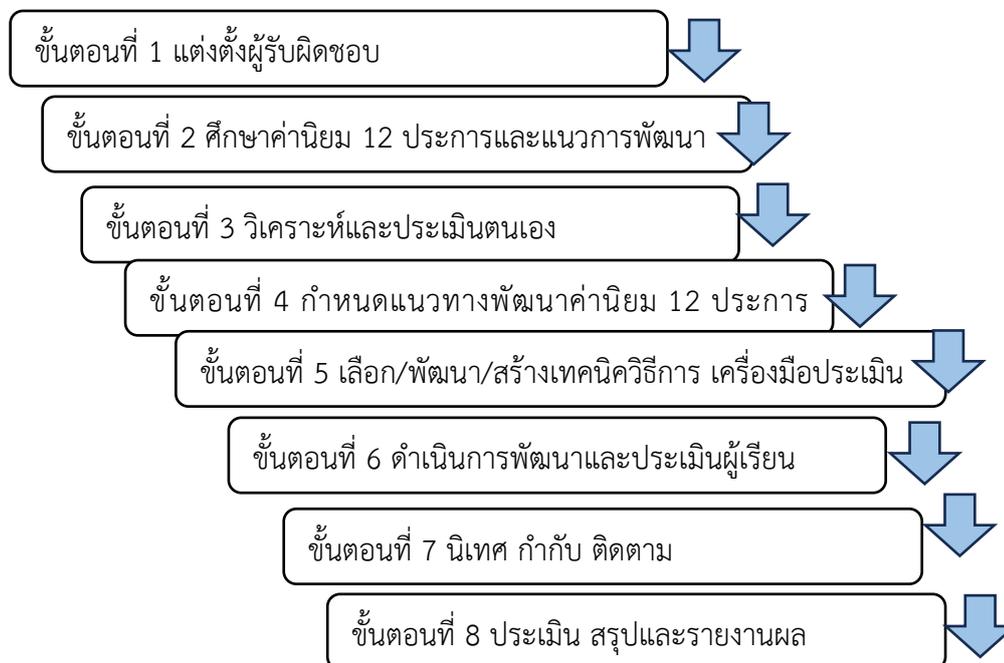
2.4 ใช้คำถามให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในการคิด การกระทำของตนเองและเรียนรู้ พัฒนาปรับปรุงตนเอง

2.5 ยกตัวอย่างบุคคลในชุมชน/สังคมที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ (Idol) ในการพัฒนาค่านิยมหลักให้กับผู้เรียน

3. การส่งเสริมสนับสนุนในสถานศึกษา

3.1 ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือตามความเหมาะสม

3.2 มีการติดตามสังเกตการปฏิบัติ ให้แรงเสริมและข้อมูลป้อนกลับ

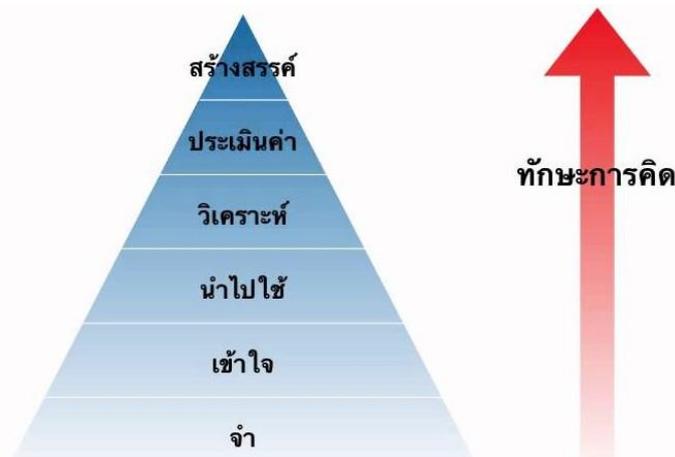

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

ที่มา: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, แนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

5. ผลจากการศึกษา

องค์ความรู้อันเป็นผลมาจากการวิจัย การสังเคราะห์ออกมาในลักษณะแผนภาพ ได้แก่ บันได 5 ขั้นสู่ การสร้างสังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ คือแบบจำลอง อาร์ยูเอเออีซี (RUAEEC Model) ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยม 12 ประการตามระดับขั้นของบลูม (Bloom's Taxonomy)

ที่มา: nskru.com/idea/-MezCahG6ZChag5hM2uQ/#google_vignette

จากแผนภาพที่ 2 แสดงถึง สามารถอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

1. จำ Remembering: ความสามารถรักษาประสบการณ์ต่าง ๆ จากการรับรู้ ระลึกได้เมื่อต้องการ
2. เข้าใจ Understanding: ความสามารถจับใจความสำคัญของสื่อ แสดง แปล ตีความ คาดคะเน ขยายความ และอื่น ๆ
3. การนำความรู้ไปใช้ Applying: สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้
4. การวิเคราะห์ Analysis: สามารถคิดแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ เป็นส่วนย่อย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้
5. การประเมินค่า Evaluation: สามารถตัดสิน ตีราคา สรุปคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้น ๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับก็ได้
6. การสร้างสรรค์ Creating: สามารถผสมผสานส่วนย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม เป็นการกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานชิ้นใหม่ในรูปแบบ หรือแนวคิดใหม่

6. สรุป

ประชาธิปไตย ประกอบด้วยคำว่า ประชา หมายถึง ปวงชน และ อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่รวมกัน หมายถึง ความเป็นใหญ่ของปวงชน ระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน **สังคมประชาธิปไตย** คือสภาพภาพของบุคคลในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง เพื่อปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีและให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้น จึงควรมีความรู้ในเรื่องสภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ การพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการนั้น ต้องบ่มเพาะและปลูกฝังอย่างเหมาะสม สม่่าเสมอ ต่อเนื่องและต้องใช้เวลาในการพัฒนาจนเกิดเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวไปอย่างยั่งยืน

ค่านิยม เป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง ค่านิยม (Values) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเกณฑ์แรงจูงใจในการคิดตัดสินใจและกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของตนเองหรือสังคม ค่านิยมอาจจะดีหรือไม่ดีก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสิน กระบวนการศึกษาการตระหนักถึงความสำคัญที่จะสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ พัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สร้างความมั่นคงแก่ประเทศชาติและแก้ไขวิกฤตสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้คนในชาติมีค่านิยมหลัก 12 ประการ

7. เอกสารอ้างอิง

ทรูปลูกปัญญา.(2568). *สังคมประชาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://www.trueplookpanya.com/learning/>.

บุญธรรม เลิศสุขีเกษม. (2543). *บทบาทของประชาชนต่อการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูวินัยธรธรรมิษฐ์ สุวฑฒ (สุขพานิช) และพระใบฎีกาสุชินนะ อนัญชิต (พรหมนิล). (2563). *คนรุ่นใหม่กับประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน*. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม.

พล.ร.อ.ณรงค์ พิพัฒนาศัย. (2568). *นร.ม. 5 กลุ่มด้านค่านิยม 12 ประการ เผยทหารโทรถามหาที่ ร.ร. -วอนคสช.เลิกระแวงคนคิดต่าง*. ประชาไท. ฉบับวันที่ 22 ตุลาคม 2557. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <http://prachatai.org/journal/2014/10/56142>>.

พลิชฐ์ ไชยวัฒน์ และสตีร ธนานิธิโชติ. (2568). *คนรุ่นใหม่ประชาธิปไตยช่วงเปลี่ยนผ่าน*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://prachatai.com/journal/>.

รัฐพงศ์ บุญญานวัตร. (2557). *เดินหน้าประเทศไทยกับการสร้างค่านิยม 12 ประการ*. มติชน. 29 กรกฎาคม.

- ราชกิจจานุเบกษา. (2568). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://www.mwit.ac.th/~person/01-Statutes/NationalEducation.pdf>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิกิพีเดีย สารานุกรม. (2568). ประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ประชาธิปไตย>.
- วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนาผล. (2557). การสร้างเครื่องมือประเมินค่านิยม 12 ประการ. เอกสารประกอบการประชุม. กำหนดกรอบและจัดทำนิยาม ตัวชี้วัด ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ระหว่างวันที่ 18-22 สิงหาคม. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2568). ดุสิตโพล เผย ปชช.หนุนค่านิยม 12 ประการ คสช. ยกชาติ ศาสน์ กษัตริย์ สำคัญสุด. ผู้จัดการออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews>.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2560). แนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2568). ว.วชิรเมธี กับการโปรฯ ค่านิยมหลัก 12 ประการ. มติชนออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1408466485.
- อรนุช วานิชทวีวัฒน์. (2568). เรื่องน่าคิด ศิลธรรม: วิชาที่ถูกลืม. เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 10 ตุลาคม. กระทรวงวัฒนธรรม. "เพลง ค่านิยม 12 ประการ". สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <http://www.m-culture.go.th/>.
- Constructivist Teacher. (2568). วิธีตั้งคำถามตามระดับขั้นของ Bloom's Taxonomy. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก http://www.nskru.com/idea/-MezCahG6ZChag5hM2uQ/#google_vignette/.

การพัฒนาภาวะผู้นำทางสังคมของพระสังฆาธิการ

The Development of Social Leadership in Sangha Administrators

พระสมุห์สมพร ตีสสวัสดิ์ (สุรสิทธิ์)

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Samu Somporn Tissavaro (Surasit)

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: 2021samaporn@gmail.com.

บทคัดย่อ

การพัฒนาภาวะผู้นำในเชิงลักษณะหรือเชิงคุณสมบัติเป็นการให้ทิศทางของลักษณะเฉพาะ ส่วนบุคคล เพราะภาวะผู้นำนี้มองว่าลักษณะผู้นำมีมาตั้งแต่เกิด และการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์จะนำไปสู่การเป็นผู้นำได้นั้น ต้องมีความพยายามที่จะศึกษาในแง่ของการบุคลิกทางกายภาพเป็นสำคัญและระบุถึงตัวแปรของภาวะผู้นำที่ดีว่าควรจะเป็นในลักษณะ เช่น ระบุว่า ควรมีปัญญา ฉลาด กล้าหาญ มีคุณธรรม จริยธรรมเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว น่ารัก น่าเคารพ เป็นแบบอย่าง เป็นต้น ซึ่งก็คือ ภาวะการณเป็นผู้นำมีพรสวรรค์มาตั้งแต่เกิด ที่มีความสามารถในการนำความพยายามให้ทัศนะส่วนตัวของผู้ นำมากกว่าที่จะศึกษาถึงบริบทอื่น ๆ จนนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดอื่น ๆ อีกมากมาย

คำสำคัญ: การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, พระสังฆาธิการ

Abstract

The development of leadership in terms of traits or characteristics focuses on directing specific personal attributes. This perspective on leadership assumes that leadership traits are innate. Human resource development aimed at cultivating leadership requires an emphasis on studying physical personality traits as a primary factor. It also involves identifying the variables of effective leadership, which include attributes such as intelligence, wisdom, courage, morality, ethics, selflessness, charisma, respectability, and being a role model. This approach suggests that leadership is a natural talent present from birth, emphasizing the leader's individual efforts and perspectives over exploring broader contexts. This view has led to the development of various other conceptual frameworks.

Keyword: Development, Leadership, Sangha Administrators

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของ มนุษย์ที่อยากเห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นที่เราเรียก กันว่า “การพัฒนา” (Development) หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่า คือ กระบวนการ เพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้คำจำกัดความ ดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ส่วนกลไกหรือ กระบวนการนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนี้การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นกระบวนการระยะยาว และจากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่านดังนี้ส่วนราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญ เติบโต หรือก้าวหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 354). ในขณะเดียวกัน การพัฒนา เป็นการกระทำที่ดีขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526: 2) อย่างไรก็ตาม ทิตยา สุวรรณชฎ (2525: 179) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่คน กลุ่ม คน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ ในขณะที่สมศักดิ์ศรีสันติสุข ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การที่คนใน ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเองได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น สำหรับ พระราชวรมณี(ป.อ.ปยุตโต) (2527: 16-18) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กัับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

สนธยา พลศรี (2547: 18) กล่าวไว้ว่า เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่ง และหลายสาขาวิชาทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

1) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่ง หนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใด ด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

2) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และ อย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

3) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

4) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มี การเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

6) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียง แนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

7) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เพราะมนุษย์เป็น สัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช้การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธีเช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการ เปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถ เปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

2. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนา

นอกจากนี้ยังได้สรุปแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาไว้ดังนี้

1) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็นการนำการพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้น เป็นต้น การ พัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้ามาก

2) แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากมีความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคต อันรุ่งโรจน์แต่สนใจ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะ

เป็นการปฏิรูป คือ เฉพาะในโครงสร้างใด โครงสร้างหนึ่ง และเป็นการปฏิวัติคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

3) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนกประเทศต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชากรชาติการรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น ออกเป็นประเทศพัฒนาแล้วประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาในแนวความคิดนี้จึงมีความหมาย ใกล้เคียงกับคำว่าความเป็นอุตสาหกรรม ความทันสมัย และการเจริญเติบโตมาก

4) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของ ประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การพัฒนา

5) แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศด้วย ระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็นการพัฒนา ในขณะที่โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทาง เศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธีเรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้ได้รับความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่อง ความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

2) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็น ระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคง ทางสังคมเป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

3) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึง ความ เป็นธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้า มีส่วนร่วมและได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึง ควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2532: 25)

สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง ที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และทางสังคม

3. พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราว่า ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการกำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น "พระสังฆาธิการ" ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์รวมคำว่า "พระ" "สังฆ" และ "อธิการ" เป็น "พระสังฆาธิการ" แปลตามรูปศัพท์ว่า "พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์" "พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง" ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง "พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์" (พระมหาบุญโฮม ปริบุญณสีโล (ไชยฤทธิ์) มีตำแหน่งดังนี้

เจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า "พระสังฆาธิการ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

4. ความแตกต่างระหว่างพระคณาธิการ กับ พระสังฆาธิการ

"พระคณาธิการ" เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 มีอำนาจหน้าที่เฉพาะการบริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนาตามที่กำหนดในองค์การทั้ง 4 คือ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่และองค์การสาธารณูปการ

ในส่วนภูมิภาค เจ้าคณะตรวจการและเจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาคต่าง ๆ ก็เพียงทำหน้าที่ควบคุม สั่งการ และแนะนำ ชี้แจง กิจการอันเกี่ยวกับการบริหารการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย สังฆานัติกติกาสงฆ์กฎองค์การ กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบ

ในชั้นจังหวัดและชั้นอำเภอ ได้แยกหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์เป็นองค์การ มีกรรมการสงฆ์ประจำองค์การ โดยเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการสงฆ์จังหวัด เจ้าคณะอำเภอเป็นประธานคณะ

กรรมการสงฆ์อำเภอ แม้ในตอนสุดท้ายแห่งการใช้พระราชบัญญัติดังกล่าว ในชั้นภาค ก็ได้กำหนดให้มีเจ้าคณะ
ตรวจการประจำองค์การตั้งเช่นชั้นจังหวัดและอำเภอ แต่ยังมีได้แต่งตั้งเจ้าคณะตรวจการประจำองค์การตามที่
กำหนดขึ้นใหม่ ก็ถูกยกเลิกเสียในชั้นตำบลและชั้นวัด เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส คงรับปฏิบัติหน้าที่งานของ
ทุกองค์การ

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของ
ตน คือ บริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนาตามที่กำหนดใน 4 องค์การเดิม แต่มีได้จัดเป็นองค์การซึ่งเป็น
ตัวองค์กรบริหาร คงยึดเอาเฉพาะลักษณะงานในองค์การนั้น ๆ เปลี่ยนเรียกว่า "การ" กล่าวคือ

การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์การปกครอง)

การศาสนศึกษา (เดิมคืองานในองค์การศึกษา)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (เดิมคืองานในองค์การเผยแผ่)

การสาธารณูปการ และ

เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอาการนิคมกรรม (เดิมคือการวินิจฉัย
อธิกรณ์) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้น ๆ เพื่อมิให้เกิดความถ่วงดุลแห่งอำนาจ ดังเช่น กฎหมาย
ฉบับเดิม เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ได้กำหนดให้มีรองเจ้าคณะ
เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในชั้นนั้น ๆ อีกส่วนหนึ่ง แม้ในส่วนวัด ก็ให้มีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อเป็นผู้ช่วย
เจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ

5. คุณสมบัติของพระสังฆาธิการ

คุณความดีเฉพาะตัวของผู้จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการก็ดีของผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆา
การต่อไปก็ดีเรียกว่า "คุณสมบัติพระสังฆาธิการ" แยกเป็น 2 ด้าน (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, 2505) ดังนี้

คุณสมบัติทั่วไป กำหนดไว้ 7 ข้อ ได้แก่

มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง

มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง

มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย

เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์

ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรค
เรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

คุณสมบัตินี้เฉพาะตำแหน่ง มีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังความในกฎหมายมหาชน ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 7, 10, 14, 18, 22, 26, 29, และ 30 คุณสมบัตินี้ดังกล่าวนี้คงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สูงไปกว่าที่กำหนดไว้เป็นการดียิ่ง และกำหนดตายตัวเฉพาะ พรรชนานอกนั้นหากมีความจำเป็นผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

6. จริยาพระสังฆาธิการ

จริยาพระสังฆาธิการ หมายถึง ข้อที่พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม บัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักควบคุมพระสังฆาธิการ โดยมีบัญญัติดังนี้

จริยา ข้อ 44 พระสังฆาธิการต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎหมายมหาชน ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

จริยา ข้อ 45 พระสังฆาธิการต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจ หน้าที่ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้นถ้าคำสั่ง นั้นไม่ผิดพระ วินัยต้องปฏิบัติตาม แล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง

ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งดังกล่าวในวรรคแรก ให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการ ในการปฏิบัติหน้าที่ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

ข้อ 46 พระสังฆาธิการต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

ข้อ 47 พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

ข้อ 48 พระสังฆาธิการต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

ข้อ 49 พระสังฆาธิการต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่
ชอบ

ข้อ 50 พระสังฆาธิการต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

ข้อ 51 พระสังฆาธิการต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง 8 ข้อนี้เป็นตัวจริยาอันพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้ว ย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

7. การรักษัจริยา

นอกจากจะบัญญัติให้พระสังฆาธิการต้องรับปฏิบัติตามกล่าว คือต้องรักษัจริยาสำหรับตัวเองแล้วยังบัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับคอยควบคุมและพิจารณาลงโทษในเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาละเมิดจริยา ดังบทบัญญัติข้อ 52 และ 53

ข้อ 52 ให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีหน้าที่ควบคุม ดูแล แนะนำ ชี้แจง หรือสั่งให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชาปฏิบัติตามจริยาโดยเคร่งครัด

ถ้าผู้บังคับบัญชารู้ว่า ผู้อยู่ในบังคับบัญชาละเมิดจริยา ต้องพิจารณาว่า ความละเมิดของผู้อยู่ในบังคับบัญชานั้น อยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้หรือไม่ถ้าอยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้ก็ให้สั่งลงโทษแล้วรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน ถ้าเห็นว่าความละเมิดนั้น ควรจะลงโทษหนักกว่าที่ตนมีอำนาจที่จะสั่งลงโทษได้ก็ให้รายงานผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไป เพื่อพิจารณาสั่งลงโทษตามควร ผู้บังคับบัญชารูปใด ไม่จัดการลงโทษผู้อยู่ในบังคับบัญชาที่ละเมิดจริยาหรือจัดการลงโทษโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชารูปนั้น ละเมิดจริยา

ข้อ 53 พระสังฆาธิการ รูปใด ถูกผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษฐานละเมิดจริยาต้องปฏิบัติตามทันทีถ้าเห็นว่าคำสั่งลงโทษไม่เป็นธรรม ก็มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการร้องทุกข์แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นการร้องทุกข์เท็จ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง

8. โทษฐานละเมิดจริยาพระสังฆาธิการ

โทษที่พระสังฆาธิการจะพึงได้รับ เพราะละเมิดจริยา มีหนักเบาต่างกันตามความละเมิด ตามความในข้อ 54 ดังนี้

ข้อ 54 พระสังฆาธิการรูปใดประพฤติดละเมิดจริยา ต้องได้รับโทษฐานละเมิดจริยาอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

ปลดจากตำแหน่งหน้าที่

ตำหนิโทษ

ภาคทัณฑ์

9.1 การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ต้องยึดหลักเกณฑ์และวิธีการตามความในข้อ 55 ดังนี้

ข้อ 55 การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่นั้น จะทำได้ต่อเมื่อพระสังฆาธิการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง แม้ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

ทุจริตต่อหน้าที่

ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเกินกว่า 30 วัน

ขัดคำสั่งอันชอบด้วยการคณะสงฆ์และการขัดคำสั่งนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์

ประมาทเลินเล่อในหน้าที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์

ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ในกรณีเช่นนี้ให้ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดรายงานตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจแต่งตั้ง เมื่อได้สอบสวนและได้ความจริงตามรายงานนั้นแล้ว ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ได้

5.2 ตำแหน่งที่ไม่ใช่พระสังฆาธิการ

ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม

ตำแหน่งพระอุปัชฌาย์

ตำแหน่งที่ปรึกษามหาเถรสมาคม, ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบล, ที่ปรึกษาเจ้าอาวาสวัด

พระสังฆาธิการที่ได้รับการยกขึ้นให้ดำรงตำแหน่งเป็นกิตติมศักดิ์เจ้าคณะจังหวัดกิตติมศักดิ์, เจ้าคณะอำเภอกิตติมศักดิ์, เจ้าคณะตำบลกิตติมศักดิ์, เจ้าอาวาสกิตติมศักดิ์

ตำแหน่งเลขานุการเจ้าอาวาสวัด, เลขานุการเจ้าคณะตำบล, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด, เลขานุการเจ้าคณะภาค, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย, เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

9. บทสรุป

การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ก็กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือวัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทาง เศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธีเรื่องความก้าวหน้านี้ได้ กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้นหมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง ที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และทางสังคม

10. เอกสารอ้างอิง

- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2532). *การพัฒนาประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ.
- จิตยา สุวรรณชฎ. (2525). *สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.
- พระมหาบุญโฮม ปริบุญณสีโล (ไชยฤทธิ์). *บทความพระสังฆาธิการ*. วัดท่าไทร ต. ท่าทองใหม่ อ. กาญจนดิษฐ์ จ. สุราษฎร์ธานี 84290.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่2) พ.ศ. 2535*. ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2505
- พระราชวรมนูณี (ประยุทธ์ปยุตโต). (2527). *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยุวัฒน์วุฒิเมธี. (2526). *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

รูปแบบการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ The Model for Social Teaching Assist to Integration

พระจิริยา อุตโตโม (มุลมาก)

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Chirayu Uttamo (Mul Mak)

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: gjirayu13@gmail.com.

บทคัดย่อ

รูปแบบการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ พระพุทธเจ้าทรงดำเนินเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่ออนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ แม้ว่าจะทรงรู้สึกรว่าเป็นการยากลำบากเพียงใดก็ตาม ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ ทรงมีจิตที่ประกอบไปด้วยความเมตตา กรุณาและปรารถนาจะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน พระพุทธจริยาอันเกิดจากการตั้งปณิธาน หรือการตั้งความปรารถนาที่เป็นพระพุทธเจ้าเพื่อช่วยเหลือ สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์และสังสารวัฏ ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการพิจารณาเห็นความทุกข์ของสรรพสัตว์โทษภัยของกิเลสและสังสารวัฏ “เราตรัสรู้แล้ว จะให้ผู้อื่นตรัสรู้ด้วย เราพ้นแล้วจะให้ผู้อื่นพ้นด้วย เราข้ามได้แล้ว จะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย”

คำสำคัญ: รูปแบบการสอน, การอนุเคราะห์, บูรณาการ.

Abstract

The model for Social Teaching Assist to Integration. Buddha was going on for life style to others. Therefore, to help them without suffering, although, he known all those cases. Then, he supports disciple go to announcement for religion to help all living. Buddha had good mental kindness please and wish to help all others with purity. He sacrifices by no any compensation. He had determined or wished to help all animals without suffering and rebirth. Since he was Bodhisattva by mean consider from all animals suffering and Transmigration “I am enlightened one then will help others to know, I am transnational one then will help others too”

Keywords: Model Teaching, Assist, Integration.

1. บทนำ

รูปแบบการสอนสังคัมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ คือการเน้นประเด็นปัญหาหลักของแต่ละชาติ มุ่งไปสู่หลักใหญ่ ๆ 4 ประเด็น คือ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความมั่นคง แต่ละประเด็นปัญหาล้วนมีความจำเป็นและอิงอาศัยกันและกัน ถ้าเศรษฐกิจดีอย่างอื่นก็พลอยหมดปัญหาไป หรือมีปัญหาที่เพียงเล็กน้อย ถ้าเศรษฐกิจมีปัญหา อย่างอื่นก็พลอยได้รับผลกระทบด้วย ทำให้เกิดภาวะสะดุดเป็นลูกโซ่ ในฐานะเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญอย่างนี้ พุทธธรรมจึงมองจึงมองเห็นว่าการจะลดปัญหาแก้ไขเรื่องเศรษฐกิจให้ลดน้อยลง หรือหมดปัญหา ต้องมีการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ หลักพุทธธรรมที่จะนำมาศึกษาในบทเรียนนี้ สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างแน่นอน เพียงแต่ผู้ศึกษาต้องนำไปประพฤติใช้อย่างจริงจังเท่านั้น เพราะนี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนของผู้หมดปัญหา สิ่งที่น่ามาสอนจึงเป็นไปเพื่อหมดปัญหา มิใช่เป็นไปเพื่อให้เกิดปัญหา ทุกระดับของสังคัมสามารถนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติเพื่อขจัดปัญหาได้อย่างเหมาะสม ปัญหาจึงอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ มิใช่อยู่ที่หลักการและวิธีการ เช่นเดียวกับคนไข้ การที่โรคจะหาย คนไข้ต้องรับประทานยาตามคำสั่งของแพทย์ มิใช่หายเพราะแพทย์สั่ง คำสอนทางพระพุทธศาสนา มิใช่ให้คนปฏิบัติตาม ผู้ปฏิบัติจะได้รับประโยชน์เองโดยไม่ต้องรอฟังคำสั่งจากใคร ๆ ตัวอย่างหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารด้านเศรษฐกิจ

2. พุทธวิธีกับหลักธรรมเพื่อการสอนสังคัม

ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิได้ปฏิเสธความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีวิถีทางที่จะนำพาไปสู่ความร่ำรวยมั่งคั่งที่ยั่งยืนอย่างรอบด้าน รวมทั้งช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน (ทรัพย์) ให้ปลอดภัย ไม่ใช่เพียงเงินเดียวจนเดียวรวยโดยฉับพลัน (อง. อฎฐก. 23/144/289.)

ในความรู้สึก ของคนทั่ว ๆ ไปมักมีมุมมองและทัศนคติในลักษณะที่ว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนที่มุ่งเน้นในทางให้มนุษย์ลดละซึ่งกิเลส นำพาวิถีชีวิตมุ่งตรงสู่ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ซึ่งดูเสมือนหนึ่งว่าไม่ให้ความสนใจในมิติมาลาความมั่งคั่งด้านเงิน ๆ ทอง ๆ ของการดำเนินชีวิต แต่ในความเป็นจริงแล้ว “หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิได้ปฏิเสธความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีวิถีที่นำพาไปสู่ความร่ำรวยมั่งคั่งที่ยั่งยืนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ไม่ใช่เพียงเงินเดียวจนเดียวรวยโดยฉับพลัน”

หลักธรรมสำคัญอีกประการ อันเป็นหลักที่นำพามาซึ่งความสุขในชีวิตปัจจุบัน ท่านกล่าวว่าคือหลักทิวฐธัมมิกัตถะ 4 (ประโยชน์ในภพปัจจุบัน) ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนแก่อุชชยพราหมณ์ ในขณะที่ไปเข้าเฝ้า เพื่อกราบทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมที่เป็นไปในลักษณะเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบันและหลักธรรมที่เป็นไปในลักษณะเพื่อประโยชน์สุขในภายภาคหน้าให้ฟังเนื่องจากตนจะย้ายไปอยู่ในต่างถิ่น พระพุทธองค์จึงทรงตรัสสอน ดังความปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า

“คู่อ่อนพราหมณ์ ธรรม 4 ประการนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในปัจจุบัน กล่าวคือ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา

1. **อุฏฐานสัมปทา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรหาเลี้ยงชีพด้วยความขยันในการงาน...เธอเป็นผู้ขยันขำนิขำนานาญ ไม่เกียจคร้านในงานนั้น ประกอบด้วย ปัญญาเครื่องสอบสวน ตรวจตรา รู้จักวิธีปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ สามารถทำ สามารถจัดการ นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา

2. **อารักขสัมปทา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรมีโรคทรัพย์มาก ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรแล้ว...เธอจัดการคุ้มครองโรคทรัพย์เหล่านั้นไว้โดยพิจารณาว่าทำอย่างไร พระราชาทั้งหลายจะไม่พึงบริโภคทรัพย์เหล่านั้นเสีย พวกโจรไม่พึงลักไปเสีย ไฟไม่พึงไหม้ไปเสีย น้ำไม่พึงพัดพาไปเสีย นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา

3. **กัลยาณมิตตตา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรเข้าอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบลใดก็ตาม เธอเข้าสนิทสนมสนทนาปราศรัย ถกถ้อยปรึกษากับท่านที่เป็นคหบดีบ้าง บุตรคหบดีบ้าง พวกคนหนุ่มที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง คนสูงอายุที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง ผู้ประกอบการด้วยศรัทธา...ศีล...จาคะ... และ (ปัญญา) เธอศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยศรัทธา...ศีล..จาคะ (และ) ปัญญาของเขา..นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา

4. **สมชีวิตา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรเป็นผู้เลี้ยงชีวิตเหมาะสม ไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไป โดยรู้เข้าใจในทางเพิ่มพูนและทางเสื่อมถอยแห่งโรคทรัพย์ ว่าทำอย่างนี้รายได้ของเราจึงจะเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจึงจักไม่เหนือรายได้ เปรียบเหมือนคนช่างหรือลูกมือคนช่าง ยกตราซึ่งขึ้นแล้วย่อมรู้ว่าหย่อนไปเท่าไร หรือเกินไปเท่าไร ถ้าหากกุลบุตรนี้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอยู่อย่างฟุ่มเฟือย ก็จะมีผู้กล่าวหาเอาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ใช้สมบัติเหมือนกินมะเดื่อ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีวิตอย่างฝืดเคือง ก็จะมีผู้กล่าวหาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้คงจะตายอย่างคนอนาถา แต่ด้วยเหตุที่กุลบุตรเลี้ยงชีวิตเหมาะสม... จึงเรียกว่า สมชีวิตา

3. การอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาย่อมทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องที่เป็นไปในลักษณะของประโยชน์สุขในปัจจุบัน ที่มีแง่มุมทางโลกซึ่งทางเศรษฐศาสตร์มีมิติที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้งการอยู่ การกิน รวมถึงความสัมพันธ์ทางกิจกรรมของเศรษฐกิจในทุก ๆ เรื่องเลยทีเดียว นำพามาซึ่งความมั่นคงและสมบูรณ์ ซึ่งหลักธรรมที่น่าพาสู่ความ “ร่ำรวยและมั่งคั่ง” อย่างยั่งยืนนั้นโบราณท่านเรียกว่า “หลักธรรมหัวใจเศรษฐี (อุ อา ก ส)” โดยที่มีสาระสำคัญโดยสรุป 4 ประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง : ขยันหา (อุฏฐานสัมปทา) หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร เสาะแสวงหาหนทาง วิธีการในการทำมาหากิน รวมถึงกินลึกลงไปในเรื่องของควมมีศีลธรรมและคุณธรรมนำทางความขยันนั้น เป็นไปในลักษณะของความขยันใน “สัมมาอาชีพ” เป็นอาชีพที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม หากเป็นความขยันที่ผิดเพี้ยนจากครรลองคลองธรรมนำไปสู่การประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตแล้วนั้น ไม่ใช่ความหมายของคำว่าขยันตามหลักธรรมหัวใจเศรษฐี เกี่ยวเนื่องจาก หากประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตแล้วล้วนแต่ นำพามาซึ่งความเดือดร้อนในอนาคต เปรียบเสมือนเป็นการไปเบียดเบียนเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาเป็นของตัวเอง ถึงแม้ว่าหากในปัจจุบันกฎหมายนั้นยังไม่สามารถที่จะเอาผิดได้ แต่ตัวเรารู้สึกอยู่แก่ใจตัวเองว่า ทรัพย์สินดังกล่าวที่หามาได้นั้นไม่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ก็เกิดความทุกข์ใจในความกลัวว่าสักวันหนึ่งจะถูกจับได้และได้รับผลกระทบนั้น

ประการที่สอง : รักษาดี (อารักขสัมปทา) หมายถึง การเก็บรักษาทรัพย์สินเป็นการต่อยอดมาจากเงินทองที่เราขยันหามาจากสัมมาอาชีพที่สุจริตนั้น ก็นิ่งลงไปในการบริหารจัดการทรัพย์สินดังกล่าวในแง่ของเงยออกดอกออกผลตามมาด้วย เป็นไปในลักษณะของการเก็บรักษาและใช้ไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักธรรม “อารักขสัมปทา (รักษาดี)” ในข้อนี้มีจุดมุ่งหมายสอนให้ประหยัดมัธยัสถ์รู้จักเก็บออมรวมความถึงรู้จักบริหารการใช้จ่าย ซึ่งนัยก็เปรียบเสมือนเป็นการดูแลรักษาคุ้มครองโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยสัมมาอาชีพไม่ให้หมดไปในทางที่เสื่อมเสียและเป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่นหรือให้รู้จักในคุณค่าของทรัพย์สินที่หามาได้โดยรู้จักเก็บและใช้ไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนและบุคคลอื่น

ประการที่สาม : ผูกไมตรีกับกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตตา) หมายถึงการรู้จัก “คบคนดี มีความเป็นเพื่อนแท้” ความเป็นเพื่อนแท้นั้นย่อมนำพามิตรไปในเส้นทางที่ดี ๆ จะพึงสังเกตได้ว่าหลักธรรมในข้อนี้ต่อยอดมาจากการขยันหาและรักษาดี เกี่ยวเนื่องจาก มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ดังนั้น หากว่าเรามีกัลยาณมิตรแล้ว ความเจริญก้าวหน้าก็เกิดขึ้น

ในวิถีชีวิตของสังคมเศรษฐกิจที่มนุษย์ถือเป็นสัตว์สังคมที่ต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้นั้น สิ่งสำคัญอีกประการในการดำเนินชีวิตก็คือการเลือกคบมิตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป็นองค์ประกอบสำคัญตามหลัก “มงคลชีวิต 38 ประการ” อันเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยมงคลแรกคือ “ไม่คบคนพาล” และต่อยอดมงคลประการที่สองคือต้องรู้จัก “คบบัณฑิต” เป็นที่น่าพึงสังเกตว่าหลักธรรมมงคลชีวิตในพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ยกเอามาว่าเป็นหลักปฏิบัติในลำดับที่ 1 และ 2 นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน บ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาที่สำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นสิ่งสำคัญและต้องคำนึงถึงในเบื้องต้นคือเรื่องคน ดังที่เคยเคยได้ยินได้ฟังมาบ่อย ๆ ในทำนองที่ว่า “คนนี้เสียคนเพราะคบเพื่อนไม่ดี ส่วนคนนี้ได้ดีเพราะมีเพื่อนที่ดีคอยแนะนำและช่วยเหลือเกื้อกูลไม่ให้เดินทางผิด” “ผูกไมตรีกับกัลยาณมิตรในหลักธรรมของหัวใจเศรษฐกิจ จึงมีมิติที่ต่อยอดและสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกับขยันหาและรักษาทรัพย์สินเอาไว้ ซึ่งถ้าหากว่าเรามีกัลยาณมิตรที่คอยให้คำปรึกษาและแนะนำแล้วทรัพย์สินที่เราหามาได้รวมทั้งเก็บรักษาและใช้ไปนั้นก็ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด”

ประการที่สี่ : ดำรงชีวิตแบบพอเพียง (สมชีวิตา) หมายถึง การรู้จักคุณค่าของทรัพย์สินเงินทอง ที่หามาได้ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย รวมถึงกึ่งกึ่งลงไป ใน ความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล ความสมดุล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต เกี่ยวเนื่องจาก ความพอเพียง มีลักษณะอภาลิโก (ไม่เลือกกาลไม่เลือกสมัย) คือ สามารถใช้ได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ เพราะเป็นหลักแห่งความเป็นจริงเสมอ “ความพอเพียง” มีคุณลักษณะ ที่สำคัญคือ

ประการแรก ความพอประมาณ คือ เป็นความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป หรือ ไม่สุดโต่งทั้งสองด้านไม่ว่าจะเป็นมิติทางสังคม มิติทางการเมือง และมิติทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญในความพอดีที่

มีอยู่หรือได้มานั้นต้องไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ก้าวข้ามไปเบียดเบียนคนอื่น เป็นความพอดีที่ตั้งอยู่บนหลักของศีลธรรมและคุณธรรมเป็นสำคัญ

ประการที่สอง ความสมเหตุสมผล ประกอบไปด้วย

- ความสมเหตุสมผลในการจัดลำดับความสำคัญ เป็นการจัดลำดับความสำคัญในการตัดสินใจของทุกมิติทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในประเด็นที่มองถึงความสมเหตุสมผลทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยมีผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

- ความสมเหตุสมผลในกระบวนการดำเนินการ เป็นการคำนึงถึงความเหมาะสมของวิธีการและขั้นตอนของการดำเนินการต้องโปร่งใส ไม่เอื้อผลประโยชน์ให้กับกลุ่มตนเองและพวกพ้อง ที่สำคัญต้องยึดหลักธรรมาภิบาล

- ความสมเหตุสมผลในด้านผลกระทบหรือต้นทุนทางสังคม เป็นการคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมโดยรวม ตลอดจนสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักของความสมดุลและดุลยภาพโดยรวมของมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นที่ตั้ง

ประการที่สาม ความสมดุลของความสัมพันธ์ในมิติด้านต่าง ๆ คือ เป็นความสมดุลทางหลักความคิด ความสมดุลทางหลักการพูด ความสมดุลทางหลักการปฏิบัติ รวมถึงความสมดุลในมิติอื่น ๆ ซึ่งเมื่อความพอเพียงเป็นการไม่ไปเบียดเบียนตัวเองและคนอื่น รวมทั้งการไม่ไปเบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยแล้ว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอุดหนุน ส่งเสริม เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการดำเนินความสัมพันธ์ที่แสวงหาประโยชน์ส่วนรวม ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อนำไปสู่จุดสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แทนการนำไปสู่จุดวิกฤติ

ประการที่สี่ การสร้างภูมิคุ้มกัน คือ ความสามารถในการรองรับหรือรับมือกับสภาวะการณ์ ความผันผวน และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ความพอเพียง ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น จึงได้รับผลกระทบไม่มาก และสามารถกลับสู่จุดสมดุลและดุลยภาพใหม่ได้อย่างรวดเร็วนั่นเอง

4. พุทธวิธีการสอนสังคมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมาย คำว่า “เศรษฐกิจ” มาจาก 2 คำ คือ เศรษฐ แปลว่า ดีเลิศ และว่า กิจ แปลว่า การประกอบกิจการ เมื่อรวมกันจึงได้ความว่า การประกอบกิจการงานเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย จ่าย แจก การบริโภค และการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ผลดีเลิศ ส่วนคำว่า พอเพียง หมายถึง ความเหมาะสม หรือ ความพอดี เน้นการผลิตและการบริโภคแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้เน้นกำไรสุทธิ หรือความร่ำรวยเป็นเป้าหมายสูงสุด และเมื่อรวมกันจึงได้ความว่า การผลิตจำหน่าย และบริโภคอย่างพอเหมาะพอดี นั่นเอง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นระบบเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำริขึ้น เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ “การที่พึ่งตนเองได้”

วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน เน้นให้คนในชุมชนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียง ไปจนถึงขั้นการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพ และเสริมทักษะทางวิชาการที่หลากหลาย ใช้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยการยึดหลักแห่งความถูกต้องดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2533)

4.1 แนวทางการปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ที่เป็นเกษตรกรอย่างชาญฉลาด และเป็นรูปธรรม หลักจริยธรรมดังกล่าว คือหลักการเดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ในระดับโลกียธรรม การเดินทางสายกลาง คือธรรมที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านทั่วไปได้แก่ ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลด ละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และ เบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นวิถีพุทธ

4.2 แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1) ประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

2) ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ”

3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าขายกันอย่างรุนแรงดังอดีต ดังพระราชดำรัสว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำที่ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้จนถึงขั้นพอเพียง ดังพระราชดำรัสว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือ ให้เกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง”

5) ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

4.3 หลักธรรมในเศรษฐกิจพอเพียง ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลัก คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน หากวิเคราะห์โดยละเอียดก็จะพบว่า ทรงประยุกต์มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเอง จาก พระราชดำรัสอธิบายขยายความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้น นั้นทำให้เราพบว่าหลักธรรมต่อไปนี้ปรากฏเป็นรากฐานอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

หลักสันโดษ หลักสันโดษ มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้มา และใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ ความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเลาะทอเยียนต่อสู้ และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาใจเอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขสันโดษ มีความหมาย 3 นัยคือ ยินดีสิ่งที่เป็นของตน ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ และ ยินดีด้วยใจที่มั่นคง

หลักสัปปุริสธรรม 7 หลักสัปปุริสธรรม 7 คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้คนมีคุณสมบัติของคนดี ประกอบด้วย

- 1) ธัมมัญญา - ความรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล
- 2) อตถัญญา - ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์
- 3) อตตัญญา - ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป
- 4) มัตตัญญา - ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ฝึกู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ ฝึกู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ เป็นต้น
- 5) กาลัญญา - ความรู้จักกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา เป็นต้น
- 6) ปรีชาัญญา - ความรู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้ரியที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำரியอย่างไร จะต้องพูดอย่างไร ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น
- 7) บุคคลัญญา หรือ บุคคลปรีชาัญญา - ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี เป็นต้น

หลักกามโกศีสุข 4 (สุขของคฤหัสถ์ 4) คือ คนครองเรือนควรจะมีความสุข 4 ประการ ซึ่งคนครองเรือนควรจะพยายามให้เข้าถึงให้ได้ คือ

1) อตฺถิสฺสุข - สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลอดภัย ปลื้มภูมิใจว่าเรามีทรัพย์ที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง

2) โภคสุข - สุขเกิดจากการบริโภคทรัพย์ หรือใช้จ่ายทรัพย์ คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น

3) อนนฺตสุข - สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจเพราะมีหนี้สินติดค้างใคร

4) อนวัชฺชสุข - สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวติเตียนไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน

4.4 ความสอดคล้องของหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

1) เน้นความเป็นเศรษฐกิจแบบองค์รวม กล่าวคือ เป็นระบบการพัฒนาชีวิตของปัจเจกชน ควบคู่กับการพัฒนาสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยมีจริยธรรมคือความเมตตา ความเกื้อกูลสงเคราะห์ ความสามัคคี ความไม่เห็นแก่ตัว ดังหลักของระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์อยู่ดี ชุมชนอยู่ดี ธรรมชาติยั่งยืน

2) เป็นระบบเศรษฐกิจแบบมีขีดจำกัด ที่มีสัมมาอาชีวะเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสามารถโยงไปสู่การที่พระพุทธศาสนามีทำที่ปฏิเสธความสุดโต่ง 2 ด้าน คือ การหมกมุ่นในกามสุขอย่างเดียว และ การทรมานตนเองในรูปแบบต่าง ๆ

3) เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่มุ่งพัฒนาทั้งคนและทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าคนไทยปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงก็จะส่งผลให้เกิดภาวะ “เศรษฐกิจงอกงาม ธรรมงอกเงย คนก็มีความสุข”

4) เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน ไม่มุ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนกลายเป็นการทำร้ายธรรมชาติ

5) เป็นระบบเศรษฐกิจที่ฝึกให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงศักยภาพในด้านการสามารถพึ่งตนเองได้

5. พุทธวิธีการสอนสังคมเพื่อการปกครองแบบสามัคคีธรรม

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การบริหาร ให้บ้านเมือง สังคม ประเทศชาติสามารถจะอยู่ด้วยกันได้อย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อให้เกิดความสงบสุขอย่างแท้จริงด้วยระบบการปกครองแบบความสามัคคี การที่บุคคลในรัฐหรือประเทศและสังคมนั้นๆ แสดงออกซึ่งการรวมกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จสมประสงค์ตามความต้องการของรัฐ หรือประเทศ และสังคมนั้นๆ และกำลังที่รวมกันนั้น เป็นได้ทั้งกำลังทางกาย กำลังทางใจ กำลังทางความรู้ กำลังทางทรัพย์ เพื่อร่วมกันสร้างประโยชน์และความสุข มิใช่รวมกำลังกันเพื่อทำลายหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น โดยมีองค์ประกอบด้านคุณธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ ความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ตัว มีใจเป็นธรรม และมีระเบียบวินัย ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามัคคี คือ การร่วมกันปฏิบัติงานด้วยความกลม

เกลียดไม่ทะเลาะวิวาทคิดทำลายหรือแก่งแย่งชิงดีกัน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ไม่เห็นแก่ตัว มีใจเป็นธรรมและมีระเบียบวินัย ซึ่งเกิดจากการรับรู้และสรุปตามความเข้าใจของแต่ละคน ในส่วนของรูปแบบการปกครองแบบสภามัคคีธรรม เป็นรูปแบบการปกครองที่มีในสมัยพุทธกาล เป็นการปกครองที่ให้อำนาจแก่คณะบุคคลที่มีอำนาจได้ร่วมกันปกครอง เพื่อให้สามารถพัฒนาบ้านเมืองก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้อีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าเปรียบในปัจจุบันแล้วถือว่าระบบประชาธิปไตยมีส่วนคล้ายมากที่สุดกับระบบสภามัคคีธรรม หลักการปกครองแบบสภามัคคีธรรมนั้นต้องใช้หลักธรรมที่จะช่วยก่อให้เกิดความสามัคคีในสังคมโดยตรง หลักธรรมที่ได้กล่าวมาแล้วคือ หลักออคติ 4 หลักอภิธานิยธรรม 7 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมของผู้ปกครองโดยตรง หลักทศ 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมของผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้สังคมเกิดความสามัคคีกัน และวิถีชีวิตการปกครองแบบสภามัคคีธรรมนั้น ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ภายใต้การปกครองของรูปแบบสภามัคคีธรรม เป็นวิถีชีวิตที่ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นให้มากที่สุด ต้องมีการประชุมหารือ ตกลงกันให้เรียบร้อย ก่อนที่จะได้ดำเนินการสิ่งใดออกมาสู่ ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองในรูปแบบนี้

5.1 ความสำคัญของการปกครองแบบสภามัคคีธรรมสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นที่สำคัญดังนี้

1) การปกครองแบบสภามัคคีธรรมต้องเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล คือ จะต้องไม่ศรัทธาในตัวบุคคลหนึ่งบุคคลใดจนลืมนึกถึงความสามารถที่แท้จริง โดยต้องยอมรับว่าทุกคนมีความสามารถ และมีสติปัญญาอยู่ในวงจำกัดอาจมีทักษะที่ถูกต้องในบางเรื่องและผิดในบางเรื่อง จะต้องไม่เคร่งครัดในระบบอาวุโสมากเกินไปต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อค้นหาเหตุผลที่ถูกต้องอย่างแท้จริง เพราะเหตุผลจะช่วยจรรโลงให้การปกครองแบบสภามัคคีธรรมดำเนินไปได้

2) การปกครองแบบสภามัคคีธรรมต้องรู้จักประนีประนอม ผู้ที่มีศรัทธาในระบอบนี้จะต้องรู้จักการยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเองอย่างมีดบอด ยอมผ่อนปรนหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ตามเหตุผลที่ถูกต้องและเหมาะสม ยอมรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยวิธีสันติมากกว่าการแก้ไขด้วยวิธีที่รุนแรง

3) การปกครองแบบสภามัคคีธรรมต้องมีระเบียบวินัย ผู้ที่อยู่ในสังคมประชาธิปไตยต้องเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ถึงแม้การปกครองแบบสภามัคคีธรรมจะมีส่วนที่คล้ายกับประชาธิปไตย ที่ให้มีสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนก็จริง แต่การใช้สิทธิเสรีภาพต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย การใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตจนไปละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น ย่อมทำให้เกิดความสับสนอลเวง ความไร้ระเบียบในสังคม ดังนั้น สังคมจะดำรงอยู่ได้ถ้าคนในสังคมเป็นผู้มีระเบียบวินัย

4) การปกครองแบบสภามัคคีธรรมต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมมักเกิดขึ้นเนื่องจากความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของประเทศ จะต้องประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม และปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เป็นต้น

สรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนปรารถนาความสุข มนุษยชาติต่างปรารถนาอยากให้โลกมีสันติสุข มีการเรียกร้องหาสันติภาพกันทั่วโลก แต่จะมีสักกี่คนที่รู้ว่า สันติภาพภายนอกต้องเริ่มมาจากสันติสุขภายใน และสันติสุขภายในต้องเริ่มจากการฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง เว้นจากการปฏิบัติธรรมแล้ว ไม่มีวิธีอื่นใด ที่จะทำให้เราได้พบกับสันติสุขที่แท้จริง หากทุกๆ คนในโลกตั้งใจปฏิบัติธรรม ให้เข้าถึงพระธรรมภายใน เมื่อนั้นจะซาบซึ้งว่าพระธรรมภายในเป็นแหล่งกำเนิดของความสุขที่แท้จริง แล้วคนทั้งโลกจะหันมาแสวงหาสันติภาพอย่างถูกวิธี ด้วยการฝึกใจให้หยุดนิ่งพร้อมๆ กัน เมื่อถึงเวลานั้นสิ่งที่เป็นความปรารถนาร่วมกัน คือ สันติภาพโลก จะบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน วินัยปิฎก จุลวรรค ความว่า

“สุขา สงฆสส สามคคี	สมคคานญจบุคคลโ
สมคครโต ธมมฐโ	โยคกเขมา น ธิสตี
สงฆ์ สมคค กตวาน	กบปิ สคคมหิ โมทติ.

ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข การสนับสนุนผู้พร้อมเพรียงกัน เป็นเหตุแห่งความสุข บุคคลผู้ยินดีในความพร้อมเพรียง ตั้งมั่นอยู่ในธรรม ย่อมไม่เสื่อมจากธรรมอันเกษมจากโยคะ นรชนผู้สมานหมู่คณะ ให้พร้อมเพรียงกันแล้ว ย่อมบันเทิงในสุคติสวรรค์ตลอดกาล”

เพราะฉะนั้น การแตกความสามัคคี จึงเป็นสัญญาณของความหายนะ การทะเลาะวิวาทกัน เป็นปากทางแห่งความเสื่อม บัณฑิตจึงสนับสนุนความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ ความสามัคคีค้ำจุนประเทศชาติ และโลกนี้ที่เดียว ไม่ใช่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ถ้าประเทศใดไม่เห็นความสำคัญของอภิธานิธรรม ดังที่กล่าวมาแล้ว ความวัฒนาถาวรของประเทศชาติก็อยู่ได้ไม่นาน

6. รูปแบบการเมืองการปกครองในสมัยของพระพุทธเจ้า (สมัยพุทธกาล)

ประเทศอินเดียในยุคพุทธกาลสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนกลางหรือเขตชั้นใน เรียกว่า “มัชฌิมประเทศ” และส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดน เรียกว่า “ปัจฉิมประเทศ” มัชฌิมประเทศเป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอยู่มาก มีความเจริญเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและการศึกษา มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาก แบ่งการปกครองออกเป็น 16 แคว้นใหญ่ๆ คือ อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสะเก อวันตี คันธาระ และกัมโพชะ และมีแคว้นเล็กอีก 5 แคว้น คือ สักกะ โกลิยะ ภัคคะ วิเทหะ และอังคตตราปะ รวมเป็น 21 แคว้น

ต่อมาในปลายยุคพระเวทอำนาจของพระราชามีมากขึ้น เพราะได้มีการโยงเอาสถาบันกษัตริย์กับเทพเจ้าเข้าด้วยกัน คือถือว่าเทพเจ้าได้มอบสมบัติอันน่าอัศจรรย์ต่าง ๆ ให้แก่พระราชเจ้า แต่ถึงแม้ว่าอำนาจของพระราชามีมากในยุคนี้นี้ แต่พระราชาก็มิได้ทรงเป็นเผด็จการ เพราะถ้าพระราชเจ้าประพฤติ นอกทางธรรมะ ประชาชนมีสิทธิขับไล่ต่อต้านพระราชเจ้า

พระมหากษัตริย์บรมไตรภพ ในเรื่องรูปแบบการปกครองในสมัยพุทธกาลนั้นมีรูปแบบการปกครองที่สำคัญอยู่จำนวน 3 รูปแบบคือ แบบสมบูรณาญาสิทธิราช (ราชาธิปไตย) แบบสามัคคีธรรม (สหพันธ์รัฐ) และแบบจักรวรรดินิยม (อคมรัฐ) ซึ่งมีดังนี้ คือ

1) แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Monarchical State) คือรัฐที่ให้อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมืองขึ้นอยู่กับกษัตริย์โดยตรง แต่อาจทรงมอบหมายอำนาจให้กับพระบรมวงศานุวงศ์ หรือปุโรหิต ข้าราชการบริหารไปปฏิบัติแทนได้ ประมุขของรัฐ เรียกว่า ราชา รัฐที่ปกครองในระบบนี้มีความเจริญรุ่งเรืองในแคว้นมคธ โกศล อวันตี และวังสะ การสืบทอดอำนาจมักจะสืบทอดโดยสายเลือด เช่น จากพ่อไปสู่ลูก หรือหลาน

ลักษณะการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือแบบราชาธิปไตย เป็นลักษณะการปกครองที่เด่นชัดของสังคมอินเดียโบราณ เพราะมีพระมหากษัตริย์มีอำนาจในการปกครอง ตำแหน่งที่ลดหลั่นลงมาคือ ปุโรหิต เสนาบดี แต่ส่วนย่อยมีสภาการปกครองจากจุดย่อย คือ คาม นิคม ชนบท ระดับชนบทยังมีหัวหน้าทำนองเจ้าประเทศราชปกครองอีกด้วย รัฐที่ปกครองแบบราชาธิปไตย เช่น รัฐมคธ รัฐวังสะ รัฐอวันตี เป็นต้น

2) แบบสามัคคีธรรม (Republic State) หรือประชาธิปไตย คือรัฐที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองมีได้อยู่ที่ประมุขของรัฐแต่เพียงผู้เดียว จะมีสภาหรือสังฆะ เป็นผู้กำหนดนโยบายและมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง สภาก็ทำหน้าที่เลือกสมาชิกมาเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารเรียกว่า ราชา เช่น วัชชี มัลละ สักกะ เป็นต้น เป็นการรวมกันของหลาย ๆ รัฐแล้วเลือกผู้นำเข้ามา บริหารจัดการ ซึ่งเทียบเท่ากับระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน กล่าวคือการปกครอง การกำหนดนโยบาย การออกกฎหมาย การตัดสินปัญหาต่างๆผู้ปกครองจะกระทำโดยมีการปรึกษาหารือกันก่อนมีการถือเสียงส่วนมากในการตัดสิน

การปกครองแบบสามัคคีธรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แบบสาธารณรัฐ ซึ่งแบบสาธารณรัฐนี้ยังแยกออกเป็น 2 แบบคือ แบบสาธารณรัฐเฉพาะตัว เป็นรัฐๆ ไป เป็นการปกครองแบบสภาของตระกูลนั้น ๆ โดยมีประธานสภาเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกัน และแบบสมาพันธ์รัฐ คือรัฐอิสระหลายๆ รัฐมารวมกัน มีการสับเปลี่ยนกันเป็นพระราชของสาธารณรัฐ โดยมีการกำหนดอายุของพระราช การปกครองแบบสาธารณรัฐ เช่น รัฐวัชชี รัฐมัลละ เป็นต้น

3) แบบจักรวรรดินิยม (Imperialism) คือรัฐที่มีแสนยานุภาพมาก มีอำนาจเหนือรัฐอื่น ๆ ผู้ปกครองจะใช้คำว่า มหาราชา หรือพระเจ้าจักรพรรดิ รูปแบบทางการเมืองการปกครองในสมัยพุทธกาลนั้นไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเมือง หรือนครรัฐนั้น ๆ เช่น บ้านขามุมต ซึ่งปกครองในรูปแบบพิเศษที่พระราชามอบให้เป็นรางวัล หรือพรหมไทย หรือในกรณีที่พวกพราหมณ์ปกครองเมือง เช่น กรุงเวฐฐที่ปะกะ ซึ่งปรากฏตอนที่ยกทัพเพื่อมาชิงพระบรมสารีริกธาตุ เป็น 1 ใน 8 เมืองที่ได้รับการแบ่งปันซึ่งปกติจะเป็นหน้าที่ของสถาบันกษัตริย์ในการปกครองสภาความเป็นอยู่ของประชาชนมีความเหลื่อมล้ำสูงต่ำต่างกัน ลักษณะทางการเมืองการปกครองจึงขาดเอกภาพมีการแบ่งรัฐใหญ่ รัฐเล็กกระจายกันออกไป รัฐเหล่านี้ปกครองโดยราชา ซึ่งได้อำนาจมาโดยการสืบทอดบัลลังก์ โดยการอาศัยการคัดเลือกจากนักรบบ้าง

วิทยาการ เชียงกูล (2552) ได้อธิบายว่าราชาในอินเดียโบราณไม่ได้อ้างว่ามีเทวสิทธิ์ ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าเหมือนปรัชญาการเมืองของกษัตริย์ในยุโรป พวกเขาอ้างความเป็นธรรมราชา (ราชาผู้เป็นธรรม) มากกว่าอ้างความเป็นเทวราชา (ราชาซึ่งมาจากเทพเจ้า) ราชาได้รับมอบหมายให้พิทักษ์ปกป้องธรรมะโดยมีพรหมณ์เป็นผู้กำกับดูแล ในสมัยก่อนพุทธกาลวรรณะพรหมณ์เป็นวรรณะที่สูงกว่ากษัตริย์ซึ่งมักเป็นเจ้านครรัฐเล็ก แต่สมัยที่กษัตริย์มีอำนาจแบบจักรพรรดิ วรรณะกษัตริย์สูงส่งกว่าวรรณะพรหมณ์การกล่าวถึงว่ากษัตริย์ต้องเป็นธรรมราชานั้นเป็นไปตามคัมภีร์ หรือทฤษฎี ในทางความเป็นจริง กษัตริย์ที่มีอำนาจมากบางยุคสมัยอาจจะอ้างหรือทำตัวเป็นเทวราชา คือผู้ปกครองที่ใช้อำนาจแบบเผด็จการก็ได้ แม้ว่าในสมัยพุทธกาลจะมีถึง 21 แคว้น (รัฐ) โดยแบ่งรัฐมหาอำนาจออกเป็น 4 รัฐ รัฐขนาดกลาง 12 รัฐ และรัฐขนาดเล็กอีก 5 รัฐ ตลอดพุทธกิจ 45 พรรษาพระองค์ก็ได้ทรงสนับสุนน หรือทรงแสดงแนวคิดถึงระบบการเมืองการปกครองในแง่มุมของทฤษฎีอย่างทางแนวคิดตะวันตกไม่ ในการนี้พระมหาธรรมวราจารย์ อริยมโฆ ได้มองพุทธกิจใน 3 ด้าน ประกอบไปด้วย

1) พุทธกิจด้านการเมือง โดยเห็นว่าพระพุทธองค์มิได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการภายในรัฐแต่อย่างใด ทว่าทรงเข้าไปช่วยแก้ปัญหาและเสนอแนะหลักในการปกครองที่ช่วยให้รัฐมีความมั่นคงและสามารถปกครองให้ประชาชนมีความสุข

2) พุทธกิจด้านการบริหาร โดยเทียบกับภาษาบาลีว่า ปริหร เป็นคำที่แสดงความหมายถึงลักษณะของการปกครองว่า เป็นการนำสังคม หรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน ปริหร อาจบ่งความหมายถึงการแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้

3) พุทธวิธีในการปกครอง โดยเทียบกับภาษาบาลีว่า ปสาส หรือ อภิบาล และเน้นไปที่การปกครองสงฆ์เป็นหลัก และอาศัยพระธรรมวินัยว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดระเบียบปฏิบัติสำหรับภิกษุสงฆ์ ถือได้ว่าเป็นหลักในการปกครองและบริหารงานคณะสงฆ์ นอกจากนี้วินัยแล้วยังทรงใช้ธรรม

จะเห็นได้ว่าเรื่องภายในรัฐ เป็นหน้าที่หรือการจัดการของเจ้าผู้ครองรัฐนั้นๆ แต่ พระพุทธองค์ทรงเน้นเรื่องของสังคม การชี้นำสังคมให้มีความเห็นถูกต้องเท่านั้น แนวคิดทางการเมืองการปกครองที่นักวิชาการสำนักต่างๆ ได้พยายามชี้ว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาตรงหรือสอดคล้องกับลัทธิความเชื่อของตน หากมองดูที่มาของรัฐที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธองค์แทบไม่แตะต้องเลย

7. พุทธวิธีการสอนสังคมศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน

ครั้งเมื่อพระมหาโพธิสัตว์ ท่านได้มาจุติยังพระชาติสุดท้าย พระองค์ก็ทรงบรรลุถึงซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์ทรงพบวิโมกข์ธรรม ธรรมอันเป็นเครื่องหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ครั้งนั้นเอง มวลเหล่าทวยเทพมนุษย์และสัตว์ ล้วนแล้วแต่ยินดีปรีดาอัมเอมใจในธรรมอันประจักษ์นำอมฤตหลังขุโลมดวงจิตของเหล่าสรรพสัตว์น้อยใหญ่ให้ชุ่มเย็นด้วยธรรมปีติ หมู่สัตว์มากมายจำนวนนับไม่ถ้วน ได้ฟังธรรมและบรรลุธรรมอันเป็นอริยะภูมิวิสัย นับแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ผลในเวลาอันสั้น

พุทธประเพณีที่จะไม่มีการประกาศพระพุทธรูปศาสนาที่เขตกาลเขตสมัยกัน พุทธประเพณีที่พุทธภูมิจะต้องเอื้อเพื่อในธรรมในความคิด ในการบำเพ็ญธรรมมีต่อกัน นอกเหนือจากที่ทรงกำหนดแบบแผน แนวทางในการสร้างบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธรูปเจ้า เช่น

1) **พุทธัตถจริยา** ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธรูปเจ้า เช่น ทรงวางสิกขาบทเป็นพุทธานุชา สำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธรูปศาสนา ทรงแนะนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน ทรงวางพระองค์ต่อผู้ที่เข้ามาบวชและแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา ในฐานะของบิดากับบุตร ผู้ปกครองกัลยาณมิตร ศาสดาผู้เอ็นดูเป็นต้น ตามสมควรแก่บุคคลและโอกาสนั้น ๆ จนสามารถประดิษฐานเป็นรูปสถาบันศาสนาสืบต่อกันมาได้

2) **ญาติัตถจริยา** ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น ทรงมีพระพุทธานุญาตพิเศษ ให้พระญาติของพระองค์ที่เป็นเดียรฉัตร (นักบวชนอกพระพุทธรูปศาสนา) มาก่อน ให้เข้ามาบวชในพระพุทธรูปศาสนาได้ โดยไม่ต้องอยู่ตติยปริวาสก่อน (ตติยปริวาส คือ วิธียุกรรมสำหรับเดียรฉัตรที่ขอบวชในพระพุทธรูปศาสนา จะต้องอยู่ตติยปริวาส (การอยู่ชดใช้หรืออยู่กรรม) ก่อน 4 เดือน หรือจนกว่าพระสงฆ์พอใจจึงจะอุปสมบทได้) หรือการที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จไปโปรดพระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติซึ่งกำลังจะทำสงครามกันได้เข้าใจในเหตุผล สามารถปรองดองกันได้

3) **โลกัตถจริยา** หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธรูปเจ้าแก่ชาวโลกภายหลังจากตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข (ความสุขอันจากความหลุดพ้นจากกิเลสแล้ว) ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่พระองค์เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ความสำเร็จในจริยาข้อนี้ทรงอาศัยพุทธะกิจประจำวัน ซึ่งขอกกล่าวยืนยันไว้ในบทนี้อีกพอสังเขปมี 5 ประการ คือ

พุทธกิจประการที่ 1 เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการบุญ
พุทธกิจประการที่ 2 ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรมแก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม
พุทธกิจประการที่ 3 ในเวลาค่ำทรงประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย
พุทธกิจประการที่ 4 ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย
พุทธกิจประการที่ 5 ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวดสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรมซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้วได้รับผลประโยชน์ตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

พุทธกิจประการที่ 5 นี้เอง เป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธรูปเจ้า จนทำให้ผู้ศึกษาพระพุทธรูปศาสนาบางคนมีความรู้สึกที่ว่า “ทำไมคนแต่ก่อนสำเร็จมรรคผลกันง่ายเหลือเกิน” ถ้าศึกษารายละเอียดแล้วจะพบว่า ไม่มีคำว่าง่ายเลย เพราะนอกจากจะอาศัยวาสนาบารมีของคนเหล่านั้นเป็นฐานอย่างสำคัญแล้ว การแสดงธรรมของพระองค์นั้น เป็นระบบการทำงานที่มีการศึกษาข้อมูลการประเมินผล การสรุปผล ในการแสดงธรรมทุกคราว

8. สรุป

พุทธวิธีการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ คือการเน้นประเด็นปัญหาหลักของแต่ละชาติ มุ่งไปสู่หลักใหญ่ ๆ 4 ประเด็น คือ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความมั่นคง แต่ละประเด็นปัญหาล้วนมีความจำเป็นและอิงอาศัยกันและกัน ถ้าเศรษฐกิจดีอย่างอื่นก็พลอยหมดปัญหาไป หรือมีปัญหาที่เพียงเล็กน้อย ถ้าเศรษฐกิจมีปัญหา อย่างอื่นก็พลอยได้รับผลกระทบด้วย ทำให้เกิดภาวะสุดเป็นลูกโซ่ ในฐานะเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญอย่างนี้ พุทธธรรมจึงมองจึงมองเห็นว่าการจะลดปัญหาแก้ไขเรื่องเศรษฐกิจให้ลดน้อยลง หรือหมดปัญหา ต้องมีการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ หลักพุทธธรรมที่จะนำมาศึกษาในบทเรียนนี้ สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างแน่นอน เพียงแต่ผู้ศึกษาต้องนำไปประพฤติใช้อย่างจริงจังเท่านั้น เพราะนี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนของผู้หมดปัญหา สิ่งที่น่ามาสอนจึงเป็นไปเพื่อหมดปัญหา มิใช่เป็นไปเพื่อให้เกิดปัญหา ทุกระดับของสังคมสามารถนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติเพื่อขจัดปัญหาได้อย่างเหมาะสม ปัญหาจึงอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ มิใช่อยู่ที่หลักการและวิธีการ เช่นเดียวกับคนไข้ การที่โรคจะหาย คนไข้ต้องรับประทานยาตามคำสั่งของแพทย์ มิใช่หายเพราะแพทย์สั่ง คำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าให้คนปฏิบัติตาม ผู้ปฏิบัติจะได้รับประโยชน์เองโดยไม่ต้องรอฟังคำสั่งจากใคร ๆ

9. เอกสารอ้างอิง

- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2533). *ทิศทางการศึกษาคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชรัตนมุนี, ผศ. (บุญเทียม ญาณินโท). (2558). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชาหลักพุทธธรรม. คณะพุทธศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส. นครปฐม.*
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยากร เชียงกูล. (2552). *สภาวะการศึกษาไทย ป 2550 / 2551. “ปัญหาความเสมอภาคและ คุณภาพของการศึกษาไทย”*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วี.พี.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

~ AA 73 ~

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ผศ.,ดร. (2557). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Burdy J. Raymond. (1972). *Fundamental of Leadership Readings*. MassachusettsAddision:
Wesley Publishing Co.

F.E. Fiedler. (1967). *A theory of Leadership Effectiveness*. New York: McGraw Hill Book.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

~ AA 74 ~

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

การสอนสังคมศึกษาตามแนวคิดบูรณาการกับหลักไตรสิกขา

The teaching of social studies based on the integrated approach with the principles of the Threefold Training (Tri-Sikkhā)

พระมหาณัฐธัตินัย ฐานวฑฺฒโต (เนียมหอม)

ดุขภูมิตต สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phramaha Natdanai Thanavuddho (Niamhom)

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: natdanai168ton@gmail.com.

บทคัดย่อ

ความสำเร็จของการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คือ การที่ผู้เรียนเข้าใจ และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ให้เป็นชีวิตที่ดีงามและช่วยสร้างสรรค์สังคม ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนสังคมจึงเชื่อมโยงให้เด็กเรียนรู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง อยู่อย่างมีความสุข โดยเรียนผ่านสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องหรือในโรงเรียน หรือวิเคราะห์จากตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นจริงในสังคม เพื่อให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์ รู้ทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักตัวเอง สามารถจัดการชีวิตของตนเอง และมีวิถีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เนื่องจากสาระสังคมศึกษา มีเนื้อหาและขอบเขตที่กว้างมา ดังนั้น การเรียนการสอนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงเป็นบูรณาการการศึกษาที่พัฒนาทั้ง 3 ด้านของชีวิตของเรา นั่นคือ ศิล สมาธิ และปัญญาอย่างสมบูรณ์แบบนั่นเอง

คำสำคัญ: การสอนสังคมศึกษา, แนวคิดบูรณาการ, หลักไตรสิกขา

Abstract

The success of learning Social Studies, Religion, and Culture lies in the learners' ability to understand and apply the knowledge in their daily lives, leading to a virtuous life and contributing to society. Therefore, social studies instruction connects students to learn how to live correctly and happily by engaging with real-life situations in the classroom or school, or through analyzing real-life scenarios in society. This encourages students to develop analytical thinking, stay informed about changes, understand themselves, manage their lives,

and live harmoniously with others. Given the broad scope of social studies content, the teaching of Social Studies, Religion, and Culture integrates education that develops all three aspects of our lives—morality, concentration, and wisdom perfectly.

Keyword: The teaching of social studies, integrated approach, Tri-Sikkhā.

1. บทนำ

ทศนา แคมมณี และคณะ (2548: 188) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง การรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, และสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ(Integrated Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) หมายถึง การรวมเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ในหลักสูตรที่มีลักษณะเหมือนกัน หรือคล้ายกันและทักษะในการเรียนรู้ ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกัน โดยการตั้งเป็นหัวข้อเรื่องขึ้นใหม่ และมีหัวข้อย่อยตามเนื้อหาสาระ อีกทั้งสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ของสังคมอย่างสมดุล มีความหมายแก่ผู้เรียน และให้โอกาสผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด และการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีสอนหลายวิธี จัดกิจกรรมต่างๆในการสอนเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกัน ตลอดจนมีการฝึกทักษะที่หลากหลาย

บูรณาการ มี 2 ความหมาย

ความหมายที่ 1 คือ ทำให้เป็นเนื้อเดียวกันโดยรวมหรือผสมผสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น การสอนภาษาแบบ บูรณาการ หมายถึง การรวมทักษะการพูด ฟัง อ่าน เขียน ไว้ในวิชาเดียวกัน, หลักสูตรแบบบูรณาการ สำหรับภิกษุสามเณร เป็นหลักสูตรที่รวมหลักสูตรธรรมศึกษา บาลีศึกษา และสามัญศึกษา ให้เป็นหลักสูตรเดียว

ความหมายที่ 2 หมายถึง เชื่อมหรือประสานกับสิ่งอื่นหรือหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียนหลายแห่ง บูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่

ลักษณะของการบูรณาการ มีลักษณะโดยสรุป ดังนี้

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระ ในลักษณะการหลอมรวมกันโดยการตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือหัวเรื่อง (Theme)

2. การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธี การสนทนา การอภิปราย การใช้คำถาม การบรรยาย การค้นคว้า และการทำงานกลุ่ม การไปศึกษานอกห้องเรียน และการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น

3. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ โดยออกแบบการเรียนรู้ให้มีทั้งการให้ความรู้และกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา และ กระบวนการสร้างความคิดรวบยอดเป็นต้น

4. การบูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม โดยเน้นทั้งพุทธิพิสัยและจิตพิสัยเป็นการเรียนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อที่นักเรียนจะได้เป็น “ผู้มีความรู้ คู่คุณธรรม”

5. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ เน้นการปฏิบัติจริง ควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

6. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน พยายามให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าและความหมายในสิ่งที่เรียน (สิริพัชร เจษฎา, 2546: 16)

ไตรสิกขา แปลว่า การศึกษา, การเล่าเรียน ในที่นี้หมายถึงข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อที่จะต้องปฏิบัติ มี 3 ประการ จึงเรียกว่า ไตรสิกขา

ไตรสิกขา เป็นข้อที่ท่านกำหนดไว้สำหรับศึกษาเรียนรู้สำหรับปฏิบัติ คล้ายเป็นหลักสูตรเพื่อเรียนรู้ พระพุทธศาสนาสำหรับบรรพชิตคือภิกษุสามเณร และพุทธสาวกทั้งหลายเมื่อเรียนรู้และปฏิบัติตามได้แล้วย่อมได้รับอานิสงส์ได้รับความเจริญก้าวหน้าไปตามลำดับ จนถึงสามารถบรรลุถึงมรรคผลนิพพานได้ (อง.ต.ก.(ไทย) 20/91/320)

สิกขา 3 ประการ อันเป็นระดับเบื้องต้นที่สามารถเรียนรู้และปฏิบัติตามได้ทั่วไปนั้น คือ 1. ศีล 2. สมาธิ และ 3. ปัญญา ซึ่งเจาะลึกลงไปในพฤติกรรมมนุษย์ในแต่ละด้าน ประกอบ ดังนี้

1) ด้านพฤติกรรม (ศีล)

พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับโลกแห่งวัตถุ ได้แก่ การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต มีประสิทธิ ภาพในการใช้งาน ให้ดูเป็น ฟังเป็น และการบริโภคปัจจัย 4 รวมถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยปัญญา มุ่งคุณค่าที่แท้จริง และส่งเสริมการพัฒนาชีวิต เรียกว่า กินเป็น บริโภคเป็น ใช้เป็น

พฤติกรรมในการสัมพันธ์กับโลกแห่งชีวิต ได้แก่ การอยู่ร่วมสังคม โดยไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อน มีความ สัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดำรงตนอยู่ในขอบเขตแห่งศีล 5 รักษา กติกาสังคม กฎเกณฑ์ กฎหมาย ระเบียบแบบแผน จรรยาบรรณต่าง ๆ มีการให้ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ช่วยเหลือ ให้ความสุขกับเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมการสร้างสรรคสิ่งดีงาม

พฤติกรรมในด้านอาชีพ คือ ทำมาหาเลี้ยงชีพที่เป็นสัมมาชีพ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เป็นอาชีพที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้เสื่อมจากคุณความดี

2) ด้านจิตใจ (สมาธิ)

คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูทเวที หิริโอตตตัปปะ ฯลฯ ซึ่งจะหล่อเลี้ยงจิตใจให้งอกงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม

สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ เข้มแข็ง มั่นคง มีฉันทะ (ความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) มีความเพียร (วิริยะ) ขยัน (อุตสาหะ) อุตุน (ขันติ) มีสติ ควบคุมได้ สงบ มีสมาธิ ไม่ประมาท ทำให้ก้าวหน้านั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญา

สุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัว เศร้าหมอง เป็นจิตที่สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกาย และทำให้พฤติกรรมที่ดีงาม มีความมั่นคง

3) ด้านปัญญา (ปัญญา) มีการพัฒนาหลายด้าน หลายระดับ เช่น

- ความรู้ความเข้าใจในการฟัง เล่าเรียน และรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ
- รับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง
- คิดพิจารณาอย่างมีวิจารณ์ญาณ ใช้ปัญญา
- รู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะให้เข้าถึงความจริง และได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ ที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น
- รู้จักคิดจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย
- แสวงหา คัดเลือก นำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่ ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์
- รู้เท่าทันธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย รู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิต ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ ปัญหาชีวิต ขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนได้ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา

พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษิตตามแนวทางพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า สิกขา 3 ประการ คือ 1. อธิศีลสิกขา 2. อธิจิตสิกขา 3. อธิปัญญาสิกขา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 107)

ความหมายของไตรสิกขาในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา 3 ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้งามขึ้นไป จน บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

คำว่า ไตรสิกขา มีรากศัพท์มาจากคำสองคำ คือ 1) ไตร หรือ ตริ เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลีว่า ตติ แปลว่า สาม และ 2) คำว่า สิกขา เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศึกษา หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์

ส่วนคำว่า ติ หรือ ไตร นั้น หมายถึง องค์ประกอบ 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา, อธิจิตสิกขา, อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีความหมายตามพระไตรปิฎก (อง.ตัก. (ไทย) 20/87/312, 20/90/318, ชุ.ม.(ไทย) 29/10/48-49) ดังนี้

1) อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความ ประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศ ว่า อธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ฝึกขุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และ โคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทาน ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ สีสันธุ์เล็ก สีสันธุ์ ใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา โดยการฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำ เป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิด ความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกาถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า สีสวิสฺฐิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกามฉันทะ...ความสำรวม ชื่อว่า อธิศีลสิกขา...อพยาบาท ชื่อว่า สีสวิสฺฐิ เพราะมีความหมายว่า กั้นพยาบาท...อรหัตตมรรค ชื่อว่า สีสวิสฺฐิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้งปวง”

2) อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้ เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลทั้งหลายดังคำอธิบายในคุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศว่า อธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ฝึกขุในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้ง หลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ และสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปติและสุขที่ เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา (ชุ.ม. (ไทย) 29/10/48. ชุ.ป. (ไทย) 31/40/606. ชุ.ม. (ไทย) 29/10/49)

โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำใจให้สงบแน่วแน่เพื่อให้ จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทฺธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอธิจิตสิกขา”

3) อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม ปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไปจนทำให้ แจ่มทั้งเจตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายใน คุหฺฏฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศว่า

อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึปัญญา ประกอบด้วย ปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ รู้ตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์” ... “นี้ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” ... “นี้ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)” ... “นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อาสวะ” ... “นี้อาสวะสมุทัย” ... “นี้อาสวนิโรธ” ... “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา

โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ ดังแสดงในมาติกกถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทา มรรคว่า “ชื่อว่าทวิภูริวิสุทธิ” เพราะมีความหมายว่าเห็น... ความเห็นชื่อว่าอธิปัญญาสิกขา

การฝึกอบรมทั้ง 3 ด้าน จึงมีวัตถุประสงค์โดยรวมเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็นเครื่อง เสร้าหมองของบุคคล ดังที่พระพุทธองค์ทรงดำรัสว่า “สำหรับบุคคลผู้ตื่นอยู่ตลอดเวลาหมั่นศึกษา ไตรสิกขาทั้งกลางวันและกลางคืน นอนจิตเข้าหานิพพาน อาสวะทั้งหลาย ยอมตั้งอยู่ไม่ได้” ทั้งนี้ พระสารีบุตรได้แสดงอรรถาธิบายวัตถุประสงค์เพิ่มเติมไว้ในคัมภีร์มหานิทเทสว่า

1. เพื่อไม่ประพฤติผิดทางกาย วาจา ใจ เพราะรู้ในเหตุที่ทำให้ประพฤติผิดนั้น
2. เพื่อละเมถุนธรรม เพราะรู้ว่าเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมยศและเกียรติของสมณะ
3. เพื่อกำจัดราคะในรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะ
4. เพื่อทางแห่งญาณ เพราะรู้เหตุแห่ง ความล่งเลสงสัยว่าเกิดจากสิ่งที่น่าปรารถนา และสิ่งที่

ไม่ปรารถนา

5. เพื่อกำจัดมลทินของตน คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ กิเลส ทุจริต มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสติ มิจฉาสมาธิ มิจฉาญาณ มิจฉาวิมุตติ เพราะได้สมาทานไตรสิกขาจึงมีสมาธิ มีสติ มีปัญญาที่รักษาตน (ขุ.ธ. (ไทย) 25/226/103)

3. ความหมายของไตรสิกขา

เพื่อให้เข้าใจความหมายของไตรสิกขามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจาก วรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์ และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจาก พระไตรปิฎกมาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

พระอุปติสสเถระ (2548 : 4) ได้ให้ความหมายของการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา ไว้ในวิมุตติ มรรคว่า สิกขา หมายถึง การศึกษาเรื่องที่ควรศึกษา การศึกษาอันยอดเยี่ยมและการศึกษาเพื่อความ เป็นพระอเสขะ (ผู้ไม่ต้องศึกษา)

พระพุทธโฆษาจารย์ (2538 : 4, 9-12) ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ไตรสิกขาเป็นทั้งหลักการและวิธี ปฏิบัติเพื่อให้สามารถล่วงพ้นจากอบาย, กามธาตุ และภพทั้งปวง โดยมีเป้าหมายที่การบรรลุ พระนิพพานอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติในทางสายกลางที่มีใช้การปรนเปรอ ตนด้วยกาม

สุขและการทรมาณตน มีศีลเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่แสดงออกทางกาย วาจา สมาธิเป็น ปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่กลุ่ม รุมจิต และปัญญาเป็นปฏิปักษ์ต่ออนุสัยกิเลสที่แอบแนบอยู่ในจิตสามารถ พัฒนาบุคคลให้เป็นพระอรียะผู้มีความบริบูรณ์ด้วยศีล ได้แก่ พระโสดาบัน และพระสกทาคามี, บริบูรณ์ด้วยสมาธิ ได้แก่พระอนาคามี และ บริบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่ พระอรหันต์ นอกจากนี้ องค์ ธรรมทั้ง 3 ยังเป็นเครื่องอุดหนุนให้บรรลุคุณวิเศษอัน หาได้ยากในบุคคลทั่วไป ดังมีวิชา 3 เป็นต้น

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 185-186) ได้อธิบายว่า การศึกษา ในภาษาไทยหมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ซึ่งตรง กับคำว่า สิกขา ในพระพุทธศาสนา หมายถึง การปฏิบัติ ได้รับปริญญาคือ สิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ ผลของการปฏิบัติสิกขาเป็นเช่นนั้น การปฏิบัติอย่างนั้นก็เพื่อความรอดจากสิ่งอันไม่พึงปรารถนา สิ่ง ใดที่เป็น ความทุกข์ทรมาณ ความยุ่งยากลำบากแก่จิตใจก็เรียกว่า อันไม่พึงปรารถนา แก้ไขด้วย การศึกษา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550 : 7) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า หมายถึงการพัฒนา มนุษย์ให้ดำเนินชีวิตตั้งงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดี งามของ มนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อ มองในแง่อริยสัจ 4 ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึ่งพาวิชา ตัณหา อุปาทาน น้อยลงไป ไม่อยู่ ใต้อำนาจครอบงำ ของมันพร้อมกับที่เรามี ปัญญาเพิ่มขึ้น และดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดกิบรรลุ หมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์

บุญมี แทนแก้ว (2539 : 198) ให้ความหมายของไตรสิกขาว่า หมายถึง ข้อปฏิบัติ 3 ชั้น คือ

1. **ขั้นศีล** ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้ ตนและผู้อื่น เดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษาอบรม เป็นขั้นศีล

2. **ขั้นสมาธิ** ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อม จะปฏิบัติงาน คือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ ตั้งมั่นโดยระลึกรู้ตัวทั่ว พร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา

3. **ขั้นปัญญา** ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ถึงกับเกิดความสลดสังเวช เบื่อหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาได้จริง ๆ การฝึกฝน เช่นนี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา

ระวี ภาวิไล (2528) ได้กล่าวถึงไตรสิกขาว่า หมายถึง การศึกษาสามประการตามหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นกุศโลบายแห่งการพัฒนาตนเองที่ถูกต้องของมนุษย์ทุก คน เป็น รากฐานของการพัฒนาทั้งหลายอันจะนำสังคมไปสู่อายุธรรมที่ถูกต้อง

สรุปได้ว่า จากความหมายของไตรสิกขาที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง การพัฒนา มนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดี งามของ มนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีล เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมและการ ดำเนินชีวิตของ ตนเองให้บริสุทธิ์ รวมถึงการฝึกหัดการอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานใหม่มีความเกื้อกูล ต่อกัน และกระบวนการที่ สำคัญในการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์ด้วยศีล บริบูรณ์ด้วยสมาธิ และบริบูรณ์ด้วยปัญญาเพื่อพัฒนา ตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันและอนาคต

4. ความสำคัญของไตรสิกขา

ไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการพัฒนามนุษย์คือการจัดตั้งระบบ ระเบียบ แบบแผน เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญของไตรสิกขา นั้นได้สอดแทรกอยู่ใน หลักธรรมต่าง ๆ เช่น โอวาทปาติโมกข์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจำแนกพุทธโอวาทที่ แสดงถึงความสำคัญของ ไตรสิกขาออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลาย ดังปรากฏในอนุ พุทธสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสิ้นภพว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งตลอด ธรรม 4 ประการ เราและ เธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ธรรม 4 ประการ อะไรบ้าง คือ อริยศีล อริยสมาธิ อริย ปัญญา และอริยวิมุตติ เราถอนภพได้หมดแล้ว ภพเนตติสิ้นไป แล้ว ธรรมเหล่านี้คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ อันยอดเยี่ยมพระโคตมผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้ยี่ง

2) ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัย ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ว่า พระพุทธองค์ทรงให้ คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขา บทที่บัญญัติไว้ได้ ครบถ้วน บริบูรณ์ ก็ให้ พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา 3 เพื่อการละระคาย โทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม เพราะสิกขา 3 ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท นั้นเอง

3) ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานใน การฝึก พฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตร ว่าภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณ ในสมาธิ และปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามี ขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ ในศีล และสมาธิทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็น พระอนาคามี ส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง (ระวี ภาวิไล, 2548)

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 205-206) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การ จัดการศึกษาทุก อย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรม ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ไม่มีปัญหาแก่ฝ่ายใด จัดการศึกษา ทุกอย่าง ให้เสริมสร้างมนุษยธรรมคือสร้างมนุษยธรรมขึ้นมา แล้วเสริมมนุษยธรรมให้ก้าวหน้า ก้าวหน้าไป นับตั้งแต่ว่า ละสังขตญาณอย่างสัตว์แล้วก็มีความคิดเห็นอย่างมนุษย์ ก็เป็นมนุษยธรรมก็ส่งเสริมให้ ก้าวหน้า ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษา ก็คือการพัฒนามนุษยธรรมให้มันมาในทิศ ทางที่ ถูกต้อง คือละ

อหังการ มมังการ ละความเห็นแก่ตัว ก็เลสไม่อาจจะเกิด บุคคลก็จะมีสันติสุข สังคมก็จะมีสันติภาพ นี่คือ เป้าหมายของการศึกษา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2544 : 227) กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาไว้พอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา นี้เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติ ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ (พุทธโอวาท ที่เป็นหลักใหญ่ 3 อย่าง) คือ

1. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา จัดเป็น ศีล
2. การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม จัดอยู่ในการปฏิบัติจิตขั้นที่เรียกว่า สมาธิ
3. การทำจิตของตนให้ผ่องใส จัดเป็นการฝึกปฏิบัติในขั้นสูงสุดเรียกว่า ปัญญา

พระเทพโสมถ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546 : 41-42) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขา หรือ การศึกษา ที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา ว่าการศึกษา หมายถึง การเรียนรู้ เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหาตั้งค้ำกล่าวที่ว่า “ทุกข์มี เพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะ ปลอ่ย” เมื่อปลอ่ย วางแล้วย่อมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ใน พระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้ บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเพราะ ฉะนั้น วิมุตติจึง เป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลัก ไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อม มีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิ อบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญา อบรม แล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุด พ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึง วิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสขะ หมายถึงผู้จบการศึกษาสูงสุดใน พระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า ความสำคัญของไตรสิกขาที่นำมาแสดงข้างต้นนั้นเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ไตรสิกขาเป็น หลัก คำสอนทางพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกทุกคนควรนำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่ดีงาม เพื่อจัดปรับ เติริมสภาพชีวิตสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลักษณะแห่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้อยู่ใน ภาวะที่เหมาะสมและ พร้อมที่จะเป็นอยู่ปฏิบัติกิจและดำเนินการต่าง ๆ เพื่อก้าวหน้าไปอย่างได้ ผลดี ที่สุด สู่จุดหมายของชีวิต ของ บุคคล ขององค์กร ของชุมชนตลอดจนสังคมและประเทศชาติต่อไป

5. เอกสารอ้างอิง

ทิตินา แคมมณี และคณะ. (2548). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญมี แทนแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พระเทพโสมถ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550) “หัวใจพระพุทธศาสนา”. พุทธจักร. ปีที่ 61 ฉบับที่ 5 พฤษภาคม.
- พระพุทธิไชชัชวาลย์. (2538). *วิสุทธิมรรคแปล ภาค 1 ตอน 1*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การศึกษาสมบูรณแบบคือวงกลมที่คุมครองโลกถึงที่สุด*. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ระวี ภาวิไล. (2528). *หัวใจของศาสนาพุทธ*. บทความเสนอในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หัวใจของ ศาสนา. ธรรมสถาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. (2545). *ลักษณะของการบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย.
- อุปติสสเถระ. (2548). *วิมุตติมรรค*. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**การจัดการเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน**
**Buddhist Learning Management by Sangha Administrative
Organizations for Behavioral Change of Monks
and Buddhist Followers**

ศักดิ์ ประสานดี

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Sak Prasandee

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Sakprasandee3@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาของคณะสงฆ์ที่ได้รับการรับรอง การสนับสนุน และการควบคุมดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย มี 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรด้านบาลี หลักสูตรด้านนักธรรม และหลักสูตรด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ สำหรับหลักสูตรบาลีนั้น ได้รับการสืบทอดกันมาเป็นยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงปัจจุบัน หลักสูตรมี 9 ระดับ เรียกว่า เปรียญธรรม 1-2 จนถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค แต่เดิมเป็นหลักสูตรสำหรับพระภิกษุเท่านั้น ต่อมาภายหลัง เปิดโอกาสให้ฆราวาสได้เข้ามาเรียนด้วย เนื้อหาเน้นที่การแปลภาษาจากคัมภีร์อรรถกถา ซึ่งเป็นคัมภีร์รองจากพระไตรปิฎก คล้ายกับหลักสูตรอักษรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทั่วไป สำหรับหลักสูตรธรรมศึกษา เน้นการศึกษาธรรมเบื้องต้น รวมถึงพุทธประวัติเบื้องต้น หรือสำหรับคนทั่วไปเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นหลักสูตรที่เน้นให้สามเณรที่เข้ามาบรรพชาแล้ว สามารถที่จะเรียนด้านพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับวิชาสามัญ เพื่อให้สามารถเชื่อมการเรียนรู้กับฝ่ายทางโลกได้ หากลาสิกขาออกไป อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษาของพุทธศาสนาด้านพุทธกาลแล้ว การศึกษาในพระพุทธศาสนาจะมุ่งถึงการพ้นทุกข์ การละกิเลส และมุ่งสู่ความดับคือพระนิพพาน การไม่กลับมาเกิดอีกในสังสารวัฏนี้ สำหรับฆราวาสแล้ว การศึกษาเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา มุ่งตั้งประโยชน์เบื้องต้น คือ การประพฤติปฏิบัติในศีล 5 ในหลักเบญจธรรม การประกอบสัมมาชีพ และการบำเพ็ญบุญเพื่อประโยชน์ในสัมปรายภพ คือในภพต่อไปข้างหน้า รวมถึงประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน ที่ประชาชนธรรมดา มิได้บวชเป็นภิกษุก็เข้าถึงได้

อย่างไรก็ตาม พบว่าการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน ยังไม่ได้มุ่งถึงเป้าหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา ซึ่งน่าจะเป็นปัญหาหนึ่งของปัญหาของสังคมไทย ที่ผู้มาศึกษาในพระพุทธศาสนา มิได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่แนวทางของพระพุทธศาสนา และมีได้นำพาสู่ความสงบสุขในสังคม ซึ่งควรที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้มีนโยบายพัฒนาการศึกษาเสียใหม่โดยเร็วต่อไป

คำสำคัญ : การศึกษาของคณะสงฆ์, การศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม, เป้าหมายของการศึกษาคณะสงฆ์

Abstract

The education system of the Thai Sangha, which is recognized, supported, and supervised by the Thai Sangha Governing Organization, consists of three curricula: Pali studies, Dhamma studies, and General Buddhist studies. The Pali curriculum has been passed down for a long time, dating back to the Ayutthaya period up to the present. It comprises 9 levels, called Parian 1-2 up to Parian 9. Initially, this curriculum was only for monks, but later it was opened to laypeople as well. The content focuses on translating commentaries, which are secondary to the Tipitaka, similar to literature courses in general universities. The Dhamma studies curriculum focuses on basic Dhamma teachings, including elementary Buddhist history, and is designed for the general public. It was established during the Rattanakosin period. The General Buddhist studies curriculum is designed for novices who have been ordained, allowing them to study Buddhism alongside secular subjects. This enables them to connect their studies with worldly affairs if they decide to leave the monkhood. However, when considering the goals of Buddhist education during the Buddha's time, it aimed at ending suffering, eliminating defilements, and achieving Nirvana - the cessation of rebirth in the cycle of existence. For laypeople, studying Buddhism aims at basic benefits such as observing the Five Precepts, following the Five Virtues, engaging in right livelihood, and performing meritorious deeds for future lives, as well as the ultimate goal of Nirvana, which can be attained even by ordinary people who are not ordained as monks.

Nevertheless, it has been found that the current education provided by the Sangha governing organization does not fully align with the true goals of Buddhism. This could be considered one of the problems in Thai society, where those who study Buddhism do not change their behavior according to Buddhist principles and do not contribute to social peace.

The Sangha governing organization should urgently develop new educational policies to address this issue.

Keywords: Sangha education, Education for behavioral change, Goals of Sangha education

1. บทนำ

ในโลกที่เต็มไปด้วยความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาตนเองและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างมากในวงการการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ กระบวนการที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทักษะ และ การกระทำ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์หรือลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่การรับรู้หรือเข้าใจในระดับความคิดเท่านั้น แต่ต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับการกระทำด้วย

การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการให้ความรู้หรือการฝึกอบรมทั่วไป เพราะไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การถ่ายทอดข้อมูลหรือทักษะ แต่ยังให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจ การปรับทัศนคติ และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน กระบวนการนี้ต้องอาศัยความเข้าใจในธรรมชาติของการเรียนรู้ของมนุษย์ จิตวิทยาการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

แนวทางสำคัญในการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีหลายประการ ประการแรก คือ การสร้างความตระหนักรู้ (Awareness) ผู้เรียนต้องเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง เห็นถึงผลกระทบของพฤติกรรมปัจจุบันและประโยชน์ที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลง การใช้กรณีศึกษา การนำเสนอข้อมูลที่น่าเชื่อถือ หรือการให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์จริงสามารถช่วยสร้างความตระหนักรู้ได้

ประการที่สอง คือ การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนรู้ต้องสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง อาจทำได้โดยการชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจ การสร้างบรรยากาศที่ท้าทาย หรือการใช้แรงจูงใจทั้งภายในและภายนอก

ประการที่สาม คือ การให้ความรู้และทักษะที่จำเป็น (Knowledge and Skills) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจำเป็นต้องอาศัยความรู้และทักษะใหม่ๆ การจัดการเรียนรู้จึงต้องมีการถ่ายทอดความรู้ ฝึกฝนทักษะ และให้เครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ประการที่สี่ คือ การสร้างโอกาสในการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติ (Practice and Application) การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องให้ออกาสผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ได้ลองผิดลองถูก และได้รับข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

ประการสุดท้าย คือ การติดตามและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง (Follow-up and Support) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม การจัดการเรียนรู้ที่ดีจึงต้องมีระบบติดตามผล ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถรักษาพฤติกรรมใหม่ไว้ได้ในระยะยาว

การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและท้าทาย แต่ก็มี ความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์และสังคม ไม่ว่าจะเป็นในบริบทของการศึกษา การทำงาน หรือการ ดำเนินชีวิต การเข้าใจและประยุกต์ใช้แนวคิดนี้อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายและยั่งยืน นำไปสู่การพัฒนาตนเอง องค์กร และสังคมในวงกว้างต่อไป

มีนักวิชาการจำนวนมากที่สนใจการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น

ศาสตราจารย์ ดร.สมาลี สังข์ศรี (2544) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต ท่านได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมไทย โดยเน้นย้ำว่า การเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องคำนึงถึงประสบการณ์และบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ท่านกล่าวว่า "การเรียนรู้ที่แท้จริงต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตัวผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นความคิด ทศนคติ หรือ การกระทำ การจัดการเรียนรู้จึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิด วิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเอง และ เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของตน

รองศาสตราจารย์ ดร.วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2544) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และองค์การ ท่านได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในองค์กร โดยเน้นความสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ท่านกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในองค์กรไม่ใช่เพียงการฝึกอบรม แต่ ต้องสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง ต้องมีการสนับสนุนจากผู้นำ มีระบบการให้ ข้อมูลย้อนกลับ และมีการเสริมแรงที่เหมาะสม การจัดการเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายขององค์กร และ ความก้าวหน้าในอาชีพของบุคลากร

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศ ที่มีชื่อเสียงในเรื่องนี้ เช่น

Jack Mezirow (1991) เป็นนักการศึกษาชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงในด้านทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการ เปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดการจัดการเรียนรู้เพื่อ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม Mezirow กล่าวว่า "การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีการ เปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง (frame of reference) ซึ่งประกอบด้วยมุมมอง ความเชื่อ และสมมติฐานที่เรามีต่อ โลก การจัดการเรียนรู้ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามกับความเชื่อเดิมของตน ผ่านการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์

(critical reflection) และการสนทนาเชิงเหตุผล (rational discourse) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมอง และพฤติกรรม"

Albert Bandura (1986) เป็นนักจิตวิทยาชาวแคนาดา-อเมริกัน ที่มีชื่อเสียงจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) และแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม Albert Bandura กล่าวว่า "การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่ได้เกิดจากการให้ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการเลียนแบบ (observational learning) รวมถึงการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (self-efficacy) การจัดการเรียนรู้ควรให้โอกาสผู้เรียนได้เห็นตัวแบบที่ประสบความสำเร็จ ได้ฝึกฝนจนเกิดประสบการณ์แห่งความสำเร็จ และได้รับการกระตุ้นทางวาจาที่สร้างสรรค์"

นักวิชาการเหล่านี้ต่างเน้นย้ำว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ต้องอาศัยการออกแบบที่รอบคอบ คำนึงถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของผู้เรียน และต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป

สำหรับในบทความนี้ ผู้เขียนมุ่งนำเสนอในหลักสูตรการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ที่องค์กรคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมรับผิดชอบจัดการศึกษาเท่านั้น ส่วนการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาที่คณะสงฆ์แต่ละวัดจัดดำเนินการเอง จะกล่าวถึงในบทความอื่นต่อไป

2. เป้าหมายของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลก ก่อนการนับปีพุทธศักราช 45 ปี เนื่องจากการนับปีพุทธศักราช เป็นการนับหลังจากพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธเจ้าได้ทรงปรินิพพานแล้ว จึงนับเป็นพุทธศักราชที่ 1 เป้าหมายการสอนของพระพุทธเจ้านั้น คือการสอนให้พระสงฆ์ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี และประชาชนทั่วไป ได้ขจัดพ้นจากความทุกข์ ดับสนิทจากความทุกข์ ดังพระพุทธองค์ตรัสว่า “ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตถาคตจะพูดแต่เรื่องทุกข์ กับความดับทุกข์ เท่านั้น” สิ่งที่พระองค์ทรงสอน พระองค์เปรียบเทียบว่า สอนเฉพาะไปไม่ในกำมือเท่านั้น พระองค์ทรงหมายถึงว่า แม้ไปไม่ในป่าจะมีมากมาย หรือเปรียบเทียบว่า ความรู้จะมีมากมาย มหาศาล แต่ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์ มีเพียงแค่อีกน้อย เราคงเห็นชัดว่า ในยุคปัจจุบันนี้ ข้อมูลและสารสนเทศที่ถูกเก็บไว้ในหน่วยความจำของบริษัทต่างๆ ดังเช่น ใน Google มีจำนวนมหาศาลมาก และเพิ่มขึ้นแต่ละวันก็อีกมหาศาล แต่ที่มีประโยชน์เพื่อนำความสุขความดับทุกข์ ดับกิเลสโดยสิ้นเชิง นับว่ามีน้อยมาก

ความดับทุกข์ หรือการก้าวพ้นจากความทุกข์ และเข้าถึงพระนิพพาน จึงเป็นเป้าหมายสูงสุด หรือประโยชน์สูงสุด เป็นเป้าหมายของภิกษุสงฆ์ รวมทั้งภิกษุณี ที่ต้องประพฤติปฏิบัติ และการปฏิบัติที่จะให้บรรลุถึงเป้าหมายนี้ได้ ก็คือ หลักอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ, สัมมาวาจา เจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การงานชอบ, สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ

พยายามชอบ, สัมมาสติ ระลึกชอบ, และสัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ เมื่อบุคคลฝึกฝนอบรมตนเองตามอริยมรรคมีองค์ 8 นี้แล้ว ย่อมบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

การจัดการเรียนการสอนตามเป้าหมายเพื่อความพ้นทุกข์นี้ คือการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้พระสงฆ์และภิกษุณี ได้มีพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ที่มุ่งสู่ความหลุดพ้น ส่วนจะหลุดพ้นเมื่อใด ปีใด ชาติใด มีปัจจัยเรื่องการบำเพ็ญมาแต่อดีตชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง

สำหรับคฤหัสถ์ หรือผู้ครองเรือน พระพุทธเจ้าได้ กำหนดเป้าหมาย เป็น 3 ระดับ คือ ีระดับต้น คือมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) ได้แก่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายและความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีสถานภาพที่ดีในสังคม มีเกียรติ การจะบรรลุถึงเป้าหมายระดับนี้ จะต้องประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญได้แก่ ความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้านในการทำงาน , ความประหยัด อุดม รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้มิให้เสื่อม, การรู้จักพบปะคบหาสมาคมกับคนดีแล้ว นำเอาคุณสมบัติของคนดีมาเป็นแบบอย่าง, และรู้วิหาททรัพย์สินเงินทอง และรู้จักทางเสื่อมของ เงินทอง แล้วใช้จ่ายทรัพย์ตามความจำเป็น, ตลอดถึงหลักเบญจศีล เบญจธรรม หรือ อุโบสถศีล คือ ศีล 8 ผู้ที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิตในขั้นนี้จะต้องปฏิบัติตามแนวทางแห่งธรรมอย่างถูกต้อง ก็จะได้รับผลคือความสุขความสำเร็จในชีวิตประจำวัน

สำหรับเป้าหมายที่สูงขึ้นกว่าระดับต้น ก็คือ ระดับกลาง เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) ได้แก่การมีคุณธรรมความดีงามทางด้านจิตใจ มีความสุขสงบใจ มีสุขภาพจิตที่ดี อันเป็นความสุขทางด้านจิตใจที่เกิดจากการประกอบคุณงามความดี การจะบรรลุถึงเป้าหมายในระดับนี้ จะต้องประกอบด้วยธรรม 4 ประการ คือ ศรัทธา เชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าและคำสอน, ศีล ประพฤติตนตามศีล 5, จาคะ มีจิตใจเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ, และปัญญา รู้แจ้งในสิ่งต่างๆ ตามจริง เป้าหมายระดับนี้นอกจากจะทำให้บุคคลมีความสุขทางด้านจิตใจแล้ว ยังส่งผลให้บุคคลได้พบกับความสุขในโลกหน้า คือสุคติโลกสวรรค์ ภายหลังจากตายไปแล้ว ในระดับกลางนี้ พุทธศาสนิก จะต้องมีความประพฤติปฏิบัติธรรมที่เข้มข้นขึ้น

เป้าหมายระดับสูง อันเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถะ) การบรรลุถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานอันเป็นความสุขอย่างยิ่ง (นิพพานํ ปรมํ สุข) เช่นเดียวกับพระสงฆ์ ซึ่งฆราวาสก็สามารถปฏิบัติธรรมและบรรลุธรรมได้ วิธีการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดได้จะต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ, สัมมาวาจา เจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การงานชอบ, สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ พยายามชอบ, สัมมาสติ ระลึกชอบ, และสัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ เมื่อบุคคลฝึกฝนอบรมตนเองตามอริยมรรคมีองค์ 8 นี้แล้ว ย่อมบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

3. หลักสูตรการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์

จากการรวบรวมข้อมูลการจัดการศึกษาของสงฆ์ พบว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยองค์กรปกครองคณะสงฆ์รับผิดชอบ ซึ่งมี 3 หลักสูตร คือ การจัดการศึกษาในหลักสูตรแผนกบาลี การจัดการศึกษาหลักสูตรในแผนกธรรม และการจัดการศึกษาในโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

แบบที่ 2 เป็นการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ที่องค์กรคณะสงฆ์แต่ละวัดจัดการศึกษาของตนเอง องค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ ไม่ได้ยอมรับให้เป็นการศึกษาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทย ไม่ได้ให้การสนับสนุน แต่ไม่ได้ห้ามไม่ให้จัดการศึกษา เช่น การศึกษาพระอภิธรรม การศึกษาโรงเรียนราษฎร์ ของวัด หรือโรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนเด็กเล็ก รวมถึงสถาบันการสอน วิปัสสนากรรมฐานแบบต่างๆ ส่วนใหญ่ได้รับความสนับสนุนจากหน่วยงานของทางราชการ

แบบที่ 3 คณะสงฆ์ยอมรับว่าเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ แต่ไม่ได้มาบริหารจัดการ หรือการควบคุมดูแล เป็นอำนาจการควบคุมดูแลของหน่วยงานทางราชการ นั่นคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง แต่ที่เป็นเงื่อนไขว่า รับรองการเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อเป็นการยืนยันกับฝ่ายข้าราชการในการเสนอกฎหมายการรับรองมหาวิทยาลัยสงฆ์ในรัฐสภา

4. หลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยองค์กรปกครองคณะสงฆ์ รับผิดชอบ

ในกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ที่องค์กรสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคม เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง มี 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรด้านบาลี ด้านนันทกรรม และด้านปริยัติธรรม แผนกสามัญ

4.1 หลักสูตรด้านภาษาบาลี

เราพึงทราบก่อนว่า ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมานั้น อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นต่อพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะแต่งตั้งตำแหน่งปกครองหรือสมณศักดิ์ คณะสงฆ์ไม่มีองค์กรที่รับผิดชอบการบริหารและการปกครองโดยเฉพาะ ต่อมา พ.ศ. 2484 ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ มีการพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และมีองค์กรปกครองคณะสงฆ์ มีรัฐสภาสงฆ์ และมีคณะรัฐมนตรีสงฆ์ปกครองดูแลการบริหารจัดการด้านต่างๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ เป็นต้น ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่ พ.ศ. 2505 ซึ่งการปกครองคณะสงฆ์ ขึ้นกับคณะสงฆ์ที่เรียกว่ามหาเถรสมาคม จำนวน 10 รูป (ปัจจุบันเพิ่มเป็น 20 รูป) ทำหน้าที่เป็นองค์คณะการปกครอง ไม่มี

การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะ ยกเว้นด้านการปกครองที่มีพระเถระรับผิดชอบดูแลในแต่พื้นที่ระดับหน (คือหลายภาครวมกัน) ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล คล้ายโครงสร้างการปกครองของกระทรวงมหาดไทย โดยที่การศึกษาคณะสงฆ์ทั้งหมด ไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ มีการจัดการศึกษาบาลี และนักธรรม และมีแม่กองบาลีและแม่กองธรรม รับผิดชอบ และไม่ได้เกี่ยวข้องกัน

ในปี พ.ศ.2562 ได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม มีการมอบหมายให้มีคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม ให้มีการศึกษาฝ่ายบาลีสนาทมหลวง และการศึกษาฝ่ายธรรมสนามหลวง มาอยู่ภายใต้คณะกรรมการชุดนี้ โดยมีพระเถระ 1 รูป เป็นผู้บริหารสูงสุด และนำเอาการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ มาขึ้นตรงกับสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรมด้วย รวมทั้งมีการเพิ่มฝ่ายปริยัติธรรม มาอยู่ภายใต้สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม รวมเป็น 4 หน่วยงาน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ที่มีอำนาจและบทบาทในการดูแลรับผิดชอบ มี 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบาลี ฝ่ายนักธรรม และฝ่ายปริยัติธรรมแผนกสามัญ ส่วนฝ่ายปริยัตินิเทศ มีหน้าที่เป็นหน่วยงานสนับสนุน

การศึกษาฝ่ายบาลี เป็นการเรียนการสอนภาษาบาลี หรือเป็นการเรียนแบบอักษรศาสตร์ เริ่มมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ครั้นมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้จัดลำดับชั้นเป็นประโยค เรียกว่า ประโยค 1 - 2 ประโยค 3 จนถึงประโยค 9 เป็นที่สุด หรืออาจจะเรียกว่าเป็นหลักสูตรเปรียญธรรม สำหรับฆราวาสเรียกว่า บาลีศึกษา

หลักสูตรมีตั้งแต่ประโยค 1 – 2 ถึง เปรียญธรรม 9 ประโยค ประโยค 1 – 2 และ ประโยค 3 มีวิชาคือ ไวยากรณ์บาลี, แปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย โดยอรธ(เอาใจความ) และโดยพยัญชนะ (ยี่ดราศัพท) ประโยคตั้งแต่ ประโยค 4 เป็นต้นไป ยังมีวิชาแปลบาลีเป็นไทย , แปลไทยเป็นบาลี สำหรับประโยค 8 และ 9 มีวิชาแต่งฉันทน์เพิ่มเข้ามา

ระบบการเรียน อาจจะเข้าชั้นเรียน ตามสำนักเรียนที่เปิดสอน หรือจะศึกษาเอาเองแบบ Self-Learning ก็ได้ สอบวัดผลปีละ 1 ครั้ง โดยปกติ หากสอบไม่ตกเลย จะใช้เวลาการศึกษา 9 ปี

สำหรับประชาชนทั่วไป ได้ปรับปรุงหลักสูตรให้หย่อนลงบ้างเล็กน้อย เรียกว่า หลักสูตร บาลีศึกษา แต่การจัดชั้นเรียนหรือวิธีการเรียน เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามหลักสูตรแผนกบาลี เน้นที่การเรียนภาษาบาลี และเป็นภาษาบาลีระดับอรรถกถา (คือเอกสารที่พระเถระเขียนอธิบายพระพุทธพจน์) มิให้เรียน เพียง 4 คัมภีร์ (หรือ 4 เรื่อง) คือ คัมภีร์ธรรมบท, คัมภีร์มงคลทีปนี, สมันตปาสาทิกา และวิสุทธิมรรค มิได้มีการเรียนในหนังสือพระไตรปิฎกโดยตรง ทั้งยังไม่มี การเรียนเรื่องการปฏิบัติธรรม หรือสมาธิภาวนา ไม่ได้เป็นหลักสูตรที่จะให้พระสงฆ์และฆราวาสเรียนรู้เพื่อมุ่งไปสู่การบรรลุธรรม และให้พระสงฆ์และฆราวาสศึกษาเพื่อความหลุดพ้นและเข้าถึงพระนิพพานตามเป้าหมาย

ของพระพุทธศาสนา โดยเจตนารมณ์ประสงค์ที่จะให้พระสงฆ์และฆราวาสมีความเข้าใจและแตกฉานในภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่จารึกพระไตรปิฎก อันเป็นเรื่องราวและคำสอนหลักในพระพุทธศาสนา สามารถที่จะสืบทอดคำสอนอย่างถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยน และตลอดกาลนาน

4.2 หลักสูตรด้านนักรธรรม

หลักสูตรนักรธรรม ได้รับการริเริ่มมาตั้ง พ.ศ. 2435 โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก้กระทู้ธรรม

ต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชาธิวาส ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักรธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่าที่ควร แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักรธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักรธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า ธรรมศึกษา มีครบทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักรธรรมของภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2472

หลักสูตรนักรธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณร ระดับชั้น (1) นักรธรรมตรี เรียนวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมและพุทธศาสนสุภาษิต วิชาธรรมวิภาคและคิปปิปฏิบัติ (ธรรมสำหรับฆราวาส) วิชาพุทธประวัติ วิชาวินัยมุข และวิชาศาสนพิธี (2) นักรธรรมโท เรียนวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมและพุทธศาสนสุภาษิต วิชาธรรมวิภาค วิชาอนุพุทธประวัติ วิชาวินัยมุข และ วิชาศาสนพิธี, (3) นักรธรรมเอก เรียนวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมและพุทธศาสนสุภาษิต, วิชาธรรมวิจารณ์, วิชาพุทธทานุพุทธประวัติ และ วิชาวินัยมุข

สำหรับประชาชนทั่วไป หลักสูตร ธรรมศึกษา มีดังนี้ (1) ธรรมศึกษาตรี เหมือนนักรธรรมตรี แต่เปลี่ยนจากวิชาวินัยมุข เป็นเบญจศีล เบญจธรรม, (2) ธรรมศึกษาโท เหมือนกับนักรธรรมชั้นโท แต่เปลี่ยนวิชาวินัยมุข เป็นวิชาอุโบสถศีล (3) ธรรมศึกษาชั้นเอก เหมือนกับนักรธรรมชั้นเอก แต่เปลี่ยนวิชาวินัยมุข เป็นวิชากรรมบถ

หลักสูตรนักรธรรมหรือธรรมศึกษา จึงเป็นหลักสูตรที่มี 3 ระดับ ไม่มีรายวิชาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมหรือสมาธิภาวนา เป็นหลักสูตรที่เน้นการท่องจำ การเข้าสอบวัดผลปีละ 1 ครั้ง หรือปีละ 1 ระดับ เน้นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจประวัติของพระพุทธเจ้า และมีความเข้าใจธรรมชั้นพื้นฐาน จึงไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ทั้งในด้านการมุ่งประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในสัมปรายภพ และปรมาตถประโยชน์ คือประโยชน์สูงสุด ได้แก่ มรรค ผล และพระนิพพาน

4.3 สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2514 ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าว เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายอาณาจักร กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะ สามารถดำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการ สร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน เป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และศึกษารายวิชาเพิ่มเติม ภาษาบาลีและธรรมวินัย ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

เดิมนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมา ย้ายมาสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และปัจจุบัน สังกัดสำนักสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2562

ขณะนี้ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีทั้งหมด 408 แห่ง มีนักเรียนสามเณรรวม 34,634 รูป และเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ควบคู่ไปกับการสอนตามหลักสูตรนักรวมและบาลี ตามนโยบายของมหาเถรสมาคม

หลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการผสมผสานระหว่างหลักสูตรมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กับหลักสูตรพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ การจัดเนื้อหาหลักสูตร แบ่งเป็นกลุ่มสาระความรู้ด้านภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, สุขศึกษาและพลศึกษา, ศิลปะ, การงาน อาชีพ และเทคโนโลยี, ภาษาต่างประเทศ ส่วนที่เป็นรายวิชาเสริมด้านพุทธศาสนา คือ ภาษาบาลี และกระทุ์ธรรม

กล่าวได้ว่า หลักสูตร ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ประสงค์จะให้เยาวชนเข้าบวชเรียนในพระพุทธศาสนาได้มีความรู้ทางสามัญศึกษาด้วย เนื่องจากกระยะหลัง เยาวชนเข้ามาบวชเป็นสามเณรน้อยลง มีผลต่อการบวชเป็นพระภิกษุก็น้อยลง การจัดหลักสูตรนี้ ทำให้เยาวชน แม้จะอยู่ในพระพุทธศาสนา ก็เป็นประโยชน์ แม้สิกขาลาเพศไป ก็สามารถจะต่อยอดกับการศึกษาของระบบทางโลกได้ ซึ่งการศึกษาแบบบาลีศึกษา และธรรมศึกษา มีข้อจำกัดนี้

อย่างไรก็ตาม หลักสูตรนี้ จะช่วยสร้างการเรียนรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ยังทำได้น้อย เพราะโดยเจตนารมณ์ มุ่งไปสู่การให้ผู้เรียนมีวุฒิการศึกษาฝ่ายสามัญศึกษา สำหรับอีกหน่วยงานหนึ่งที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ คือ ศูนย์พระปริยัตินิเทศแห่งคณะสงฆ์ เป็นหน่วยงานที่ไม่ได้มีหน้าที่จัดการศึกษา แต่รับผิดชอบส่งเสริม สนับสนุนการจัดการใน 3 หลักสูตรข้างต้น

5. สรุป

ในยุคแห่งที่เทคโนโลยีการสื่อสารได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมของเราเหมือนอยู่ใกล้กันมาก และสื่อสารกันได้ในระยะเวลาที่แทบจะทันทีทันใดนั้น ทำให้คนในสังคมปัจจุบัน รู้สึกว่าในสังคมยุคนี้มีปัญหาเกิดขึ้นจำนวนมาก บ่อยครั้ง และมากขึ้นเรื่อยๆ และบุคคลจำนวนหนึ่งพยายามจะมองย้อนไปยังหลักคำสอนของศาสนาต่างๆ ที่จะสามารถเยียวยาแก้ไขปัญหาของสังคมยุคนี้

เมื่อหันมามองมายังศาสนาพุทธ ที่มีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นการสร้างความสุขให้แก่ผู้คนในสังคม การสอนเรื่องไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน การอยู่ร่วมกันด้วยดี การสร้างสังคมแห่งสันติสุข ซึ่งเป้าหมายของคำสอนของศาสนาพุทธ แม้จะมุ่งเน้นไปยังการดับกิเลสโดยสิ้นเชิง แต่ก็ยังมีคำสอนในระดับปัจเจกชน ระดับครอบครัว และระดับสังคม ที่มุ่งให้เป็นสังคมสันติสุข เอื้อต่อการสภาพแวดล้อมต่อการปฏิบัติธรรมดังกล่าว

ผู้ศึกษาได้พยายามที่จะศึกษาสภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ เพื่อหาคำตอบว่า องค์การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันอย่างไร เพื่อให้ชาวพุทธได้เข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนาดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการศึกษาลึกขององค์การปกครองคณะสงฆ์ มุ่งสอนเรื่องความรู้เรื่องภาษาบาลี เพื่อการรักษาพระพุทธพจน์ มุ่งสอนเรื่องธรรมศึกษา เพื่อการเรียนรู้หลักธรรมขั้นพื้นฐาน ยังไม่ได้จัดการศึกษาเพื่อมุ่งให้พระสงฆ์และประชาชน มุ่งไปสู่การดับกิเลส การดับทุกข์ และเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด และแม้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้สามเณรซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของผู้ที่จะเรียนในหลักสูตรนี้ ได้มีวุฒิการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการศึกษาฝ่ายสามัญของระบบราชการ นอกจากนั้น การศึกษาด้านปฏิบัติ หรือด้านสมาธิภาวนาก็ยังไม่ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียน ดังนั้น การศึกษาของคณะสงฆ์ ทั้งเพื่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระสงฆ์ และกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนชาวพุทธ จึงยังไม่สามารถได้เรียนเพื่อที่จะเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด รวมทั้งยังไม่มีแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้พระสงฆ์และประชาชน ได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่พฤติกรรมแห่งชาวพุทธโดยแท้จริง

ผู้ศึกษาจึงขอเสนอให้องค์การปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ได้มาตระหนักถึงปัญหา ไม่เพียงแต่ปัญหาของสังคม ควรจะรวมถึงปัญหาของระบบการศึกษาของคณะสงฆ์เอง ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุได้ ดังนั้น จึงควรมีนโยบายในการปรับปรุงการศึกษาเพื่อความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาที่ลึกซึ้ง และมีการจัดการศึกษาเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของคณะสงฆ์และประชาชนที่จะอยู่ในวิถีแห่งชาวพุทธอย่าง ที่ควรจะเป็นตามเป้าหมายที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ตั้งแต่สมัยพุทธกาล

6. เอกสารอ้างอิง

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี (2547). *การอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547* ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2547", (2547, 23 สิงหาคม), ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121, ตอน พิเศษ 46 ก.

พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับมหาจุฬาฯ). เล่มที่ 19 สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรคหน้าที 613 ข้อที่ 1101.

พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับมหาจุฬาฯ). เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 อัมมจักกัปปวัตตนสูตร บรรทัดที่ 355 – 445.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2542). *พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: พรศิวการพิมพ์.
พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม 2562. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก ราชกิจจานุเบกษา 16 เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้าที 11 วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2562.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (2505). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 79 ตอนที่ 115 วันที่ 31 ธันวาคม 2505.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484. ประกาศ ณ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2484 พระราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58 วศิน อินทสระ. (2538). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2538.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2544). *การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2544.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2551). *การพัฒนาโดยใช้ฐานสมรรถนะ*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
สุมาลี สังข์ศรี. (2544). *การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุมาลี สังข์ศรี. (2546). *การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*.

Bandura, A. (1987). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman.

Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.

Mezirow, J. (2000). *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress*. San Francisco: Jossey-Bass.

**แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับ
ผลสัมฤทธิ์การทดสอบ O-NET ของนักเรียนในสถานศึกษา
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดระยอง**

**Guidelines for academic administration by school administrators to
raise achievement levels O-NET testing of students in educational
institutions Under the local government organization, Rayong
Province**

วิศรุต สุวรรณสิงห์¹ ประทุมทอง ไตรรัตน์² วิไลจิตร นิลสวัสดิ์³
นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม¹
อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต²
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม² นักวิชาการอิสระ³
Witsarut Suwannasing¹ Pratoomtong Trirat² Wilaichitra Nilsawaddi³
Master's degree students Department of Educational Administration
Siam Technology College¹
Advisor Master of Education Degree Program²
Department of Educational Administration Siam Technology College²
Independent Scholar³
E-mail : 64008113005@siamtechno.ac.th¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 2) ศึกษาความต้องการจำเป็น และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตัวอย่าง คือ ครูจำนวน 325 คน ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัย ได้แก่แบบสอบถามระดับและแบบประเมินแนวทางเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ มีเที่ยงตรงเท่ากับ 0.92 และความเชื่อมั่นเท่ากับ .926 สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) มีความต้องการจำเป็นที่ต้องพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัล ได้แก่ 2.1 ยกระดับการเข้าใจนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้องในการบริหารงบประมาณ 2.2 ยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษา 2.3 พัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลด้านการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา และ 3) แนวทาง การพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา ได้แก่ 1) พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา 2) พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์ 3) พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษาและการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา, สมรรถนะดิจิทัล, ทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัล

Abstract

This quantitative research aimed to 1) study the level of digital competence development in budget management of educational institutions under the Office of the Primary Educational Service Area 3, Suphan Buri, 2) study the necessity, and 3) propose guidelines for the development of digital competence in budget management of educational institutions under the Office of the Primary Educational Service Area 3, Suphan Buri. The sample consisted of 325 teachers selected by simple random sampling. The research instruments were the level questionnaire and the guideline assessment form, which was a 5-level rating scale with a reliability of 0.92 and a reliability of .926. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation, and analysis of the necessity index.

The research results found that 1) The level of digital competence development in budget management of educational institutions Under the jurisdiction of Suphan Buri Educational Service Area Office 3, overall, it is at a high level. 2) There is a necessity to develop digital competence, including: 2.1 Improving the understanding of policies and related laws for correctness in budget management. 2.2 Improving the use of presentation programs for educational institution expenditures. 2.3 Developing digital competence in using computers to manage remaining budgets from the past. And 3) Guidelines for developing digital

competence in educational institution budget management include: 1) Developing knowledge of policies, laws, and digital literacy in educational institution administration. 2) Developing prevention of cyber threats. 3) Developing and enhancing the use of digital technology in learning management to upgrade the use of presentation programs for educational institution expenditures and the use of computers to manage remaining budgets from the past.

Keywords : Educational Administration, Digital Competence, Digital Literacy Skills

1. บทนำ

ปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลและคอมพิวเตอร์ได้ถูกพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ระบบคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในสถานศึกษามากขึ้น จากที่เคยถูกใช้เพียงแค่การพิมพ์งานเอกสาร แต่ปัจจุบันโลกถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีในยุคที่เรียกว่า ยุคเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาถูกดำเนินไปภายใต้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้มีบทบาท ในการบริหารจัดการทุกภาคส่วนของการบริหารสถานศึกษา (จีระนันท์ มูลมาตร และคณะ, 2564) ทั้งนี้เพื่อให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเพื่อยกระดับขีดความสามารถของฝ่ายบริหารให้สามารถการบริหารจัดการการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แล้วจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในช่วงที่ผ่านมาได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนของวงการศึกษ และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารจัดการทางการศึกษาของสถานศึกษาเป็นอย่างมาก (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2563)

การพัฒนาของเทคโนโลยีและการเข้ามามีบทบาทสำคัญในระบบการศึกษา และการบริหารสถานศึกษา สถานการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถเพื่อให้เกิดเป็นสมรรถนะและทักษะที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับสาระสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายและจุดเน้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 เพื่อให้ส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ยึดเป็นกรอบในการดำเนินงาน คือ การพัฒนาครูในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้มีมาตรฐานวิชาชีพที่สูงขึ้นโดยการพัฒนาครูทุกระดับให้มีทักษะ ความรู้ที่จำเป็น เพื่อทำหน้าที่วิทยากรมืออาชีพ (Train The Trainer) และขยายผลการพัฒนาผ่านศูนย์พัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อความเป็นเลิศ (Human Capital Excellence Center : HCEC) – จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านเว็บไซต์ โดยเปิดกว้างให้ภาคเอกชนสามารถเข้ามาพัฒนาเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนครูและผู้บริหารทางการศึกษามีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และตลอดเวลาผ่านแพลตฟอร์มด้านการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศในการจัดการคุณภาพการศึกษา เพื่อการบริหารจัดการการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดมาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 1 คือ การบริหารจัดการองค์การสู่ความเป็นเลิศ มาตรฐานที่ 2 คือ การบริหารและการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและมาตรฐานที่ 3 คือ ผลการบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรในสถานศึกษาหรือครู ดังนั้น ชีตความสามารถหรือสมรรถนะที่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเช่นความสามารถด้านการใช้เทคโนโลยี หรือ สมรรถนะดิจิทัลถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งการพัฒนาขีดความสามารถดังกล่าว นั้น เป็นหน้าที่ในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นการแสดงถึงความสามารถในการจัดองค์กรและการใช้ทรัพยากรที่นำมาได้อย่างคุ้มค่า (Steers, 1977)

แต่การพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษายังพบว่า มีปัญหาเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ความขาดแคลนทรัพยากรและอุปกรณ์ทางเทคโนโลยี ความไม่พร้อมในการรับรู้และนำเทคโนโลยีไปใช้ การขาดการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว การขาดนโยบายหรือแนวทางจากส่วนกลาง ภาระงานที่มากเกินไป ดังนั้นการพัฒนาขีดความสามารถที่สามารถยกระดับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสังคมโลก สมรรถนะที่จำเป็นสำหรับครูผู้สอนนั้น กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ว่า สมรรถนะหลัก 5 ประการ ประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม จริยธรรม และจรรยาบรรณครู ด้านสมรรถนะตามสายปฏิบัติงาน 6 ประการ ประกอบด้วย การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการชั้นเรียน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ภาวะผู้นำ การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ซึ่งจะเห็นได้ว่าสมรรถนะที่กำหนด เป็นเรื่องของความสามารถในการบริหารสถานศึกษาในภาพรวมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนขนาดเล็กทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในสังกัด จำนวน 15,158 แห่ง คิดเป็นจำนวนถึงร้อยละ 50.74 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาสมรรถนะครูก็ประสบกับปัญหาโดยตลอด อาทิ ผลการศึกษาของมรกต วงษ์เนตร (2558) พบว่า ปัญหาการพัฒนาครูที่มีปัญหาการพัฒนาสูงที่สุดคือโรงเรียนไม่มีการกำหนดแผนการพัฒนาครูและใช้วิธีการไม่สอดคล้องกับความต้องการของครูและสภาพความพร้อม ไม่มีหรือกำหนดเกณฑ์การประเมินผลจากการพัฒนาครู และไม่มี การดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขต่อการพัฒนาครูเมื่อพบข้อบกพร่องหรือดำเนินการไม่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับผล การศึกษาของชนิตา รักษ์พลเมือง, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, รังสรรค์ มณีเล็ก, เฟื่องอรุณ ปรีดีติลก และ สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล (2560) พบว่า การพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต มีปัญหาเชิงระบบที่สำคัญคือ การพัฒนาครูไม่ยึดสมรรถนะ เน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ขาดนวัตกรรม การพัฒนาที่ส่งผลต่อการพัฒนาสู่มืออาชีพ ซึ่งจากที่กล่าวมาจึงเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในที่สุด

จากความสำคัญของสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา รวมทั้งความสำคัญระบบการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 เล็งเห็นความสำคัญ จึงศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 โดยผลการวิจัยนี้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กำหนดขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากระบวนการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 โดยการรวบรวมจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 โดยการรวบรวมจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 3 ร่างแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ด้วยการจัดลำดับความต้องการจำเป็น

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

ขั้นตอนที่ 5 พัฒนาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

4. ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 1,647 คน (สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3)

2. ตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 จำนวน 325 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane จากนั้นใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

3. ตัวแปรที่ศึกษา

- 3.1 สมรรถนะทางดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา
- 3.2 การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ หน้าที่ที่รับผิดชอบอายุระดับการศึกษา ระยะเวลาปฏิบัติงาน เป็นแบบสอบถามแบบเลือกคำตอบ เป็นแบบเลือกคำตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 เป็นแบบมาตราวัดแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating scale) โดยมีหลักเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ (Best & Kahn, 1993)

- 5 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มากที่สุด
- 4 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มาก
- 3 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ปานกลาง
- 2 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์น้อย
- 1 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน เช่น ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อบรรยายลักษณะของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยการกำหนดเกณฑ์ของช่วงห่างในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

$$\text{ช่วงห่างในแต่ละช่วงชั้น} = \frac{\text{ชั้นที่มีคะแนนสูงสุด} - \text{ชั้นที่มีคะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = 0.80$$

ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละช่วงชั้นและการแปลผล ดังนี้

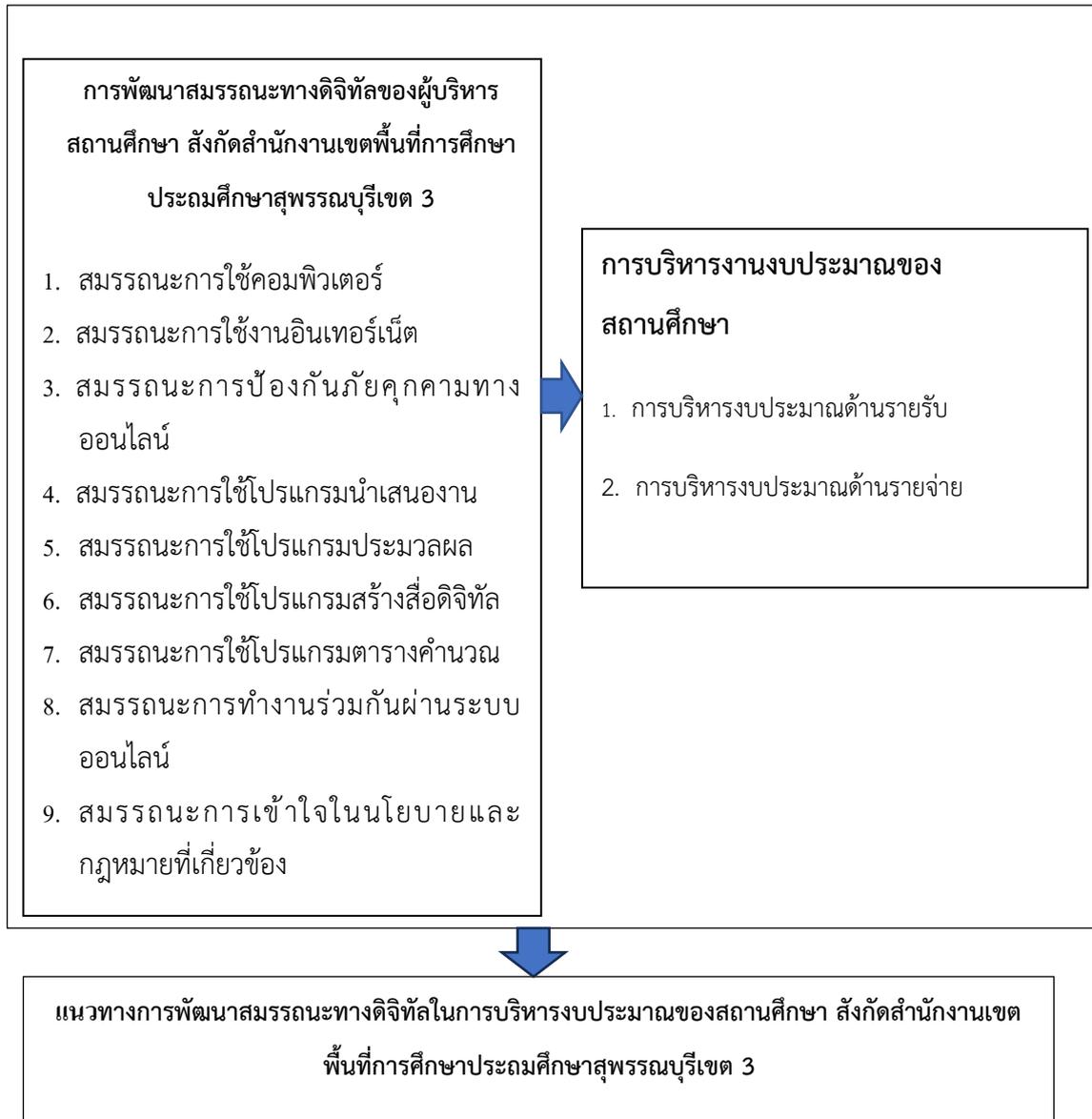
4.21 – 5.00	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มากที่สุด
3.41 – 4.20	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มาก
2.61 – 3.40	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ปานกลาง
1.81 – 2.60	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ น้อย
1.00 – 1.80	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ น้อยที่สุด

การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ใช้วิธีการวิเคราะห์ดัชนี PNI จากสูตร

$PNI \text{ modified} = (I-D)/D$ โดย I (Importance) หมายถึง ระดับความสำคัญของข้อความนั้น เปรียบเสมือนค่าที่บอกระดับของ “What Should Be” และ D (Degree of Success) หมายถึง มาตรฐานที่แสดงระดับที่ข้อรายการนั้นได้รับการตอบสนองหรือระดับสัมฤทธิ์ผล (D = Degree of Success) ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เปรียบเสมือนค่าที่บอกระดับของ “What is” ซึ่งการวิจัยนี้กำหนดความคาดหวัง มีค่าสูงสุดเท่ากับ 5 ส่วนการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นใช้การเรียงค่าดัชนีจากมากไปหาน้อย ดัชนีที่มีค่า

มากกว่า 0.20 แปลว่า มีความต้องการจำเป็นสูงที่ต้องได้รับความสนใจต้องพัฒนามากกว่าดัชนีที่มีค่าน้อยกว่า (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, น. 280)

7. กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

8. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหัวหน้างานเทคโนโลยีมีจำนวนมากที่สุดจำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 38.47 และส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโท มีจำนวนมากที่สุดจำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26 – 35 ปี มีจำนวนมากที่สุดจำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 56.15 และส่วนใหญ่ส่วนใหญ่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานในโรงเรียนแห่งนี้ 11 – 15 ปี มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 48.46

ระดับพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตามสภาพปัจจุบัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97, S.D.=.51$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลด้านการใช้งานอินเทอร์เน็ตด้านการจัดการงบประมาณสำหรับกิจการนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และ อยู่ในระดับมากที่สุด = 4.52, S.D.=.48 รองลงมา คือ สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลที่มุ่งเน้นยกระดับการใช้โปรแกรมประมวลผลคำในการจัดพิมพ์แผนบริหารงบประมาณโดยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50, S.D.=.44$) และ สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลที่มุ่งเน้นยกระดับการเข้าใจนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้องในการบริหารงบประมาณมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.55, S.D.=.56$) ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

เมื่อวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็นผ่านเกณฑ์ $PNI_{modified} > .02$ พบว่า มีความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ทั้งสิ้น 3 ด้าน ซึ่งเป็นจุดอ่อน ได้แก่

1. สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลที่มุ่งเน้นยกระดับการเข้าใจนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้องในการบริหารงบประมาณ $PNI_{modified} = .784$
2. สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลของเพื่อยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษา $PNI_{modified} = .32$
3. สถานศึกษามุ่งพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลด้านการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา $PNI_{modified} = .30$

จากการวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็นนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ได้แก่

แนวทางที่ 1 พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา

แนวทางที่ 2 พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์

แนวทางที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษาและการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา

9. อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตามสภาพปัจจุบัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.97$, S.D.=.51) สอดคล้องกับผลการวิจัยของยุทธนา วาโยหะ (2561) ที่ ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยภาพรวม มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D.= 0.49) และระดับการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตามสภาพที่พึงประสงค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, S.D.=.52) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ (2565) พบว่าสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากกว่าการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา ดังนั้นทุกสถานศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะ และทักษะการรอบรู้ดิจิทัล

2. ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ที่เป็นจุดอ่อน นำมากำหนดเป็นแนวทาง 3 แนวทาง ดังนี้ แนวทางที่ 1 พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา แนวทางที่ 2 พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์ และแนวทางที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของธนกฤต อึ้งน้อย (2563) พบว่า สมรรถนะที่จำเป็นของครูใหม่ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่สมรรถนะด้านสื่อและเทคโนโลยี ในขณะที่ผลการวิจัยของพงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ (2565) พบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะหลักของ

ผู้บริหารสถานศึกษาได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดีด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการพัฒนาตนเอง

3. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ได้แก่ แนวทางที่ 1 พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา แนวทางที่ 2 พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์ และแนวทางที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ โดยทั้ง 3 แนวทางสามารถดำเนินการได้โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีความชัดเจน กำหนดงบประมาณและกิจกรรมการอบรม จัดเตรียมสถานที่และกำหนดวิทยากร สอดคล้องกับ พิเจตส์ ประยุทธ์สินธุ์, อรุณ จุติผล และสมาน อัครภูมิ (2563) พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรม 5) สื่อที่ใช้ และ 6) การวัดและประเมินผล และสอดคล้องกับธนภฤต อึ้งน้อย (2563) พบว่ารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูใหม่ในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

10. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การนำผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ควรนำไปนำข้อมูลในการกำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับเสริมสร้างสมรรถนะในการพัฒนาการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษา

1.2 การนำผลการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นไปใช้ควรมีการเตรียมพร้อมในการพัฒนาตามลำดับความสำคัญเพื่อการพัฒนาที่จะทำให้แก้ไขในส่วนที่เป็นจุดอ่อนที่จะทำให้ไม่เกิดความเสียหายหากไม่ได้รับการจัดการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการจัดทำแผนเพื่อเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา เนื่องจากการศึกษาได้มีแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ดังนั้นแผนที่สอดคล้องจะเป็นทำให้แนวทางมีประสิทธิภาพได้มาก

2.2 ควรมีการศึกษากลยุทธ์ในเพื่อแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา กับแผนในระดับประเทศเพื่อให้สามารถพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามทิศทางของประเทศ

11. เอกสารอ้างอิง

- กรณีภูธร์ จิตาการพงศ์สถิต, สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ และวัชรี แสงบุญเรือง. (2565). สภาพความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรสาคร. วารสารรัชต์ภาคย์. 16(47), 189-206. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/256722/175324>.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). กรุงเทพฯ :กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2546). พระราชบัญญัติบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2556). แนวการจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย.
- _____. (2563). โครงการดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ (National Digital Learning Platform) ในปีงบประมาณ 2563. [พีดีเอฟ]. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/06/TOR - จ้างโครงการดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ.pdf>.
- จิระพันธุ์ พิมพ์โพธิ์. (2562). การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้งบประมาณในสถานศึกษา. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จีระนันท์ มุลมาตร. (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ทราานฟอร์มเชัน. วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย, 17(2), 21 – 32.
- ชนิดา รัชพลเมือง, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, รังสรรค์ มณีเล็ก, เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล และ สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล (2560). การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้ และการพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. วารสารครุศาสตร์. 45(3). 17-33. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/107335/84932>.
- ณัฐสรลพร อติศิริอิทธิกร และวิรัชพัชร วงศ์วัฒน์เกษม. (2564). บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ. 2564. (น. 326 -337). สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2564Vol14No1_31.pdf.
- ธนภุต อึ้งน้อย. (2563). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูใหม่ในศตวรรษที่ 21ตามแนวคิดโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้. วิทยานิพนธ์การศึกษาศุภบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ธนกร จิตดำรงสุนทร. (2558). การรับรู้การบริหารเชิงกลยุทธ์ของครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 10 จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยและพัฒนาวิไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. 10(3), 237-248.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์. (2565). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก [https://fulltext.rmu.ac.th/fulltext/2565/M131282/Namnit Phongphithak.pdf](https://fulltext.rmu.ac.th/fulltext/2565/M131282/Namnit%20Phongphithak.pdf)
- พงษ์ศักดิ์ ด้วงทา. (2557). การพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพครูโรงเรียนเอกชนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พิเจตส์ ประยุทธ์สินธุ์, อรุณ จุติผล และสมาน อัครภูมิ. (2563). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพรรณ, 15(1), 121-130. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Pitchayat/article/view/241628/164218>.
- มรกต วงษ์เนตร. (2558). การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียนโดยใช้ หลักการบริหารวงจรเดมมิ่งใน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วารสารวิจัยและพัฒนาวิไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 10(1), 1-14.
- สมพงษ์ เปรมปิยศรี. (2555). ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จันทบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3. (2566). สารสนเทศทางการศึกษาประจำปีการศึกษา 2565. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก https://spb3.go.th/spb3/banner2_detail_show.php?id=480
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). เอกสารประกอบการศึกษาด้วยตนเองหลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งสายงานผู้บริหารในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2563). เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงของโลกการศึกษาจากวิกฤติ โควิด-19 แล้วอนาคตทางการศึกษา จะเป็นอย่างไรต่อไป. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://www.aksorn.com/learningviaonline>.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2568)

Wishing Journal Review.

วารสารภวนานาสารปริทัศน์

~ RA 14 ~

Best, J.W. & Kahn, J. V. (1993). *Research in Education*. (7th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข
เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน

ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

Management of educational institutions according to concepts and
working happily to promote the work of educational institutions in
the Special Education Administration Office

รัฐศาสตร์ สาริน¹ ประทุมทอง ไตรรัตน์² ฐนิษญา จิริยะสิน ³

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม¹

อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ²

สาขาวิชาบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม ² นักวิชาการอิสระ³

Rattasart Sarin ¹ Pratoomtong Trirat² Tanisya Jiriyasin ³

Master's degree students Department of Educational Administration

Siam Technology College ¹

Advisor Master of Education Degree Program ²

Department of Educational Administration Siam Technology College ²

Independent Scholar³

E-mail : 64008113002@siamtechno.ac.th¹

บทคัดย่อ

ความสุขในการทำงานของบุคลากรจะช่วยเพิ่มความมุ่งมั่นและความกระตือรือร้นในการทำงาน ส่งผลให้งานมีคุณภาพและเสร็จตามกำหนดเวลา ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตในการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับและประสิทธิภาพ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 1 จำนวน 23 คน และครูจำนวน 187 คน รวมทั้งหมด 210 คน เครื่องมือที่ใช้ได้ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ความถี่ ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) 2) ระดับประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง ($\bar{X} = 3.90$) 3)แนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้าง

ประสิทธิภาพในการทำงาน ได้แก่ 1) พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความ
รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ เช่น จัดทำระบบการประเมินโดยใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูลเพื่อการประเมินที่
ชัดเจน 2) พัฒนาระบบการปฏิบัติงาน ตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล เช่น
สร้างเครือข่ายของกระบวนการทำงานให้ครอบคลุมเพื่อการประสานงานด้วยการใช้เทคโนโลยี 3) พัฒนา
กระบวนการบริหารโดยยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กร เช่น จัดทำแผนการปรับแนวทางการ
บริหารที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ของส่วนรวม

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา, การใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข, ประสิทธิภาพในการทำงาน
การศึกษาพิเศษ

Abstract

Personnel in schools under the Office of Special Education Administration have many responsibilities. Therefore, the happiness of the organization's personnel is crucial and must be given top priority by school administrators. In light of this, the researcher poses the following research questions This research has the objective 1) To study the level of happy living and working life of administrators and teachers. Under the Office of Special Education Administration 2) To study the level of efficiency in the work of administrators and teachers. Under the Office of Special Education Administration 3) To present guidelines for living and working happily to enhance work efficiency. Under the Office of Special Education Administration

This research has a sample group used in the research, which is administrators of educational institutions and teachers of Ratchaprachanupath School, Group 1, Central Region, totaling 6 schools. The sample size was determined using the sample comparison table of Krejci and Morgan. (Krejci&Morgan 1970) with a group of 23 school administrators and 187 teachers, totaling 210 people. Data were collected using questionnaires. Data were analyzed by finding frequencies, percentages, means, and standard deviations. 1.) The research results found that Happy living and working life of teachers in educational institutions as a whole It is at a high level ($\bar{X}$ =4.16) ($\bar{X}$ =3.90) is at a high level. 3) It can be defined as a guideline for living life and working happily to enhance work efficiency. Under the Office of Special Education Administration as follows: 1) Develop a fair performance evaluation system. With responsibility that can be verified For example, creating an evaluation system using

technology to manage data for clear evaluation 2) Develop an operational system according to the principle of integrating living life with work in a balanced way For example, create a comprehensive network of work processes for coordination using technology 3) Develop management processes based on the principles of reason for the benefit of the organization Create a plan to adjust management guidelines that focus on public benefits.

Keyword: Educational institution administration, Living and working happily, Efficiency in special education work

1. บทนำ

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ชอบทำงาน เพราะนอกจากงานจะนำมาซึ่งรายได้แล้ว ยังนำมาซึ่งมิตรภาพ และความสำเร็จอีกด้วย การถูกให้ออกจากงานจึงเป็นหายนะสำหรับชีวิตมนุษย์ เพราะผู้ตกงานจะรู้สึกเหมือน ถูกปฏิเสธจากสังคมส่งผลให้เขาสูญเสียการนับถือตนเอง (Self respect) และมีความสุขลดลง (ธร สุนทรายุทธ , 2553, น. 174) การบริหารสถานศึกษาในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการบริหารที่ทันสมัยเพื่อสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่ายในการปฏิบัติงานให้เกิด ประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการทำงานให้เกิดความสุขแก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งแนวทางการบริหารยุคใหม่ในหลายองค์กร รวมถึงแวดวงทางการศึกษาควรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหาร ปรับเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งความสุข หรือโรงเรียนแห่งความสุข ซึ่งความสุข คือ สภาพชีวิตที่เป็น สุขอันเป็นผลมาจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ (กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข, 2552) ความสุข เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร หรือไม่ว่าบุคคลจะอยู่ใน สถานะใดก็ตาม ความสุขมักจะถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะที่เป็นยอดแห่งความปรารถนาของมนุษย์ทุกคน และจะถูกตั้งคำถามอยู่ เสมอๆ ว่าแล้วความสุขที่แท้จริงคืออะไร อันเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสุขในองค์กรได้ผู้บริหารต้องมีการค้นหาปัจจัยต่าง ๆ ทางการบริหาร ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู และนำปัจจัยต่าง ๆ มาสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในองค์กร ซึ่งสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงาน มากที่จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีให้กับสถานศึกษา เป็นบรรยากาศแห่งความสุข แต่หากสัมพันธภาพของคนใน องค์กรไม่ดีก็อาจสร้างปัญหาต่าง ๆ ให้กับสถานศึกษาได้ (อริคุณ สินธนาปัญญา, 2557, น. 26) และสรุป สาระสำคัญพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ประเทศไทยได้มีการจัด การศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการ ได้แก่ เด็กตาบอด เด็กหูหนวก เด็กพิการทางร่างกายและสุขภาพ และเด็ก ปัญญาอ่อน ซึ่งนอกจากบุคคลเหล่านี้แล้ว ยังมีเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญา หรือด้านการเรียนรู้ หรือเรียกว่า LD ภาวะการเรียนรู้บกพร่อง (Learning Disorders) คือ ความบกพร่องของกระบวนการเรียนรู้ที่

เกิดจากการทำงานที่ผิดปกติของสมอง ซึ่งสาเหตุมาจากสติปัญญาบกพร่องหรือปัญญาอ่อน ความวิตกกังวล หรือซึมเศร้า เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ผลด้านการเรียนต่ำกว่าความเป็นจริงและเด็กสมาธิสั้น เป็นโรคที่พบได้บ่อยในวัยเด็ก โดยเด็กไม่สามารถควบคุมสมาธิและความเคลื่อนไหวของตัวเองได้ตั้งนั้น เด็กเหล่านี้จึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการศึกษาพิเศษโดยครูที่มีความสามารถพิเศษซึ่งปัจจุบันการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการยังมีปัญหาในด้านปริมาณการให้บริการการศึกษาพิเศษ เนื่องจากยังขาดแคลนครูการศึกษาพิเศษอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการ ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการการศึกษาพิเศษ ซึ่งหากการให้บริการการศึกษาพิเศษมีคุณภาพไม่ดีพอ อาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของผู้พิการได้และด้วยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษมีหน้าที่รับผิดชอบเพิ่มขึ้นในการเข้าถึงบุคลากรทางการศึกษาพิเศษในทุกสังกัด ทุกระดับการศึกษาของคนพิการและทุกประเภทของความพิการที่ปฏิบัติการเรียนการสอนกับบุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษา ที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป เช่นเดียวกับ กฤษฎา มีบ้านหลวง และยุภาติ ปณธราช (2022) ได้ศึกษา แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในพื้นที่พิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาดตากเขต 2 อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในพื้นที่พิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาดตากเขต 2 อำเภอแม่สอด ตามกรอบขอบข่ายและภารกิจงานของโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านงานวิชาการ มี 17 ด้านมีสภาพมีการปฏิบัติน้อยและมีปัญหาอยู่ในระดับมาก

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาพิเศษทุกคนในองค์กรจะมีภาระหน้าที่มาก ดังนั้นความสุขในการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากผู้วิจัยจึงมีคำถามที่จะศึกษาว่า แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลของการศึกษา ในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษา และนำไปสู่การสร้างความสุขต่อผู้เรียน และบุคลากรทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งเป็นแนวทางในการประยุกต์สู่การพัฒนาองค์กรด้านอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในรูปของตาราง ประกอบคำบรรยาย โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู และประสิทธิภาพในการทำงาน

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู แยกเป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านความมั่นคง ด้านสุขภาพ ด้านความสัมพันธ์ และด้านจิตใจ

2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน 12 ด้าน ได้แก่ 1) กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน 2) ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงาน 3) ให้คำแนะนำที่ดีที่ถูกต้องสมบูรณ์ 4) รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน 5) ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม 6) มีข้อมูลพร้อมทำงานที่เชื่อถือได้ 7) มีการรายงานผลการดำเนินงานทุกระยะ 8) มีมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา 9) ผลงานได้มาตรฐาน 10) ดำเนินงานถือเป็นมาตรฐานได้ 11) มาตรฐานที่กำหนดสามารถปฏิบัติได้ และ 12) ให้บำเหน็จรางวัล แก่ผู้ปฏิบัติงานดี

3 ผลการประเมินแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

4. ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 1 ภาคกลาง จำนวน 6 แห่ง ประกอบด้วยโรงเรียนพิบูลประชาสรรค์ โรงเรียนสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 58 จังหวัด

นันทบุรีโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 45 จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนฟ้าใสวิทยา จังหวัดนครปฐม จำนวนทั้งสิ้น 388 คน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 23 คน และครูจำนวน 365 คน

2. ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 1 ภาคกลาง จำนวน 6 แห่ง กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหาตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie&Morgan 1970, pp.607-610) ด้วย ได้ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 23 คน และครูจำนวน 187 คน รวมทั้งหมด 210 คน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูเกี่ยวกับแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและขนาดสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา ครู เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดตัวเลือกไว้ 5 ระดับ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านสุขภาพ 3) ด้านความสัมพันธ์ และ 4) ด้านจิตใจ

ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วย 12 ด้าน ได้แก่ 1) กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน 2) ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงาน 3) ให้คำแนะนำที่ดีที่ถูกต้องสมบูรณ์ 4) รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน 5) ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม 6) มีข้อมูลพร้อมทำงานที่เชื่อถือได้ 7) มีการรายงานผลการดำเนินงานทุกระยะ 8) มีมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา 9) ผลงานได้มาตรฐาน 10) ดำเนินงานถือเป็นมาตรฐานได้ 11) มาตรฐานที่กำหนดสามารถปฏิบัติได้ และ 12) ให้บำเหน็จรางวัล แก่ผู้ปฏิบัติงานดี

2. แบบประเมินแนวทาง แนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในการร่างแนวทางฯ จากการนำข้อมูลในตอนที่ 1 มาวิเคราะห์สร้างเป็นแนวทางฯ และประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้เสียจำนวน 9 คน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดตัวเลือกไว้ 5 ระดับ

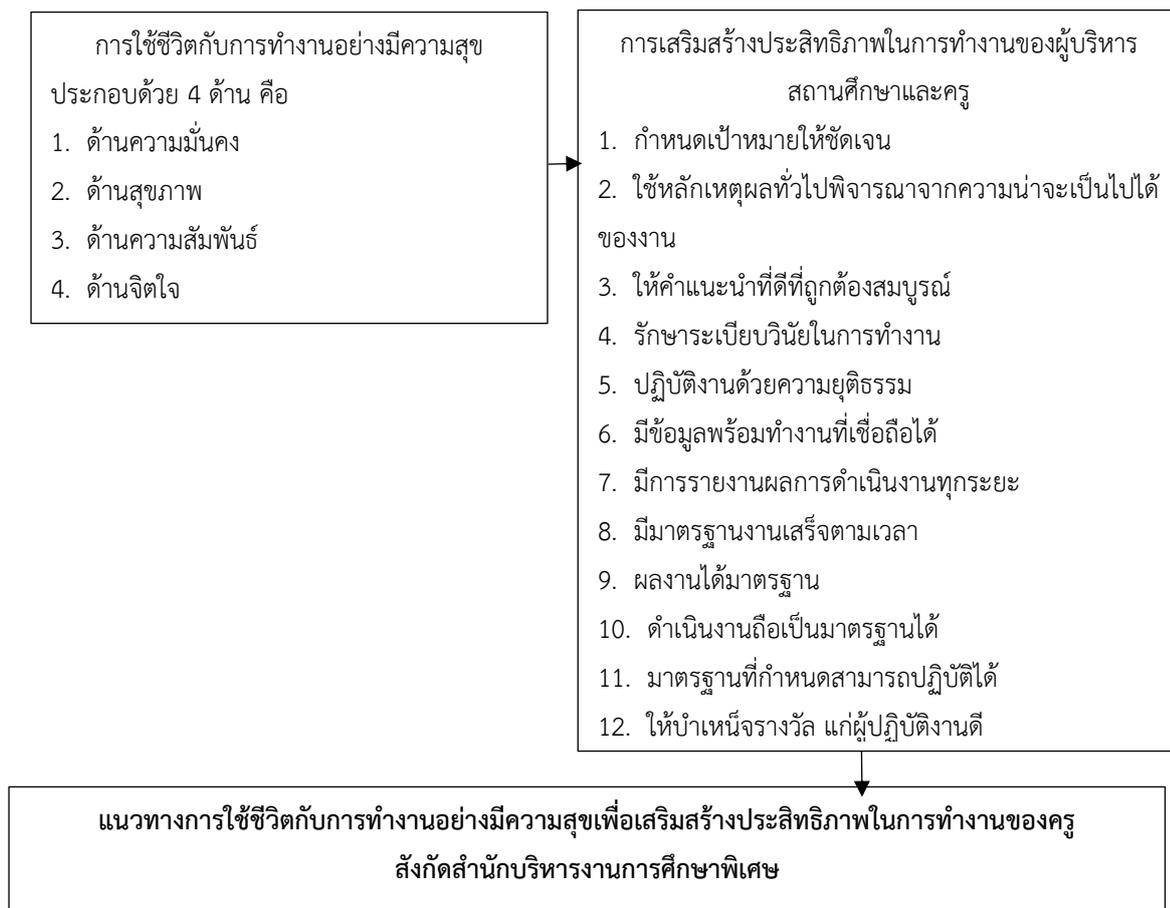
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หาความถี่ ค่าร้อยละ แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 การใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ตอนที่ 3 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

7. กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในการวิจัย ในส่วนข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถสรุปข้อมูลทั่วไปได้ดังนี้ โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 59.52 มีอายุระหว่าง 26 – 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.90 ที่ทำงานปัจจุบันเป็นจังหวัดเดียวกับภูมิลำเนาคิดเป็นร้อยละ 58.57 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 46.19 ดำรงตำแหน่งครูคิดเป็นร้อยละ 65.72 และส่วนใหญ่มีวิทยฐานะระดับชำนาญการคิดเป็นร้อยละ 45.24 มีประสบการณ์ในการทำงาน 16 – 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.00 และส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 10,001 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.67 และจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู

โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความสัมพันธ์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.51$) รองลงมาได้แก่ ด้านสุขภาพ ($\bar{X}=4.29$) ด้านความมั่นคง ($\bar{X}=3.94$) และด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุดคือด้านจิตใจ ($\bar{X}=3.90$)

2. ผลการศึกษาระดับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน โดยรวมมีระดับประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง ($\bar{X}=3.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ “ในการทำงานทุกครั้งครูกำหนดเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน” ($\bar{X}=4.15$) และรองลงมา คือ “มีการรายงานผลการดำเนินงานทุกระยะแก่ผู้บังคับบัญชา” ($\bar{X}=4.00$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ “ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความเป็นไปได้ของงาน” ($\bar{X}=3.64$)

3. ผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สรุปเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

- แนวทางที่ 1 พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
- แนวทางที่ 2 พัฒนาระบบการปฏิบัติงานตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล
- แนวทางที่ 3 พัฒนาระบบการบริหารโดยยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กร

8. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัย มีประเด็นนำมาสู่การอภิปรายได้ ดังนี้

1. ระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน และเมื่อแยกรายด้าน

1.1 ด้านความสัมพันธ์ พบว่ามีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.51$) ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของใจนวล พรหมมณี (2550) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู และหาค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1.ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของตัวแปรปัจจัยการรับรู้ความสามารถของตนเอง แรงจูงใจในการทำงาน เจตคติต่อวิชาชีพครู ความผูกพันต่อองค์กร การพัฒนาตนเอง กับประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู มีค่าเท่ากับ 0.648 ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2. ค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน(B) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.142 - 0.303 โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู คือการพัฒนาตนเอง, ความผูกพันต่อองค์กร, การรับรู้ความสามารถของตนเอง, แรงจูงใจในการทำงานโดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญ เท่ากับ 0.303 , 0.200 , 0.160 , 0.142 ตามลำดับ โดยส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.2 ด้านสุขภาพ พบว่ามีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.29$) ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pak. J. Statist. (2557) การศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานและความพึงพอใจในงานของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนรัฐบาล โดยมีวัตถุประสงค์ การตรวจสอบระดับความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานและความพึงพอใจในงานของผู้บริหารโรงเรียน ในบริบทนี้ ได้ทำการสำรวจความเชื่อมโยงระหว่างความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนกับความพึงพอใจในงาน พบว่า ระดับความพึงพอใจในงานของผู้บริหารโรงเรียนโดยทั่วไปอยู่ในระดับสูง ในขณะที่เดียวกันพบว่าความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและครอบครัวของผู้บริหารโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง สุดท้ายนี้ จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพบว่ามีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญแต่ในระดับต่ำระหว่างความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนกับความพึงพอใจในงาน

1.3 ด้านความมั่นคง พบว่ามีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.94$) ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ นิลภทย์ และ สายสุตา เตียเจริญ (2556) เรื่อง ความสุขในการทำงานกับสมรรถนะข้าราชการครู กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบ 1) ระดับความสุขในการทำงานและสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด 2) ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานกับสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด 3) ทรรศนะของผู้บริหารเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกิดความสุขในการทำงานกับสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด โดยมีข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานครในพื้นที่สำนักงานเขตบางพลัด จำนวน 11 โรงเรียน เป็นหน่วยวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสุขในการทำงานของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า มี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ความพึงพอใจในงาน และอารมณ์ทางบวก และอีก 2 ด้าน อยู่ในระดับมาก คือ ความพึงพอใจในชีวิตและอารมณ์ทางลบในระดับต่ำ ส่วนสมรรถนะของข้าราชการครู กรุงเทพมหานครสังกัดสำนักงานเขตบางพลัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 2 ด้าน 2) ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานกับสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานครสังกัดสำนักงานเขตบางพลัด มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ทรรศนะของผู้บริหารในการส่งเสริมความสุขในการทำงาน ผู้บริหาร จะเน้นการทำงานแบบให้ครูมีส่วนร่วม และหาแนวทางร่วมกันในการทำงาน สนับสนุน ช่วยเหลือครูทุกด้าน ให้อิสระในการทำงานและให้คำปรึกษาผู้เรียนเป็นหลักเป็นตัวอย่างที่ดี เต็มที่และเต็มใจทำงานร่วมกันกับครู มีความเป็นกลางช่วยประสานให้เกิดความร่วมมือ ส่วนแนวทางการส่งเสริมสมรรถนะ ผู้บริหารเน้นการทำงาน เป็นทีม นิเทศสอนงานให้ เป็นกัลยาณมิตรกับครู มอบหมายงานให้ตามความถนัด สนับสนุนให้เข้ารับ การฝึกอบรมและการศึกษาต่อเพื่อพัฒนาศักยภาพ สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์เต็มที่ เน้นย้ำให้ครูเต็มใจให้บริการ ผู้เรียน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ ซึ่งหมายถึงการใช้ชีวิตกับการ ทำงานอย่างมีความสุขจะต้องมีทุกด้านความสัมพันธ์กัน มีความสมดุลทั้งบุคคลและองค์กรจึงจะส่งผลต่อ การทำงานอย่างมีความสุข

1.4 ด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.90$) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Aydan Ordu (2565) เรื่อง บทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนองค์กร กับความสุขในการทำงาน การศึกษาที่มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพของครูในสถาบันการศึกษาได้สร้างทฤษฎีและ ประสบการณ์ใหม่ ๆ ทำให้การวิจัยลึกซึ้งยิ่งขึ้น การวิจัยได้รายละเอียดมากขึ้นจากการได้แนวทางใหม่ คำจำกัด ความใหม่ และแนวคิดใหม่ หนึ่งในแนวคิดเหล่านี้คือ พฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงแนวโน้มใน การนำเสนอและพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ โดยคำนึงถึงแนวคิดนี้ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการตรวจสอบ บทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการ ทำงาน ข้อมูลของการศึกษาถูกเก็บรวบรวมโดยใช้มาตราส่วนการรับรู้การสนับสนุนองค์กร ความสุขในการ ทำงาน และพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยประกอบด้วยครู 340 คนที่ทำงานใน โรงเรียนประถม มัธยม และมัธยมปลาย ในปีการศึกษา 2564-2565 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ทั้งสามตัว แปรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ และแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์มีผลกระทบ ทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน ผลลัพธ์นี้สามารถตีความได้ว่า ครูมีพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์มากขึ้นเมื่อการรับรู้ถึงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรของตนเพิ่มขึ้น และส่งผลให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อความสุขในการทำงานของตนเอง ในที่สุด มีการเสนอแนะให้สนับสนุน ความต้องการของครู เช่น โครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการสร้างและนำแนวคิด ใหม่ ๆ มาใช้ และการรับรองการมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจ

2. ผลการวิจัยระดับประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง ($\bar{X}=3.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษาทั้ง 12 ด้านคือ

2.1 การกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน ผลการวิจัยพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=4.15$) เป็นค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ ชรินทร์ทิพย์ และ รัชนีวรรณ (2561) เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ของความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การและความผูกพันต่อองค์การที่มีต่อความตั้งใจคงอยู่ในงาน โดยมีความผสมผสานระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นตัวแปรกำกับ ของพนักงานในกลุ่มธุรกิจการค้าและเทคโนโลยี พบว่า ความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การ และความผูกพันต่อองค์การมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจคงอยู่ในงาน อีกทั้งความผสมผสานระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวยังเป็นตัวแปรกำกับในความสัมพันธ์ระหว่างความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การกับความตั้งใจคงอยู่ในงาน และยังเป็นตัวแปรกำกับในความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์การกับความตั้งใจคงอยู่ในงานอีกด้วย ซึ่งการให้ความสำคัญกับด้านความสัมพันธ์ในองค์กรส่งผลต่อการใช้ชีวิตในการทำงานอย่างมีความสุขของครูในสถานศึกษา

2.2 การใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงาน ผลการวิจัยพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=3.64$) เป็นค่าเฉลี่ยลำดับที่ 8 เป็นค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุดในด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของกชพร พุทธจักร (2553) เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน ที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรในโรงเรียน ที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีปัจจัยมุ่งใจ ปัจจัยการบริหารภายในองค์กร ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยรวม และรายด้าน อยู่ในระดับดีเด่น ความสามัคคีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระเบียบวินัยและความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์ทางบวก กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งตัวแปรพยากรณ์ ความสามัคคี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระเบียบวินัย และ ความรับผิดชอบ สามารถพยากรณ์ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนจัดการเรียน การสอน สำหรับนักเรียนพิการ และ นักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และ จังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารการศึกษาศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ร้อยละ 87.00

3. จากผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาศึกษาพิเศษ สรุปเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ ผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน แนวทางที่ 1 คือ พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงานคือเมื่อมีการประเมินการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม สามารถตรวจสอบได้ บุคลากรไว้วางใจในการประเมิน ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของบุคลากรให้มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุขในการทำงาน สร้างสรรค์นวัตกรรมหรือวิธีการทำงานแบบใหม่ ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรในเชิงบวก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Aydan Ordu (2565) วิจัย เรื่อง บทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน การศึกษาที่มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพของครูในสถาบันการศึกษาได้สร้างทฤษฎีและประสบการณ์ใหม่ ๆ ทำให้การวิจัยลึกซึ้งยิ่งขึ้น การวิจัยได้รายละเอียดมากขึ้นจากการได้แนวทางใหม่ คำจำกัดความใหม่ และแนวคิดใหม่ หนึ่งในแนวคิดเหล่านี้ คือ พฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงแนวโน้มในการนำเสนอและพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ โดยคำนึงถึงแนวคิดนี้ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการตรวจสอบบทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน ข้อมูลของการศึกษาถูกเก็บรวบรวมโดยใช้มาตราส่วนการรับรู้การสนับสนุนองค์กร ความสุขในการทำงาน และพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยประกอบด้วยครู 340 คนที่ทำงานในโรงเรียนประถม มัธยม และมัธยมปลาย ในปีการศึกษา 2564-2565 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ทั้งสามตัวแปรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ และแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์มีผลกระทบทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน ผลลัพธ์นี้สามารถตีความได้ว่า ครูมีพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์มากขึ้นเมื่อการรับรู้ถึงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรของตนเพิ่มขึ้น และส่งผลให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อความสุขในการทำงานของตนเอง ในที่สุด มีการเสนอแนะให้สนับสนุนความต้องการของครู เช่น โครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการสร้างและนำแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ และการรับรองการมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจ

แนวทางที่ 2 พัฒนาระบบการปฏิบัติงานตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล จากการศึกษาแนวทางการจัดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานแนวทางที่ 2 คือการพัฒนาระบบการปฏิบัติงานตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล สอดคล้องกับการศึกษาของ Rey E. Enciso (2567) การศึกษาอิทธิพลของความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานต่อความพึงพอใจในงานและความเป็นอยู่ที่ดีโดยรวมของครูในแผนกการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาใช้แนวทางผสมผสาน ซึ่งรวมถึงการสำรวจและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เชิงปริมาณพบความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างการรับรู้ถึงความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับความพึงพอใจในงานของครู ครูที่รายงานว่ามีความสุขที่ดีขึ้นระหว่างความรับผิดชอบด้านอาชีพและชีวิตส่วนตัวแสดงให้เห็นถึงระดับความพึงพอใจในงานที่สูงขึ้น ข้อมูลเชิงคุณภาพให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกลยุทธ์และความท้าทายที่ครูเผชิญในการบรรลุความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงาน ผลการศึกษาที่สำคัญรวมถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ที่เอื้ออาทรกับเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร และผู้ปกครองในการเพิ่มความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงาน ครูที่รู้สึกได้รับการชื่นชมและยอมรับในความพยายามของตนเองรายงานว่ามีความสุขระหว่างชีวิตการทำงานและความเป็นอยู่ที่ดีโดยรวมที่ดีขึ้น การจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพและการกำหนดขอบเขตระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวถูกระบุว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ การศึกษาเน้นย้ำถึงความจำเป็นของสถาบันการศึกษาและผู้กำหนดนโยบายในการให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานสำหรับครู การดำเนินนโยบายที่ยืดหยุ่น การจัดหาทรัพยากรสำหรับการจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เอื้ออาทรได้รับการแนะนำเพื่อปรับปรุงความพึงพอใจในงานและความเป็นอยู่ที่ดีของครู ผลการวิจัยนี้มีส่วนสนับสนุนข้อมูลเชิงลึกที่มีค่าต่อสาขาวิชาการศึกษาและเสนอคำแนะนำเชิงปฏิบัติสำหรับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ครูสามารถเติบโตได้ทั้งในด้านอาชีพและส่วนตัว ซึ่งท้ายที่สุดจะส่งผลดีต่อระบบการศึกษาโดยรวม อีกทั้งยัง มีความสอดคล้องกับการวิจัยของฤทธิชัย ศรีโพธิมรพงษ์, นงุจิรี เจริญสุข และชูศักดิ์ เอกเพชร (2566) ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา 3) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาสภาพความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง พบว่าสภาพความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ด้านอารมณ์เชิงบวก ด้านการรับรู้ถึงความหมายของชีวิต หรือสิ่งที่ทำ ด้านการติดต่อสัมพันธ์ ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง และด้านสุขภาพทางกายและทางใจ มี 38 ตัวชี้วัด ผลการสร้างรูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ฟังภา ภูเก็ต ระนอง พบว่าความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในภาพรวมของรูปแบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการวิจัยของ Anjum and Islam (2564) วิจัยเรื่อง ความสุขในการทำงาน: สำรวจปัจจัยที่กำหนดความเป็นอยู่ที่ดีส่วนบุคคลของนักวิชาการ ความสุขในการทำงานส่งผลอย่างสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน รวมถึงผลผลิตขององค์กร ดังนั้น องค์กรส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสุขของพนักงาน และมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของพนักงานในการทำงาน การศึกษานี้พยายามสำรวจปัจจัยที่กำหนดความสุขในการทำงานของนักวิชาการ แบบสอบถามถูกพัฒนาและแจกจ่ายให้นักวิชาการในสี่มหาวิทยาลัยเอกชนในเมืองซิลเฮต ประเทศบังกลาเทศ ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 141 คนได้เข้าร่วมการศึกษานี้ และความสุขในการทำงานของนักวิชาการได้รับการประเมินตามโครงสร้างหกประการ (วัฒนธรรมองค์กร ค่าตอบแทน ความมั่นคงงานและความก้าวหน้าในอาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล งานเอง อิสระและการได้รับคำติชม) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สามในห้าตัวแปรที่ศึกษา (ความสัมพันธ์ อิสระและการได้รับคำติชม และค่าตอบแทน) มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความสุขในการทำงานของนักวิชาการมากกว่าโครงสร้างอื่นๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ยังเผยให้เห็นถึงความสำคัญของโครงสร้างอื่น ๆ ในการสร้างความสุขในการทำงานของนักวิชาการ ผลการศึกษาจะช่วยเจ้าของมหาวิทยาลัยเอกชนหรือผู้กำหนดนโยบาย ตลอดจนอุตสาหกรรมบริการอื่นๆ เข้าใจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในการทำงานของพนักงานและการออกแบบนโยบายที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีส่วนบุคคลของพนักงาน และสอดคล้องกับการวิจัยของ Tri Handayani (2564) วิจัยเรื่อง อิทธิพลของบรรยากาศองค์กรและการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครูในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) เพื่อทราบอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรต่อผลการปฏิบัติงานของครู 2) เพื่อทราบอิทธิพลของการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู และ 3) เพื่อทราบอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรและการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า 1) มีอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรต่อผลการปฏิบัติงานของครู 2) มีอิทธิพลของการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู และ 3) มีอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรและการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู

แนวทางที่ 3 พัฒนาระบบการบริหารโดยยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กร ผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ในแนวทางที่ 3 ให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาระบบการบริหาร โดยอาจมุ่งเน้นที่ผู้นำต้องมีระบบการบริหารที่ยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กรซึ่งจะส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ธิปไตยย์ ทันเส้ง และ มัทนา วัฒนอมศักดิ์ (2562) ได้วิจัยเพื่อให้ทราบ 1) คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 2) ความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 จำนวน 48

โรงเรียน พบว่า 1) คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3) คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อีกทั้งสอดคล้องกับการวิจัยของ Esra Tore (2566) วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นผู้นำของครูกับความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นผู้นำของครูกับความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยประกอบด้วยครู 358 คนที่ทำงานในโรงเรียนของรัฐในเขตบาเคอร์เคอย์ เมืองอิสตันบูล พบว่า ระดับการเป็นผู้นำของครูและระดับความสุขในการทำงานของครูอยู่ในระดับสูง มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำระหว่างการเป็นผู้นำของครูกับความสุขในการทำงาน และระหว่างมิติอารมณ์เชิงบวกของความสุขในการทำงานกับคะแนนรวมของการเป็นผู้นำของครู แต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างมิติอารมณ์เชิงลบของความสุขในการทำงานกับการเป็นผู้นำของครู สรุปได้ว่า การเป็นผู้นำของครูมีผลกระทบต่อเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความสุขในการทำงานของครู ทั้งนี้ในกระบวนการบริหารที่ตี้นอกจากจะเกิดประโยชน์ต่อองค์กรแล้วยังมีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานของบุคลากรอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของนรีนาถ กาญจนเจตน์ (2560) งานวิจัยเรื่อง กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสุขในการทำงาน : กรณีศึกษากกรมหม่อมใหม่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมหม่อมใหม่ 2) เปรียบเทียบความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมหม่อมใหม่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสุขในการทำงาน ด้วยวิธีการเชิงผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรกรมหม่อมใหม่ (ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างประจำ) จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย พบว่า บุคลากรกรมหม่อมใหม่มีความสุขในการทำงานอยู่ในระดับสูง ซึ่งความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมหม่อมใหม่มีความแตกต่างกัน ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ประเภทบุคลากร อายุ เขตพื้นที่ของหน่วยงาน ประสบการณ์ในการทำงาน ระดับการศึกษา อัตราเงินเดือนที่ได้รับ นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงาน ($r = .536, p < .01$) โดยการบริหารผลการปฏิบัติงาน และการสรรหาและคัดเลือก มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานมากที่สุด ตามลำดับ ในส่วนของผลการสัมภาษณ์ พบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ทำให้บุคลากรกรมหม่อมใหม่มีความสุขในการทำงานได้ จากการได้รับในสิ่งที่ตนพึงจะได้รับจากการทำงานให้กับองค์กร ในขณะเดียวกันบางกระบวนการยังคงต้องได้รับการปรับปรุง และพัฒนาให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม และมีความเท่าเทียมมากขึ้น

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย จากผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะดังนี้

จากผลการศึกษาผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของครูสถานศึกษาในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกรายด้านตามลำดับดังนี้ 1) ด้านความมั่นคง ควรส่งเสริมให้มีประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลไปสู่การเลื่อนเงินเดือนในหน่วยงานมีความโปร่งใส เป็นธรรมและตรวจสอบได้ เนื่องจากเงินเดือนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้บุคลากรมีความมั่นคง ส่งผลให้มีความสุขในการทำงาน 2) ด้านสุขภาพ ควรจัดปริมาณงานให้มีความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมด้านสุขภาพของบุคลากร 3) ด้านความสัมพันธ์ ควรส่งเสริมวางแผนการพัฒนาบุคลากรให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น 4) ด้านจิตใจ ควรส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับเพื่อนร่วมงานมากขึ้น เช่น จัดทำโครงการกิจกรรมพัฒนาความสัมพันธ์ต่าง ๆ ภายในองค์กร เป็นต้น

ด้านการเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ในการทำงานทุกครั้งกำหนดเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมีประสิทธิภาพ สูง และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือข้อคำถาม ปฏิบัติงานตามมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา ดังนั้นองค์กรควรส่งเสริมพัฒนาให้บุคลากรเข้าใจหลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงานมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ อาทิความผูกพันต่อองค์กร การปรับตัว คุณลักษณะของงาน เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ กว้างขึ้น สามารถนำไปพัฒนาการบริหารองค์กรต่อไป

10. เอกสารอ้างอิง

กขพร พุทธจักร. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนของนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักการบริหารงานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

- กฤษฎา มีบ้านหลวง และ ยุภาตี ปณะราช. (2565). แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในพื้นที่พิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 6(1), 33-45. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2568. จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jeir/article/view/255511/172875>.
- กิติมา ปรีดีติลล. (2532). การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- เกียรติขจร ไพบาลนนท์. (2542). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จงกล ทองโถม. (2555). ศัพท์เกี่ยวกับการประเมินผล. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2568. จาก gotoknow.org.
- จงจิต เลิศวิบูลย์มงคล. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุพร รณแก้วล้วน. (2544). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ใจนวล พรหมมณี. (2550). การศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณินพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนิดา ศรีบรรวิวัฒน์. (2544). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรศูนย์ป้องกันควบคุมโรคมะเร็งจังหวัดชลบุรี. สารนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติฯ.
- ชรินทร์ทิพย์ ทีรกาญจน์ และ รัชนีวรรณ วณิชย์ถนอม. (2561). การศึกษาความสัมพันธ์ของความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การและความผูกพันต่อองค์การที่มีต่อความตั้งใจคงอยู่ในงาน โดยมีความผสมผสานระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นตัวแปรกำกับ ของพนักงานในกลุ่มธุรกิจการค้าและเทคโนโลยี. ในการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ สรรพศาสตร์ สรรพศิลป์ ประจำปี 2562. (น. 117-132). กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2568. จาก <https://arts.tu.ac.th/uploads/arts/Doctorate/Meeting/M13.pdf>
- ชีวันนัท พิษสะกะ. (2544). การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรในองค์กรธุรกิจ เพื่อความสุขและความสำเร็จในการทำงาน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชุมศักดิ์ ชุมนุม . (2541). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ: กรณีศึกษาเขตการศึกษา 10. ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ชูบ กาญจนประกร. (2552). รูปแบบการบริหารการศึกษาทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- ฤทธิชัย ศรีโพธิมรรพงษ์, นัจจรี เจริญสุข, และ ชูศักดิ์ เอกเพชร. (2566). รูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 8(1), 805-820.
- นรีนาถ กาญจนเจตน์. (2560). กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสุขในการทำงาน: กรณีศึกษากรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Anjum, N., & Islam, M. A. (2564). *Workplace happiness: Exploring the factors shaping academics' subjective well-being*. *Journal of Management in Practice*, 6(1), 1. ISSN 2456-1509.
- Esra Tore. *European Journal of Educational Management*. Volume 6, Issue 4, 247-259.
- Pak. J. Statist. (2014). *A Quantitative Study of School Administrators' Work-Life Balance and Job Satisfaction in Public Schools*. Vol. 30(6), 1231-1241.

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

ที่อยู่สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150
โทร 032-206290

2. ประเภทของบทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

2.1 บทความวิชาการ (Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

2.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

3. การส่งบทความต้นฉบับ

การส่งบทความต้นฉบับ ต้องแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับ ผ่านระบบที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

กรอกใบขอเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ส่งมาที่ส่งมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

หลังจากได้รับการผ่านกระบวนการอ่านบทความ เพียร์รีวิว (Peer Review) แล้ว ดำเนินการชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท (สองพันบาทถ้วน) โดยชำระผ่านบัญชี ธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์) และส่งหลักฐานการโอนเงินมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

4. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 การจัดพิมพ์บทความ

(1) ความยาวของบทความวิชาการไม่เกิน 15 หน้า และบทความวิจัยไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพตารางอ้างอิงและภาคผนวก)

(2) รูปแบบอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบอักษร TH Sarabun psk เท่านั้น

(3) ชื่อเรื่องบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 pt. (ตัวหนา) จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

~ สอง ~

- (4) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ และอีเมลระบุเฉพาะผู้เขียนหลัก ขนาดตัวอักษร 16 pt. เว้นระยะหนึ่งบรรทัดจากชื่อเรื่อง
- (5) ชื่อบทความย่อ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดตรงกลางเว้นระยะบรรทัดหนึ่งบรรทัดจากอีเมล จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ
- (6) บทคัดย่อ (Abstract) มีความยาวไม่เกินอย่างละ 200 คำ
- (7) เนื้อหาบทคัดย่อ ย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดขอบขวาซ้าย (กระจายแบบไทย) และคำสำคัญ จัดพิมพ์ต่อจากชื่อคำสำคัญขนาดตัวอักษรภาษาไทย 16 pt. ไม่เว้นระยะไม่บรรทัด
- (8) ในกรณีบทความภาษาไทยให้จัดพิมพ์ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ อีเมล บทคัดย่อ และคำสำคัญเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียนบทความและต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษ มีแค่ภาษาเดียวคือภาษาอังกฤษ
- (9) ชื่อหัวข้อเรื่องใหญ่ ขนาดอักษร 18 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายไม่ใส่เลขลำดับที่ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนหน้านี้
- (10) ชื่อหัวเรื่องรอง ขนาดตัวอักษร 16 pt. ย่อหน้า 1.25 ซม. ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (11) เนื้อหาบทความย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดซ้ายขวา (กระจายแบบไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. เนื้อหาบทความเดียวกับหัวข้อใหญ่ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (12) ชื่อและเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดให้ตรงกึ่งกลางของตาราง เช่น ตารางที่ 1 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนตาราง และได้ตารางให้บอกแหล่งที่มา จัดชิดซ้าย ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (13) การจัดพิมพ์ตารางตามรูปแบบ APA ไม่มีเส้นแนวตั้ง เส้นแนวนอน มีแค่หัวตาราง 2 เส้น คือ เหนือรายละเอียดตาราง 1 เส้น ใต้รายละเอียดตาราง 1 เส้น และเส้นปิดท้ายตาราง 1 เส้น ถ้าเป็นตารางต่อเนื่องหน้าถัดไปให้ใส่คำว่า (ต่อ) ที่หัวตาราง)
- (14) ชื่อและเลขกำกับภาพ แผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้ภาพหรือแผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ เช่น ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ใต้ภาพ แผนภาพให้ระบุแหล่งที่มาจัดไว้กึ่งกลางไม่เว้นระยะบรรทัด
- (15) ระยะขอบกระดาษ บน 2.54 ซม. ล่าง 2.54 ซม. ซ้าย 2.54 ซม. และขวา 2.54 ซม.
- (16) หมายเลขหน้าให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ
- (17) ชื่อรายการบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
- (18) เนื้อหาบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตามรูปแบบ APA)
- (19) การตัดสินของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด

5. ส่วนประกอบของการเขียนบทความ

- (1) ชื่อบทความภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย แต่บทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษอย่างเดียว
- (2) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ทางไปรษณีย์และอีเมล ระบุเฉพาะผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้ 1 คน (ชื่อผู้เขียนภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (3) บทคัดย่อ (Abstract) ในบทความวิชาการและบทความวิจัยมีความยาวไม่เกิน 200 คำ และคำสำคัญ (Keyword) 3-5 คำ (บทคัดย่อและคำสำคัญภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (4) เนื้อเรื่อง
  - ก. บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา สรุป และวิเคราะห์
  - ข. บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย กรอบแนวคิด ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (ถ้ามี) และข้อเสนอแนะ
- (5) การอ้างอิง
- (6) ถ้ามีรูปแผนภูมิ ตารางประกอบ หรืออื่น ๆ ต้องมีหมายเลขกำกับในบทความ อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลให้ถูกต้อง ชัดเจน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น หากมีรูปภาพควรใช้รูปภาพสีหรือขาวดำที่มีความชัดเจน

6. รูปแบบการเอกสารอ้างอิง (References)

- (1) การอ้างอิงในเนื้อหาเพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้เขียน ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เช่น นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2555: 4) หรือ (David Sanford, 1972: 17-18) หรือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546: 217-218)
- (2) การอ้างอิงบทความ ให้รวบรวมเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียน ให้เรียงรายการเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียน อ้างอิงตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.วารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย

Author(s). (Year of publication). *Title of Article*. Title of periodical or Journal Volume (issue), first-last page.

ตัวอย่าง

สุพจน์ วังสินธุ์. (2543). *การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา*. วารสารวิชาการ, 43(2), 9-15.
Koulouglioti. C. Cole., R. & Kitzman. H. (2009). *The role of children's routines of daily living, supervision, and maternal fatigue in preschool children's injury risk*. Research in Nursing & Health, (32), 517-529.

ข.หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อหนังสือ*. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2555). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
David Sanford. (1972). *Who Put the Con in Consumer?*. Now York: Liangcai and Liu.

ค.รายงานการประชุมหรือสัมมนาวิชาการ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง*. *ชื่อเอกสารรวบรวมเรื่องรายงานการประชุม*. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด.
เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). *เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2557*, วันที่ 17 พฤษภาคม 2557 ณ ศูนย์อบรมสัมมนาศาสตราจารย์เกียรติคุณเกษรี ณรงค์เดช ชั้น 6 อาคารสภาวิชาชีพบัญชี

ง.วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อวิทยานิพนธ์*. ชื่อปริญญา, สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง

พระชัยสุภชาติ นริสสุโร (ไตรรัตน์). (2558). *การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ง. สื่อบริการออนไลน์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ...., จาก ชื่อเว็บไซต์

ตัวอย่าง

Arty Siriluck. (2564). พระเครื่อง วัดมุงมล. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2564, จาก
<https://positioningmag.com/>.

จ. การสัมภาษณ์

รูปแบบ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/เป็นผู้ให้สัมภาษณ์/ชื่อผู้สัมภาษณ์/เป็นผู้สัมภาษณ์/ที่มา (สถานที่สัมภาษณ์)/เมื่อ..
(วัน เดือน ปีที่ทำการสัมภาษณ์)

ตัวอย่าง

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.ดลนพร วราโพธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564.

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับ คำ
บรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

8. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความ
ที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับ
กองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณา ตีพิมพ์มีความ
รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง
ตามข้อกำหนดของวารสาร

9. การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer
Review) จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกอง
บรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของ
ผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

10. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางหรือเนื้อหาอื่นๆ ของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์ หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดเบื้องต้น ทางวารสารจะถอดบทความของท่านออกโดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น

11. การเผยแพร่บทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

เมื่อบทความได้ผ่านการประเมินแล้วจะนำบทความไปเผยแพร่ ที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR>

สอบถามข้อมูลได้ที่

E-mail : wjr.wishing@gmail.com

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : niwes2000 โทร 086-901-9253

ดร.ตลนพร วราโพธิ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : tu.minny โทร 062-369-6642

Wishing Journal Review

แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อพิจารณาลงในวารสาร

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสาร

ข้าพเจ้า (ชื่อ/ฉายา/นามสกุล/นาย/นาง/นางสาว).....

นิสิตระดับ.....สาขาวิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

อาจารย์ประจำสาขาวิชา/กลุ่มวิชา/ภาควิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

ขอส่ง

บทความวิจัย

บทความวิชาการ

บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

บทความปริทัศน์ (Review article)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย).....

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... E-mail.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความวิชาการ/บทความวิจัยนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ประพันธ์เอง มิได้คัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่นมาใช้ในการเขียนบทความนี้ ในกรณีที่ทางวารสารตรวจพบการคัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่น ข้าพเจ้ายินยอมให้ทางวารสารยกเลิกเผยแพร่และถอดถอนบทความของข้าพเจ้าโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ

บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำส่งไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่น ๆ อีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ลงนาม.....

(.....)

หมายเหตุ : ชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท โดยชำระผ่านธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง

เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์)

ส่งไฟล์บทความลงระบบที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

และส่งแบบฟอร์มขอลงบทความฉบับนี้ พร้อมหลักฐานการโอนเงินไปที่ ไปที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com.

Article Submission Form for Journal Consideration

Date: _____ Month: _____ Year: _____

To: Journal Editor

I, (Name/Nickname/Last Name/Mr./Mrs./Ms.) _____

Student at the level of ..... Major ..... Faculty .....
University .....

Lecturer in the Department/Division ..... Faculty ..... University
.....

I hereby submit:

Research Article Academic Article

Book Review Review Article

Title (in Thai): _____

Title (in English): _____

Primary Author (in Thai): _____

Primary Author (in English): _____

Co-Author(s) (in Thai): _____

Co-Author(s) (in English): _____

Contact Address: _____

House No. _____ Soi _____ Road _____

Sub-district/District _____ Province _____ Postal Code _____

Phone Number _____ Email _____

I hereby certify that this article:

Is solely my own work.

Is the work of myself and co-authors as specified in the article.

I certify that this academic/research article is my own work and has not been copied or plagiarized from anyone else's work. If the journal discovers any form of plagiarism, I agree to have my article withdrawn without dispute.

This article has not been previously published in any journal, and it will not be submitted for consideration in any other journal from the date I have submitted it to the journal editorial board.

(Signature) _____

(_____)

Note:

A submission fee of 2,000 THB should be paid via Bangkok Bank, Chom Bueng Branch, Account No. 364-0-68246-8, Account Name: Phra Khru Phawana Chotikoon (Phawana Journal).

Submit the article file through the system at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

Please also send this submission form along with the payment proof to the email: wjr.wishing@gmail.com.

Wishing Journal Review

ISSN : 2774-0218 (Online)

Wishing Journal Review (WJR)

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Vol.05 No.02 (May-August 2025)

ปีที่ 05 ฉบับที่ 02 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2568)

Wishing Journal Review. (WJR)

ISSN : 2774-0218 (ออนไลน์) วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Volume 5 No 2 (May – August 2025) ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2568)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้บริการทางวิชาการในสังคมอุดมปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญา และเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพบูลย์ ชินวิโส)

พระครูศรีธรรมนาท

พระราชสุตถาภรณ์ (ประศักดิ์ อคฺคปญฺโญ) รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณฺณเมโ) ผศ.

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาน จนทสาโร) รศ.ดร.

พระครูโสภณพุทธศาสตร์ (เชี่ยว ชุตินฺธโร) ผศ.ดร.

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ์ พึ่งเทียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

บรรณาธิการ (Chief Editor) : พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editors) : ผศ. ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และ ดร. ดลนพร วราโพธิ์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร. อินฉา ศิริวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

พระปลัดทวีญญ อคฺคชโร, ดร.

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนันภรณ์ อารีกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระมหาฉัตรชัย ขยญาณเมธี, ดร.

รองเจ้าคณะอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

พระมหาคณาวุฒิ อคฺคปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหานพพร อภิพนฺโธ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขานุการ/ศิลปกรรม : ดร. ดลนพร วราโพธิ์

สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150 โทร 032-206290

สารจากบรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2568) นี้ นับได้ว่าเป็นวารสารที่มีคุณภาพทางด้านวิชาการเกี่ยวกับการศึกษา สังคมศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่จักได้รับการยอมรับในระดับชาติ และจักพัฒนาฐานข้อมูลปรากฏในศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย TCI (Thai-Journal Citation Index Center) ในอนาคตตอนใกล้นี้ บทความวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือว่าเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านสังคมและพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับสังคมศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งที่พึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กันไปกับวิชาการคือความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการแบบสังคมพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดถึงแหล่งสังคมปฐมภูมิ สังคมทุติยภูมิ เศรษฐกิจ และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลการวิจัยและข้อค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์ วิจาร์ณ อยู่บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล ที่สำคัญนักวิชาการทางสังคมทางพระพุทธศาสนานั้น พึงปลูกศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาประเทศชาติ และเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาทีมงานจัดทำวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ที่ได้ช่วยกันผลิตงานวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ชาวโลกได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางสืบไป

(พระครูภาวนาโชติคุณ)

บรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมบุรณ์ สุธมโม รัต.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระณรงค์ ฐานวุฑโฒ ฝศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.	เจ้าคณะตำบลปากช่อง เจ้าอาวาสวัดถ้ำสิงโตทอง
พระครูวัชรสุวรรณาท, ดร.	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุนทรวัชรกิจ, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหากังวาน ธีรธมโม, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อินตา ศิริวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ศิริวัฒน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดิวดี หมั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ดลนพร วราโพธิ์	นักวิชาการอิสระ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท)	วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ สุจริตรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวน ภารังกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หุ่นวิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ ธีธัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉันทธร ตินภพ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุ่งรังสิมา สัตยาไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
อาจารย์ ศุภินธน์การย์ ระวังวงศา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ดร. สีฟ้า ณ นคร	นักวิชาการอิสระ
ดร. อาทิตา ชูตระกูล	นักวิชาการอิสระ
ดร. ณัฏพงษ์ วิชัยอั้งชะ	นักวิชาการอิสระ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารจากบรรณาธิการ	i
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงบทความ (Peer Review)	(1)
สารบัญ	ก
Academic Articles/บทความวิชาการ	
1. Guidelines for active learning management for students แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเชิงรุก <i>Phra Maha Sawatkorn Theerapanyo (Heeb Sai)</i> พระมหาศวัสกร อีรปัญญา (หีบใส)	AA 1-12
2. Academic administration towards excellence with the principles of the four virtues การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศด้วยหลักหลักคุณธรรม 4 <i>Phra Palad Naphongkorn Kantawanno (Pintong)</i> พระปลัดณพงษ์กร กนตวณโณ (ปิ่นทอง)	AA 13-22
3. Music helps students to enjoy learning with love ดนตรีช่วยให้นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้ด้วยใจรัก <i>Khemanit Rattnadechaphiwat</i> เขมนิจ รัตนเดชาภิวัดน์	AA 23-32
4. Democratic society according to the 12 values สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ <i>Manita Rakchai</i> มานิตา รักชัย	AA 33-48
5. The Development of Social Leadership in Sangha Administrators การพัฒนาภาวะผู้นำทางสังคมของพระสังฆาธิการ <i>Phra Samu Somporn Tissavaro (Surasit)</i> พระสมุห์สมพร ตีร์สวโร (สุรสิทธิ์)	AA 49-58
6. The Model for Social Teaching Assist to Integration รูปแบบการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ <i>Phra Chirayu Uttamo (Mul Mak)</i> พระจिरายู อุตตโม (มูลมาก)	AA 59-74

Academic Articles/บทความวิชาการ

หน้า

- 7 The teaching of social studies based on the integrated approach with the principles of the Threefold Training (Tri-Sikkhā)
การสอนสังคมศึกษาตามแนวคิดบูรณาการกับหลักไตรสิกขา
Phramaha Natdanai Thanavuddho (Niamhom)
พระมหาณัฐดนัย ฐานวฑฺฒโธ (เนียมหอม) AA 75-84
- 8 Buddhist Learning Management by Sangha Administrative Organizations for Behavioral Change of Monks and Buddhist Followers
การจัดการเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน
Sak Prasandee
ศักดิ์ ประสานดี AA 85-96

Research Articles/บทความวิจัย

หน้า

9. Guidelines for academic administration by school administrators to raise achievement levels O-NET testing of students in educational institutions Under the local government organization, Rayong Province
แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์การทดสอบ O-NET ของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดระยอง
Witsarut Suwannasing, Pratoomtong Trirat, Wilaichitra Nilsawaddi
วิศรุต สุวรรณสิงห์, ประทุมทอง ไตรรัตน์, วิไลจิตร นิลสวัสดิ์ RA 1-14
10. แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
Management of educational institutions according to concepts and working happily to promote the work of educational institutions in the Special Education Administration Office
Rattasart Sarin, Pratoomtong Trirat, Tanisya Jiriyasin
รัฐศาสตร์ สาริน, ประทุมทอง ไตรรัตน์, ธัญญา จิริยสิน AR 15-32

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

หนึ่ง

แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเชิงรุก

Guidelines for active learning management for students

พระมหาศวัสกร อีรปญโญ (เห็บใส)

นิสิตดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Maha Sawatkorn Theerapanyo (Heeb Sai)

Ph.d Student for Buddhist Educational Administration, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : Surachaihongtrakoo1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำแนวทางการพัฒนาตนเองของนักเรียนในการเรียนรู้ให้ทันการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยอาศัยการวิเคราะห์เอกสารและแนวคิดของนักวิชาการด้วยการสังเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเชิงรุกพบว่า ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิชเสนอว่านักเรียนทุกคนต้องมีหลัก ASK (Attitude Skill Knowledge) ซึ่งมีการกำหนดเป้าหมาย มีคำแนะนำ และหาวิธีการปฏิบัติได้หลากหลาย ทั้งหมดไม่ได้อยู่บนฐานของการถ่ายทอดความรู้ แต่อยู่บนฐานของ active learning เรียนโดยการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ และสิริยุพา ศกุนตะเสถียร ว่าการจัดการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้เรียนเองตามทฤษฎีการเรียนรู้จากชุมชนและสภาพแวดล้อมอย่างมีกัลยาณมิตรฯ

คำสำคัญ: การพัฒนาตนเอง , การเรียนรู้ของนักเรียน, การเรียนบนพื้นฐาน active learning

Abstract

This article aims to propose guidelines for students' self-development in learning to keep pace with changes in the current situation. Based on document analysis and scholars' concepts through the synthesis of active learning management approaches for students, it was found that Professor Dr. Vicharn Panich suggests that every student must possess the ASK principle (Attitude, Skill, Knowledge), which involves setting goals, having recommendations, and finding diverse methods of practice. All of this is not based on the transmission of knowledge but on active learning through practice, which aligns with Chaiwat Wannapong and

Siriyupa Sakuntasein's view that learning should enable learners to gain direct experience from learning resources in their own communities, according to the theory of learning from the community and environment with supportive peers (Kalyanamitra).

Keywords: Self-development, Student learning, Active learning-based learning

1. บทนำ

การพัฒนาให้นักเรียนให้มีความรู้ก้าวหน้าในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งมีประเด็นเดียวที่จะรองรับความรวดเร็วและทันการเปลี่ยนแปลงได้ คือ หลักความต้องการในใจนักเรียนเป็นพื้นฐานเริ่มต้น เมื่อใจรัก ความตั้งใจ ความเพียรพยายามจะตามมาและเริ่มคิดหาวิธีการจะไปหาความรู้ นั้น ๆ เมื่อกระตุ้นความรักชอบได้แล้ว กระบวนการอยากทำให้สำเร็จจะขึ้นโดยอัตโนมัติ ด้วยการเริ่มวางแผน อย่างมีเป้าหมาย ถือเป็นหลักการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สำคัญ มีบทบาทในการปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนในยุคใหม่ การเรียนให้ดีที่สุดหรือให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดนั้นเป็นเรื่องที่มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง บางคนเห็นว่าการที่จะเรียนได้ดีนั้น ผู้เรียนต้องมีสติปัญญาดี แต่บางคนก็แย้งว่า การเรียนได้ดีหรือเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีวิธีการและกลวิธีในการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ สติปัญญานั้นสำคัญก็จริงแต่เป็นเรื่องรองลงมา ต่อให้มีสติปัญญาดีเลิศอย่างไร แต่ถ้าขาดวิธีการเรียนที่ถูกต้อง เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพก็ย่อมเกิดไม่ได้ (ออนไลน์) เรื่องนี้มีนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นเพื่อหาทางพัฒนาให้นักเรียนให้รู้จักเป้าหมายในการพัฒนาตนเองหลากหลายวิธี

เมื่อศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช (ออนไลน์) ได้ตั้งคำถามว่า ทำอย่างไร ไม่ให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงแค่ 1 ใน 100 แต่ให้การเรียนรู้แบบนี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย นำองค์ความรู้พวกนี้เข้าห้องเรียนจริง อาจจะต้องเปลี่ยนที่กระทรวงศึกษา กระทรวงศึกษาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบสั่งการ หรือ top to down จะมีหลักสูตรมาตรฐาน ซึ่งที่จริงเขาก็บอกนะว่าหลักสูตรมาตรฐานไม่ได้มีไว้ทำตามแต่มีไว้เป็นข้อเสนอแนะหรือแนะนำต้องดูหลักสูตรมาตรฐานและทำตามให้ได้ สิ่งที่กระทรวงศึกษาควรทำคือการกำหนดว่าเด็กชั้นไหน จะต้อง มี ASK (Attitude Skill Knowledge) อย่างไรบ้าง คือกำหนดเป้าหมายมีคำแนะนำ และหาวิธีการปฏิบัติได้หลากหลาย ทั้งหมดไม่ได้อยู่บนฐานของการถ่ายทอดความรู้ แต่อยู่บนฐานของ active learning เรียนโดยการปฏิบัติ ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมให้ชัด ดังนั้นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างคุณภาพการเรียนรู้แบบใหม่คือ ครู เพราะมนุษย์เราจะมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่เรียกว่า empathy เห็นอกเห็น

ใจคนอื่น แต่ในบรรยากาศบางบรรยากาศ การเลี้ยงดู การปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนต้องอาศัยหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 คือหลักการสร้างเป้าหมายในการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในปัจจุบัน

ปัญหาสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนเชื่อมโยงถึงปัญหาโรงเรียนที่ส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนเผชิญปัญหาหลายอย่างทุกวันซึ่งส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้บริหารและครูทำงานหนักเพื่อเอาชนะความท้าทายเหล่านี้ แต่ก็มักจะเป็นเรื่องยาก โดยไม่คำนึงถึงกลยุทธ์ที่โรงเรียนนำไปใช้ มีปัจจัยบางอย่างที่ไม่น่าจะถูกกำจัดออกไป อย่างไรก็ตาม โรงเรียนต้องพยายามอย่างเต็มที่เพื่อลดผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในขณะที่เพิ่มการเรียนรู้ของนักเรียนให้สูงสุด การให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นความท้าทายที่ยากเพราะมีอุปสรรคทางธรรมชาติมากมายที่ขัดขวางการเรียนรู้ ไม่ใช่ทุกโรงเรียนจะต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งหมดที่กล่าวถึง แม้ว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ทั่วประเทศจะต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้มากกว่าหนึ่งประเด็น ภาพลักษณ์โดยรวมของชุมชนรอบๆ โรงเรียนมีผลกระทบอย่างมากต่อตัวโรงเรียนเอง โรงเรียนที่ประสบปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงภายในที่มีนัยสำคัญ จนกว่าจะมีการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงปัญหภายนอกภายในชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเหล่านี้จำนวนมากถือเป็นปัญหาทางสังคมซึ่งแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่โรงเรียนจะเอาชนะได้

ดังนั้น ปัจจัยตัวหนึ่งที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนที่สำคัญยิ่งก็คือครู เพราะครูส่วนใหญ่ไม่มีประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะตนจึงมีทั้งครูที่ดี และครูที่ไม่ดีพอ แม้ว่าครูที่ไม่ดีจะเป็นตัวแทนของนักเรียนเพียงเล็กน้อย แต่พวกเขาก็มักจะเป็นคนที่สร้างชื่อเสียงได้มากที่สุด สำหรับครูส่วนใหญ่ สิ่งนี้น่าผิดหวังเพราะครูส่วนใหญ่ทำงานหนักทุกวันเพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนจะได้รับการศึกษาคุณภาพสูง ครูที่ไม่ดีสามารถกำหนดนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนได้มาก พวกเขาสามารถสร้างช่องว่างการเรียนรู้ที่สำคัญ ทำให้งานของครูคนต่อไปยากขึ้นมาก ครูที่ไม่ดีสามารถสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยปัญหาเรื่องระเบียบวินัยและความโกลาหล ทำให้เกิดรูปแบบที่ยากจะทำลาย ในที่สุด และอาจทำลายล้างที่สุด พวกเขาสามารถทำลายความมั่นใจของนักเรียนส่งผลให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพได้ในภาพรวม (ออนไลน์)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวได้ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีดังต่อไปนี้ ผลการ ศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนารูปแบบการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่าโดยรวมสภาพปัญหาอยู่ที่ระดับปานและยังพบว่า โดยรวมความต้องการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้จริงในชีวิตประจำวันของนักเรียน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมากจากการ จัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยังเป็นเรื่องใหม่และ มีความท้าทาย ในการเตรียมตัวของ ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียนให้พร้อมกับการเรียน รู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของการปรับ เปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผล ต่อชีวิตและสังคม ผู้สอนจึงต้องมีความตื่นตัวและ เตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ (ขวัญชัย ช้วนา และคณะ, 2561 : 67)

2. การจัดการเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริงหรือเสมือนสภาพจริง

การจัดการเรียนรู้ได้มีนักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดเรียนรู้ไว้ ดังนี้

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541 : 8) ได้กล่าวว่า การจัดเรียนรู้เพื่อให้การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนมีความเข้มข้นคงทนประการที่สำคัญ คือ ต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลายโดยคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญพบว่า ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายได้ดีถ้าลงมือปฏิบัติจริงและมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้และวิธีการหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ประกอบกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการและได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญข้อควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมี ดังนี้

1. บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริงหรือเสมือนสภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองมากที่สุด
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. มีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร (2542 : 131-132) ได้กล่าวถึงการจัดเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของผู้เรียนเองตามทฤษฎีการเรียนรู้จากชุมชนมีแนวคิดที่ว่า

1. การเรียนรู้โดยพื้นฐานเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทั่วไปเราจัดระบบการเรียนรู้ตามสภาพสังคมที่เราอยู่ ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่อยู่ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
2. ความรู้ต้องบูรณาการกับชีวิตในชุมชนความรู้ที่แท้จริงต้องมีการบูรณาการทั้งการปฏิบัติความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรอบรู้ในชุมชนที่ตนอาศัย
3. กระบวนการเรียนรู้และการเป็นสมาชิกชุมชนเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ชุมชนกำหนดสิ่งที่จะให้เราเรียนรู้และสิ่งที่เราเรียนรู้ก็กลับคืนสู่ชุมชนด้วย
4. ความรู้และการปฏิบัติแยกจากกันไม่ได้เป็นไปไม่ได้ที่เราจะรู้อะไรโดยไม่เคยลงมือทำในขณะที่เราทำอะไรได้เพราะเราได้เรียนรู้แล้ว
5. การมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้การได้ร่วมลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเองและทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

3. ประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้มีประสบการณ์ประสบความสำเร็จในงานอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

2. แหล่งวิทยาการได้แก่สถาบันองค์กรหน่วยงานห้องสมุดซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

3. สถานประกอบการซึ่งให้บริการความรู้ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

4. ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์

5. สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์

6. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

นอกจากนั้นประจักษ์ บุญอารีย์ ได้กล่าวถึงประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติได้แก่แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ดิน หิน น้ำ สัตว์ พืช อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นจากองค์กรภาครัฐและเอกชนมี ดังนี้

1) หอสมุดของท้องถิ่น และห้องสมุดเอกชน ทั้งที่อยู่ในและนอกสถานศึกษาขององค์กรเอกชนหรือของส่วนบุคคล

2) สถาบันการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น เช่น ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมหอศิลป์พิพิธภัณฑ์เมือง พิพิธภัณฑ์ปลาน้ำจืด สวนสัตว์ สวนสมุนไพร สวนหิน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และศูนย์วิทยาศาสตร์ฯลฯ

3) แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นสถานที่อันมีร่องรอยความเป็นมาในอดีต เช่น ซากปรักหักพังของชุมชนเก่า วัดเก่า ภาพเขียนสีผนังถ้ำ เตาเผา เครื่องปั้นดินเผา ปราสาทขอม ฯลฯ

4) สถานที่ราชการให้ประชาชนได้สามารถเรียนรู้และเข้าใจในภารกิจต่าง ๆ

5) สถานประกอบการของเอกชนสามารถให้ผู้ต้องการเรียนรู้เข้าไปเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ได้

6) สถานที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ อนุสาวรีย์ สนามกีฬา วนอุทยาน ป่าชุมชน ค่ายลูกเสือ ฯลฯ

7) แดนเคารพและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นสถานที่สร้างขึ้นให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือจิตวิญญาณของความเชื่อของแต่ละชุมชน

3. วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัดของชุมชนชาวพุทธ โบสถ์ในชุมชนคริสต์ มัสยิดในชุมชนอิสลาม ฯลฯ

4. ภูมิปัญญาและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งภูมิปัญญาที่เป็นบุคคลหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน (ตัวคน) และมีสถานที่ที่เก็บรวบรวมผลผลิตหรือผลงานอันเกิดจากการกระทำของภูมิปัญญาบุคคล

5. กิจกรรมในวิถีชีวิตและตามประเพณีท้องถิ่นมีการละเล่นและประเพณีวัฒนธรรมมากมายที่คนในแต่ละสังคมต้องเรียนรู้และถือปฏิบัติ เช่น ประเพณี 12 เดือน ประเพณีภาคอีสานตอนใต้ 12 ครอง 14 ซึ่งมีความรู้และการปฏิบัติแตกต่างกันไป

6. วัตถุเครื่องมือ เครื่องใช้ในท้องถิ่นอันเป็นผลผลิตจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น

7. แหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

8. แหล่งการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารและโทรคมนาคมในทุกท้องถิ่น สามารถมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสามารถจัดได้ทั้งในสถาบันการศึกษาและธุรกิจ

คำริ บุญชู ได้จำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคลได้แก่บุคคลทั่วไปที่อยู่ในชุมชนซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัทข้าราชการ ภูมิปัญญาชน ศิลปิน นักกีฬา

2. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเช่นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัท ธนาคารโรงแรมสห โรงงานอุตสาหกรรม หอสมุด ถนน สะพาน เขื่อน ฝ่ายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬาสนามบิน

3. แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ ทะเลเกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก หุ่นา สัตว์ป่า สัตว์น้ำ

4. แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคมประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้านดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน

เกษม คำบุตดา ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชนเช่น หอสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง สวนสาธารณะ ป่าต้นไม้ ไร่ไผ่ อุทยานธรรมชาติ รวมทั้งสัตว์ต่าง ๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น

4. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น หนังสือตำราวิทยาสารวารสารสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์แผ่นปลิวป้ายโฆษณาต่าง ๆ รายการวิทยุรายการโทรทัศน์เสียงตามสายเกมคอมพิวเตอร์และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เป็นต้น

4. แนวทางปฏิบัติในการเรียนรู้แบบใหม่

นักทฤษฎีที่ถูกนิยมเลือกมาประยุกต์มากคนหนึ่งคือ สกินเนอร์ (Skinner) (2542 : 107-129) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคานบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะวิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนลูกคานจะมีอาหารตกลงมาให้กิน ทำหลาย ๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคานทำให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น

จากแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1. ต้องศึกษาเรื่องพฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

2. การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว (จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด 2 ตัว ตัวหนึ่งกดคานจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกดคานบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคานทันที ตัวที่ 2 จะยังกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

3. การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลึ้มเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อต หนูจะวิ่งพลาจนวนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลาจนวนอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

4. การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับปรือปลุกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถดัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1. ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

2. การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

3. การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการจัดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรจัดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุดวิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อภรณ์ ใจเที่ยง (2553) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

- 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว
- 2) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น
- 3) การแนะนำในการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสมไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่ถอยเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้
- 4) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น
- 5) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวัน จะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียกในตอนบ่าย
- 6) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

5. แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ครูนิยมใช้ในโรงเรียนเชิงรุก

การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานแบบ PBL (Problem-Based Learning)

- 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหา โดยเริ่มจากปัญหาจริงในชีวิต หรือสถานการณ์จำลอง ที่ท้าทายความคิด
- 2) กระตุ้นให้ผู้เรียน ค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมิน เพื่อหาทางออก ฝึกฝนทักษะการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงวิพากษ์
- 3) ตัวอย่าง: การนำเสนอกรณีศึกษา การจำลองสถานการณ์ โครงการงาน

การเรียนรู้แบบโครงการ (Project-Based Learning)

- 1) ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างผลงาน หรือนำเสนอโครงการ ตามความสนใจ โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน
- 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม การวางแผน การจัดการ และการแก้ปัญหา
- 3) ตัวอย่าง: การสร้างชิ้นงาน การจัดกิจกรรม การพัฒนาแอปพลิเคชัน

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

- 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันความรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในกลุ่มเล็กๆ
- 2) ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ และการเรียนรู้จากกันและกัน
- 3) ตัวอย่าง: การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง การสอนเพื่อน

การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning)

- 1) เชื่อมโยงความรู้จากศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นภาพรวม และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
- 2) ส่งเสริมการคิดแบบองค์รวม การเชื่อมโยง และการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ
- 3) ตัวอย่าง: การจัดการเรียนรู้แบบสตีม (STEAM) ที่บูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี

วิศวกรรมศาสตร์ ศิลปะ และคณิตศาสตร์

การเรียนรู้โดยใช้เกม (Game-Based Learning)

- 1) ใช้เกมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มความสุข ความน่าสนใจ และแรงจูงใจ
- 2) ส่งเสริมการเรียนรู้ การฝึกฝนทักษะ การแก้ปัญหา และการคิดเชิงกลยุทธ์
- 3) ตัวอย่าง: เกมจำลองสถานการณ์ เกมฝึกทักษะ เกมตอบคำถาม

การเรียนรู้ออนไลน์ (Online Learning)

- 1) ใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เข้าถึงแหล่งข้อมูล และผู้สอน ได้ทุกที่ทุกเวลา
- 2) มีความยืดหยุ่น สามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการ และความสะดวกของผู้เรียน
- 3) ตัวอย่าง: ระบบ วิดีโอ ออนไลน์

การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning)

- 1) ผสมผสานการเรียนรู้แบบดั้งเดิม เข้ากับการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 2) ตัวอย่าง: การเรียนในห้องเรียน ควบคู่กับการเรียนออนไลน์ การใช้สื่อออนไลน์เสริม การทำแบบฝึกหัดออนไลน์

การเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personalized Learning)

- 1) ออกแบบการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ รูปแบบการเรียนรู้ และระดับความสามารถ ของผู้เรียนแต่ละคน
- 2) ใช้เทคโนโลยี และข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ และปรับแต่ง เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผล
- 3) ตัวอย่าง: ระบบแนะนำเนื้อหา การเรียนรู้แบบปรับระดับ

6. การประยุกต์การเรียนรู้แบบใหม่เชิงพุทธ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543 : 79) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดีดังนี้

1. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมาย ของสิ่งที่ทำนั้น
อยากทำสิ่งนั้น ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ

2. วิริยะ แปลว่า ความอดทนอดกลั้น บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่อ อุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เข้าแล้ว แม้ได้ยิวว่าจุดหมายจะบรรลุถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้เดือน เขาก็ไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ให้สำเร็จ

3. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน

4. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และตรวจสอบข้อแย้งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ และจะแก้ไขจุดไหน เป็นเหตุให้จิตแน่ว แน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่ออกแวก เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ

จากหลักการดังกล่าวสามารถนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ดังนี้ 1) สร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) เริ่มต้นด้วยกิจกรรมที่น่าสนใจ กระตุ้นความสงสัย หรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของนักเรียน เพื่อให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ 2) ส่งเสริมความมุ่งมั่น (วิริยะ) ออกแบบกิจกรรมที่ต้องใช้ความพยายามและความต่อเนื่อง สนับสนุนและให้กำลังใจนักเรียนเมื่อเผชิญกับความท้าทาย 3) กระตุ้นการมีส่วนร่วม (จิตตะ) โดยการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ 4) สนับสนุนการคิดวิเคราะห์ (วิมังสา) เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนตั้งคำถาม คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้เชิงรุกตามหลักอิทธิบาท 4 มุ่งเน้นการสร้างผู้เรียนที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ มีความพยายาม มีสมาธิจดจ่อ และสามารถไตร่ตรองเพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติในการเรียนรู้แบบใหม่ซึ่งต้องเปรียบเทียบกับการเรียนรู้แบบเก่าที่เป็นเรื่องภายในของแต่ละคน เป็นวิถีคิด เป็นทฤษฎี เพราะฉะนั้นห้องเรียนต้องเจียบๆ เด็กๆ ต้องคิดอยู่กับตัวเอง ซึ่งมีทั้งถูกและผิด แต่การเรียนรู้สมัยใหม่ที่ว่าเปลี่ยนการเรียนรู้หรือดีกว่า คือการเรียนเป็นกลุ่ม เรียนโดยการฟังคนอื่นด้วย ฟังข้อคิดเห็นที่เราเองไม่ได้คิดเหมือนกัน คือเรียนความแตกต่าง เรียนให้รู้ว่าไปเจอประสบการณ์เรื่องหนึ่ง ทำกิจกรรมร่วมกัน เราตีความอย่างนี้ แต่เพื่อนตีความต่างกัน บางทีตรงกันข้าม บางทีคล้ายๆ กันแต่มีบางมุมที่ไม่เหมือน พอเรียนแบบนี้เข้า เด็กหรือผู้เรียนรวมด้วยกัน ก็จะเข้าใจว่าเรื่องแบบนี้มันไม่ใช่มีวิธีเดียว มันมีหลายมิติ มิติความรู้สึก มิติความเชื่อมโยง (ออนไลน์) กล่าวได้ว่าหลักคุณภาพการเรียนรู้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่ว่า การพัฒนา

ศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยมุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งความรู้ ทักษะชีวิตและการทำงานตลอดถึงการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560 : 108)

7. สรุป

สรุปการเรียนรู้แบบใหม่ของผู้เรียนแบบเชิงรุก มีประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและปรับจากการสอนที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แต่เพียงผู้เดียว ไปเป็นการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทหลักในการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง คิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำงานร่วมกัน 3) ใช้กิจกรรมหลากหลาย และนำวิธีการสอนที่หลากหลายมาใช้ เช่น การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning), การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning), การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning), การสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry-based Learning) เป็นต้น 4) พัฒนาทักษะที่จำเป็นและมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และ จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็น ความมั่นใจ และการเรียนรู้ร่วมกัน 5) ประเมินผลเพื่อพัฒนาโดยใช้การประเมินผลที่หลากหลาย ไม่ใช่แค่การสอบปลายภาค แต่รวมถึงการสังเกตพฤติกรรม การประเมินผลงาน และการประเมินตนเอง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการเรียนการสอนโดยรวมคือ การเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอน (Teacher) เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ที่คอยสนับสนุนและชี้แนะให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง เพื่อประสิทธิภาพจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนต่อไปในอนาคตต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

- ขวัญชัย ช้วนา และคณะ. (2561). *การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ 37 ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน พ.ศ. 2561.
- ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541). *ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคืออะไร*. วารสารปฏิรูปการศึกษา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 5.2541.
- นพ.วิจารณ์ พานิช. (2568). *ปัญหาโรงเรียนที่ส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียน*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://thepotential.org/knowledge/prof-vicharn-panich/>.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *ธรรมะกับการทำงาน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม.
- สกินเนอร์ (Skinner). *อ้างอิงใน มธุรส สว่างบำรุง*. (2542). *จิตวิทยาทั่วไป*. เชียงใหม่: ภาววิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สิริยุพา ศกุนตะเสถียร. อ่างใน นาทยา ปิรันธนานนท์ และคณะ. (2542). *การศึกษาลู่มาตรฐาน: แนวคิดสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แม็ค.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). *หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

enables them to thrive amidst constantly changing environments and factors. This encompasses various components, including teacher development, strategic planning, a focus on producing quality students, enabling learners to think analytically, developing teaching and learning management, emphasizing learners to be thoughtful and creative, and creating a learning-conducive environment by integrating the Wutdhitham 4 principle.

Keywords: Academic administration towards excellence, Teacher development, Integration with Wutdhitham 4

1. บทนำ

การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศเป็นคำที่บอกเป้าหมายการบริหารชัดเจนว่า ผู้บริหารการศึกษาจะบริหารจัดการอย่างไรให้โรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ในยุคที่การศึกษาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีการแข่งขันสูง การบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายสู่ความเป็นเลิศจึงเป็นเรื่องท้าทายนอกจากนี้ยังอยากจะใช้หลักคุณธรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะนำมาเชื่อมโยงให้ผู้บริหารเพิ่มวิสัยทัศน์ในการนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างสังคมที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศในด้านการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้แก่นักเรียนและการวัดและประเมินผลให้ดียิ่งขึ้นถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและเป็น

แนวทางในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศที่มีผลต่อนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่รับผิดชอบการเลยคือ 1) การปรับปรุงหลักสูตร โดยใช้วงจรการบริหารแบบมีคุณภาพ PDCA 2) ควรเน้นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติเองผ่านกระบวนการสอน แบบ Active learning 3) ควรมีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีความหลากหลาย ให้มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดตามหลักสูตร และนำผลที่ได้มาพัฒนากระบวนการสอนให้มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น 4) ควรมีการประชุมวางแผนนิเทศการสอน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และพัฒนากระบวนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วชิยพันธ์ ศิริรักษ์, 2563 : 315)

กล่าวได้ว่าการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้จะช่วยทำให้โรงเรียนสามารถปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความแตกต่าง โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สามารถสร้างความแตกต่างจากโรงเรียนอื่น ๆ ได้

ด้วยการนำหลักคุณธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหาร ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนและผู้ปกครองให้มาศึกษาและ การเป็นแบบอย่างโรงเรียนการกุศลที่ประสบความสำเร็จในการนำหลักคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ จะเป็น แบบอย่างที่ดีให้กับโรงเรียนอื่น ๆ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาต้อง อาศัยแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวไว้ว่าในการพัฒนาการบริหารต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่มี ความสามารถมีทีมงานมีส่วนร่วมในการบริการงานวิชาการดังนี้ 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารทางวิชาการที่มี วิสัยทัศน์ที่ชัดเจน 2) กำหนดภารกิจและขอบเขตงานวิชาการในโรงเรียนให้ชัด 3) กระบวนการบริหารงาน วิชาการ 4)การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ และใช้หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการบริหารงาน วิชาการให้บรรลุผลตามเป้าหมายในที่นี้เลือกใช้หลักคุณธรรม4 คือค้นหาการหาคนเก่งที่มีความรู้ความสามารถ แล้วนำมาสู่การคิดวิเคราะห์ในการตัดสินใจในการปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ออนไลน์)

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย ทั้งค่านิยมและ พิธีกรรม ความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธา ตลอดจนการศึกษาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการบริหารตามหลักธรรมที่ผู้บริหารสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารได้ตลอดเวลา ได้แก่ หลักคุณ ธรรม คือ หลักธรรมสำคัญเพื่อผู้บริหารทุกระดับ เป็นแนวทางส่งเสริมให้บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติตามได้ สติปัญญา เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งต่อตนเองและองค์กร เกิดผลดีต่อหน้าที่การงาน เป็นปฏิปทาให้เกิด ความสำเร็จตามเป้าหมาย เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วย 1) สัปปุริสสังเสวะ (คบสัตบุรุษ) การคบคนดีมีความสามารถโดยการสรรหาบุคลากร ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถ เฉพาะด้านมาทำการสอนถ่ายทอดความรู้ให้กับสถานศึกษา 2) สัทธัมมัสสวนะ(ฟังธรรม) การฟังคำสอนครูบา อาจารย์ให้ชัดเมื่อเราได้พบครูดีแล้วสิ่งสำคัญอันดับที่สองก็คือตั้งใจฟังคำสั่งสอนของท่าน วิธีการนี้จะใช้การ ประเมินจากครูผู้สอน 3) โยนิโสมนสิการ (ไตร่ตรองธรรม) การไตร่ตรองคำสอนครูบาอาจารย์ให้ลึกซึ้งจะใช้การ ประเมินจากครูผู้สอน ว่านักเรียนสามารถบอกกล่าวได้ตรงตามเนื้อหา และตอบคำถามได้ครบถ้วน 4) ธัมมา นุष्ठัมปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม) การทำตามครูบาอาจารย์ให้ครบสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ได้ ตั้งไว้ เป็นการทดสอบจากการปฏิบัติจริงว่าสามารถปฏิบัติตามครูได้ครบถูกต้องหรือไม่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ ที่ใช้สอนมีหลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่รายวิชา รวมถึงการบูรณาการที่หลากหลาย ซึ่งหากได้มีการนำ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มาบูรณาการกับหลักคุณธรรม เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้ผู้บริหารสถานศึกษานำไป ประยุกต์ใช้บริหารสถานศึกษาได้มีประสิทธิภาพ (พระฐตรฐ อธิปญโญ, 2561: 145)

2. แนวคิดและทฤษฎีการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ

การวางแผนการบริหารวิชาการที่มีความจำเป็นจากการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ทำให้การจัดการศึกษาต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยในการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนงานวิชาการ เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ (พระสุตตรัฐ อธิปยุณฺโณ, 2561: 34) คือ

1. องค์ประกอบจากภายนอกสถานศึกษา มีดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การนำนวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอน

2) การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม หลักสูตรและการสอนจำเป็นต้องเพิ่มเติมเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

3) การเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นมีผลต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ การเรียนการสอนจึงต้องผู้เรียนให้รู้จักการใช้พลังงานที่ถูกต้อง

4) การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรม และการก้าวไปสู่สังคมข่าวสาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

2. การวางแผนงานวิชาการในสถานศึกษา

1) ความจำเป็นต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อเป็นทิศทางในการทำงาน

2) ความต้องการประเมินผลงานในการทำงานบุคคลต้องทราบผลสำเร็จของงานการวางแผนจะเป็นตัวกำหนดทั้งเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว

3) ความต้องการความร่วมมือในการทำงานสถานศึกษาจะต้องดำเนินงานการบุคคลหลายฝ่าย การวางแผนจะช่วยรวมกลุ่มพลังภายในสถานศึกษา

3. ผู้บริหารกับการวางแผนงานวิชาการ

ผู้บริหารควรมีหลักการวางแผนงานวิชาการดังนี้

1) ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบการวางแผนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2) ผู้บริหารควรกำหนดแผนงานของสถานศึกษาโดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา

3) ผู้บริหารควรมีทักษะในการวางแผน มีความรู้ ความสามารถ ชี้นำครูอาจารย์ได้

4) ผู้บริหารควรดำเนินการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การรับสมัครผู้เรียน จนถึงการจัดการเรียนการสอน

4. กระบวนการวางแผนงานวิชาการ

การวางแผนเป็นกระบวนการอย่างมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การกำหนดเป้าหมายของการทำงานในสถานศึกษา โดยคณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นผู้กำหนดเป้าหมาย
- 2) การค้นหาโอกาสและพิจารณาถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น เป็นการหาแนวทางที่จะช่วยให้แผนที่วางไว้สามารถนำไปปฏิบัติได้
- 3) การแปลโอกาสให้เป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นการนำเอาแผนที่มียู่ไปใช้อย่างมีเหตุผล
- 4) การเลือกแนวทางที่ดีที่สุดและการกำหนดจุดมุ่งหมาย เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะของงาน แบ่งตามหน้าที่และความรับผิดชอบ
- 5) การตรวจสอบแบบการทบทวน เป็นการประเมินผลงานที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามแผน คือ การประเมินผลระหว่างการปฏิบัติงาน และการประเมินผลรวบยอด

การบริหารวิชาการมีหลากหลายแนวคิดขอทฤษฎีแต่ที่นิยมใช้คือ ทฤษฎีการบริหารวิชาการของ ฟาโยล มีความเหมาะสมกับการบริหารงานวิชาการดังนี้ ในการบริหารงานวิชาการมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการบริหารงานที่มุ่ง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ ฟาโยล ได้กำหนดขั้นตอนในการบริหารงานที่เหมาะสมกับการบริหารงานวิชาการไว้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ดังนี้

1. การวางแผน เป็นกระบวนการที่สำคัญในการบริหาร เป็นภาระหน้าที่และเป็นการใช้ศิลปะของภาวะผู้นำที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ดังนั้นในการบริหารงานวิชาการจึงจำเป็นต้องทราบถึงหลักสำคัญในการวางแผน เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้ได้ผลยิ่งขึ้น
2. การจัดองค์การ เป็นกระบวนการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ที่จะสามารถทำให้องค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วย คน (people) หน้าที่ การงาน (Function) และปัจจัยทางกายภาพต่างๆ (Physical Factors) ขององค์การ หรือการบริหารงานวิชาการ
3. การบังคับบัญชา เป็นการบริหารงานวิชาการตามอำนาจหน้าที่ ตามระเบียบแบบแผน วิธีการและมาตรฐานการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้น โดยอาศัยศิลปะการเป็นผู้นำ หลักมนุษยสัมพันธ์ของผู้บังคับบัญชาต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา
4. การประสานงาน เป็นเรื่องของการร่วมมือในการบริหารงานวิชาการ เป็นเรื่องเกี่ยวกับภาระทางใจที่สำคัญ ดังนั้น การประสานงานจึงเป็นการประสานใจที่มีส่วนสำคัญ ในการส่งผลให้การบริหารงานวิชาการบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. การควบคุม เป็นการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงาน และความก้าวหน้าในการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง การพัฒนางาน และผลสำเร็จในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไข ปรับปรุง และเป็นข้อมูลในการพัฒนางานต่อไป (ซุคส์คี้ อินทร์รักษ์, 2546: 25)

เชื่อว่าทฤษฎีการบริหาร เป็นกระบวนการในการวางแผนการจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม มีความเหมาะสมในการบริหารงานวิชาการอย่างยิ่ง เป็นวิธีการบริหารงานวิชาการที่เป็นสากล มีขั้นตอนหรือกระบวนการบริหารงานที่ต่อเนื่อง สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนำไปสู่การพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการขององค์กรในที่สุด

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ

การบริหารวิชาการเพื่อความเป็นเลิศตามแนวคิดของคำนิยามของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ได้กล่าวเอาไว้ว่า ระบบการบริหารเพื่อความเป็นเลิศเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้องค์กรสามารถรักษาลูกค้าไว้ได้ ได้มาซึ่งความภักดีของลูกค้าและได้มาซึ่งส่วนแบ่งตลาดมากขึ้น ทำให้องค์กรเจริญเติบโตทันต่อการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของลูกค้าและตลาดที่เปลี่ยนไปหรือเกิดใหม่สามารถสร้างโอกาสใหม่ทางธุรกิจใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อให้ผลิตภาพสูงขึ้นและมีประสิทธิผลมากขึ้นและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2556: 10-12)

ศุภลักษณ์ เศษระพานิช (2550: 65) ได้กล่าวว่า ระบบการบริหารสู่ความเป็นเลิศ หมายถึง ชุดขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งต่างก็ทำหน้าที่เพื่อให้องค์กรมีกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบและดำเนินการทั่วทั้งองค์กร

พนธ์ศักดิ์ พลสารัมย์ (2550: 27) กล่าวว่า การบริหารที่มุ่งความเป็นเลิศ ต้องมีการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์สู่ความเป็นเลิศ คือ ต้องเปลี่ยนจากกรอบแนวคิดเดิม ไปสู่กรอบแนวคิดใหม่ โดยต้องเริ่มที่ผู้บริหารเพื่อก่อให้เกิดการบริหารที่มุ่งเน้นคุณภาพ

Greg Bounds (1994: 6) กล่าวว่า การบริหารที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ คือ กระบวนการทัศน์ใหม่กรอบแนวคิดแบบใหม่ ซึ่งเป็นวิธีคิด วิธีการของบุคคลในองค์กรเพื่อการบริหารให้องค์กรมีการปรับปรุง

สรุปได้ว่า การบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศเป็นการบริหารมุ่งเน้นคุณภาพการจัดการศึกษาที่ต้องการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการที่จะยกระดับความสามารถของครูในสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอน และสามารถดำรงอยู่ได้ตามสภาพแวดล้อมและหรือปัจจัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างตลอดเวลา โดยครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ อันประกอบด้วย การพัฒนาครู การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การมุ่งผลิตนักเรียนให้มีคุณภาพ ให้ผู้เรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ และพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การมุ่งเน้นผู้เรียนให้รู้จักสร้างสรรค์ จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4. แนวทางการบูรณาการการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักคุณธรรม 4 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

1. เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับ โยนิโสมนสิการ คือการทำในใจโดยแยบคาย ครูผู้สอนต้องเข้าใจธรรมชาติ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อออกแบบเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น เช่น การเรียนรู้แบบโครงการ การเรียนรู้แบบกลุ่ม การอภิปราย เป็นต้น

2. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องอาศัย สัทธรรมสวนะ คือการฟังสัทธรรม หมายถึงการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น เช่น การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น การทำแบบสำรวจ การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา

3. การนิเทศ กำกับ และติดตามจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การนิเทศ กำกับ ติดตาม ต้องอยู่บนพื้นฐานของ สัมปยุตสังเสวะ คือการคบหาสัตบุรุษ ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องร่วมมือกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดให้มีระบบพี่เลี้ยง การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน การจัด Workshop เพื่อพัฒนาการสอน

4. การพัฒนาครูเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

ครูต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับทั้ง 4 คุณธรรม คือ การคบหาสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม การทำในใจโดยแยบคาย และการปฏิบัติสมควรแก่ธรรม เช่น การเข้าร่วมอบรม การศึกษาต่อ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

5. การพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจตนเอง บูรณาการกับคุณธรรม 5

การพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจตนเองเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรม 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โยนิโสมนสิการ คือการทำในใจโดยแยบคาย เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ ไคร่ครวญ และตัดสินใจอย่างถูกต้อง

6. การวัดและประเมินผลเชื่อมโยงกับคุณธรรม 4

การวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือการปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ควรเลือกใช้เครื่องมือที่หลากหลายและเหมาะสมกับเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความสามารถของผู้เรียนอย่างแท้จริง เช่น การใช้ Portfolio การประเมินจากโครงการ การประเมินพฤติกรรมนอกเหนือจากการสอบแบบเดิม

สรุปการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีแนวคิดหลัก ๆ ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning): ปรับกระบวนการเรียนการสอนให้ตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการสื่อสาร

2. การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (Educational Technology Integration): นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ การสร้างสื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความน่าสนใจ

3. การพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ: ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และโลกที่เปลี่ยนแปลงไป อาจมีการบูรณาการเนื้อหาท้องถิ่น

4. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development): ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Engagement): เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารวิชาการของสถานศึกษา

6. การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนา (Assessment for Learning): ให้ความสำคัญกับการประเมินผลที่หลากหลายและต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ไม่เน้นเพียงการสอบปลายภาค กล่าวได้ว่า ในปัจจุบันเน้นการสร้างระบบการบริหารวิชาการที่ยืดหยุ่น ปรับตัวได้ และมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เต็มที่ เพื่อให้พร้อมสำหรับความท้าทายในโลกยุคปัจจุบัน

5. เอกสารอ้างอิง

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2542). *การบริหารวิชาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษาสำนักวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.

พระครูธรรม อธิปุณฺโณ. (2561). *การพัฒนารูปแบบโรงเรียนพุทธศาสนาวินัยตามหลักกฏมิตธรรม*. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (ว.มร.ม.). ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม.

พันธ์ศักดิ์ พลสารมย์. (2550). *การพัฒนากระบวนการบริหารสถาบันอุดมศึกษา แบบมุ่งเน้นทั้งองค์การ*.

ดุชนิพนธ์ครุศาสตร์ดุชนิพนธ์จิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วปิยพันธ์ ศิริรักษ์ และคณะ. (2563). *การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 25*. วารสารบัณฑิตศึกษา. มหาจุฬาขอนแก่น. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนเมษายน – มิถุนายน.

ศุภลักษณ์ เศษระพานิช. (2550). *การพัฒนากระบวนการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน.*

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2556). *เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อองค์กรที่เป็นเลิศ.* กรุงเทพฯ: อินโนกราฟิค.

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2568). *การพัฒนา
รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา.* สืบค้นเมื่อ 16
เมษายน 2568. จาก [https://gsmis.snru.ac.th/ethesis/file_att1/20190515543JPe101_](https://gsmis.snru.ac.th/ethesis/file_att1/20190515543JPe101_fulltext.pdf)
fulltext.pdf.

Greg, Bounds. (1994). *Beyond Total Quality Management: Toward the Emerging Paradigm.*
New York: McGraw-Hill.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

~ AA 22 ~

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

ดนตรีช่วยให้นักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้ด้วยใจรัก

Music helps students to enjoy learning with love.

เขมณิจ รัตนเดชาภิวัดน์

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Khemanit Rattnadechaphiwat

Ph.d Student for Buddhist Educational Administration, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : Surachaihongtrakoo1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมนักเรียนที่เรียนดนตรีมีความสุขในการเรียนรู้ด้วยใจรัก โดยใช้การศึกษาแนวคิดของนักวิชาการจากเอกสารพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีให้มีความสุขของนักเรียน คือ 1.ตัวผู้เรียน 2.เนื้อหาการเรียนรู้ 3.ความชัดเจนและเข้าใจง่าย 4. ความเกี่ยวข้องและน่าสนใจ 5.การมีส่วนร่วม 6.สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย 7.การประเมินผลซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ Donald Clark ว่าการเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝนให้เกิดทักษะเพิ่มประสบการณ์ในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีใจรัก ในที่สุดนักเรียนมีความสุขบนพื้นฐานรักชอบในการเรียนดนตรี

คำสำคัญ : เรียนดนตรีมีความสุขด้วยใจรัก, การเรียนรู้ด้วยตนเอง, นักเรียนมีความสุข

Abstract

This article aims to promote happiness in learning among music students through intrinsic motivation. By examining scholarly concepts from relevant literature, it was found that key factors fostering joyful music learning for students include: 1. The learner themselves, 2. Learning content, 3. Clarity and ease of understanding, 4. Relevance and interest, 5. Participation, 6. Diverse learning media, and 7. Assessment. This aligns with Donald Clark's concept that learning is a process of increasing and refining relatively permanent behavioral potential, which can be measured and results from training to develop skills and gain self-

directed learning experiences with intrinsic motivation. Ultimately, students find happiness based on their love and enjoyment of learning music.

Keywords: Happy music learning with intrinsic motivation, Self-directed learning, Happy students.

1. บทนำ

การพัฒนาให้นักเรียนให้มีความรู้ความสามารถที่รอบด้านเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านดนตรีซึ่งหลักสุนทรียศาสตร์ในชีวิตที่จะช่วยให้นักเรียนมีความสุขตามวัยและเจริญเติบโตในอนาคตที่ดีด้วยเหตุผลที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพรอบนบตั้งแต่ด้านสติปัญญา (Cognitive) การเรียนรู้ดนตรี ช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ฝึกฝนสมาธิและความจำ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการเรียนรู้ทุกด้านและด้านทักษะ (Skills) ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการฟัง การเล่นดนตรี การทำงานร่วมกัน การสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในศตวรรษที่ 21 และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ที่เน้นการพัฒนาสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยเฉพาะการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งดนตรีเป็นสื่อกลางในการแสดงออก บำบัดความรู้สึก และสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้และการใช้ชีวิต

เรื่องการเรียนรู้ของนักเรียนทุกระดับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้ตั้งคำถามว่า ทำอย่างไร ไม่ให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงแค่ 1 ใน 100 แต่ให้การเรียนรู้แบบนี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย นำองค์ความรู้พวกนี้เข้าห้องเรียนจริง อาจจะต้องเปลี่ยนที่กระทรวงศึกษา กระทรวงศึกษาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบสั่งการ หรือ top to down จะมีหลักสูตรมาตรฐาน ซึ่งที่จริงเขาก็บอกนะว่าหลักสูตรมาตรฐานไม่ได้มีไว้ทำตาม แต่มีไว้เป็นข้อเสนอแนะหรือนำเสนอต้องดูหลักสูตรมาตรฐานและทำตามให้ได้ สิ่งที่กระทรวงศึกษาควรทำคือ การกำหนดว่าเด็กชั้นไหน จะต้องมี ASK (Attitude Skill Knowledge) อย่างไรบ้าง คือกำหนดเป้าหมาย มีคำแนะนำ แต่วิธีการปฏิบัติมีได้หลากหลาย ทั้งหมดไม่ได้อยู่บนฐานของการถ่ายทอดความรู้ แต่อยู่บนฐานของ active learning เรียนโดยการปฏิบัติ ที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมให้ชัด ดังนั้นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างคุณภาพการเรียนรู้แบบใหม่คือ ครู เพราะมนุษย์เราจะมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่เรียกว่า empathy เห็นอกเห็นใจคนอื่น แต่ในบรรยากาศบางบรรยากาศ การเลี้ยงดู การปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนต้องอาศัยหลักพุทธธรรมโดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 คือหลักการพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีที่สุดตามหลักวิทยาศาสตร์เริ่มจากการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง

ดั่งที่ นักวิชาการชื่อ Donald Clark (2550: 3) ได้ให้คำนิยามของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อน โดยอาศัยการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับ Burton ได้ให้เสนอแนวคิดว่าการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. แนวคิดของทฤษฎีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่นิยมใช้ในปัจจุบัน

การเรียนรู้มีหลากหลายทฤษฎีจะขอนำทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory) (2550: 3) ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งที่นิยมใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนดังนี้

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด ในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

1. กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่าความรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนโดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากเรียนรู้อีก ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

2. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ด้านดนตรีได้ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
2. การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่
3. หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจำทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้
4. การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือ ที่ผู้เรียนพึงพอใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

การเรียนรู้ด้านดนตรีของนักเรียนระดับมัธยมศึกษามีปัญหาหลายอย่างซึ่งสอดคล้องผลการวิจัยของจิตติวิทย์ พิทักษ์ (2563) เรื่อง สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนดนตรีของ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนดนตรี ของโรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับสภาพปัญหามากที่สุด รองลงมา ด้านการวัดและประเมิน และด้านการใช้หลักสูตร จากสภาพปัญหาดังกล่าวถือว่า สิ่งสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้นักเรียนเชื่อมโยงถึงปัญหาโรงเรียนที่ส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนต้องเผชิญปัญหาหลายอย่างทุกวันซึ่งส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้บริหารและครูต้องทำงานหนักเพื่อเอาชนะความท้าทายเหล่านี้ แต่ก็มักจะเป็นเรื่องยาก โดยไม่คำนึงถึงกลยุทธ์ที่โรงเรียนนำไปใช้ มีปัจจัยบางอย่างที่ไม่น่าจะถูกกำจัดออกไป อย่างไรก็ตาม โรงเรียนต้องพยายามอย่างเต็มที่เพื่อลดผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในขณะที่เพิ่มการเรียนรู้ของนักเรียนให้สูงสุด การให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นความท้าทายที่ยากเพราะมีอุปสรรคทางธรรมชาติมากมายที่ขัดขวางการเรียนรู้

ดังนั้น องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนคือครู เพราะครูส่วนใหญ่มีมีประสิทธิภาพในการทำงานเฉพาะตนจึงมีทั้งครูที่ดี และครูที่ไม่ดีพอ แม้ว่าครูที่ไม่ดีจะเป็นตัวแทนของนักเรียนเพียงเล็กน้อย แต่พวกเขาก็มักจะเป็นคนที่สร้างชื่อเสียงได้มากที่สุด สำหรับครูส่วนใหญ่ สิ่งนี้น่าผิดหวังเพราะส่วนใหญ่ทำงานหนักทุกวันเพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนจะได้รับการศึกษาคุณภาพสูงครูที่ไม่ดีสามารถกำหนดนักเรียนหรือกลุ่มนักเรียนได้มาก พวกเขาสามารถสร้างช่องว่างการเรียนรู้ที่สำคัญ ทำให้งานของครูคนต่อไปยากขึ้นมาก ครูที่ไม่ดีสามารถสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยปัญหาเรื่องระเบียบวินัยและความโกลาหล ทำให้เกิดรูปแบบที่ยากจะ

ทำลาย ในที่สุด และอาจทำลายล้างที่สุด พวกเขาสามารถทำลายความมั่นใจของนักเรียนส่งผลให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพได้ในภาพรวม

จากสภาพปัญหาดังกล่าวได้ผลการวิจัยของสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีดังต่อไปนี้ ผลการ ศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนารูปแบบการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่าโดยรวมสภาพปัญหาอยู่ที่ระดับปานกลาง และ ผลการศึกษาค้นคว้าความต้องการในการพัฒนารูป แบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะ การเรียน รู้ในศตวรรษที่ 21 พบว่า โดยรวมความต้องการอยู่ การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการ จัดการเรียนรู้อยู่ในศตวรรษที่ 21 ยังเป็นเรื่องใหม่และมีความท้าทาย ในการเตรียมตัวของ ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียนให้พร้อมกับการเรียน รู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของการปรับ เปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อชีวิตและสังคม ผู้สอนจึงต้องมีความตื่นตัวและ เตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้ด้านดนตรีให้กับเรียน

3. ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีให้มีความสุข

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ด้านดนตรีให้มีความสุขสำหรับนักเรียน มีดังนี้

1. ตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

- 1.1 ด้านสติปัญญาและการเรียนรู้ (Cognitive and Learning) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ
  - 1) ความสามารถในการเรียนรู้ (Learning ability) ความสามารถในการรับรู้ข้อมูล ประมวลผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้ รวมถึงความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์
  - 2) รูปแบบการเรียนรู้ (Learning styles) วิธีการเรียนรู้ที่แต่ละบุคคลถนัด เช่น การเรียนรู้ผ่านการฟัง การมองเห็น การลงมือปฏิบัติ
  - 3) แรงจูงใจในการเรียน (Learning motivation) แรงผลักดันภายในที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ เช่น ความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็น เป้าหมายในอนาคต
  - 4) กลยุทธ์ในการเรียนรู้ (Learning strategies) เทคนิคและวิธีการที่ผู้เรียนใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ เช่น การจดบันทึก การสรุปใจความสำคัญ การฝึกฝน
  - 5) ความรู้พื้นฐาน (Prior knowledge): ความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้เนื้อหาใหม่

1.2 ด้านอารมณ์และสังคม (Emotional and Social) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

- 1) ทักษะทางสังคม (Social skills): ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ สื่อสาร ร่วมมือ และทำงานกับผู้อื่น

2) การจัดการอารมณ์ (Emotional regulation) ความสามารถในการควบคุม รับมือ และจัดการกับอารมณ์ของตนเอง

3) ความมั่นใจในตนเอง (Self-esteem) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถ

4) ความยืดหยุ่น (Resilience) ความสามารถในการปรับตัว รับมือ และฟื้นตัวจากความยากลำบาก

1.3 ด้านเทคโนโลยี (Technology) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1) ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital literacy) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เครื่องมือ และแพลตฟอร์มดิจิทัล

2) การเรียนรู้ออนไลน์ (Online learning) ความสามารถในการเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การเรียนรู้ผ่านระบบ e-Learning วิดีโอออนไลน์

3) การคิดเชิงคำนวณ (Computational thinking) ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบ และตั้งสมมติฐานได้ดีซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในแก้ปัญหา

1.4 ด้านสุขภาพ (Well-being) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1) สุขภาพกาย (Physical health) สุขภาพร่างกาย การดูแลสุขภาพ โภชนาการ การออกกำลังกาย

2) สุขภาพจิต (Mental health) สุขภาพจิตใจ การจัดการความเครียด

3) สภาพแวดล้อม (Environment) สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ เช่น ความปลอดภัย ความสะอาดสบาย

1.5 ด้านคุณลักษณะเฉพาะบุคคล (Personal Attributes) ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1) ความสนใจ (Interests) สิ่งที่ผู้เรียนสนใจ ชอบ อยากเรียนรู้

2) คุณค่า (Values) สิ่งที่ผู้เรียนให้ความสำคัญ

3) เป้าหมาย (Goals) เป้าหมายในการเรียนรู้ เป้าหมายในอนาคต

4) วัฒนธรรม (Culture) ภูมิหลังทางวัฒนธรรม

2. เนื้อหาการเรียนรู้ คุณลักษณะของเนื้อหาการเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความยากง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัดการการเรียนรู้

2) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ๆ ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้น ๆ

3) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริง

3. ความชัดเจนและเข้าใจง่าย (Clarity and Simplicity)

- 1) ภาษาที่ใช้: ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียน หลีกเลี่ยงศัพท์เทคนิคที่ซับซ้อนเกินไป
- 2) โครงสร้างเนื้อหา: จัดเนื้อหาให้เป็นระบบ มีลำดับขั้นตอน เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล แบ่งหัวข้อ ย่อยเนื้อหา และใช้สัญลักษณ์ เพื่อให้เห็นภาพรวมและรายละเอียดชัดเจน
- 3) ตัวอย่างและภาพประกอบ ใช้ตัวอย่าง ภาพประกอบ แผนภาพ กราฟ หรือสื่อต่างๆ เพื่อช่วยอธิบายเนื้อหา ทำให้เห็นภาพ เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

4. ความเกี่ยวข้องและน่าสนใจ (Relevance and Interest)

- 1) เชื่อมโยงกับชีวิตจริง นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประสบการณ์ หรือสถานการณ์จริง ของผู้เรียน เพื่อให้เห็นความสำคัญ และนำไปประยุกต์ใช้ได้
- 2) กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น ตั้งคำถาม สร้างปริศนา หรือใช้กรณีศึกษา เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ อยากรู้ และค้นหาคำตอบ
- 3) เนื้อหาที่ทันสมัย: อัปเดตเนื้อหาให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเทรนด์ในอนาคต

5. การมีส่วนร่วม (Engagement)

- 1) กิจกรรมเชิงโต้ตอบ ออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เช่น การตอบคำถาม การทำแบบฝึกหัด การอภิปราย การเล่นเกม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบแอคทีฟ
- 2) การทำงานร่วมกัน ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้จากกันและกัน
- 3) การให้ Feedback แก่ผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จุดแข็ง จุดอ่อน และพัฒนาตนเอง

6. สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย (Multimedia)

- 1) ใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ: ผสมผสานสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ข้อความ ภาพ เสียง วิดีโอ แอนิเมชัน เกม เพื่อตอบสนองรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียน
- 2) เทคโนโลยีที่เหมาะสม: เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเนื้อหา วัตถุประสงค์ และผู้เรียน เช่น ระบบ e-Learning แพลตฟอร์มออนไลน์ แอปพลิเคชัน

7. การประเมินผล (Assessment)

- 1) ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง: ประเมินผลการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อติดตามความก้าวหน้า และปรับปรุงการเรียนการสอน
- 2) รูปแบบการประเมินที่หลากหลาย: ใช้รูปแบบการประเมินที่หลากหลาย เช่น แบบทดสอบ การนำเสนอผลงาน โครงการ เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ในด้านต่าง ๆ

จากแนวคิดดังกล่าวจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ด้านดนตรีได้อย่างมีความสุข ซึ่งครูต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรักในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนได้อย่างเป็นปกติ

4. แนวทางการจัดการเรียนรู้ทางดนตรี ตามแนวคิดของดัลโครซ (Dalcroze)

เอมิล ซาคส์ ดัลโครซ (Emile Jaques Dalcroze, 1865 – 1950) (อาทิศย์ โปธิ์ศรีทอง, 2557: 50) เป็นครูสอนดนตรี และเป็นนักการศึกษาทางดนตรีที่มีชื่อเสียงของสวิส โดยเป็นศาสตราจารย์ทางดนตรีในการประพันธ์เพลง ประสานเสียง (Harmony) และโน้ตในระบบโซลเฟจ (Solfege) ในขณะที่ดัลโครซสอนดนตรีให้กับเด็ก นั้น ดัลโครซพบว่า ดนตรีเป็นวิชาที่ยากสำหรับเด็กและเด็กมักจะฝืนใจทฤษฎีดนตรีซึ่งเต็มไปด้วยสัญลักษณ์และกฎเกณฑ์มากมาย นอกจากนั้นเด็กยังไม่สามารถปฏิบัติดนตรีให้ถูกต้องได้ เช่น การขับร้อง มักจะไม่ลงตามจังหวะ เป็นต้น ดังนั้น เขาจึงได้พยายามศึกษาค้นคว้าและทดลองหาวิธีการ สอนดนตรีที่เหมาะสมให้กับเด็ก ผลจากการศึกษาค้นคว้าและทดลอง พบว่า หลักการสำคัญในการสอน ดนตรีให้กับเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้และเข้าใจดนตรีได้ง่ายขึ้นนั่นคือ จะต้องให้เด็กได้เรียนรู้ทฤษฎี ดนตรีต่าง ๆ ไปพร้อมกับเสียงดนตรี การเคลื่อนไหวและความรู้สึก โดยหลักการนี้ดัลโครซ มีความ เชื่อมั่นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของดนตรีเกือบทั้งหมด สามารถที่จะให้เด็กมีความเข้าใจได้ ความเชื่อนี้ทำให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้วิชาดนตรี จากการฟังดนตรีและการเคลื่อนไหวประกอบดนตรี ซึ่งเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างหูที่ได้ยินกับร่างกายที่ได้รับความรู้สึก และมีการเคลื่อนไหวเพื่อตอบสนองต่อ เสียงดนตรี ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความเข้าใจดนตรีในลักษณะของนามธรรมได้ดีมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น การ ที่เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกายไปตามจังหวะของเพลง ทำให้เด็กรับรู้ เกี่ยวกับจังหวะ ซึ่งจะช่วยให้เด็ก สามารถปฏิบัติดนตรีและร้องเพลงได้ถูกต้องตามจังหวะมากขึ้นด้วย

การสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนสร้างสรรค์ดนตรีและการแสดงที่โรงเรียนพบว่าการศึกษาด้านดนตรีที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเองหมายความว่าพวกเขาแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในดนตรีที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเราเห็นแรงจูงใจในการเรียนรู้ที่มาจากเนื้อแท้ การเริ่มต้นด้วยการนำเสนอ กิจกรรมทางดนตรีที่นักเรียนเพลิดเพลินตั้งแต่การร้องคาราโอเกะ วงดนตรีร็อค และการผลิตดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ จากนั้นจึงนำพวกเขาเข้าสู่วงกตและการแสดงดนตรี ห้องซ้อมของเราเริ่มว่างในช่วงพักกลางวันและหลังเลิกเรียนเป็นห้องเต็ม เนื่องจากนักเรียนรู้สึกว่าเป็นสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและมีประสิทธิภาพ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาในห้องเรียนหมายความว่าพวกเขาต้องการมีส่วนร่วมกับดนตรีนอกห้องเรียนมากขึ้น ตอนนี้ นักเรียนต้องการที่จะสร้างสรรค์และดำเนินการตามที่พวกเขาได้พัฒนาความรักในเสียงดนตรี ดังนั้น จึงต้องการสอบถามและพัฒนาตนเอง นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้นเนื่องจากได้รับอิสระในการสร้างสรรค์และได้รับความไว้วางใจให้คิดนอกกรอบเพื่อที่จะสร้างสรรค์

แนวคิดนี้แนะนำในการสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้านดนตรีอย่างมีความสุขที่เริ่มจากต้น จากความรัก ชอบการเล่นดนตรีด้วยตนเองต่อไปสร้างกัลยาณมิตรกับเพื่อนแวดล้อมในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตัวแปรสำคัญคือ ตัวนักเรียน ครูและสภาพแวดล้อมช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

สรุปการเรียนรู้ด้านดนตรีของนักเรียนครูต้องสร้างแรงบันดาลใจให้เรียนมองเห็นประโยชน์ที่สำคัญอย่าง ยิ่งสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ด้านดนตรี ดังนี้ 1) สร้างความผ่อนคลายเสียงดนตรีมีส่วน ช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย 2) ฝึกสมาธิและวินัยในการฝึกเล่นดนตรี 3) ฝึกการคิดและความจำ เพื่อจำตัวโน้ต และทำนองเพลง รวมถึงเนื้อร้อง การเล่นดนตรี 4) ฝึกฝนเพื่อพัฒนาเป็นความสามารถพิเศษในหลาย ๆ โรงเรียนและมหาลัยมีโควต้าและทุนสำหรับเด็กที่อยู่ในวงโยธวาทิตของโรงเรียน 5) ฝึกฝนให้เป็นผู้มีความใฝ่ เย็นในการฝึกเล่นดนตรี 6) ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นถึงแม้จะเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นคนเดียวได้ แต่เราก็ต้องมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นอยู่ดี และยังเป็นเครื่องดนตรีที่ต้องอาศัยการเล่นร่วมกับผู้อื่นเพื่อความ สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น 7) บำบัดอาการเครียดเสียงของดนตรีสามารถบำบัดและบรรเทาอาการเครียดและ ซึมเศร้าได้ 8) สร้างเสริมจินตนาการในการเล่นดนตรี 9) สร้างความแข็งแรงเครื่องดนตรีไม่น้อยที่ต้องอาศัย ความแข็งแรงในการเล่น 10) ต่อยอดเป็นอาชีพ หรืออาชีพเสริมได้การเล่นดนตรีสามารถประกอบเป็นอาชีพได้ จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาเด็กนักเรียนอย่างมีคุณภาพในการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อไป

5. เอกสารอ้างอิง

- จิตติวิทย์ พิทักษ์. (2563). *สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ดนตรีของโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568.
จาก Retrieved from <https://so02.tcithaijo.org/index.php/fakku/article/view/199499>.
- โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark). อ้างใน พรพิมล พรพีระชนม์. (2550). *การจัดกระบวนการเรียนรู้*. สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา.
- ธอร์นไดค์ (Thorndike). อ้างใน พรพิมล พรพีระชนม์. (2550). *การจัดกระบวนการเรียนรู้*. เทมการพิมพ์ สงขลา.
- อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง. (2557). *พื้นฐานการจัดการเรียนรู้ทางดนตรี*. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

~ AA 32 ~

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ Democratic society according to the 12 values

มานิตา รักชัย

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Manita Rakchai

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : manita@singprimary.go.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการศึกษา 1. เพื่อศึกษาประชาธิปไตยในสังคมไทย 2. เพื่อศึกษาสังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ 3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ค่านิยม 12 ประการ เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการในยุคปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาพบว่า

1. สังคมประชาธิปไตย พบว่า สถานภาพของบุคคลในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง เพื่อปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีและให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงควรมีความรู้ในเรื่อง 1) สถานภาพ 2) บทบาท 3) สิทธิ 4) เสรีภาพ 5) หน้าที่

2. สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ พบว่า 1) ฝ่ายที่สนับสนุน ค่านิยม 12 ประการ มีร้อยละ 64.44 ได้แก่ 1.1) พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) เห็นว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ สอดคล้องกับหลักธรรมะ เพราะเป็นจริยธรรมที่ทุกคนควรยึดถือและประพฤติปฏิบัติเหมาะสมจะฟื้นฟูค่านิยมเหล่านี้ให้กลับคืนสู่สังคมไทย 1.2) รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร แสดงความเห็นที่ ความแตกแยกในสังคมไทยในรอบหลายปีที่ผ่านมา เป็นผลมาจากการมีแนวคิดและค่านิยมที่แตกต่างกัน ดังนั้น ค่านิยม 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. จึงเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชาติเข้าใจความเป็นไทยอย่างแท้จริง 1.3) พระพรหมดิลก (เอื้อน หาสมมโม) ชี้ให้เห็นว่า การเรียนวิชาการเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะส่งผลให้เป็นคนดีและสังคมที่ดีได้ แต่จะต้องมีคุณธรรม ศีลธรรมด้วย ทุกภาคส่วนจึงต้องร่วมมือกัน 2) ฝ่ายที่คัดค้าน ค่านิยม 12 ประการ เช่น สุรพศ ทวีศักดิ์ วิจารณ์ว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. ถือเป็นชุดความดีที่อิงอยู่กับ และ/หรือสนับสนุนอุดมการณ์อำนาจนิยม อันครอบงำให้ผู้คนสยบต่อระบบชนชั้น และความมั่งคั่งต่าง ๆ นั้นเท่ากับเป็นการไม่ซื่อสัตย์ต่อหลักการพื้นฐานของพุทธธรรมเสียเอง สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ ชี้ให้เห็นว่าการกำหนด

ค่านิยม 12 ประการ เป็นลักษณะความเคยชินของรัฐบาลทหารที่จะใช้อำนาจ แต่ไม่ได้เปิดกว้างให้มีการวิพากษ์วิจารณ์จึงสวนทางกับการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่

3. แนวทางการประยุกต์ใช้ค่านิยม 12 ประการ เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน คือ การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการในสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ คือ (1) การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม (2) การจัดกิจกรรม (3) การส่งเสริมสนับสนุนในสถานศึกษา

4. องค์ความรู้จากการศึกษา ได้แก่ แบบจำลอง อาร์ยูเอเออีซี (RUAAEC Model) ประกอบด้วย (1) R = Remembering: จำ (2) U = Understanding: เข้าใจ (3) A = Applying: การนำความรู้ไปใช้ (4) A = Analysis: การวิเคราะห์ (5) E = Evaluation: การประเมินค่า (6) C = Creating: การสร้างสรรค์

คำสำคัญ: สังคมประชาธิปไตย; สังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ; แนวทางการประยุกต์ใช้ค่านิยม 12 ประการ เพื่อส่งเสริมสังคมประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน

Abstract

The purpose of this article is to present 1. To study democracy in Thai society. 2. To study democratic society according to the 12 values. 3. To propose guidelines for applying the 12 values in order to promote democratic society according to the 12 values in the present era.

Result had found that:

1. Democratic society found that the status of individuals in society Living together with others in society requires knowledge. Understanding of one's own status, role, rights, freedom, and duties to act as a good member and allow people in society to live together in peace. Therefore, one should have knowledge about 1) status, 2) role, 3) rights, 4) freedom, 5) duties.

2. Democratic society according to the 12 values, found that 1) The parties supporting the '12 values' were 64.44 percent, including: 1.1) Phra Maha Wutthichai Vajiramedhi (V. Vajiramedhi) saw that the 12 values were consistent with the Dhamma principles. Because it is an ethics that should be adhered to and practiced. It is appropriate to restore these values back to Thai society. 1.2) Rattapong Bunyanuwat expressed his opinion that the divisions in Thai society over the past several years It is a result of having different ideas and values. Therefore, the 12 values according to the NCPO policy are to instill awareness in the nation to truly understand Thainess. 1.3) Phra Brahma Dilok (Uean Hasadhammo) pointed out that Academic study alone

is not enough to lead to a good person and a good society. But there must also be morality. Every sector must therefore work together. 2) The side that opposes the '12 values' such as 2.1) Suraphot Thaweesak commented that the 12 core values of the NCPO policy are considered a set of good deeds that depend on and/or support authoritarian ideology which influences people to submit to the class system and various superstitions are tantamount to being dishonest to the basic principles of Buddhism itself. 2.2) Somkiat Tangkitwanit Points out that the determination of the 12 values is a characteristic of the military government's habit of using power. But it is not open to criticism, so it is counter to learning in the modern world.

3. Guidelines for applying the 12 values to promote a democratic society in the present era is to instill and develop the 12 core values of Thai people in educational institutions. There are guidelines for practice: (1) arranging the atmosphere and environment (2) organizing activities (3) promoting and supporting in educational institutions

4. Knowledge from the study includes the RUAEC Model, which consists of (1) R = Remembering (2) U = Understanding (3) A = Applying (4) A = Analysis (5) E = Evaluation (6) C = Creating.

Keywords: democratic society; Democratic society according to the 12 values; Guidelines for applying the 12 values to promote a democratic society in the present era.

1. บทนำ

ค่านิยมหลัก 12 ประการมีที่มาจากกรณียัดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้เหตุผลการเข้าควบคุมอำนาจการปกครองว่า ความแตกแยกทางความคิดในสังคมไทยนำไปสู่สถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศ ทำให้ประชาชนสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินในรอบหลายปีที่ผ่านมา คสช. จึงเข้าควบคุมสถานการณ์ให้กลับคืนสู่สภาพปกติและดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความชอบธรรมแก่ทุกฝ่าย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2568) ในฐานะหัวหน้า คสช. แถลงออกรายการโทรทัศน์ 'คืนความสุขให้คนในชาติ' วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 กำหนดค่านิยมหลักในสังคมไทย เพื่อสร้างประเทศไทยให้เข้มแข็ง ประชาชนไทยต้องเข้มแข็งก่อน

ค่านิยมหลัก 12 ประการ ตามนโยบายคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ได้แก่ 1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม 3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ 4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม 5. รักษาวัฒนธรรม ประเพณีไทยอันงดงาม 6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน 7. เข้าใจเรียนรู้การ เป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง 8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จัก การเคารพผู้ใหญ่ 9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 10. รู้จัก ดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอด อดทนไว้ใช้เมื่อจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความ พร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี 11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา 12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติ มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง (ราชกิจจานุเบกษา, 2568)

ปฏิภริยาของสังคมต่อ ‘ค่านิยม 12 ประการ’ ตามนโยบาย คสช.

‘ค่านิยม 12 ประการ’ ตามนโยบายของ คสช.ได้รับการตอบรับจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อสานต่อ ในการจัดทำเป็นแผนนโยบายในกระทรวง หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ แล้ว แต่ส่งผลกระทบต่อสังคมในวง กว้าง ไม่เพียงแต่ฝ่ายที่สนับสนุนและเห็นด้วยเท่านั้น แต่ยังมีฝ่ายที่วิพากษ์วิจารณ์ในทิศทางต่าง ๆ อย่าง กว้างขวางคือ

1. ฝ่ายที่สนับสนุน ‘ค่านิยม 12 ประการ’

ภายหลังการประกาศให้ค่านิยม 12 ประการเป็นแนวทางที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนพึงยึดถือเป็น ค่านิยมหลักของคนไทย ก็ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลสาธารณะและสื่อมวลชน เช่น พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว.วิฑูชัย) (2568) เห็นว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ สอดคล้องกับหลักธรรมะ เพราะเป็นจริยธรรมที่ทุกคน ควรยึดถือและประพฤติปฏิบัติเหมาะสมจะฟื้นฟูค่านิยมเหล่านี้ให้กลับคืนสู่สังคมไทย การสร้างค่านิยม 12 ประการให้ยั่งยืนต้องปลูกฝังไปถึงรากฐานให้แก่เยาวชน โดยผู้ใหญ่ สื่อมวลชน และสถาบันการศึกษาควร ร่วมมือกันใช้กระบวนการ ‘อบรม บ่มเพาะ’ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไทย รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร (2557: 21) แสดงความเห็นว่ ความแตกแยกในสังคมไทยในรอบหลายปีที่ผ่านมา เป็นผลมาจากกรณีแนวคิด และค่านิยมที่แตกต่างกัน เนื่องจากบุคคลบางกลุ่มและเยาวชนรุ่นใหม่ยึดถือ ‘ค่านิยมที่สมควร’ จนลุกลามบาน ปลายกลายเป็นความขัดแย้งรุนแรงประเมินค่ามิได้ ดังนั้น ค่านิยม 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. จึงเป็นการ ปลูกจิตสำนึกให้คนไทยเข้าใจความเป็นไทยอย่างแท้จริง ให้คนไทยรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อ ประเทศชาติ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศควรนำแนวคิดถ่ายทอดแก่นักศึกษา ครู อาจารย์ พนักงาน และ เจ้าหน้าที่ โดยจัดทำเป็นวาระหนึ่งของยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของนักศึกษา ด้วย พระพรหมดิลก (เอื้อน หาสมมโม) (อรนุช วาณิชทวิวัฒน์, 2557: 22) ชี้ให้เห็นว่ การรวบวิชา

ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรมไว้เป็นกลุ่มสาระโดยไม่เน้นแยกออกเป็นวิชาต่างหาก ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ อีกทั้งการเรียนวิชาการเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะส่งผลให้เป็นคนดีและสังคมที่ดีได้ แต่จะต้องมีคุณธรรม ศีลธรรมด้วย มิฉะนั้นจะเข้าทำนอง ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด สังคมปัจจุบันเน้นแต่ปริมาณ แต่ลืมนับคุณธรรม ใช้ความรู้โดยไม่มีคุณธรรม ลืมใช้สติทุกครั้ง ดังนั้น ทุกภาคส่วนจึงต้องร่วมมือกัน เริ่มตั้งแต่บ้าน ครอบครัว ชุมชน วัด และโรงเรียน หรือที่เรียกว่า ‘บ ว ร’ ที่จะต้องช่วยกันปลูกฝังสิ่งที่ดีในจิตใจของเยาวชน

2. ความเห็นฝ่ายที่คัดค้าน ‘ค่านิยม 12 ประการ’

การสำรวจทัศนคติประชาชนที่แสดงความเห็นด้วยกับค่านิยม 12 ประการถึงร้อยละ 64.44 (สวนดุสิตโพล, 2568) แต่นักวิชาการและกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายไม่เห็นด้วย เช่น สุรพศ ทวีศักดิ์ (2568) วิจารณ์ว่า ค่านิยมหลัก 12 ประการ ตามนโยบาย คสช. ถือเป็นชุดความคิดที่อิงอยู่กับ และ/หรือสนับสนุนอุดมการณ์อำนาจนิยม ซึ่งไม่มีทางคล้ายคลึงกับหลักพุทธธรรม เพราะโดยหลักการแล้วก็คือการไม่เปิดพื้นที่ให้มีเสรีภาพในการแสวงหาหรือแสดงความคิดเห็นต่อความจริงได้ตลอด ขณะที่พุทธธรรมยืนยันเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในการแสวงหาความจริงทั้งส่วนบุคคลและทางสังคมการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น การที่ พระมหาวิฑูริช วิจิตรเมธี (ว.วิจิตรเมธี) ออกมาสนับสนุนค่านิยม 12 ประการ ในรายการเดินหน้าประเทศไทยทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย จึงสวนทางกับบทบาทของพุทธะที่เน้นให้เกิด ‘แสงสว่าง’ หรือการตื่นรู้ (enlightenment) ทั้งในเรื่องทุกระดับปัจเจกบุคคล เรียนรู้ที่จะปลดปล่อยตนเองทางจิตวิญญาณ และการวิพากษ์ระบบความเชื่อ อำนาจและประเพณีอื่น ๆ อันครอบงำให้ผู้คนสยบต่อระบบชนชั้น และความมั่งคั่งต่าง ๆ นั้นเท่ากับเป็นการไม่ซื่อสัตย์ต่อหลักการพื้นฐานของพุทธธรรมเสียเอง สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2568) ชี้ให้เห็นว่าการกำหนดค่านิยม 12 ประการ เป็นลักษณะความเคยชินของรัฐบาลซึ่งมีภูมิหลังมาจากทหารที่จะใช้อำนาจ แต่ไม่ได้เปิดกว้างให้มีการวิพากษ์วิจารณ์จึงสวนทางกับการเรียนรู้ในโลกยุคใหม่ซึ่งต้องเน้นการเรียนในห้องให้น้อยลง แต่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียนหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงเน้นการวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น ค่านิยม 12 ประการ จึงเท่ากับการศึกษาที่ถอยหลังลงคลอง ดังความว่า มันจะย้อนยุคก็ตรงนี้ หลาย ๆ เรื่องนโยบายเขียนดี แต่ถ้าทัศนคติของผู้นำไปสวนทาง กลัวจิตใจ กลัวไม่เชื่อ สั่งให้จำ มันสวนทางกับการเรียนรู้ ปฏิรูปหลักสูตร ผมก็เสียว่า มันจะถอยหลังทัศนคติของผู้นำไม่ทันกับโลกปัจจุบัน มันสวนทางกับการสอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น แต่คุณเพิ่มประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง อย่างนี้จะทำให้การปฏิรูปหลักสูตรมันเสียไป วันที่ 14 ตุลาคม 2557 กลุ่มการศึกษาเพื่อความเป็นไท ได้รวมตัวหน้ากันกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อแสดงออกเชิงสัญลักษณ์คัดค้านการใช้หลักค่านิยม 12 ประการ เนื่องจากเป็นความคิดชั้นนำเยาวชนและเป็นการพยายามสร้างชุดความคิดชุดเดียวให้ผู้คนยึดถือ ทำให้นโยบายค่านิยม 12 ประการเป็นเสมือนการล้างสมอง แต่สังคมไทยประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งยึดถือคติความเชื่อแตกต่างกันมากมาย รัฐบาลจึงควรยอมรับการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้น จึงรณรงค์ให้กระทรวงศึกษาธิการยกเลิกการบังคับใช้ค่านิยม 12 ประการ

ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งต่อมา พล.ร.อ.ณรงค์ พิพัฒนาศัย (2568) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ตอบได้ว่า ‘ค่านิยม 12 ประการ’ ล้วนแล้วแต่เป็นค่านิยมที่ฝังรากลึกลงในใจของเด็กไทยทำ ความดีก็ยอมเป็นเรื่องที่ดีด้วย หากการปลูกฝังค่านิยม 12 ประการเป็นเรื่องไม่ถูกต้องก็พร้อมพิจารณา แต่หาก เป็นความเห็นของคนส่วนน้อยเพียงไม่กี่คนในสังคมก็ไม่ควรใส่ใจ

กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายในการยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากลควบคู่ไป กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม การสร้างวินัย ความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ การมีจิตสาธารณะ ความตระหนักถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักการประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย ทางความคิด อุดมการณ์และความเชื่อ รวมทั้งรู้คุณค่าและสืบสานวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ของไทย ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่จะพัฒนาพลเมืองให้เข้มแข็งสร้างคนในชาติให้มีค่านิยมหลักของ คนไทย 12 ประการ การพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการนั้น ต้องบ่มเพาะและปลูกฝังอย่างเหมาะสม สม่่าเสมอ ต่อเนื่องและต้องใช้เวลาในการพัฒนาจนเกิดเป็น คุณลักษณะที่ติดตัวไปอย่างยั่งยืน

2. ความสำคัญของค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากความเจริญของโลกยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และพฤติกรรมของคนในสังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เช่น มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย การติดต่อสื่อสารกันอย่างรวดเร็ว การเลือกรับสื่อที่ขาดการคัดกรอง เลือกรับสื่อถึงความถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้สังคมไทยคนไทยมีค่านิยม จิตสำนึกและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ไปจากอดีตเกิดความแตกต่างทางความคิด ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน เกิดการทุจริตคอร์รัปชันในทุกภาคส่วนทั้ง ภาครัฐและภาคเอกชน ความผูกพันในครอบครัวลดน้อยลง เกิดปัญหาวิกฤตทางคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะ เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญและอนาคตของชาติกำลังประสบปัญหาครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น การใช้ความรุนแรงติดเกมติดสิ่งเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรและบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสมขาด วิจารณญาณในการคัดสรรที่จะเลือกรับสิ่งที่ดีและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์มาใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ รวมทั้งปัญหาโรคระบาดเกิดมาเป็นปัญหาระดับโลกอีกด้วย สิ่ง เหล่านี้ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชน ที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงประเทศ ดังจะเห็นการชุมนุม เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกหรือรับผิดชอบต่อการบริหารงานที่ผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง จากจัดกิจกรรมเชิง การเมืองของเหล่านักศึกษา ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่ตื่นตัวแล้ว ยิ่งการสื่อสารยุคนี้ทันสมัยรวดเร็ว จึงทำให้ผู้คน ทุกเพศทุกวัยที่มีสมาร์โฟนสามารถรับรู้ข่าวสารบ้านเมือง ด้านสังคม การเมือง วัฒนธรรม อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เป็นผลให้เกิดคลื่นการตื่นตัวที่ให้เห็นจากสื่อต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ เป็นต้น อันเป็นเหตุผลให้นักศึกษาและ

ประชาชนรวมตัวกันได้ง่ายขึ้นหากเทียบกับสมัยแต่ก่อน เหตุผลเหล่านี้ทำให้วัยรุ่นตื่นตัวทางการเมืองและกล้าแสดงออกมากขึ้น คนรุ่นใหม่กล้าต่อกรกับผู้ปกครองที่ใช้อำนาจกดขี่ประชาชนและทำลายระบอบประชาธิปไตยที่คนรุ่นใหม่มุ่งหวังอยากจะได้เห็น เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่มีความมุ่งหวังให้ประเทศไทยในปัจจุบันมีความเป็นเสถียรภาพอย่างแท้จริง

3. ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย democracy (วิกิพีเดีย สารานุกรม, 2568) ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณว่า "ดีมอคระเทีย" (กรีก: dēmokratia) ซึ่งหมายถึง 'การปกครองโดยประชาชน' (popular government) อันเป็นคำประสมระหว่างคำว่า 'ดีมอส' (กรีก: demos) หมายถึง ประชาชน และ 'คราทอส' (กรีก: kratos) หมายถึง การปกครอง หรือ พละกำลัง

ส่วนในภาษาไทย คำว่า ประชาธิปไตย ประกอบด้วยคำว่า "ประชา" ซึ่งหมายถึง "ปวงชน" และ "อธิปไตย" ซึ่งหมายถึง "ความเป็นใหญ่" เมื่อรวมกันจึงหมายถึง "ความเป็นใหญ่ของปวงชน" ส่วนพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ มาจากภาษาสันสกฤต ปรชา + อธิปไตย (บาลี) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 656)

ระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ดังนั้น จึงเกี่ยวข้องกับประชาชนในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. หลักการของประชาธิปไตยถือว่าการปกครองเป็นของประชาชน จึงถือว่าประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบและผู้พันต่อระบอบการปกครองและมีหน้าที่ต้องรักษาประชาธิปไตยให้ยืนยาว
2. เปิดโอกาสประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง ตามหลักการ เป็นการปกครองโดยประชาชน
3. ตามหลักเพื่อประชาชนจึงถือว่าเป้าหมาย/นโยบายในการบริหารประเทศจะต้องมุ่งประโยชน์แก่คนส่วนมาก
4. เสียงข้างมากของประชาชน คือ หลักในการตัดสินปัญหา และการปกครองประเทศ
5. ประชาชนมีความเท่าเทียมกันและมีสิทธิเสรีภาพทุกอย่างตามกฎหมาย
6. รัฐบาลอยู่ภายใต้การควบคุมของประชาชนทั้งในทางตรง ได้แก่ การลงเสียงประชามติ และทางอ้อม โดยผ่านสภาผู้แทนราษฎร (บุญธรรม เลิศสุขีเกษม, 2543: 86)

นักการศึกษาบางท่านให้คำนิยามว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน ซึ่งหมายความว่า ประชาธิปไตยถ้าไม่อยู่ในอำนาจของประชาชนก็ถือว่ามิใช่ประชาธิปไตย (พระครูวินัยธรอริษฐ์ สุวฑฒ (สุขพานิช) และพระใบฎีกาสุนิณะ อนินชิโต (พรหมนิล), 2563: 99-105)

สังคมประชาธิปไตย คือสถานภาพของบุคคลในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง เพื่อปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีและ ให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้นจึงควรมีความรู้ในเรื่องสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ ดังนี้

1. สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลในสังคม ซึ่งจะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม บุคคล หนึ่งอาจมีหลายสถานภาพ

2. บทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่สถานภาพที่มีอยู่ เช่น นายธงชัย มีสถานภาพเป็นบิดา บทบาทก็คือเลี้ยงดู ส่งเสียให้บุตรได้รับการศึกษา เป็นต้น สถานภาพและบทบาทมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน บุคคลที่อยู่ในสถานภาพใดก็จะต้องปฏิบัติตามบทบาทของตนให้สอดคล้องกับสถานภาพนั้น

3. สิทธิ กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้รับประโยชน์ บุคคลเป็นผู้เลือกใช้สิทธิโดยไม่มีผู้ใดมา บังคับได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดสิทธิของบุคคลไว้ ดังนี้

1) บุคคลจะกล่าวหาด้วยข้อความ ภาพ โดยละเมิด/กระทบถึงสิทธิ ชื่อเสียงความเป็นอยู่ส่วนตัว บุคคลอื่นมิได้

2) ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3) ทุกคนมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

4) เด็กและเยาวชน มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม

5) บุคคลพิการ/ทุพพลภาพมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและการช่วยเหลือ

จากรัฐ

6) ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมที่ดี

4. เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ตามสิทธิที่มีอยู่ โดยไม่รุกรานสิทธิของผู้อื่น หรือขัดต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดเสรีภาพของบุคคลไว้ ดังนี้

1) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถานในการที่จะอยู่อาศัย และครอบครอง

2) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทาง ในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร

3) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

4) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา

5) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเรียนรู้ การโฆษณา

6) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่ผิดกฎหมาย

5. หน้าที่ หมายถึง สิ่งที่คุณควรพึงกระทำ/งดเว้นไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายบัญญัติไว้
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดหน้าที่ของคุณไว้ ดังนี้

1) คุณควรมีหน้าที่รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2) คุณควรมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย

3) คุณควรมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

4) คุณควรมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาการทหาร เสียดาษีอากร ช่วยราชการ รับการศึกษา
อบรม พิทักษ์ ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม (ทบทวนปัญหา: 2568)

ค่านิยม แนวคิด ทศนคติ หรือพฤติกรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่

เราสามารถแบ่งแต่ละเจนเนอเรชันออกได้ตามช่วงอายุที่ยึดโยงกับเหตุการณ์สำคัญที่อยู่ในช่วงปีเกิดได้
ดังนี้

รุ่น (Generations)	ปีเกิด (พ.ศ.)	อายุปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2568)
Gen L (Lost)	พ.ศ. 2426 – 2443	อายุ 125 - 142 ปี
Gen G (Greatest)	พ.ศ. 2444 – 2470	อายุ 97 - 124 ปี
Gen S (Silent)	พ.ศ. 2471 – 2489	อายุ 79 - 98 ปี
Gen Boomer	พ.ศ. 2490 – 2507	อายุ 61 - 78 ปี
Gen X	พ.ศ. 2508 – 2523	อายุ 45 - 60 ปี
Gen Y	พ.ศ. 2524 – 2539	อายุ 29 - 44 ปี
Gen Z	พ.ศ. 2540 – 2552	อายุ 16 - 28 ปี
Gen Alpha	พ.ศ. 2553 – 2567	อายุ 1 - 15 ปี
Gen Beta	พ.ศ. 2568 – 2582	อายุ 1 ปี

Gen L: Lost Generation เป็นคนรุ่นแรกที่จัดแบ่งเป็น Generation อย่างเป็นทางการ ผ่าน
ประสบการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรุนแรง เป็นผู้บุกเบิกการเปลี่ยนแปลง
ครั้งสำคัญของโลกสมัยใหม่ ปัจจุบันคนกลุ่มนี้เสียชีวิตไปหมดแล้ว จึงได้ชื่อว่า Lost Generation

Gen G: Greatest Generation หรือ G.I. Generation เป็นคนรุ่นที่ผ่านประสบการณ์สงครามโลก
ครั้งที่ 1 และวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ มีความเสียสละ อดทน และมุ่งมั่นในการสร้างโลกที่ดีกว่าให้คนรุ่นหลัง
เป็นผู้วางรากฐานสำคัญของโลกสมัยใหม่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

Gen S: Silent Generation เป็นคนรุ่นที่เผชิญวิกฤตเศรษฐกิจโลกครั้งใหญ่และสงครามโลกครั้งที่ 2 มีลักษณะนิสัยสงบเสถียร อดทน และขยันขันแข็ง ให้ความสำคัญกับการสร้างตัวและความมั่นคงของครอบครัว เป็นอันดับแรก มีความประหยัดและรู้จักอดออม เนื่องจากผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากมาก่อน

Gen Boomer: Baby Boomer เป็นคนรุ่นที่เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงที่เศรษฐกิจกำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว มีความอดทนสูง มุ่งมั่นทำงานหนัก และให้ความสำคัญกับความมั่นคงในชีวิต มีความจงรักภักดีต่อองค์กรและครอบครัว ส่งเสริมลูกหลานได้รับการศึกษาเพื่อชีวิตที่ดีกว่า เป็นกลุ่มที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20

Gen X คนรุ่นที่เติบโตมาในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองครั้งใหญ่ ผ่านประสบการณ์สงครามเย็นและการปฏิวัติคอมพิวเตอร์ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง รักอิสระ และมีความสามารถจัดการชีวิตทั้งด้านการงานและครอบครัวได้อย่างสมดุล เป็นคนรุ่นที่เชื่อมต่อระหว่างวิถีแบบดั้งเดิมและเทคโนโลยีสมัยใหม่

Gen Y คนรุ่นนี้เติบโตในช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคอนาล็อกสู่ดิจิทัล ทำให้มีความสามารถปรับตัวสูง มีความคิดสร้างสรรค์ ค้นหาประสบการณ์ใหม่ๆ และให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตมากกว่าการสะสมทรัพย์สิน เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัลและสตาร์ทอัพในปัจจุบัน

Gen Z เป็นคนรุ่นที่เติบโตมาพร้อมกับอินเทอร์เน็ตและสมาร์ทโฟน เป็นกลุ่มแรกที่ใช้โซเชียลมีเดียเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง พวกเขาให้ความสนใจและยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ใส่ใจเรื่องความยั่งยืนและสิทธิทางสังคม กล้าแสดงความคิดเห็นและพร้อมที่จะลุกขึ้นมาเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อสังคมที่ดีขึ้น

Gen Alpha เป็นคนรุ่นที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดียคุ้นเคยกับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่วัยเยาว์ ได้รับการเลี้ยงดูแบบสมัยใหม่ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ความเป็นตัวของตัวเอง มีความสามารถปรับตัวสูง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์มากกว่าการศึกษาแบบดั้งเดิม

คนรุ่นใหม่ที่มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งเป็นครั้งแรกส่วนใหญ่จะอยู่ในคนรุ่น Gen Y ดังนั้น การใช้สื่อออนไลน์หรือโซเชียลมีเดียน่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของคนกลุ่มนี้ ส่วนในแง่ของวิถีชีวิต รสนิยม แนวคิด และ ค่านิยมของคนรุ่น Baby Boomer ในทางการเมืองจะมีแนวคิดหรือทัศนคติที่ชื่นชอบถ้อยคำที่ดูเป็นหลักการใหญ่ ๆ อย่างเช่น คำว่า ปกป้องประเทศชาติ ความเจริญก้าวหน้าวัฒนาสถาพร มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นคำที่บ่งบอกเป้าหมายและอุดมการณ์ คนรุ่นนี้ถ้ามาทำงานเป็นนักการเมือง ก็จะมีสไตล์ในการหาเสียงเป็นคำกว้าง ๆ แต่วิธีการยังไม่ชัดเจน ไม่ได้บ่งบอกขั้นตอนว่าต้องทำอะไร เช่น ทำการเมืองอย่างไร ก็อยากจะปฏิรูปการเมือง อยากพัฒนาประเทศ อยากพัฒนาเศรษฐกิจ อยากแก้ปัญหาความยากจน

คนรุ่น Gen X จะมีลักษณะทำงานตามที่สั่ง เช่น คนรุ่น Baby Boomer จะบอกหลักการหรืออุดมการณ์มาให้ และส่งต่อให้คนรุ่น Gen X ไปบริหารจัดการ และทำให้ถึงเป้าหมาย ที่สำคัญคนกลุ่มนี้จะต้องอธิบายให้คนรุ่น Baby Boomer ฟังว่า เหตุผลที่ต้องทำแบบนี้คืออะไร ทำไมต้องเลือกวิธีการแบบนี้

นักการเมือง Gen X จะเป็นคนที่ชอบเล่าเรื่องอธิบายขยายความ มีวาทศิลป์ ชอบการโน้มน้าวใจ หรือแจกแจงรายละเอียด

เปรียบเทียบ Gen X กับคนรุ่น Gen Y เช่น เมื่อนักการเมือง Gen X ขึ้นเวทีปราศรัย คนรุ่น Gen Y จะมองว่า คนพวกนี้พูดเยอะ เว้นแ้ว แต่คนรุ่น Gen Y จะชอบสิ่งที่ชัดเจน ตรงไปตรงมา ดังนั้น วิธีการหาเสียง หรือการสื่อสารก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย เพราะวิธีการแบบเดิมจะไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น ใช้วิธีหาเสียงแบบป้ายสี สาดโคลน การติดโปสเตอร์ การขึ้นเวทีปราศรัย อาจเข้าไม่ถึงคนรุ่น Gen Y ดังนั้น พรรคที่ทำการเมืองแบบเก่า จะไม่ได้คะแนนเสียงจากคนกลุ่มนี้เลย แต่ถึงแม้จะรู้ว่าคนรุ่น Gen Y ขึ้นชอบช่องทางโซเชียลมีเดีย แต่ถ้าข้อความหรือสารที่ส่งออกไปไม่โดนใจ ก็จะเข้าไม่ถึงเช่นกัน เนื่องจากวิถีชีวิตของคนรุ่น Gen Y จะเติบโตขึ้นมาท่ามกลางข้อมูลข่าวสารเป็นจำนวนมาก จึงมีทักษะในการคัดกรองข้อมูลให้เข้ากับจริตของตนเอง ดังนั้นสิ่งที่ไม่จําเป็นหรือไม่ถูกจริตก็จะปล่อยผ่านไป หรืออาจกล่าวได้ว่า จะเลือกรับเฉพาะแต่สิ่งที่ถูกจริตเท่านั้น (พลิชฐ์ไชยวัฒน์ และสตีธร ธนาธิโชติ, 2568)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คนรุ่นใหม่มีทัศนคติหรือพฤติกรรมทางการเมือง เมื่อเปรียบเทียบ คนรุ่น Gen Y และ คนรุ่น Gen X จะเห็นได้ว่า จะมีค่านิยมและแนวคิดใหม่ในทางการเมือง เพราะข้อมูลข่าวสารที่ได้รับหรือส่งออกสู่สาธารณะที่แตกต่างกัน โดยคนรุ่นใหม่แต่ละ Gen จะมีข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและวิถีทางการเมืองที่แตกต่างกัน เพราะยุคสมัยและเทคโนโลยีในยุคนั้น ต่างกัน โดยคนรุ่นใหม่ทุกรุ่นเห็นว่า การเมืองจะต้องมีความเจริญก้าวหน้าพัฒนาสภาพ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งเป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ของคนรุ่นนี้ คนรุ่นใหม่เมื่อเข้ามาทำงานเป็นนักการเมือง ก็จะมีสไตล์ในการหาเสียงเป็นการกว้างขวางขึ้นโดยใช้วาทศิลป์ โน้มน้าวใจให้ชื่นชอบพรรคการเมืองของตน คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันจะมองว่า การเมืองที่พึงประสงค์ในยุคสมัยนี้ควรเป็นการเมืองเชิงสร้างสรรค์และมีจริยธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ควรพัฒนาทางด้านเสรีภาพและระบบการเมืองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยได้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

4. ความหมายของค่านิยม

ค่านิยม เป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2555 (2552: 256) ให้ความหมาย ค่านิยม (Values) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเกณฑ์ แรงจูงใจในการคิดตัดสินใจและกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของตนเองหรือสังคม ค่านิยมอาจจะดีหรือไม่ดีก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสิน

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล (2557) ให้ความหมาย ค่านิยม คือแนวความคิด ความประพฤติหรือสภาพการกระทำใด ๆ ที่บุคคลหรือสังคม นิยมชมชอบเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การประพฤติปฏิบัติ จึงยอมรับยึดถือเป็นแนวประพฤติปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอหรือชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของตนหรือสังคม สรุปได้ว่า ค่านิยม หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ สิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็น

แนวทางในการประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ หรืออย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้บรรลุจุดหมายของตน หรือของสังคม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2560: 2-3) ตระหนักถึงความสำคัญที่จะสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ พัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สร้างความมั่นคงแก่ประเทศชาติและแก้ไขวิกฤตสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้คนในชาติมีค่านิยมหลัก 12 ประการ ดังนี้

1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม
5. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัส
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย จิตใจ ใฝ่หมั่นออกกำลังกายสม่ำเสมอ อดทนต่ออำนาจฝ่ายต่ำ/กิเลส มีความเกรงกลัวต่อบาปตามหลักศาสนา

12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2560: 1) จึงได้จัดทำแนวทางการพัฒนาและประเมินของคนไทย 12 ประการเพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบในการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างค่านิยม 12 ประการให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการในสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม
  - 1.1 จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน
  - 1.2 บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดี
2. การจัดกิจกรรม
  - 2.1 เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน
  - 2.2 พัฒนาค่านิยมหลักได้ชัดเจน สร้างความรู้สึกรักและจิตใจของผู้เรียนในเชิงบวก
  - 2.3 กระตุ้นและฝึกทักษะการคิดการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างเหมาะสมต่อเนื้อเรื่องสม่ำเสมอ

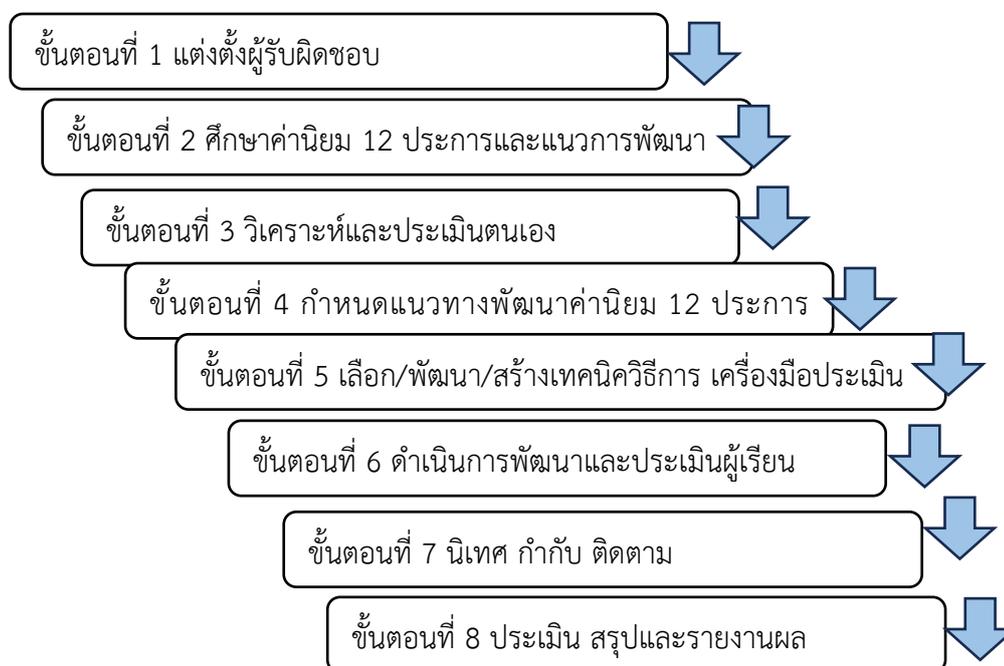
2.4 ใช้คำถามให้ผู้เรียนตระหนักรู้ในการคิด การกระทำของตนเองและเรียนรู้ พัฒนาปรับปรุงตนเอง

2.5 ยกตัวอย่างบุคคลในชุมชน/สังคมที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ (Idol) ในการพัฒนาค่านิยมหลักให้กับผู้เรียน

3. การส่งเสริมสนับสนุนในสถานศึกษา

3.1 ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือตามความเหมาะสม

3.2 มีการติดตามสังเกตการปฏิบัติ ให้แรงเสริมและข้อมูลป้อนกลับ

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

ที่มา: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, แนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ

5. ผลจากการศึกษา

องค์ความรู้อันเป็นผลมาจากการวิจัย การสังเคราะห์ออกมาในลักษณะแผนภาพ ได้แก่ บันได 5 ขั้นสู่ การสร้างสังคมประชาธิปไตยตามแนวค่านิยม 12 ประการ คือแบบจำลอง อาร์ยูเอเออีซี (RUAEEC Model) ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 การปลูกฝังและพัฒนาค่านิยม 12 ประการตามระดับขั้นของบลูม (Bloom's Taxonomy)

ที่มา: nskru.com/idea/-MezCahG6ZChag5hM2uQ/#google_vignette

จากแผนภาพที่ 2 แสดงถึง สามารถอธิบายโดยสังเขป ดังนี้

1. จำ Remembering: ความสามารถรักษาประสบการณ์ต่าง ๆ จากการรับรู้ ระลึกได้เมื่อต้องการ
2. เข้าใจ Understanding: ความสามารถจับใจความสำคัญของสื่อ แสดง แปล ตีความ คาดคะเน ขยายความ และอื่น ๆ
3. การนำความรู้ไปใช้ Applying: สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้
4. การวิเคราะห์ Analysis: สามารถคิดแยกแยะเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ เป็นส่วนย่อย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้
5. การประเมินค่า Evaluation: สามารถตัดสิน ตีราคา สรุปคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้น ๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับก็ได้
6. การสร้างสรรค์ Creating: สามารถผสมผสานส่วนย่อย ๆ เข้าเป็นเรื่องเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม เป็นการกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานชิ้นใหม่ในรูปแบบ หรือแนวคิดใหม่

6. สรุป

ประชาธิปไตย ประกอบด้วยคำว่า ประชา หมายถึง ปวงชน และ อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่รวมกัน หมายถึง ความเป็นใหญ่ของปวงชน ระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน **สังคมประชาธิปไตย** คือสภาพของบุคคลในสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง เพื่อปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีและให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ดังนั้น จึงควรมีความรู้ในเรื่องสภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ การพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณลักษณะตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการนั้น ต้องบ่มเพาะและปลูกฝังอย่างเหมาะสม สม่่าเสมอ ต่อเนื่องและต้องใช้เวลาในการพัฒนาจนเกิดเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวไปอย่างยั่งยืน

ค่านิยม เป็นสิ่งที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง ค่านิยม (Values) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเกณฑ์แรงจูงใจในการคิดตัดสินใจและกำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของตนเองหรือสังคม ค่านิยมอาจจะดีหรือไม่ดีก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสิน กระบวนการศึกษาการตระหนักถึงความสำคัญที่จะสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ พัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สร้างความมั่นคงแก่ประเทศชาติและแก้ไขวิกฤตสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้คนในชาติมีค่านิยมหลัก 12 ประการ

7. เอกสารอ้างอิง

ทรูปลูกปัญญา.(2568). *สังคมประชาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://www.trueplookpanya.com/learning/>.

บุญธรรม เลิศสุขีเกษม. (2543). *บทบาทของประชาชนต่อการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูวินัยธรธรรมิษฐ์ สุวฑฒ (สุขพานิช) และพระใบฎีกาสุชินนะ อนัญชิต (พรหมนิล). (2563). *คนรุ่นใหม่กับประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน*. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม.

พล.ร.อ.ณรงค์ พิพัฒนาศัย. (2568). *นร.ม. 5 กลุ่มด้านค่านิยม 12 ประการ เผยทหารโทรถามหาที่ ร.ร. -วอนคสช.เลิกระแวงคนคิดต่าง*. ประชาไท. ฉบับวันที่ 22 ตุลาคม 2557. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <http://prachatai.org/journal/2014/10/56142>>.

พลิชฐ์ ไชยวัฒน์ และสตีร ธนานิธิโชติ. (2568). *คนรุ่นใหม่ประชาธิปไตยช่วงเปลี่ยนผ่าน*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://prachatai.com/journal/>.

รัฐพงศ์ บุญญานวัตร. (2557). *เดินทางประเทศไทยกับการสร้างค่านิยม 12 ประการ*. มติชน. 29 กรกฎาคม.

- ราชกิจจานุเบกษา. (2568). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://www.mwit.ac.th/~person/01-Statutes/NationalEducation.pdf>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วิกิพีเดีย สารานุกรม. (2568). *ประชาธิปไตย*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ประชาธิปไตย>.
- วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนาผล. (2557). *การสร้างเครื่องมือประเมินค่านิยม 12 ประการ*. เอกสารประกอบการประชุม. กำหนดกรอบและจัดทำนิยาม ตัวชี้วัด ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ระหว่างวันที่ 18-22 สิงหาคม. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2568). *ดุสิตโพล เผย ปชช.หนุนค่านิยม 12 ประการ คสช. ยกชาติ ศาสน์ กษัตริย์ สำคัญสุด*. ผู้จัดการออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews>.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2560). *แนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2568). *ว.วชิรเมธีกับการโปรฯ ค่านิยมหลัก 12 ประการ*. มติชนออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1408466485.
- อรนุช วานิชทวีวัฒน์. (2568). *เรื่องน่าคิด ศิลธรรม: วิชาที่ถูกลืม*. เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 10 ตุลาคม. กระทรวงวัฒนธรรม. "เพลง ค่านิยม 12 ประการ". สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก <http://www.m-culture.go.th/>.
- Constructivist Teacher. (2568). *วิธีตั้งคำถามตามระดับขั้นของ Bloom's Taxonomy*. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568. จาก http://www.nskru.com/idea/-MezCahG6ZChag5hM2uQ/#google_vignette/.

การพัฒนาภาวะผู้นำทางสังคมของพระสังฆาธิการ

The Development of Social Leadership in Sangha Administrators

พระสมุห์สมพร ตีสสวัสดิ์ (สุรสิทธิ์)

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Samu Somporn Tissavaro (Surasit)

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: 2021samaporn@gmail.com.

บทคัดย่อ

การพัฒนาภาวะผู้นำในเชิงลักษณะหรือเชิงคุณสมบัติเป็นการให้ทิศทางของลักษณะเฉพาะ ส่วนบุคคล เพราะภาวะผู้นำนี้มองว่าลักษณะผู้นำมีมาตั้งแต่เกิด และการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์จะนำไปสู่การเป็นผู้นำได้ นั้น ต้องมีความพยายามที่จะศึกษาในแง่ของการบุคลิกทางกายภาพเป็นสำคัญและระบุถึงตัวแปรของภาวะผู้นำ ที่คิดว่าควรจะเป็นในลักษณะ เช่น ระบุว่า ควรมีปัญญา ฉลาด กล้าหาญ มีคุณธรรม จริยธรรมเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว น่ารัก น่าเคารพ เป็นแบบอย่าง เป็นต้น ซึ่งก็คือ ภาวะการณเป็นผู้นำมีพรสวรรค์มาตั้งแต่เกิด ที่มีความสามารถในการนำความพยายามให้ทัศนะส่วนตัวของผู้ นำมากกว่าที่จะศึกษาถึงบริบทอื่น ๆ จนนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดอื่น ๆ อีกมากมาย

คำสำคัญ: การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, พระสังฆาธิการ

Abstract

The development of leadership in terms of traits or characteristics focuses on directing specific personal attributes. This perspective on leadership assumes that leadership traits are innate. Human resource development aimed at cultivating leadership requires an emphasis on studying physical personality traits as a primary factor. It also involves identifying the variables of effective leadership, which include attributes such as intelligence, wisdom, courage, morality, ethics, selflessness, charisma, respectability, and being a role model. This approach suggests that leadership is a natural talent present from birth, emphasizing the leader's individual efforts and perspectives over exploring broader contexts. This view has led to the development of various other conceptual frameworks.

Keyword: Development, Leadership, Sangha Administrators

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการของ มนุษย์ที่อยากเห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในสังคมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมไปในทางที่ดีขึ้นที่เราเรียก กันว่า “การพัฒนา” (Development) หรืออาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่า คือ กระบวนการ เพื่อเพิ่มความสามารถของคนส่วนใหญ่ที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้คำจำกัดความ ดังกล่าว เนื้อหาสาระสำคัญของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความสามารถของคนส่วนใหญ่ส่วนกลไกหรือ กระบวนการนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงาน นอกจากนี้การดำเนินงานควรจะต้องให้ผลได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย กระบวนการพัฒนาจึงจำเป็นที่จะต้องเป็นกระบวนการระยะยาว และจากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้หลายท่านดังนี้ส่วนราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญ เติบโต หรือก้าวหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 354). ในขณะที่เดียวกัน การพัฒนา เป็นการกระทำที่ดีขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526: 2) อย่างไรก็ตาม ทิตยา สุวรรณชฎ (2525: 179) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่คน กลุ่ม คน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ ในขณะที่สมศักดิ์ศรีสันติสุข ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การที่คนใน ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเองได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น สำหรับ พระราชวรมณี(ป.อ.ปยุตโต) (2527: 16-18) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ก็กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

สนธยา พลศรี (2547: 18) กล่าวไว้ว่า เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่ง และหลายสาขาวิชาทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

1) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่ง หนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใด ด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

2) มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอน และ อย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

3) มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

4) เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มี การเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5) เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

6) เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียง แนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

7) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เพราะมนุษย์เป็น สัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช้การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8) ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธีเช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการ เปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถ เปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

2. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนา

นอกจากนี้ยังได้สรุปแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาไว้ดังนี้

1) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็นการนำการพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ที่เคลื่อนย้ายจากภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้น ร่ำรวยมากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้น เป็นต้น การ พัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้ามาก

2) แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากมีความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกับอดีตหรืออนาคต อันรุ่งโรจน์แต่สนใจ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะ

เป็นการปฏิรูป คือ เฉพาะในโครงสร้างใด โครงสร้างหนึ่ง และเป็นการปฏิวัติคือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

3) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนกประเทศต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชากรชาติการรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น ออกเป็นประเทศพัฒนาแล้วประเทศกำลังพัฒนา และประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาในแนวความคิดนี้จึงมีความหมาย ใกล้เคียงกับคำว่าความเป็นอุตสาหกรรม ความทันสมัย และการเจริญเติบโตมาก

4) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของ ประเทศต่าง ๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การพัฒนา

5) แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศด้วย ระบอบสังคมนิยม ที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็นการพัฒนา ในขณะที่โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่น่าจะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่ใน 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทาง เศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธีเรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้ได้รับความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่อง ความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

2) การพัฒนา หมายถึง ความมั่นคง ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็น ระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคง ทางสังคมเป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย

3) การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าและความมั่นคง การพัฒนายังควร หมายถึง ความ เป็นธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้า มีส่วนร่วมและได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึง ควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2532: 25)

สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง ที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และทางสังคม

3. พระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายตราว่า ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการกำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า "พระคณาธิการ" มาเป็น "พระสังฆาธิการ" ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจการคณะสงฆ์รวมคำว่า "พระ" "สังฆ" และ "อธิการ" เป็น "พระสังฆาธิการ" แปลตามรูปศัพท์ว่า "พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์" "พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง" ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง "พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์" (พระมหานุกุล โปธิ์) มีตำแหน่งดังนี้

เจ้าคณะใหญ่

เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ

เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า "พระสังฆาธิการ" ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ หาได้เป็นพระสังฆาธิการไม่เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

4. ความแตกต่างระหว่างพระคณาธิการ กับ พระสังฆาธิการ

"พระคณาธิการ" เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2484 มีอำนาจหน้าที่เฉพาะการบริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนาตามที่กำหนดในองค์การทั้ง 4 คือ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่และองค์การสาธารณูปการ

ในส่วนภูมิภาค เจ้าคณะตรวจการและเจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาคต่าง ๆ ก็เพียงทำหน้าที่ควบคุม สั่งการ และแนะนำ ชี้แจง กิจการอันเกี่ยวกับการบริหารการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย สังฆานัติกติกาสงฆ์กฎองค์การ กฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบ

ในชั้นจังหวัดและชั้นอำเภอ ได้แยกหน้าที่บริหารการคณะสงฆ์เป็นองค์การ มีกรรมการสงฆ์ประจำองค์การ โดยเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการสงฆ์จังหวัด เจ้าคณะอำเภอเป็นประธานคณะ

กรรมการสงฆ์อำเภอ แม้ในตอนสุดท้ายแห่งการใช้พระราชบัญญัติดังกล่าว ในชั้นภาค ก็ได้กำหนดให้มีเจ้าคณะ
ตรวจการประจำองค์การตั้งเช่นชั้นจังหวัดและอำเภอ แต่ยังมีได้แต่งตั้งเจ้าคณะตรวจการประจำองค์การตามที่
กำหนดขึ้นใหม่ ก็ถูกยกเลิกเสียในชั้นตำบลและชั้นวัด เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส คงรับปฏิบัติหน้าที่งานของ
ทุกองค์การ

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของ
ตน คือ บริหารการคณะสงฆ์และการพระศาสนาตามที่กำหนดใน 4 องค์การเดิม แต่มีได้จัดเป็นองค์การซึ่งเป็น
ตัวองค์กรบริหาร คงยึดเอาเฉพาะลักษณะงานในองค์การนั้น ๆ เปลี่ยนเรียกว่า "การ" กล่าวคือ

การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์การปกครอง)

การศาสนศึกษา (เดิมคืองานในองค์การศึกษา)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (เดิมคืองานในองค์การเผยแผ่)

การสาธารณูปการ และ

เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอาการนิคมกรรม (เดิมคือการวินิจฉัย
อธิกรณ์) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้น ๆ เพื่อมิให้เกิดความถ่วงดุลแห่งอำนาจ ดังเช่น กฎหมาย
ฉบับเดิม เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม ได้กำหนดให้มีรองเจ้าคณะ
เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในชั้นนั้น ๆ อีกส่วนหนึ่ง แม้ในส่วนวัด ก็ให้มีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อเป็นผู้ช่วย
เจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ

5. คุณสมบัติของพระสังฆาธิการ

คุณความดีเฉพาะตัวของผู้จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการก็ดีของผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆา
การต่อไปก็ดีเรียกว่า "คุณสมบัติพระสังฆาธิการ" แยกเป็น 2 ด้าน (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, 2505) ดังนี้

คุณสมบัติทั่วไป กำหนดไว้ 7 ข้อ ได้แก่

มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง

มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง

มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย

เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์

ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรค
เรื้อรัง หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ

ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

คุณสมบัตินี้เฉพาะตำแหน่ง มีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังความในกฎหมายมาตรา 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 7, 10, 14, 18, 22, 26, 29, และ 30 คุณสมบัตินี้ดังกล่าวนี้คงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สูงไปกว่าที่กำหนดไว้เป็นการดียิ่ง และกำหนดตายตัวเฉพาะ พรรชนานอกนั้นหากมีความจำเป็นผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

6. จริยาพระสังฆาธิการ

จริยาพระสังฆาธิการ หมายถึง ข้อที่พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตาม บัญญัติไว้เพื่อเป็นหลักควบคุมพระสังฆาธิการ โดยมีบทบัญญัติดังนี้

จริยา ข้อ 44 พระสังฆาธิการต้องเคารพเพื่อต่ออกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎกระทรวงกฎหมายมาตรา 24 ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

จริยา ข้อ 45 พระสังฆาธิการต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจ หน้าที่ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้นถ้าคำสั่ง นั้นไม่ผิดพระ วินัยต้องปฏิบัติตาม แล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง

ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งดังกล่าวในวรรคแรก ให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการ ในการปฏิบัติหน้าที่ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

ข้อ 46 พระสังฆาธิการต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา และห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

ข้อ 47 พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

ข้อ 48 พระสังฆาธิการต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

ข้อ 49 พระสังฆาธิการต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่
ชอบ

ข้อ 50 พระสังฆาธิการต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

ข้อ 51 พระสังฆาธิการต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย

ทั้ง 8 ข้อนี้เป็นตัวจริยาอันพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้ว ย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

7. การรักษัจริยา

นอกจากจะบัญญัติให้พระสังฆาธิการต้องรับปฏิบัติตามกล่าว คือต้องรักษัจริยาสำหรับตัวเองแล้วยังบัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับคอยควบคุมและพิจารณาลงโทษในเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาละเมิดจริยา ดังบทบัญญัติข้อ 52 และ 53

ข้อ 52 ให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีหน้าที่ควบคุม ดูแล แนะนำ ชี้แจง หรือสั่งให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชาปฏิบัติตามจริยาโดยเคร่งครัด

ถ้าผู้บังคับบัญชารู้ว่า ผู้อยู่ในบังคับบัญชาละเมิดจริยา ต้องพิจารณาว่า ความละเมิดของผู้อยู่ในบังคับบัญชานั้น อยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้หรือไม่ถ้าอยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้ก็ให้สั่งลงโทษแล้วรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน ถ้าเห็นว่าความละเมิดนั้น ควรจะลงโทษหนักกว่าที่ตนมีอำนาจที่จะสั่งลงโทษได้ก็ให้รายงานผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไป เพื่อพิจารณาสั่งลงโทษตามควร ผู้บังคับบัญชารูปใด ไม่จัดการลงโทษผู้อยู่ในบังคับบัญชาที่ละเมิดจริยาหรือจัดการลงโทษโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชารูปนั้น ละเมิดจริยา

ข้อ 53 พระสังฆาธิการ รูปใด ถูกผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษฐานละเมิดจริยาต้องปฏิบัติตามทันทีถ้าเห็นว่าคำสั่งลงโทษไม่เป็นธรรม ก็มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการร้องทุกข์แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นการร้องทุกข์เท็จ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง

8. โทษฐานละเมิดจริยาพระสังฆาธิการ

โทษที่พระสังฆาธิการจะพึงได้รับ เพราะละเมิดจริยา มีหนักเบาต่างกันตามความละเมิด ตามความในข้อ 54 ดังนี้

ข้อ 54 พระสังฆาธิการรูปใดประพฤติดละเมิดจริยา ต้องได้รับโทษฐานละเมิดจริยาอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

ปลดจากตำแหน่งหน้าที่

ตำหนิโทษ

ภาคทัณฑ์

9.1 การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ต้องยึดหลักเกณฑ์และวิธีการตามความในข้อ 55 ดังนี้

ข้อ 55 การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่นั้น จะทำได้ต่อเมื่อพระสังฆาธิการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง แม้ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้

ทุจริตต่อหน้าที่

ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเกินกว่า 30 วัน

ขัดคำสั่งอันชอบด้วยการคณะสงฆ์และการขัดคำสั่งนั้นเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์

ประมาทเลินเล่อในหน้าที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์

ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ในกรณีเช่นนี้ให้ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดรายงานตามลำดับจนถึงผู้มีอำนาจแต่งตั้ง เมื่อได้สอบสวนและได้ความจริงตามรายงานนั้นแล้ว ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ได้

5.2 ตำแหน่งที่ไม่ใช่พระสังฆาธิการ

ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ตำแหน่งกรรมการมหาเถรสมาคม

ตำแหน่งพระอุปัชฌาย์

ตำแหน่งที่ปรึกษามหาเถรสมาคม, ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด, ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอ, ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบล, ที่ปรึกษาเจ้าอาวาสวัด

พระสังฆาธิการที่ได้รับการยกขึ้นให้ดำรงตำแหน่งเป็นกิตติมศักดิ์เจ้าคณะจังหวัดกิตติมศักดิ์, เจ้าคณะอำเภอกิตติมศักดิ์, เจ้าคณะตำบลกิตติมศักดิ์, เจ้าอาวาสกิตติมศักดิ์

ตำแหน่งเลขานุการเจ้าอาวาสวัด, เลขานุการเจ้าคณะตำบล, เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด, เลขานุการเจ้าคณะภาค, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่, เลขานุการเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกนิกาย, เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

9. บทสรุป

การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ก็กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือวัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทาง เศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธีเรื่องความก้าวหน้านี้ได้ กลายเป็นเรื่องที่ได้ได้รับความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้นหมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น

สรุปได้ว่า การพัฒนา คือ การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง ที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และทางสังคม

10. เอกสารอ้างอิง

- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2532). *การพัฒนาประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ.
- จิตยา สุวรรณชฎ. (2525). *สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.
- พระมหาบุญโฮม ปริบูรณ์สีโล (ไชยฤทธิ์). *บทความพระสังฆาธิการ*. วัดท่าไทร ต. ท่าทองใหม่ อ. กาญจนดิษฐ์ จ. สุราษฎร์ธานี 84290.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่2) พ.ศ. 2535*. ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2505
- พระราชวรมนูณี (ประยุทธ์ปยุตโต). (2527). *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยุวัฒน์วุฒิเมธี. (2526). *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์.
- สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

รูปแบบการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ The Model for Social Teaching Assist to Integration

พระจิริยา อุตโตโม (มุลมาก)

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phra Chirayu Uttamo (Mul Mak)

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: gjirayu13@gmail.com.

บทคัดย่อ

รูปแบบการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ พระพุทธเจ้าทรงดำเนินเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่ออนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ แม้ว่าจะทรงรู้สึกรว่าเป็นการยากลำบากเพียงใดก็ตาม ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ ทรงมีจิตที่ประกอบไปด้วยความเมตตา กรุณาและปรารถนาจะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน พระพุทธจริยาอันเกิดจากการตั้งปณิธาน หรือการตั้งความปรารถนาที่เป็นพระพุทธเจ้าเพื่อช่วยเหลือ สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์และสังสารวัฏ ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการพิจารณาเห็นความทุกข์ของสรรพสัตว์โทษภัยของกิเลสและสังสารวัฏ “เราตรัสรู้แล้ว จะให้ผู้อื่นตรัสรู้ด้วย เราพ้นแล้วจะให้ผู้อื่นพ้นด้วย เราข้ามได้แล้ว จะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย”

คำสำคัญ: รูปแบบการสอน, การอนุเคราะห์, บูรณาการ.

Abstract

The model for Social Teaching Assist to Integration. Buddha was going on for life style to others. Therefore, to help them without suffering, although, he known all those cases. Then, he supports disciple go to announcement for religion to help all living. Buddha had good mental kindness please and wish to help all others with purity. He sacrifices by no any compensation. He had determined or wished to help all animals without suffering and rebirth. Since he was Bodhisattva by mean consider from all animals suffering and Transmigration “I am enlightened one then will help others to know, I am transnational one then will help others too”

Keywords: Model Teaching, Assist, Integration.

1. บทนำ

รูปแบบการสอนสังคัมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ คือการเน้นประเด็นปัญหาหลักของแต่ละชาติ มุ่งไปสู่หลักใหญ่ ๆ 4 ประเด็น คือ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความมั่นคง แต่ละประเด็นปัญหาล้วนมีความจำเป็นและอิงอาศัยกันและกัน ถ้าเศรษฐกิจดีอย่างอื่นก็พลอยหมดปัญหาไป หรือมีปัญหาที่เพียงเล็กน้อย ถ้าเศรษฐกิจมีปัญหา อย่างอื่นก็พลอยได้รับผลกระทบด้วย ทำให้เกิดภาวะสะดุดเป็นลูกโซ่ ในฐานะเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญอย่างนี้ พุทธธรรมจึงมองจึงมองเห็นว่าการจะลดปัญหาแก้ไขเรื่องเศรษฐกิจให้ลดน้อยลง หรือหมดปัญหา ต้องมีการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ หลักพุทธธรรมที่จะนำมาศึกษาในบทเรียนนี้ สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างแน่นอน เพียงแต่ผู้ศึกษาต้องนำไปประพฤติใช้อย่างจริงจังเท่านั้น เพราะนี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนของผู้หมดปัญหา สิ่งที่น่ามาสอนจึงเป็นไปเพื่อหมดปัญหา มิใช่เป็นไปเพื่อให้เกิดปัญหา ทุกระดับของสังคัมสามารถนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติเพื่อขจัดปัญหาได้อย่างเหมาะสม ปัญหาจึงอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ มิใช่อยู่ที่หลักการและวิธีการ เช่นเดียวกับคนไข้ การที่โรคจะหาย คนไข้ต้องรับประทานยาตามคำสั่งของแพทย์ มิใช่หายเพราะแพทย์สั่ง คำสอนทางพระพุทธศาสนา มิใช่ให้คนปฏิบัติตาม ผู้ปฏิบัติจะได้รับประโยชน์เองโดยไม่ต้องรอฟังคำสั่งจากใคร ๆ ตัวอย่างหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารด้านเศรษฐกิจ

2. พุทธวิธีกับหลักธรรมเพื่อการสอนสังคัม

ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิได้ปฏิเสธความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีวิถีทางที่จะนำพาไปสู่ความร่ำรวยมั่งคั่งที่ยั่งยืนอย่างรอบด้าน รวมทั้งช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน (ทรัพย์) ให้ปลอดภัย ไม่ใช่เพียงเงินเดียวจนเดียวรวยโดยฉับพลัน (อง. อฎฐก. 23/144/289.)

ในความรู้สึก ของคนทั่ว ๆ ไปมักมีมุมมองและทัศนคติในลักษณะที่ว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนที่มุ่งเน้นในทางให้มนุษย์ลดละซึ่งกิเลส นำพาวิถีชีวิตมุ่งตรงสู่ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ซึ่งดูเสมือนหนึ่งว่าไม่ให้ความสนใจในมิติมาลาความมั่งคั่งด้านเงิน ๆ ทอง ๆ ของการดำเนินชีวิต แต่ในความเป็นจริงแล้ว “หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิได้ปฏิเสธความร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีวิถีที่นำพาไปสู่ความร่ำรวยมั่งคั่งที่ยั่งยืนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ไม่ใช่เพียงเงินเดียวจนเดียวรวยโดยฉับพลัน”

หลักธรรมสำคัญอีกประการ อันเป็นหลักที่นำพามาซึ่งความสุขในชีวิตปัจจุบัน ท่านกล่าวว่าคือหลักทิวฐธัมมิกัตถะ 4 (ประโยชน์ในภพปัจจุบัน) ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนแก่อุชชยพราหมณ์ ในขณะที่ไปเข้าเฝ้า เพื่อกราบทูลขอให้พระองค์ทรงแสดงธรรมที่เป็นไปในลักษณะเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบันและหลักธรรมที่เป็นไปในลักษณะเพื่อประโยชน์สุขในภายภาคหน้าให้ฟังเนื่องจากตนจะย้ายไปอยู่ในต่างถิ่น พระพุทธองค์จึงทรงตรัสสอน ดังความปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า

“คู่อ่อนพราหมณ์ ธรรม 4 ประการนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขในปัจจุบัน กล่าวคือ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา และสมชีวิตา

1. **อุฏฐานสัมปทา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรหาเลี้ยงชีพด้วยความขยันในการงาน...เธอเป็นผู้ขยันขำนิขำนานาญ ไม่เกียจคร้านในงานนั้น ประกอบด้วย ปัญญาเครื่องสอบสวน ตรวจตรา รู้จักวิธีปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ สามารถทำ สามารถจัดการ นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา

2. **อารักขสัมปทา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรมีโรคทรัพย์มาก ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรแล้ว...เธอจัดการคุ้มครองโรคทรัพย์เหล่านั้นไว้โดยพิจารณาว่าทำอย่างไร พระราชาทั้งหลายจะไม่พึงบริโภคทรัพย์เหล่านั้นเสีย พวกโจรไม่พึงลักไปเสีย ไฟไม่พึงไหม้ไปเสีย น้ำไม่พึงพัดพาไปเสีย นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา

3. **กัลยาณมิตตตา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรเข้าอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือตำบลใดก็ตาม เธอเข้าสนิทสนมสนทนาปราศรัย ถกถ้อยปรึกษากับท่านที่เป็นคหบดีบ้าง บุตรคหบดีบ้าง พวกคนหนุ่มที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง คนสูงอายุที่มีความประพฤติเป็นผู้ใหญ่บ้าง ผู้ประกอบการด้วยศรัทธา...ศีล...จาคะ... และ (ปัญญา) เธอศึกษาเยี่ยงอย่างความเพียบพร้อมด้วยศรัทธา...ศีล..จาคะ (และ) ปัญญาของเขา..นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา

4. **สมชีวิตา** เป็นอย่างไร? คือ กุลบุตรเป็นผู้เลี้ยงชีวิตเหมาะสม ไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไป โดยรู้เข้าใจในทางเพิ่มพูนและทางเสื่อมถอยแห่งโรคทรัพย์ ว่าทำอย่างนี้รายได้ของเราจึงจะเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจึงจักไม่เหนือรายได้ เปรียบเหมือนคนช่างหรือลูกมือคนช่าง ยกตราซึ่งขึ้นแล้วย่อมรู้ว่าหย่อนไปเท่าไร หรือเกินไปเท่าไร ถ้าหากกุลบุตรนี้มีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอยู่อย่างฟุ่มเฟือย ก็จะมีผู้กล่าวหาเอาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ใช้สมบัติเหมือนกินมะเดื่อ ถ้ากุลบุตรนี้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีวิตอย่างฝืดเคือง ก็จะมีผู้กล่าวหาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้คงจะตายอย่างคนอนาถา แต่ด้วยเหตุที่กุลบุตรเลี้ยงชีวิตเหมาะสม... จึงเรียกว่า สมชีวิตา

3. การอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาย่อมทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องที่เป็นไปในลักษณะของประโยชน์สุขในปัจจุบัน ที่มีแง่มุมทางโลกซึ่งทางเศรษฐศาสตร์มีมิติที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้งการอยู่ การกิน รวมถึงความสัมพันธ์ทางกิจกรรมของเศรษฐกิจในทุก ๆ เรื่องเลยทีเดียว นำพามาซึ่งความมั่นคงและสมบูรณ์ ซึ่งหลักธรรมที่น่าพาสู่ความ “ร่ำรวยและมั่งคั่ง” อย่างยั่งยืนนั้นโบราณท่านเรียกว่า “หลักธรรมหัวใจเศรษฐี (อุ อา ก ส)” โดยที่มีสาระสำคัญโดยสรุป 4 ประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง : ขยันหา (อุฏฐานสัมปทา) หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร เสาะแสวงหาหนทาง วิธีการในการทำมาหากิน รวมถึงกินลึกลงไปในเรื่องของควมมีศีลธรรมและคุณธรรมนำทางความขยันนั้น เป็นไปในลักษณะของความขยันใน “สัมมาอาชีพ” เป็นอาชีพที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม หากเป็นความขยันที่ผิดเพี้ยนจากครรลองคลองธรรมนำไปสู่การประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตแล้วนั้น ไม่ใช่ความหมายของคำว่าขยันตามหลักธรรมหัวใจเศรษฐี เกี่ยวเนื่องจาก หากประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตแล้วล้วนแต่ นำพามาซึ่งความเดือดร้อนในอนาคต เปรียบเสมือนเป็นการไปเบียดเบียนเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาเป็นของตัวเอง ถึงแม้ว่าหากในปัจจุบันกฎหมายนั้นยังไม่สามารถที่จะเอาผิดได้ แต่ตัวเรารู้สึกอยู่แก่ใจตัวเองว่า ทรัพย์สินดังกล่าวที่หามาได้นั้นไม่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ก็เกิดความทุกข์ใจในความกลัวว่าสักวันหนึ่งจะถูกจับได้และได้รับผลกระทบนั้น

ประการที่สอง : รักษาดี (อารักขสัมปทา) หมายถึง การเก็บรักษาทรัพย์สินเป็นการต่อยอดมาจากเงินทองที่เราขยันหามาจากสัมมาอาชีพที่สุจริตนั้น กินลึกลงไปในการบริหารจัดการทรัพย์สินดังกล่าวให้งอกเงยออกดอกออกผลตามมาด้วย เป็นไปในลักษณะของการเก็บรักษาและใช้ไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักธรรม “อารักขสัมปทา (รักษาดี)” ในข้อนี้มีจุดมุ่งหมายสอนให้ประหยัดมัธยัสถ์รู้จักเก็บออมรวมความถึงรู้จักบริหารการใช้จ่าย ซึ่งนัยก็เปรียบเสมือนเป็นการดูแลรักษาคุ้มครองโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยสัมมาอาชีพไม่ให้หมดไปไปในทางที่เสื่อมเสียและเป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่นหรือให้รู้จักในคุณค่าของทรัพย์สินที่หามาได้โดยรู้จักเก็บและใช้ไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนและบุคคลอื่น

ประการที่สาม : ผูกไมตรีกับกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตตา) หมายถึงการรู้จัก “คบคนดี มีความเป็นเพื่อนแท้” ความเป็นเพื่อนแท้นั้นย่อมนำพามิตรไปในเส้นทางที่ดี ๆ จะพึงสังเกตได้ว่าหลักธรรมในข้อนี้ต่อยอดมาจากการขยันหาและรักษาดี เกี่ยวเนื่องจาก มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ดังนั้น หากว่าเรามีกัลยาณมิตรแล้ว ความเจริญก้าวหน้าก็เกิดขึ้น

ในวิถีชีวิตของสังคมเศรษฐกิจที่มนุษย์ถือเป็นสัตว์สังคมที่ต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้นั้น สิ่งสำคัญอีกประการในการดำเนินชีวิตก็คือการเลือกคบมิตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นเป็นองค์ประกอบสำคัญตามหลัก “มงคลชีวิต 38 ประการ” อันเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยมงคลแรกคือ “ไม่คบคนพาล” และต่อด้วยมงคลประการที่สองคือต้องรู้จัก “คบบัณฑิต” เป็นที่น่าพึงสังเกตว่าหลักธรรมมงคลชีวิตในพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ยกเอามาวางเป็นหลักปฏิบัติในลำดับที่ 1 และ 2 นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน บ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหาที่สำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนานั้นสิ่งสำคัญและต้องคำนึงถึงในเบื้องต้นคือเรื่องคน ดังที่เคยเคยได้ยินได้ฟังมาบ่อย ๆ ในทำนองที่ว่า “คนนี้เสียคนเพราะคบเพื่อนไม่ดี ส่วนคนนี้ได้ดีเพราะมีเพื่อนที่ดีคอยแนะนำและช่วยเหลือเกื้อกูลไม่ให้เดินทางผิด” “ผูกไมตรีกับกัลยาณมิตรในหลักธรรมของหัวใจเศรษฐกิจ จึงมีมิติที่ต่อยอดและสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกับขยันหาและรักษาทรัพย์สินเอาไว้ ซึ่งถ้าหากว่าเรามีกัลยาณมิตรที่คอยให้คำปรึกษาและแนะนำแล้วทรัพย์สินที่เราหามาได้รวมทั้งเก็บรักษาและใช้ไปนั้นก็ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด”

ประการที่สี่ : ดำรงชีวิตแบบพอเพียง (สมชีวิตา) หมายถึง การรู้จักคุณค่าของทรัพย์สินเงินทอง ที่หามาได้ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย รวมถึงกินลึกลงไปใน ความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล ความสมดุล และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต เกี่ยวเนื่องจาก ความพอเพียง มีลักษณะอภาลิโก (ไม่เลือกกาลไม่เลือกสมัย) คือ สามารถใช้ได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ เพราะเป็นหลักแห่งความเป็นจริงเสมอ “ความพอเพียง” มีคุณลักษณะ ที่สำคัญคือ

ประการแรก ความพอประมาณ คือ เป็นความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป หรือ ไม่สุดโต่งทั้งสองด้านไม่ว่าจะเป็นมิติทางสังคม มิติทางการเมือง และมิติทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญในความพอดีที่

มีอยู่หรือได้มานั้นต้องไม่เบียดเบียนตนเองและไม่ก้าวข้ามไปเบียดเบียนคนอื่น เป็นความพอดีที่ตั้งอยู่บนหลักของศีลธรรมและคุณธรรมเป็นสำคัญ

ประการที่สอง ความสมเหตุสมผล ประกอบไปด้วย

- ความสมเหตุสมผลในการจัดลำดับความสำคัญ เป็นการจัดลำดับความสำคัญในการตัดสินใจของทุกมิติทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในประเด็นที่มองถึงความสมเหตุสมผลทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม โดยมีผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

- ความสมเหตุสมผลในกระบวนการดำเนินการ เป็นการคำนึงถึงความเหมาะสมของวิธีการและขั้นตอนของการดำเนินการต้องโปร่งใส ไม่เอื้อผลประโยชน์ให้กับกลุ่มตนเองและพวกพ้อง ที่สำคัญต้องยึดหลักธรรมาภิบาล

- ความสมเหตุสมผลในด้านผลกระทบหรือต้นทุนทางสังคม เป็นการคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมโดยรวม ตลอดจนสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักของความสมดุลและดุลยภาพโดยรวมของมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นที่ตั้ง

ประการที่สาม ความสมดุลของความสัมพันธ์ในมิติด้านต่าง ๆ คือ เป็นความสมดุลทางหลักความคิด ความสมดุลทางหลักการพูด ความสมดุลทางหลักการปฏิบัติ รวมถึงความสมดุลในมิติอื่น ๆ ซึ่งเมื่อความพอเพียงเป็นการไม่ไปเบียดเบียนตัวเองและคนอื่น รวมทั้งการไม่ไปเบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยแล้ว ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอุดหนุน ส่งเสริม เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการดำเนินความสัมพันธ์ที่แสวงหาประโยชน์ส่วนรวม ไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อนำไปสู่จุดสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แทนการนำไปสู่จุดวิกฤติ

ประการที่สี่ การสร้างภูมิคุ้มกัน คือ ความสามารถในการรองรับหรือรับมือกับสภาวะการณ์ ความผันผวน และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ความพอเพียง ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น จึงได้รับผลกระทบไม่มาก และสามารถกลับสู่จุดสมดุลและดุลยภาพใหม่ได้อย่างรวดเร็วนั่นเอง

4. พุทธวิธีการสอนสังคมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมาย คำว่า “เศรษฐกิจ” มาจาก 2 คำ คือ เศรษฐ แปลว่า ดีเลิศ และว่า กิจ แปลว่า การประกอบกิจการ เมื่อรวมกันจึงได้ความว่า การประกอบกิจการงานเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย จ่าย แจก การบริโภค และการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ผลดีเลิศ ส่วนคำว่า พอเพียง หมายถึง ความเหมาะสม หรือ ความพอดี เน้นการผลิตและการบริโภคแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก ซึ่งไม่ได้เน้นกำไรสุทธิ หรือความร่ำรวยเป็นเป้าหมายสูงสุด และเมื่อรวมกันจึงได้ความว่า การผลิตจำหน่าย และบริโภคอย่างพอเหมาะพอดี นั่นเอง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นระบบเศรษฐกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำริขึ้น เพื่อแสวงหาทางออกจากวิกฤตเศรษฐกิจให้กับสังคมไทย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ “การที่พึ่งตนเองได้”

วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน เน้นให้คนในชุมชนพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอเพียง ไปจนถึงขั้นการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพ และเสริมทักษะทางวิชาการที่หลากหลาย ใช้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยการยึดหลักแห่งความถูกต้องดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2533)

4.1 แนวทางการปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการประสานกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ที่เป็นเกษตรกรอย่างชาญฉลาด และเป็นรูปธรรม หลักจริยธรรมดังกล่าว คือหลักการเดินสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ในระดับโลกียธรรม การเดินทางสายกลาง คือธรรมที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านทั่วไปได้แก่ ความเป็นรู้จักพอในการบริโภคใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ชีวิตแบบไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเน้นการลด ละ เลิก อบายมุข ด้วยการประพฤติตามหลักเบญจศีล และ เบญจธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นวิถีพุทธ

4.2 แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1) ประหยัด ลดละความฟุ้งเฟ้อ ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ดังพระราชดำรัสว่า “ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

2) ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ”

3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการค้าขายกันอย่างรุนแรงดังอดีต ดังพระราชดำรัสว่า “ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำที่ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้จนถึงขั้นพอเพียง ดังพระราชดำรัสว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกิน เป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไป ก็คือ ให้เกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง”

5) ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น”

4.3 หลักธรรมในเศรษฐกิจพอเพียง ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริและพระราชทานไว้ให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่คนไทยนั้น วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลัก คือ ความสงบสุขของผู้คนในสังคม ประชาชนมีกินมีใช้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการ ที่สำคัญต้องไม่ทำตนและผู้อื่นเดือดร้อน หากวิเคราะห์โดยละเอียดก็จะพบว่า ทรงประยุกต์มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเอง จาก พระราชดำรัสอธิบายขยายความหมายของระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้น นั้นทำให้เราพบว่าหลักธรรมต่อไปนี้ปรากฏเป็นรากฐานอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง

หลักสันโดษ หลักสันโดษ มุ่งให้บุคคลพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองได้มา และใช้จ่ายในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ให้บุคคลรู้จักประมาณ ได้แก่ การประหยัดและรู้จักออม ไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ ความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และโปร่งใส ไม่ทะเลาะทอเยียนต่อสู้ และเบียดเบียนบุคคลอื่น ไม่เอาใจเอาเปรียบกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขสันโดษ มีความหมาย 3 นัยคือ ยินดีสิ่งที่เป็นของตน ยินดีในสิ่งที่มีอยู่ และ ยินดีด้วยใจที่มั่นคง

หลักสัปปุริสธรรม 7 หลักสัปปุริสธรรม 7 คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้คนมีคุณสมบัติของคนดี ประกอบด้วย

- 1) ธัมมัญญา - ความรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล
- 2) อตถัญญา - ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์
- 3) อตตัญญา - ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป
- 4) มัตตัญญา - ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ฝึกู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ ฝึกู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ เป็นต้น
- 5) กาลัญญา - ความรู้จักกาล คือรู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา เป็นต้น
- 6) ปริสัญญา - ความรู้จักบริษัท คือรู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้ரியที่จะประพฤติดต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำரியอย่างไร จะต้องพูดอย่างไร ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น
- 7) บุคคลัญญา หรือ บุคคลปโรปรัญญา - ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี เป็นต้น

หลักกามโกศีสุข 4 (สุขของคฤหัสถ์ 4) คือ คนครองเรือนควรจะมีความสุข 4 ประการ ซึ่งคนครองเรือนควรจะพยายามให้เข้าถึงให้ได้ คือ

1) อตฺถิสฺสุข - สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิต โดยเฉพาะความอุ่นใจ ปลอดภัย ปลื้มภูมิใจว่าเรามีทรัพย์ที่หามาได้ด้วยกำลังของตนเอง

2) โภคสุข - สุขเกิดจากการบริโภคทรัพย์ หรือใช้จ่ายทรัพย์ คือ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตน เลี้ยงดูบุคคลอื่น และทำประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและสังคม เป็นต้น

3) อนนฺตสุข - สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์ใจ เป็นกังวลใจเพราะมีหนี้สินติดค้างใคร

4) อนวัชฺชสุข - สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ คือ มีกายกรรม วาจกรรม มโนกรรมที่สุจริต ที่ใครจะว่ากล่าวติเตียนไม่ได้ มีความบริสุทธิ์ และมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน

4.4 ความสอดคล้องของหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

1) เน้นความเป็นเศรษฐกิจแบบองค์รวม กล่าวคือ เป็นระบบการพัฒนาชีวิตของปัจเจกชน ควบคู่กับการพัฒนาสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยมีจริยธรรมคือความเมตตา ความเกื้อกูลสงเคราะห์ ความสามัคคี ความไม่เห็นแก่ตัว ดังหลักของระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวไว้ว่า มนุษย์อยู่ดี ชุมชนอยู่ดี ธรรมชาติยั่งยืน

2) เป็นระบบเศรษฐกิจแบบมีขีดจำกัด ที่มีสัมมาอาชีวะเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสามารถโยนไปสู่การที่พระพุทธศาสนามีทำที่ปฏิเสธความสุดโต่ง 2 ด้าน คือ การหมกมุ่นในกามสุขอย่างเดียว และ การทรมานตนเองในรูปแบบต่าง ๆ

3) เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่มุ่งพัฒนาทั้งคนและทั้งกระบวนการทางเศรษฐกิจ ซึ่งถ้าคนไทยปฏิบัติตามระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงก็จะส่งผลให้เกิดภาวะ “เศรษฐกิจงอกงาม ธรรมงอกเงย คนก็มีความสุข”

4) เป็นระบบเศรษฐกิจ ที่ไม่เบียดเบียนใครให้เดือดร้อน ไม่มุ่งทำลายทรัพยากรธรรมชาติจนกลายเป็นการทำร้ายธรรมชาติ

5) เป็นระบบเศรษฐกิจที่ฝึกให้มนุษย์ตระหนักรู้ถึงศักยภาพในด้านการสามารถพึ่งตนเองได้

5. พุทธวิธีการสอนสังคมเพื่อการปกครองแบบสามัคคีธรรม

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การบริหาร ให้บ้านเมือง สังคม ประเทศชาติสามารถจะอยู่ด้วยกันได้อย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อให้เกิดความสงบสุขอย่างแท้จริงด้วยระบบการปกครองแบบความสามัคคี การที่บุคคลในรัฐหรือประเทศและสังคมนั้นๆ แสดงออกซึ่งการรวมกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จสมประสงค์ตามความต้องการของรัฐ หรือประเทศ และสังคมนั้นๆ และกำลังที่รวมกันนั้น เป็นได้ทั้งกำลังทางกาย กำลังทางใจ กำลังทางความรู้ กำลังทางทรัพย์ เพื่อร่วมกันสร้างประโยชน์และความสุข มิใช่รวมกำลังกันเพื่อทำลายหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น โดยมีองค์ประกอบด้านคุณธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ ความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ตัว มีใจเป็นธรรม และมีระเบียบวินัย ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามัคคี คือ การร่วมกันปฏิบัติงานด้วยความกลม

เกลียวไม่ทะเลาะวิวาทคิดทำลายหรือแก่งแย่งชิงดีกัน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ไม่เห็นแก่ตัว มีใจเป็นธรรมและมีระเบียบวินัย ซึ่งเกิดจากการรับรู้และสรุปตามความเข้าใจของแต่ละคน ในส่วนของรูปแบบการปกครองแบบสამัคคีธรรม เป็นรูปแบบการปกครองที่มีในสมัยพุทธกาล เป็นการปกครองที่ให้อำนาจแก่คณะบุคคลที่มีอำนาจได้ร่วมกันปกครอง เพื่อให้สามารถพัฒนาบ้านเมืองก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้อีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าเปรียบในปัจจุบันแล้วถือว่าระบบประชาธิปไตยมีส่วนคล้ายมากที่สุดกับระบบสამัคคีธรรม หลักการปกครองแบบสามัคคีธรรมนั้นต้องใช้หลักธรรมที่จะช่วยก่อให้เกิดความสามัคคีในสังคมโดยตรง หลักธรรมที่ได้กล่าวมาแล้วคือ หลักออคติ 4 หลักอภิธานิยธรรม 7 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมของผู้ปกครองโดยตรง หลักทศ 6 และหลักสังคหวัตถุ 4 ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมของผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้สังคมเกิดความสามัคคีกัน และวิถีชีวิตการปกครองแบบสามัคคีธรรมนั้น ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ภายใต้การปกครองของรูปแบบสามัคคีธรรม เป็นวิถีชีวิตที่ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นให้มากที่สุด ต้องมีการประชุมหารือ ตกลงกันให้เรียบร้อย ก่อนที่จะได้ดำเนินการสิ่งใดออกมาสู่ ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองในรูปแบบนี้

5.1 ความสำคัญของการปกครองแบบสามัคคีธรรมสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นที่สำคัญดังนี้

1) การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล คือ จะต้องไม่ศรัทธาในตัวบุคคลหนึ่งบุคคลใดจนลืมนึกถึงความสามารถที่แท้จริง โดยต้องยอมรับว่าทุกคนมีความสามารถ และมีสติปัญญาอยู่ในวงจำกัดอาจมีทักษะที่ถูกต้องในบางเรื่องและผิดในบางเรื่อง จะต้องไม่เคร่งครัดในระบบอาวุโสมากเกินไปต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเพื่อค้นหาเหตุผลที่ถูกต้องอย่างแท้จริง เพราะเหตุผลจะช่วยจรรโลงให้การปกครองแบบสามัคคีธรรมดำเนินไปได้

2) การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องรู้จักประนีประนอม ผู้ที่มีศรัทธาในระบอบนี้จะต้องรู้จักการยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเองอย่างมีดบอด ยอมผ่อนปรนหรือแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ตามเหตุผลที่ถูกต้องและเหมาะสม ยอมรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยวิธีสันติมากกว่าการแก้ไข ด้วยวิธีที่รุนแรง

3) การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องมีระเบียบวินัย ผู้ที่อยู่ในสังคมประชาธิปไตยต้องเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ถึงแม้การปกครองแบบสามัคคีธรรมจะมีส่วนที่คล้ายกับประชาธิปไตย ที่ให้มีสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนก็จริง แต่การใช้สิทธิเสรีภาพต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย การใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขตจนไปละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น ย่อมทำให้เกิดความสับสนอลเวง ความไร้ระเบียบในสังคม ดังนั้น สังคมจะดำรงอยู่ได้ถ้าคนในสังคมเป็นผู้มีระเบียบวินัย

4) การปกครองแบบสามัคคีธรรมต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมมักเกิดขึ้นเนื่องจากความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของประเทศ จะต้องประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม และปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เป็นต้น

สรรพสัตว์ทั้งหลายล้วนปรารถนาความสุข มนุษยชาติต่างปรารถนาอยากให้โลกมีสันติสุข มีการเรียกร้องหาสันติภาพกันทั่วโลก แต่จะมีสักกี่คนที่รู้ว่า สันติภาพภายนอกต้องเริ่มมาจากสันติสุขภายใน และสันติสุขภายในต้องเริ่มจากการฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง เว้นจากการปฏิบัติธรรมแล้ว ไม่มีวิธีอื่นใด ที่จะทำให้เราได้พบกับสันติสุขที่แท้จริง หากทุกๆ คนในโลกตั้งใจปฏิบัติธรรม ให้เข้าถึงพระธรรมภายใน เมื่อนั้นจะซาบซึ้งว่าพระธรรมภายในเป็นแหล่งกำเนิดของความสุขที่แท้จริง แล้วคนทั้งโลกจะหันมาแสวงหาสันติภาพอย่างถูกวิธี ด้วยการฝึกใจให้หยุดนิ่งพร้อมๆ กัน เมื่อถึงเวลานั้นสิ่งที่เป็นความปรารถนาร่วมกัน คือ สันติภาพโลก จะบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน วินัยปิฎก จุลวรรค ความว่า

“สุขา สงฆสส สามคคี	สมคคานญจบุคคลโ
สมคครโต ธมมฐโ	โยคกเขมา น ธิสตี
สงฆ์ สมคค กตวาน	กบปิ สคคมหิ โมทติ.

ความพร้อมเพรียงของหมู่ ให้เกิดสุข การสนับสนุนผู้พร้อมเพรียงกัน เป็นเหตุแห่งความสุข บุคคลผู้ยินดีในความพร้อมเพรียง ตั้งมั่นอยู่ในธรรม ย่อมไม่เสื่อมจากธรรมอันเกษมจากโยคะ นรชนผู้สมานหมู่คณะ ให้พร้อมเพรียงกันแล้ว ย่อมบันเทิงในสุคติสวรรค์ตลอดกาล”

เพราะฉะนั้น การแตกความสามัคคี จึงเป็นสัญญาณของความหายนะ การทะเลาะวิวาทกัน เป็นปากทางแห่งความเสื่อม บัณฑิตจึงสนับสนุนความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ ความสามัคคีค้ำจุนประเทศชาติ และโลกนี้ที่เดียว ไม่ใช่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ถ้าประเทศใดไม่เห็นความสำคัญของอภิธานิธรรม ดังที่กล่าวมาแล้ว ความวัฒนาถาวรของประเทศชาติก็อยู่ได้ไม่นาน

6. รูปแบบการเมืองการปกครองในสมัยของพระพุทธเจ้า (สมัยพุทธกาล)

ประเทศอินเดียในยุคพุทธกาลสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนกลางหรือเขตชั้นใน เรียกว่า “มัชฌิมประเทศ” และส่วนรอบนอกหรือหัวเมืองชายแดน เรียกว่า “ปัจฉิมประเทศ” มัชฌิมประเทศเป็นเขตที่มีประชาชนอาศัยอยู่มาก มีความเจริญเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าและการศึกษา มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาก แบ่งการปกครองออกเป็น 16 แคว้นใหญ่ๆ คือ อังคะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสะเก อวันตี คันธาระ และกัมโพชะ และมีแคว้นเล็กอีก 5 แคว้น คือ สักกะ โกลิยะ ภัคคะ วิเทหะ และอังคุดตราปะ รวมเป็น 21 แคว้น

ต่อมาในปลายยุคพระเวทอำนาจของพระราชามีมากขึ้น เพราะได้มีการโยงเอาสถาบันกษัตริย์กับเทพเจ้าเข้าด้วยกัน คือถือว่าเทพเจ้าได้มอบสมบัติอันน่าอัศจรรย์ต่าง ๆ ให้แก่พระราชินี แต่ถึงแม้ว่าอำนาจของพระราชามีมากในยุคนี้นี้ แต่พระราชาก็มิได้ทรงเป็นเผด็จการ เพราะถ้าพระราชูปถัมภ์ นอกราชการ ประชาชนมีสิทธิขับไล่ต่อต้านพระราชินี

พระมหากษัตริย์บรรด ธิธรรมโม ในเรื่องรูปแบบการปกครองในสมัยพุทธกาลนั้นมีรูปแบบการปกครองที่สำคัญอยู่จำนวน 3 รูปแบบคือ แบบสมบูรณาญาสิทธิราช (ราชาธิปไตย) แบบสามัคคีธรรม (สหพันธรัฐ) และแบบจักรวรรดินิยม (อคมรัฐ) ซึ่งมีนัยดังนี้ คือ

1) แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Monarchical State) คือรัฐที่ให้อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมืองขึ้นอยู่กับกษัตริย์โดยตรง แต่อาจทรงมอบหมายอำนาจให้กับพระบรมวงศานุวงศ์ หรือปุโรหิต ข้าราชการบริหารไปปฏิบัติแทนได้ ประมุขของรัฐ เรียกว่า ราชา รัฐที่ปกครองในระบบนี้มีความเจริญรุ่งเรืองในแคว้นมคธ โกลล อวันตี และวังสะ การสืบทอดอำนาจมักจะสืบทอดโดยสายเลือด เช่น จากพ่อไปสู่ลูก หรือหลาน

ลักษณะการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือแบบราชาธิปไตย เป็นลักษณะการปกครองที่เด่นชัดของสังคมอินเดียโบราณ เพราะมีพระมหากษัตริย์มีอำนาจในการปกครอง ตำแหน่งที่ลดหลั่นลงมาคือ ปุโรหิต เสนาบดี แต่ส่วนย่อยมีสภาการปกครองจากจุดย่อย คือ คาม นิคม ชนบท ระดับชนบทยังมีหัวหน้าทำนองเจ้าประเทศราชปกครองอีกด้วย รัฐที่ปกครองแบบราชาธิปไตย เช่น รัฐมคธ รัฐวังสะ รัฐอวันตี เป็นต้น

2) แบบสามัคคีธรรม (Republic State) หรือประชาธิปไตย คือรัฐที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองมีได้อยู่ที่ประมุขของรัฐแต่เพียงผู้เดียว จะมีสภาหรือสังฆะ เป็นผู้กำหนดนโยบายและมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง สภาก็ทำหน้าที่เลือกสมาชิกมาเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารเรียกว่า ราชา เช่น วัชชี มัลละ สักกะ เป็นต้น เป็นการรวมกันของหลาย ๆ รัฐแล้วเลือกผู้นำเข้ามา บริหารจัดการ ซึ่งเทียบเท่ากับระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน กล่าวคือการปกครอง การกำหนดนโยบาย การออกกฎหมาย การตัดสินปัญหาต่างๆผู้ปกครองจะกระทำโดยมีการปรึกษาหารือกันก่อนมีการถือเสียงส่วนมากในการตัดสิน

การปกครองแบบสามัคคีธรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แบบสาธารณรัฐ ซึ่งแบบสาธารณรัฐนี้ยังแยกออกเป็น 2 แบบคือ แบบสาธารณรัฐเฉพาะตัว เป็นรัฐๆ ไป เป็นการปกครองแบบสภาของตระกูลนั้น ๆ โดยมีประธานสภาเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกัน และแบบสมาพันธรัฐ คือรัฐอิสระหลายๆ รัฐมารวมกัน มีการสับเปลี่ยนกันเป็นพระราชาของสาธารณรัฐ โดยมีการกำหนดอายุของพระราชา การปกครองแบบสาธารณรัฐ เช่น รัฐวัชชี รัฐมัลละ เป็นต้น

3) แบบจักรวรรดินิยม (Imperialism) คือรัฐที่มีแสนยานุภาพมาก มีอำนาจเหนือรัฐอื่น ๆ ผู้ปกครองจะใช้คำว่า มหาราชา หรือพระเจ้าจักรพรรดิ รูปแบบทางการเมืองการปกครองในสมัยพุทธกาลนั้นไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเมือง หรือนครรัฐนั้น ๆ เช่น บ้านขามุมต ซึ่งปกครองในรูปแบบพิเศษที่พระราชามอบให้เป็นรางวัล หรือพรหมไทย หรือในกรณีที่พวกพราหมณ์ปกครองเมือง เช่น กรุงเวฐฐที่ปะกะ ซึ่งปรากฏตอนที่ยกทัพเพื่อมาชิงพระบรมสารีริกธาตุ เป็น 1 ใน 8 เมืองที่ได้รับการแบ่งปันซึ่งปกติจะเป็นหน้าที่ของสถาบันกษัตริย์ในการปกครองสภาความเป็นอยู่ของประชาชนมีความเหลื่อมล้ำสูงต่ำต่างกัน ลักษณะทางการเมืองการปกครองจึงขาดเอกภาพมีการแบ่งรัฐใหญ่ รัฐเล็กกระจายกันออกไป รัฐเหล่านี้ปกครองโดยราชา ซึ่งได้อำนาจมาโดยการสืบทอดจากบัลลังก์ โดยการอาศัยการคัดเลือกจากนักรบบ้าง

วิทยาการ เชียงกูล (2552) ได้อธิบายว่าราชาในอินเดียโบราณไม่ได้อ้างว่ามีเทวสิทธิ์ ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าเหมือนปรัชญาการเมืองของกษัตริย์ในยุโรป พวกเขาอ้างความเป็นธรรมราชา (ราชาผู้เป็นธรรม) มากกว่าอ้างความเป็นเทวราชา (ราชาซึ่งมาจากเทพเจ้า) ราชาได้รับมอบหมายให้พิทักษ์ปกป้องธรรมะโดยมีพรหมณ์เป็นผู้กำกับดูแล ในสมัยก่อนพุทธกาลวรรณะพรหมณ์เป็นวรรณะที่สูงกว่ากษัตริย์ซึ่งมักเป็นเจ้านครรัฐเล็ก แต่สมัยที่กษัตริย์มีอำนาจแบบจักรพรรดิ วรรณะกษัตริย์สูงส่งกว่าวรรณะพรหมณ์การกล่าวถึงว่ากษัตริย์ต้องเป็นธรรมราชานั้นเป็นไปตามคัมภีร์ หรือทฤษฎี ในทางความเป็นจริง กษัตริย์ที่มีอำนาจมากบางยุคสมัยอาจจะอ้างหรือทำตัวเป็นเทวราชา คือผู้ปกครองที่ใช้อำนาจแบบเผด็จการก็ได้ แม้ว่าในสมัยพุทธกาลจะมีถึง 21 แคว้น (รัฐ) โดยแบ่งรัฐมหาอำนาจออกเป็น 4 รัฐ รัฐขนาดกลาง 12 รัฐ และรัฐขนาดเล็กอีก 5 รัฐ ตลอดพุทธกิจ 45 พรรษาพระองค์ก็ได้ทรงสนับสุนน หรือทรงแสดงแนวคิดถึงระบบการเมืองการปกครองในแง่มุมของทฤษฎีอย่างทางแนวคิดตะวันตกไม่ ในการนี้พระมหาธรรมวรัต อริยมโฆ ได้มองพุทธกิจใน 3 ด้าน ประกอบไปด้วย

1) พุทธกิจด้านการเมือง โดยเห็นว่าพระพุทธองค์มิได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการภายในรัฐแต่อย่างใด ทว่าทรงเข้าไปช่วยแก้ปัญหาและเสนอแนะหลักในการปกครองที่ช่วยให้รัฐมีความมั่นคงและสามารถปกครองให้ประชาชนมีความสุข

2) พุทธกิจด้านการบริหาร โดยเทียบกับภาษาบาลีว่า ปริหร เป็นคำที่แสดงความหมายถึงลักษณะของการปกครองว่า เป็นการนำสังคม หรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน ปริหร อาจบ่งความหมายถึงการแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้

3) พุทธวิธีในการปกครอง โดยเทียบกับภาษาบาลีว่า ปสาส หรือ อภิบาล และเน้นไปที่การปกครองสงฆ์เป็นหลัก และอาศัยพระธรรมวินัยว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดระเบียบปฏิบัติสำหรับภิกษุสงฆ์ ถือได้ว่าเป็นหลักในการปกครองและบริหารงานคณะสงฆ์ นอกจากวินัยแล้วยังทรงใช้ธรรม

จะเห็นได้ว่าเรื่องภายในรัฐ เป็นหน้าที่หรือการจัดการของเจ้าผู้ครองรัฐนั้นๆ แต่ พระพุทธองค์ทรงเน้นเรื่องของสังคม การชี้นำสังคมให้มีความเห็นถูกต้องเท่านั้น แนวคิดทางการเมืองการปกครองที่นักวิชาการสำนักต่างๆ ได้พยายามชี้ว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาตรงหรือสอดคล้องกับลัทธิความเชื่อของตน หากมองดูที่มาของรัฐที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธองค์แทบไม่แตะต้องเลย

7. พุทธวิธีการสอนสังคมศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน

ครั้งเมื่อพระมหาโพธิสัตว์ ท่านได้มาจุติยังพระชาติสุดท้าย พระองค์ก็ทรงบรรลุถึงซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์ทรงพบวิโมกข์ธรรม ธรรมอันเป็นเครื่องหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ครั้งนั้นเอง มวลเหล่าทวยเทพมนุษย์และสัตว์ ล้วนแล้วแต่ยินดีปรีดาอัมเอนใจในธรรมอันประจักษ์นำอมฤตหลังขุโลมดวงจิตของเหล่าสรรพสัตว์น้อยใหญ่ให้ชุ่มเย็นด้วยธรรมปีติ หมู่สัตว์มากมายจำนวนนับไม่ถ้วน ได้ฟังธรรมและบรรลุธรรมอันเป็นอริยะภูมิวิสัย นับแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ผลในเวลาอันสั้น

พุทธประเพณีที่จะไม่มีการประกาศพระพุทธรูปศาสนาที่เขตกาลเขตสมัยกัน พุทธประเพณีที่พุทธภูมิจะต้องเอื้อเพื่อในธรรมในความคิด ในการบำเพ็ญธรรมมีต่อกัน นอกเหนือจากที่ทรงกำหนดแบบแผน แนวทางในการสร้างบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธรูปเจ้า เช่น

1) **พุทธัตถจริยา** ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธรูปเจ้า เช่น ทรงวางสิกขาบทเป็นพุทธานุญา สำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธรูปศาสนา ทรงแนะนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน ทรงวางพระองค์ต่อผู้ที่เข้ามาบวชและแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา ในฐานะของบิดากับบุตร ผู้ปกครองกัลยาณมิตร ศาสดาผู้เอ็นดูเป็นต้น ตามสมควรแก่บุคคลและโอกาสนั้น ๆ จนสามารถประดิษฐานเป็นรูปสถาบันศาสนาสืบต่อกันมาได้

2) **ญาติัตถจริยา** ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น ทรงมีพระพุทธานุญาพิเศษ ให้พระญาติของพระองค์ที่เป็นเดียรฉัตร (นักบวชนอกพระพุทธรูปศาสนา) มาก่อน ให้เข้ามาบวชในพระพุทธรูปศาสนาได้ โดยไม่ต้องอยู่ตติยปริวาสก่อน (ตติยปริวาส คือ อยู่อุกรรมสำหรับเดียรฉัตรที่ขอบวชในพระพุทธรูปศาสนา จะต้องอยู่ตติยปริวาส (การอยู่ชดใช้หรืออยู่กรรม) ก่อน 4 เดือน หรือจนกว่าพระสงฆ์พอใจจึงจะอุปสมบทได้) หรือการที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จไปโปรดพระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติซึ่งกำลังจะทำสงครามกันได้เข้าใจในเหตุผล สามารถปรองดองกันได้

3) **โลกัตถจริยา** หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธรูปเจ้าแก่ชาวโลกภายหลังจากตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข (ความสุขอันจากความหลุดพ้นจากกิเลสแล้ว) ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่พระองค์เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ความสำเร็จในจริยาข้อนี้ทรงอาศัยพุทธะกิจประจำวัน ซึ่งขอกกล่าวยืนยันไว้ในบทนี้อีกพอสังเขปมี 5 ประการ คือ

พุทธกิจประการที่ 1 เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการบุญ
พุทธกิจประการที่ 2 ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรมแก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม
พุทธกิจประการที่ 3 ในเวลาค่ำทรงประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย
พุทธกิจประการที่ 4 ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรมและตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย
พุทธกิจประการที่ 5 ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวดสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรมซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้วได้รับผลประโยชน์ตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

พุทธกิจประการที่ 5 นี้เอง เป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธรูปเจ้า จนทำให้ผู้ศึกษาพระพุทธรูปศาสนาบางคนมีความรู้สึกที่ว่า “ทำไมคนแต่ก่อนสำเร็จมรรคผลกันง่ายเหลือเกิน” ถ้าศึกษารายละเอียดแล้วจะพบว่า ไม่มีคำว่าง่ายเลย เพราะนอกจากจะอาศัยวาสนาบารมีของคนเหล่านั้นนั้นเป็นฐานอย่างสำคัญแล้ว การแสดงธรรมของพระองค์นั้น เป็นระบบการทำงานที่มีการศึกษาข้อมูลการประเมินผล การสรุปผล ในการแสดงธรรมทุกครั้ง

8. สรุป

พุทธวิธีการสอนสังคมเพื่อการอนุเคราะห์อย่างบูรณาการ คือการเน้นประเด็นปัญหาหลักของแต่ละชาติ มุ่งไปสู่หลักใหญ่ ๆ 4 ประเด็น คือ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความมั่นคง แต่ละประเด็นปัญหาล้วนมีความจำเป็นและอิงอาศัยกันและกัน ถ้าเศรษฐกิจดีอย่างอื่นก็พลอยหมดปัญหาไป หรือมีปัญหาที่เพียงเล็กน้อย ถ้าเศรษฐกิจมีปัญหา อย่างอื่นก็พลอยได้รับผลกระทบด้วย ทำให้เกิดภาวะสุดเป็นลูกโซ่ ในฐานะเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญอย่างนี้ พุทธธรรมจึงมองจึงมองเห็นว่าการจะลดปัญหาแก้ไขเรื่องเศรษฐกิจให้ลดน้อยลง หรือหมดปัญหา ต้องมีการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ หลักพุทธธรรมที่จะนำมาศึกษาในบทเรียนนี้ สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างแน่นอน เพียงแต่ผู้ศึกษาต้องนำไปประพฤติใช้อย่างจริงจังเท่านั้น เพราะนี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนของผู้หมดปัญหา สิ่งที่น่ามาสอนจึงเป็นไปเพื่อหมดปัญหา มิใช่เป็นไปเพื่อให้เกิดปัญหา ทุกระดับของสังคมสามารถนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติเพื่อขจัดปัญหาได้อย่างเหมาะสม ปัญหาจึงอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ มิใช่อยู่ที่หลักการและวิธีการ เช่นเดียวกับคนไข้ การที่โรคจะหาย คนไข้ต้องรับประทานยาตามคำสั่งของแพทย์ มิใช่หายเพราะแพทย์สั่ง คำสอนทางพระพุทธศาสนา มิใช่ให้คนปฏิบัติตาม ผู้ปฏิบัติจะได้รับประโยชน์เองโดยไม่ต้องรอฟังคำสั่งจากใคร ๆ

9. เอกสารอ้างอิง

- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2533). *ทิศทางการศึกษาคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชรัตนมุนี, ผศ. (บุญเทียม ญาณินโท). (2558). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชาหลักพุทธธรรม. คณะพุทธศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส. นครปฐม.*
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยากร เชียงกุล. (2552). *สภาวะการศึกษาไทย ป 2550 / 2551. “ปัญหาความเสมอภาคและ คุณภาพของการศึกษาไทย”*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : วี.พี.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

~ AA 73 ~

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ผศ.,ดร. (2557). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย.

Burdy J. Raymond. (1972). *Fundamental of Leadership Readings*. MassachusettsAddision:
Wesley Publishing Co.

F.E. Fiedler. (1967). *A theory of Leadership Effectiveness*. New York: McGraw Hill Book.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2568)

~ AA 74 ~

Wishing Journal Review.
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

การสอนสังคมศึกษาตามแนวคิดบูรณาการกับหลักไตรสิกขา

The teaching of social studies based on the integrated approach with the principles of the Threefold Training (Tri-Sikkhā)

พระมหาณัฐธัตินัย ฐานวฑฺฒโต (เนียมหอม)

ดุขฎฐิปณฺฑิต สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phramaha Natdanai Thanavuddho (Niamhom)

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: natdanai168ton@gmail.com.

บทคัดย่อ

ความสำเร็จของการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คือ การที่ผู้เรียนเข้าใจ และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ให้เป็นชีวิตที่ดีงามและช่วยสร้างสรรค์สังคม ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนสังคมจึงเชื่อมโยงให้เด็กเรียนรู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง อยู่อย่างมีความสุข โดยเรียนผ่านสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องหรือในโรงเรียน หรือวิเคราะห์จากตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นจริงในสังคม เพื่อให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์ รู้ทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักตัวเอง สามารถจัดการชีวิตของตนเอง และมีวิถีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เนื่องจากสาระสังคมศึกษา มีเนื้อหาและขอบเขตที่กว้างขวาง ดังนั้น การเรียนการสอนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงเป็นบูรณาการการศึกษาที่พัฒนาทั้ง 3 ด้านของชีวิตของเรา นั่นคือ ศิล สมาธิ และปัญญาอย่างสมบูรณ์แบบนั่นเอง

คำสำคัญ: การสอนสังคมศึกษา, แนวคิดบูรณาการ, หลักไตรสิกขา

Abstract

The success of learning Social Studies, Religion, and Culture lies in the learners' ability to understand and apply the knowledge in their daily lives, leading to a virtuous life and contributing to society. Therefore, social studies instruction connects students to learn how to live correctly and happily by engaging with real-life situations in the classroom or school, or through analyzing real-life scenarios in society. This encourages students to develop analytical thinking, stay informed about changes, understand themselves, manage their lives,

and live harmoniously with others. Given the broad scope of social studies content, the teaching of Social Studies, Religion, and Culture integrates education that develops all three aspects of our lives—morality, concentration, and wisdom perfectly.

Keyword: The teaching of social studies, integrated approach, Tri-Sikkhā.

1. บทนำ

ทศนา แคมมณี และคณะ (2548: 188) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง การรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, และสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ(Integrated Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) หมายถึง การรวมเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ในหลักสูตรที่มีลักษณะเหมือนกัน หรือคล้ายกันและทักษะในการเรียนรู้ ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกัน โดยการตั้งเป็นหัวข้อเรื่องขึ้นใหม่ และมีหัวข้อย่อยตามเนื้อหาสาระ อีกทั้งสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ของสังคมอย่างสมดุล มีความหมายแก่ผู้เรียน และให้โอกาสผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด และการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีสอนหลายวิธี จัดกิจกรรมต่างๆในการสอนเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกัน ตลอดจนมีการฝึกทักษะที่หลากหลาย

บูรณาการ มี 2 ความหมาย

ความหมายที่ 1 คือ ทำให้เป็นเนื้อเดียวกันโดยรวมหรือผสมผสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น การสอนภาษาแบบ บูรณาการ หมายถึง การรวมทักษะการพูด ฟัง อ่าน เขียน ไว้ในวิชาเดียวกัน, หลักสูตรแบบบูรณาการ สำหรับภิกษุสามเณร เป็นหลักสูตรที่รวมหลักสูตรธรรมศึกษา บาลีศึกษา และสามัญศึกษา ให้เป็นหลักสูตรเดียว

ความหมายที่ 2 หมายถึง เชื่อมหรือประสานกับสิ่งอื่นหรือหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียนหลายแห่ง บูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่

ลักษณะของการบูรณาการ มีลักษณะโดยสรุป ดังนี้

1. การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระ ในลักษณะการหลอมรวมกันโดยการตั้งเป็นหน่วย (Unit) หรือหัวเรื่อง (Theme)

2. การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธี การสนทนา การอภิปราย การใช้คำถาม การบรรยาย การค้นคว้า และการทำงานกลุ่ม การไปศึกษานอกห้องเรียน และการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น

3. การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ โดยออกแบบการเรียนรู้ให้มีทั้งการให้ความรู้และกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา และ กระบวนการสร้างความคิดรวบยอดเป็นต้น

4. การบูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม โดยเน้นทั้งพุทธิพิสัยและจิตพิสัยเป็นการเรียนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อที่นักเรียนจะได้เป็น “ผู้มีความรู้ คู่คุณธรรม”

5. การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ เน้นการปฏิบัติจริง ควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

6. การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน พยายามให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าและความหมายในสิ่งที่เรียน (สิริพัชร เจษฎา, 2546: 16)

ไตรสิกขา แปลว่า การศึกษา, การเล่าเรียน ในที่นี้หมายถึงข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อที่จะต้องปฏิบัติ มี 3 ประการ จึงเรียกว่า ไตรสิกขา

ไตรสิกขา เป็นข้อที่ท่านกำหนดไว้สำหรับศึกษาเรียนรู้สำหรับปฏิบัติ คล้ายเป็นหลักสูตรเพื่อเรียนรู้ พระพุทธศาสนาสำหรับบรรพชิตคือภิกษุสามเณร และพุทธสาวกทั้งหลายเมื่อเรียนรู้และปฏิบัติตามได้แล้วย่อมได้รับอานิสงส์ได้รับความเจริญก้าวหน้าไปตามลำดับ จนถึงสามารถบรรลุถึงมรรคผลนิพพานได้ (อง.ต.ก.(ไทย) 20/91/320)

สิกขา 3 ประการ อันเป็นระดับเบื้องต้นที่สามารถเรียนรู้และปฏิบัติตามได้ทั่วไปนั้น คือ 1. ศีล 2. สมาธิ และ 3. ปัญญา ซึ่งเจาะลึกลงไปในพฤติกรรมมนุษย์ในแต่ละด้าน ประกอบ ดังนี้

1) ด้านพฤติกรรม (ศีล)

พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับโลกแห่งวัตถุ ได้แก่ การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต มีประสิทธิ ภาพในการใช้งาน ให้ดูเป็น ฟังเป็น และการบริโภคปัจจัย 4 รวมถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยปัญญา มุ่งคุณค่าที่แท้จริง และส่งเสริมการพัฒนาชีวิต เรียกว่า กินเป็น บริโภคเป็น ใช้เป็น

พฤติกรรมในการสัมพันธ์กับโลกแห่งชีวิต ได้แก่ การอยู่ร่วมสังคม โดยไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อน มีความ สัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดำรงตนอยู่ในขอบเขตแห่งศีล 5 รักษา กติกาสังคม กฎเกณฑ์ กฎหมาย ระเบียบแบบแผน จรรยาบรรณต่าง ๆ มีการให้ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ช่วยเหลือ ให้ความสุขกับเพื่อนมนุษย์ ส่งเสริมการสร้างสรรคสิ่งดีงาม

พฤติกรรมในด้านอาชีพ คือ ทำมาหาเลี้ยงชีพที่เป็นสัมมาชีพ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เป็นอาชีพที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้เสื่อมจากคุณความดี

2) ด้านจิตใจ (สมาธิ)

คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูทศเวที หิริโอตตตัปปะ ฯลฯ ซึ่งจะหล่อเลี้ยงจิตใจให้งอกงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม

สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ เข้มแข็ง มั่นคง มีฉันทะ (ความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) มีความเพียร (วิริยะ) ขยัน (อุตสาหะ) อุตุน (ขันติ) มีสติ ควบคุมได้ สงบ มีสมาธิ ไม่ประมาท ทำให้ก้าวหน้านั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญา

สุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัว เศร้าหมอง เป็นจิตที่สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกาย และทำให้พฤติกรรมที่ดีงาม มีความมั่นคง

3) ด้านปัญญา (ปัญญา) มีการพัฒนาหลายด้าน หลายระดับ เช่น

- ความรู้ความเข้าใจในการฟัง เล่าเรียน และรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ
- รับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่างๆอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง
- คิดพิจารณาอย่างมีวิจารณ์ญาณ ใช้ปัญญา
- รู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะให้เข้าถึงความจริง และได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ ที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น
- รู้จักคิดจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย
- แสวงหา คัดเลือก นำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่ ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์
- รู้เท่าทันธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย รู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิต ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ ปัญหาชีวิต ขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนได้ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา

พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษิตตามแนวทางพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า สิกขา 3 ประการ คือ 1. อธิศีลสิกขา 2. อธิจิตสิกขา 3. อธิปัญญาสิกขา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 107)

ความหมายของไตรสิกขาในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา 3 ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้งามขึ้นไป จน บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

คำว่า ไตรสิกขา มีรากศัพท์มาจากคำสองคำ คือ 1) ไตร หรือ ตริ เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลีว่า ตติ แปลว่า สาม และ 2) คำว่า สิกขา เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศึกษา หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์

ส่วนคำว่า ติ หรือ ไตร นั้น หมายถึง องค์ประกอบ 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา, อธิจิตสิกขา, อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีความหมายตามพระไตรปิฎก (อง.ตัก. (ไทย) 20/87/312, 20/90/318, ชุ.ม.(ไทย) 29/10/48-49) ดังนี้

1) อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความ ประพฤติอย่างสูง ดังคำอธิบายในคุหุฎฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศ ว่า อธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร คือ ฝึกขุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มืศีล สำรวมด้วยความสังวรในพระปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และ โคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทาน ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ คือ สีสันธุ์เล็ก สีสันธุ์ ใหญ่ ศีลเป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้น เป็นความประพฤติ เป็นความสำรวม เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา โดยการฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำ เป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิด ความเดือดร้อน และการเบียดเบียน ดังที่แสดงในมาติกาภา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “เนกขัมมะ ชื่อว่า สีสวิสฺฐิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกามฉันทะ...ความสำรวม ชื่อว่า อธิศีลสิกขา...อพยาบาท ชื่อว่า สีสวิสฺฐิ เพราะมีความหมายว่า กั้นพยาบาท...อรหัตตมรรค ชื่อว่า สีสวิสฺฐิ เพราะมีความหมายว่า กั้นกิเลสทั้งปวง”

2) อธิจิตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้ เกิดคุณธรรม เช่น สมาธิอย่างสูงการสังัดจากกามและอกุศลทั้งหลายดังคำอธิบายในคุหุฎฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศว่า อธิจิตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ฝึกขุในธรรมวินัยนี้ สังัดจากกามและอกุศลธรรมทั้ง หลายบรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ และสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์ สงบระงับไปแล้ว บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปติและสุขที่ เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปติจางคลายไป มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอรียะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุดจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้ ชื่อว่า อธิจิตสิกขา (ชุ.ม. (ไทย) 29/10/48. ชุ.ป. (ไทย) 31/40/606. ชุ.ม. (ไทย) 29/10/49)

โดยการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำใจให้สงบแน่วแน่เพื่อให้ จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ ดังที่แสดงในมาติกาภา คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า “ชื่อว่าจิตตวิสุทธิ เพราะมีความหมายว่า ไม่ฟุ้งซ่าน ความไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าอธิจิตสิกขา”

3) อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม ปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไปจนทำให้ แจ่มทั้งเจตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไป ดังคำอธิบายใน คุหุฎฐกสูตรตนิเทศ คัมภีร์มหานิทเทศว่า

อธิปัญญาสิกขา เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีปัญญา ประกอบด้วย ปัญญาอันประเสริฐหยั่งถึงความเกิดและความดับ เพิกถอนกิเลสให้บรรลถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ รู้ตามความเป็นจริงว่า “นี่ทุกข์” ... “นี่ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดทุกข์)” ... “นี่ทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์)” ... “นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเครื่องดำเนินไปสู่ความดับทุกข์)” เธอรู้ตามความเป็นจริงว่า “เหล่านี้อาสวะ” ... “นี้อาสวะสมุทัย” ... “นี้อาสวนิโรธ” ... “นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา” นี้ชื่อว่า อธิปัญญาสิกขา

โดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้ ดังแสดงในมาติกกถา คัมภีร์ปฏิสัมภิทา มรรคว่า “ชื่อว่าทวิภูตวิสุทธิ” เพราะมีความหมายว่าเห็น... ความเห็นชื่อว่าอธิปัญญาสิกขา

การฝึกอบรมทั้ง 3 ด้าน จึงมีวัตถุประสงค์โดยรวมเพื่อการทำลายกิเลสอันเป็นเครื่อง เสร้าหมองของบุคคล ดังที่พระพุทธองค์ทรงดำรัสว่า “สำหรับบุคคลผู้ตื่นอยู่ตลอดเวลาหมั่นศึกษา ไตรสิกขาทั้งกลางวันและกลางคืน นอมจิตเข้าหานิพพาน อาสวะทั้งหลาย ยอมตั้งอยู่ไม่ได้” ทั้งนี้ พระสารีบุตรได้แสดงอรรถาธิบายวัตถุประสงค์เพิ่มเติมไว้ในคัมภีร์มหานิทเทสว่า

1. เพื่อไม่ประพฤติผิดทางกาย วาจา ใจ เพราะรู้ในเหตุที่ทำให้ประพฤติผิดนั้น
2. เพื่อละเมถุนธรรม เพราะรู้ว่าเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมยศและเกียรติของสมณะ
3. เพื่อกำจัดราคะในรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะ
4. เพื่อทางแห่งญาณ เพราะรู้เหตุแห่ง ความล่งเลงสงสัยว่าเกิดจากสิ่งที่น่าปรารถนา และสิ่งที่

ไม่ปรารถนา

5. เพื่อกำจัดมลทินของตน คือ ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ กิเลส ทุจริต มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสติ มิจฉาสมาธิ มิจฉาญาณ มิจฉาวิมุตติ เพราะได้สมาทานไตรสิกขาจึงมีสมาธิ มีสติ มีปัญญาที่รักษาตน (ขุ.ธ. (ไทย) 25/226/103)

3. ความหมายของไตรสิกขา

เพื่อให้เข้าใจความหมายของไตรสิกขามากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมคำอธิบายจาก วรรณกรรมชั้นรองลงมา ซึ่งอรรถกถาจารย์ และนักวิชาการร่วมสมัยได้ขยายความเพิ่มเติมจาก พระไตรปิฎกมาแสดงไว้ ดังต่อไปนี้

พระอุปติสสเถระ (2548 : 4) ได้ให้ความหมายของการศึกษาและขอบเขตของการศึกษา ไว้ในวิมุตติ มรรคว่า สิกขา หมายถึง การศึกษาเรื่องที่ควรศึกษา การศึกษาอันยอดเยี่ยมและการศึกษาเพื่อความ เป็นพระอเสขะ (ผู้ไม่ต้องศึกษา)

พระพุทธโฆษาจารย์ (2538 : 4, 9-12) ได้อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ไตรสิกขาเป็นทั้งหลักการและวิธี ปฏิบัติเพื่อให้สามารถล่วงพ้นจากอบาย, กามธาตุ และภพทั้งปวง โดยมีเป้าหมายที่การบรรลุ พระนิพพานอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติในทางสายกลางที่มีใช้การปรนเปรอ ตนด้วยกาม

สุขและการทรมาณตน มีศีลเป็นปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่แสดงออกทางกาย วาจา สมาธิเป็น ปฏิปักษ์ต่อกิเลสที่กลุ่ม รุมจิต และปัญญาเป็นปฏิปักษ์ต่ออนุสัยกิเลสที่แอบแนบอยู่ในจิตสามารถ พัฒนาบุคคลให้เป็นพระอรียะผู้มีความบริบูรณ์ด้วยศีล ได้แก่ พระโสดาบัน และพระสกทาคามี, บริบูรณ์ด้วยสมาธิ ได้แก่พระอนาคามี และ บริบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่ พระอรหันต์ นอกจากนี้ องค์ ธรรมทั้ง 3 ยังเป็นเครื่องอุดหนุนให้บรรลุคุณวิเศษอัน หาได้ยากในบุคคลทั่วไป ดังมีวิชา 3 เป็นต้น

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 185-186) ได้อธิบายว่า การศึกษา ในภาษาไทยหมายถึง การศึกษาเล่าเรียน ซึ่งตรง กับคำว่า สิกขา ในพระพุทธศาสนา หมายถึง การปฏิบัติ ได้รับปริญญาคือ สิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ ผลของการปฏิบัติสิกขาเป็นเช่นนั้น การปฏิบัติอย่างนั้นก็เพื่อความรอดจากสิ่งอันไม่พึงปรารถนา สิ่ง ใดที่เป็น ความทุกข์ทรมาณ ความยุ่งยากลำบากแก่จิตใจก็เรียกว่า อันไม่พึงปรารถนา แก้ไขด้วย การศึกษา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2550 : 7) ได้ให้ความหมายไตรสิกขาว่า หมายถึงการพัฒนา มนุษย์ให้ดำเนินชีวิตตั้งงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดี งามของ มนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน คือ สิกขามรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน เมื่อ มองในแง่อริยสัจ 4 ก็เป็นอริยมรรค คือ วิถีชีวิตอันประเสริฐเมื่อเป็นมรรคก็ดำเนินก้าวหน้าไปสู่จุดหมายโดยกำจัดสมุทัยให้หมดไป ช่วยให้เรามีชีวิตที่พึ่งพาวิชา ตัณหา อุปาทาน น้อยลงไป ไม่อยู่ ใต้อำนาจครอบงำ ของมันพร้อมกับที่เรา มี ปัญญาเพิ่มขึ้น และดำเนินชีวิตด้วยปัญญามากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในที่สุดพอสมุทัยหมดทุกข์ก็หมดก็บรรลุ หมายเป็น นิโรธ โดยสมบูรณ์

บุญมี แทนแก้ว (2539 : 198) ให้ความหมายของไตรสิกขาว่า หมายถึง ข้อปฏิบัติ 3 ชั้น คือ

1. **ขั้นศีล** ได้แก่ การเว้นชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อยไม่ทำให้ ตนและผู้อื่น เดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษาอบรม เป็นขั้นศีล

2. **ขั้นสมาธิ** ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อม จะปฏิบัติงาน คือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ ตั้งมั่นโดยระลึกรู้ตัวทั่ว พร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา

3. **ขั้นปัญญา** ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกฝนอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ถึงกับเกิดความสลดสังเวช เบื่อหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาได้จริง ๆ การฝึกฝน เช่นนี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา

ระวี ภาวิไล (2528) ได้กล่าวถึงไตรสิกขาว่า หมายถึง การศึกษาสามประการตามหลักธรรมใน พระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นกุศโลบายแห่งการพัฒนาตนเองที่ถูกต้องของมนุษย์ทุก คน เป็น รากฐานของการพัฒนาทั้งหลายอันจะนำสังคมไปสู่อายุธรรมที่ถูกต้อง

สรุปได้ว่า จากความหมายของไตรสิกขาที่กล่าวมานั้นพอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง การพัฒนา มนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค เป็นทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดี งามของ มนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีล เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมและการ ดำเนินชีวิตของ ตนเองให้บริสุทธิ์ รวมถึงการฝึกหัดการอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานใหม่มีความเกื้อกูล ต่อกัน และกระบวนการที่ สำคัญในการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้บริบูรณ์ด้วยศีล บริบูรณ์ด้วยสมาธิ และบริบูรณ์ด้วยปัญญาเพื่อพัฒนา ตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันและอนาคต

4. ความสำคัญของไตรสิกขา

ไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการที่สำคัญ ในการพัฒนามนุษย์คือการจัดตั้งระบบ ระเบียบ แบบแผน เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาสาระที่สำคัญของไตรสิกขา นั้นได้สอดแทรกอยู่ใน หลักธรรมต่าง ๆ เช่น โอวาทปาติโมกข์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจำแนกพุทธโอวาทที่ แสดงถึงความสำคัญของ ไตรสิกขาออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่เพื่อกำจัดกิเลสของภิกษุและบุคคลทั้งหลาย ดังปรากฏในอนุ พุทธสูตร ว่าด้วยการตรัสรู้ธรรมเป็นเหตุสิ้นภพว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งตลอด ธรรม 4 ประการ เราและ เธอทั้งหลายจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตลอดกาลยาวนานอย่างนี้ธรรม 4 ประการ อะไรบ้าง คือ อริยศีล อริยสมาธิ อริย ปัญญา และอริยวิมุตติ เราถอนภพได้หมดแล้ว ภพเนตติสิ้นไป แล้ว ธรรมเหล่านี้คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและวิมุตติ อันยอดเยี่ยมพระโคตมผู้มียศได้ตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้ยี่ง

2) ไตรสิกขารากฐานที่สำคัญของพระวินัย ดังปรากฏในวัชชีปุตตสูตร ว่า พระพุทธองค์ทรงให้ คำแนะนำภิกษุรูปหนึ่งว่า หากเธอไม่อาจประพฤติปฏิบัติตามสิกขา บทที่บัญญัติไว้ได้ ครบถ้วน บริบูรณ์ ก็ให้ พึงศึกษาปฏิบัติในสิกขา 3 เพื่อการละระคาย โทสะ โมหะ ทำให้เป็นผู้ไม่ประกอบอกุศลกรรม เพราะสิกขา 3 ประการนี้เป็นที่รวมของสิกขาบท นั้นเอง

3) ไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกศึกษาพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการพื้นฐานใน การฝึก พฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น ดังที่แสดงในปฐมสิกขาสูตร ว่าภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำพอประมาณ ในสมาธิ และปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระสกทาคามี ขณะที่ภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ ในศีล และสมาธิทำพอประมาณในปัญญา ย่อมสามารถบรรลุเป็น พระอนาคามี ส่วนภิกษุผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง (ระวี ภาวิไล, 2548)

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 205-206) กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ พอสรุปได้ว่า การ จัดการศึกษาทุก อย่างให้เสริมสร้างมนุษยธรรม ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ไม่มีปัญหาแก่ฝ่ายใด จัดการศึกษา ทุกอย่าง ให้เสริมสร้างมนุษยธรรมคือสร้างมนุษยธรรมขึ้นมา แล้วเสริมมนุษยธรรมให้ก้าวหน้า ก้าวหน้าไป นับตั้งแต่ว่า ละสังขตญาณอย่างสัตว์แล้วก็มีความคิดเห็นอย่างมนุษย์ ก็เป็นมนุษยธรรมก็ส่งเสริมให้ ก้าวหน้า ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษา ก็คือการพัฒนามนุษยธรรมให้มันมาในทิศ ทางที่ ถูกต้อง คือละ

อหังการ มมังการ ละความเห็นแก่ตัว ก็เลสไม่อาจจะเกิด บุคคลก็จะมีสันติสุข สังคมก็จะมีสันติภาพ นี่คือนิยามของการศึกษา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2544 : 227) กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาไว้พอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา นี้เมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติ ได้ปรากฏในหลักที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ (พุทธโอวาทที่เป็นหลักใหญ่ 3 อย่าง) คือ

1. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทั้งทางกาย ทางวาจา จัดเป็น ศีล
2. การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม จัดอยู่ในการปฏิบัติจิตขั้นที่เรียกว่า สมาธิ
3. การทำจิตของตนให้ผ่องใส จัดเป็นการฝึกปฏิบัติในขั้นสูงสุดเรียกว่า ปัญญา

พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546 : 41-42) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขา หรือ การศึกษา ที่เกี่ยวเนื่องกับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา ว่าการศึกษา หมายถึง การเรียนรู้ เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหาตั้งค้ำกล่าวที่ว่า “ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะ ปลปล่อย” เมื่อปล่อยวางแล้วย่อมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบคือสันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ใน พระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเพราะ ฉะนั้น วิมุตติจึง เป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อม มีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญา อบรม แล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุดพ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึง วิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสขะ หมายถึงผู้จบการศึกษาสูงสุดใน พระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า ความสำคัญของไตรสิกขาที่นำมาแสดงข้างต้นนั้นเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ไตรสิกขาเป็น หลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกทุกคนควรนำมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีชีวิตที่ดีงาม เพื่อจัดปรับเตรียมสภาพชีวิตสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลักษณะแห่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้อยู่ใน ภาวะที่เหมาะสมและพร้อมที่จะเป็นอยู่ปฏิบัติกิจและดำเนินการต่าง ๆ เพื่อก้าวหน้าไปอย่างได้ ผลดี ที่สุด สู่จุดหมายของชีวิต ของบุคคล ขององค์กร ของชุมชนตลอดจนสังคมและประเทศชาติต่อไป

5. เอกสารอ้างอิง

ทิตินา แคมมณี และคณะ. (2548). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญมี แทนแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550) “หัวใจพระพุทธศาสนา”. พุทธจักร. ปีที่ 61 ฉบับที่ 5 พฤษภาคม. พระพุทธโฆษาจารย์. (2538). *วิสุทธิมรรคแปล ภาค 1 ตอน 1*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การศึกษาสมบูรณแบบคือวงกลมที่คุมครองโลกถึงที่สุด*. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ระวี ภาวิไล. (2528). *หัวใจของศาสนาพุทธ*. บทความเสนอในการประชุมทางวิชาการ เรื่อง หัวใจของ ศาสนา. ธรรมสถาน มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิริพัชร เจษฎาภิโรจน์. (2545). *ลักษณะของการบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ มหาวิทยาลัย.
- อุปติสสเถระ. (2548). *วิมุตติมรรค*. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**การจัดการเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน**
**Buddhist Learning Management by Sangha Administrative
Organizations for Behavioral Change of Monks
and Buddhist Followers**

ศักดิ์ ประสานดี

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Sak Prasandee

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Sakprasandee3@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาของคณะสงฆ์ที่ได้รับการรับรอง การสนับสนุน และการควบคุมดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย มี 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรด้านบาลี หลักสูตรด้านนักธรรม และหลักสูตรด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ สำหรับหลักสูตรบาลีนั้น ได้รับการสืบทอดกันมาเป็นยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มาจนถึงปัจจุบัน หลักสูตรมี 9 ระดับ เรียกว่า เปรียญธรรม 1-2 จนถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค แต่เดิมเป็นหลักสูตรสำหรับพระภิกษุเท่านั้น ต่อมาภายหลัง เปิดโอกาสให้ฆราวาสได้เข้ามาเรียนด้วย เนื้อหาเน้นที่การแปลภาษาจากคัมภีร์อรรถกถา ซึ่งเป็นคัมภีร์รองจากพระไตรปิฎก คล้ายกับหลักสูตรอักษรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทั่วไป สำหรับหลักสูตรธรรมศึกษา เน้นการศึกษาระบบเบื้องต้น รวมถึงพุทธประวัติเบื้องต้น หรือสำหรับคนทั่วไปเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นหลักสูตรที่เน้นให้สามเณรที่เข้ามาบรรพชาแล้ว สามารถที่จะเรียนด้านพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับวิชาสามัญ เพื่อให้สามารถเชื่อมการเรียนกับฝ่ายทางโลกได้ หากลาสิกขาออกไป อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษาของพุทธศาสนาด้านพุทธกาลแล้ว การศึกษาในพระพุทธศาสนาจะมุ่งถึงการพ้นทุกข์ การละกิเลส และมุ่งสู่ความดับคือพระนิพพาน การไม่กลับมาเกิดอีกในสังสารวัฏนี้ สำหรับฆราวาสแล้ว การศึกษาเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา มุ่งตั้งประโยชน์เบื้องต้น คือ การประพฤติปฏิบัติในศีล 5 ในหลักเบญจธรรม การประกอบสัมมาชีพ และการบำเพ็ญบุญเพื่อประโยชน์ในสัมปรายภพ คือในภพต่อไปข้างหน้า รวมถึงประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน ที่ประชาชนธรรมดา มิได้บวชเป็นภิกษุก็เข้าถึงได้

อย่างไรก็ตาม พบว่าการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน ยังไม่ได้มุ่งถึงเป้าหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา ซึ่งน่าจะเป็นปัญหาหนึ่งของปัญหาของสังคมไทย ที่ผู้มาศึกษาในพระพุทธศาสนา มิได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่แนวทางของพระพุทธศาสนา และมีได้นำพาสู่ความสงบสุขในสังคม ซึ่งควรที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้มีนโยบายพัฒนาการศึกษาเสียใหม่โดยเร็วต่อไป

คำสำคัญ : การศึกษาของคณะสงฆ์, การศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม, เป้าหมายของการศึกษาคณะสงฆ์

Abstract

The education system of the Thai Sangha, which is recognized, supported, and supervised by the Thai Sangha Governing Organization, consists of three curricula: Pali studies, Dhamma studies, and General Buddhist studies. The Pali curriculum has been passed down for a long time, dating back to the Ayutthaya period up to the present. It comprises 9 levels, called Parian 1-2 up to Parian 9. Initially, this curriculum was only for monks, but later it was opened to laypeople as well. The content focuses on translating commentaries, which are secondary to the Tipitaka, similar to literature courses in general universities. The Dhamma studies curriculum focuses on basic Dhamma teachings, including elementary Buddhist history, and is designed for the general public. It was established during the Rattanakosin period. The General Buddhist studies curriculum is designed for novices who have been ordained, allowing them to study Buddhism alongside secular subjects. This enables them to connect their studies with worldly affairs if they decide to leave the monkhood. However, when considering the goals of Buddhist education during the Buddha's time, it aimed at ending suffering, eliminating defilements, and achieving Nirvana - the cessation of rebirth in the cycle of existence. For laypeople, studying Buddhism aims at basic benefits such as observing the Five Precepts, following the Five Virtues, engaging in right livelihood, and performing meritorious deeds for future lives, as well as the ultimate goal of Nirvana, which can be attained even by ordinary people who are not ordained as monks.

Nevertheless, it has been found that the current education provided by the Sangha governing organization does not fully align with the true goals of Buddhism. This could be considered one of the problems in Thai society, where those who study Buddhism do not change their behavior according to Buddhist principles and do not contribute to social peace.

The Sangha governing organization should urgently develop new educational policies to address this issue.

Keywords: Sangha education, Education for behavioral change, Goals of Sangha education

1. บทนำ

ในโลกที่เต็มไปด้วยความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาตนเองและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างมากในวงการการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ กระบวนการที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทักษะ และ การกระทำ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์หรือลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่การรับรู้หรือเข้าใจในระดับความคิดเท่านั้น แต่ต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับการกระทำด้วย

การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการให้ความรู้หรือการฝึกอบรมทั่วไป เพราะไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การถ่ายทอดข้อมูลหรือทักษะ แต่ยังให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจ การปรับทัศนคติ และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน กระบวนการนี้ต้องอาศัยความเข้าใจในธรรมชาติของการเรียนรู้ของมนุษย์ จิตวิทยาการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

แนวทางสำคัญในการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีหลายประการ ประการแรก คือ การสร้างความตระหนักรู้ (Awareness) ผู้เรียนต้องเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง เห็นถึงผลกระทบของพฤติกรรมปัจจุบันและประโยชน์ที่จะได้รับจากการเปลี่ยนแปลง การใช้กรณีศึกษา การนำเสนอข้อมูลที่น่าเชื่อถือ หรือการให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์จริงสามารถช่วยสร้างความตระหนักรู้ได้

ประการที่สอง คือ การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนรู้ต้องสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง อาจทำได้โดยการชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจ การสร้างบรรยากาศที่ท้าทาย หรือการใช้แรงจูงใจทั้งภายในและภายนอก

ประการที่สาม คือ การให้ความรู้และทักษะที่จำเป็น (Knowledge and Skills) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจำเป็นต้องอาศัยความรู้และทักษะใหม่ๆ การจัดการเรียนรู้จึงต้องมีการถ่ายทอดความรู้ ฝึกฝนทักษะ และให้เครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ประการที่สี่ คือ การสร้างโอกาสในการฝึกฝนและลงมือปฏิบัติ (Practice and Application) การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องให้ออกาสผู้เรียนได้ทดลองปฏิบัติในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ได้ลองผิดลองถูก และได้รับข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

ประการสุดท้าย คือ การติดตามและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง (Follow-up and Support) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม การจัดการเรียนรู้ที่ดีจึงต้องมีระบบติดตามผล ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถรักษาพฤติกรรมใหม่ไว้ได้ในระยะยาว

การจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและท้าทาย แต่ก็มี ความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์และสังคม ไม่ว่าจะเป็นในบริบทของการศึกษา การทำงาน หรือการ ดำเนินชีวิต การเข้าใจและประยุกต์ใช้แนวคิดนี้อย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายและยั่งยืน นำไปสู่การพัฒนาตนเอง องค์กร และสังคมในวงกว้างต่อไป

มีนักวิชาการจำนวนมากที่สนใจการด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น

ศาสตราจารย์ ดร.สมาลี สังข์ศรี (2544) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต ท่านได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมไทย โดยเน้นย้ำว่า การเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต้องคำนึงถึงประสบการณ์และบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ ท่านกล่าวว่า "การเรียนรู้ที่แท้จริงต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตัวผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นความคิด ทศนคติ หรือ การกระทำ การจัดการเรียนรู้จึงต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิด วิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเอง และ เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของตน

รองศาสตราจารย์ ดร.วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2544) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และองค์การ ท่านได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในองค์กร โดยเน้นความสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ท่านกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในองค์กรไม่ใช่เพียงการฝึกอบรม แต่ ต้องสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง ต้องมีการสนับสนุนจากผู้นำ มีระบบการให้ ข้อมูลย้อนกลับ และมีการเสริมแรงที่เหมาะสม การจัดการเรียนรู้ต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายขององค์กร และ ความก้าวหน้าในอาชีพของบุคลากร

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศ ที่มีชื่อเสียงในเรื่องนี้ เช่น

Jack Mezirow (1991) เป็นนักการศึกษาชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงในด้านทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการ เปลี่ยนแปลง (Transformative Learning Theory) ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดการจัดการเรียนรู้เพื่อ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม Mezirow กล่าวว่า "การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีการ เปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง (frame of reference) ซึ่งประกอบด้วยมุมมอง ความเชื่อ และสมมติฐานที่เรามีต่อ โลก การจัดการเรียนรู้ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามกับความเชื่อเดิมของตน ผ่านการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์

(critical reflection) และการสนทนาเชิงเหตุผล (rational discourse) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมอง และพฤติกรรม"

Albert Bandura (1986) เป็นนักจิตวิทยาชาวแคนาดา-อเมริกัน ที่มีชื่อเสียงจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) และแนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม Albert Bandura กล่าวว่า "การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่ได้เกิดจากการให้ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการเลียนแบบ (observational learning) รวมถึงการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (self-efficacy) การจัดการเรียนรู้ควรให้โอกาสผู้เรียนได้เห็นตัวแบบที่ประสบความสำเร็จ ได้ฝึกฝนจนเกิดประสบการณ์แห่งความสำเร็จ และได้รับการกระตุ้นทางวาจาที่สร้างสรรค์"

นักวิชาการเหล่านี้ต่างเน้นย้ำว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ต้องอาศัยการออกแบบที่รอบคอบ คำนึงถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของผู้เรียน และต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป

สำหรับในบทความนี้ ผู้เขียนมุ่งนำเสนอในหลักสูตรการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ที่องค์กรคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมรับผิดชอบจัดการศึกษาเท่านั้น ส่วนการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาที่คณะสงฆ์แต่ละวัดจัดดำเนินการเอง จะกล่าวถึงในบทความอื่นต่อไป

2. เป้าหมายของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลก ก่อนการนับปีพุทธศักราช 45 ปี เนื่องจากการนับปีพุทธศักราช เป็นการนับหลังจากพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธเจ้าได้ทรงปรินิพพานแล้ว จึงนับเป็นพุทธศักราชที่ 1 เป้าหมายการสอนของพระพุทธเจ้านั้น คือการสอนให้พระสงฆ์ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี และประชาชนทั่วไป ได้ขจัดพ้นจากความทุกข์ ดับสนิทจากความทุกข์ ดังพระพุทธองค์ตรัสว่า “ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตถาคตจะพูดแต่เรื่องทุกข์ กับความดับทุกข์ เท่านั้น” สิ่งที่พระองค์ทรงสอน พระองค์เปรียบเทียบว่า สอนเฉพาะไปไม่ในกำมือเท่านั้น พระองค์ทรงหมายถึงว่า แม้ไปไม่ในป่าจะมีมากมาย หรือเปรียบเทียบว่า ความรู้จะมีมากมาย มหาศาล แต่ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความดับทุกข์ มีเพียงแค่อีกน้อย เราคงเห็นชัดว่า ในยุคปัจจุบันนี้ ข้อมูลและสารสนเทศที่ถูกเก็บไว้ในหน่วยความจำของบริษัทต่างๆ ดังเช่น ใน Google มีจำนวนมหาศาลมาก และเพิ่มขึ้นแต่ละวันก็อีกมหาศาล แต่ที่มีประโยชน์เพื่อนำความสู่ความดับทุกข์ ดับกิเลสโดยสิ้นเชิง นับว่ามีน้อยมาก

ความดับทุกข์ หรือการก้าวพ้นจากความทุกข์ และเข้าถึงพระนิพพาน จึงเป็นเป้าหมายสูงสุด หรือประโยชน์สูงสุด เป็นเป้าหมายของภิกษุสงฆ์ รวมทั้งภิกษุณี ที่ต้องประพฤติปฏิบัติ และการปฏิบัติที่จะให้บรรลุถึงเป้าหมายนี้ได้ ก็คือ หลักอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ, สัมมาวาจา เจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การงานชอบ, สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ

พยายามชอบ, สัมมาสติ ระลึกชอบ, และสัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ เมื่อบุคคลฝึกฝนอบรมตนเองตามอริยมรรคมีองค์ 8 นี้แล้ว ย่อมบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

การจัดการเรียนการสอนตามเป้าหมายเพื่อความพ้นทุกข์นี้ คือการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้พระสงฆ์และภิกษุณี ได้มีพฤติกรรมการปฏิบัติธรรม ที่มุ่งสู่ความหลุดพ้น ส่วนจะหลุดพ้นเมื่อใด ปีใด ชาติใด มีปัจจัยเรื่องการบำเพ็ญมาแต่อดีตชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง

สำหรับคฤหัสถ์ หรือผู้ครองเรือน พระพุทธเจ้าได้ กำหนดเป้าหมาย เป็น 3 ระดับ คือ ระดับต้น คือมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) ได้แก่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายและความเป็นอยู่ที่ดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีสถานภาพที่ดีในสังคม มีเกียรติ การจะบรรลุถึงเป้าหมายระดับนี้ จะต้องประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญได้แก่ ความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้านในการทำงาน, ความประหยัด อุดม รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้มิให้เสื่อม, การรู้จักพบปะคบหาสมาคมกับคนดีแล้วนำเอาคุณสมบัติของคนดีมาเป็นแบบอย่าง, และรู้วิหิตทรัพย์เงินทอง และรู้จักทางเสื่อมของ เงินทอง แล้วใช้จ่ายทรัพย์ตามความจำเป็น, ตลอดถึงหลักเบญจศีล เบญจธรรม หรือ อุโบสถศีล คือ ศีล 8 ผู้ที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิตในขั้นนี้จะต้องปฏิบัติตามแนวทางแห่งธรรมอย่างถูกต้อง ก็จะได้รับผลคือความสุขความสำเร็จในชีวิตประจำวัน

สำหรับเป้าหมายที่สูงขึ้นกว่าระดับต้น ก็คือ ระดับกลาง เป็นไปเพื่อประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) ได้แก่การมีคุณธรรมความดีงามทางด้านจิตใจ มีความสุขสงบใจ มีสุขภาพจิตที่ดี อันเป็นความสุขทางด้านจิตใจที่เกิดจากการประกอบคุณงามความดี การจะบรรลุถึงเป้าหมายในระดับนี้ จะต้องประกอบด้วยธรรม 4 ประการ คือ ศรัทธา เชื่อมั่นในพระพุทธเจ้าและคำสอน, ศีล ประพฤติตนตามศีล 5, จาคะ มีจิตใจเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ, และปัญญา รู้แจ้งในสิ่งต่างๆ ตามจริง เป้าหมายระดับนี้นอกจากจะทำให้บุคคลมีความสุขทางด้านจิตใจแล้ว ยังส่งผลให้บุคคลได้พบกับความสุขในโลกหน้า คือสุคติโลกสวรรค์ ภายหลังจากตายไปแล้ว ในระดับกลางนี้ พุทธศาสนิก จะต้องมีความประพฤติปฏิบัติธรรมที่เข้มข้นขึ้น

เป้าหมายระดับสูง อันเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถะ) การบรรลุถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานอันเป็นความสุขอย่างยิ่ง (นิพพานํ ปรมํ สุข) เช่นเดียวกับพระสงฆ์ ซึ่งฆราวาสก็สามารถปฏิบัติธรรมและบรรลุธรรมได้ วิธีการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดได้จะต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ, สัมมาวาจา เจรจาชอบ, สัมมากัมมันตะ การงานชอบ, สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ พยายามชอบ, สัมมาสติ ระลึกชอบ, และสัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ เมื่อบุคคลฝึกฝนอบรมตนเองตามอริยมรรคมีองค์ 8 นี้แล้ว ย่อมบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

3. หลักสูตรการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์

จากการรวบรวมข้อมูลการจัดการศึกษาของสงฆ์ พบว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา โดยองค์กรปกครองคณะสงฆ์รับผิดชอบ ซึ่งมี 3 หลักสูตร คือ การจัดการศึกษาในหลักสูตรแผนกบาลี การจัดการศึกษาหลักสูตรในแผนกธรรม และการจัดการศึกษาในโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

แบบที่ 2 เป็นการจัดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ที่องค์กรคณะสงฆ์แต่ละวัดจัดการศึกษาของตนเอง องค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ ไม่ได้ยอมรับให้เป็นการศึกษาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ไทย ไม่ได้ให้การสนับสนุน แต่ไม่ได้ห้ามไม่ให้จัดการศึกษา เช่น การศึกษาพระอภิธรรม การศึกษาโรงเรียนราษฎร์ ของวัด หรือโรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนเด็กเล็ก รวมถึงสถาบันการสอน วิปัสสนากรรมฐานแบบต่างๆ ส่วนใหญ่ได้รับความสนับสนุนจากหน่วยงานของทางราชการ

แบบที่ 3 คณะสงฆ์ยอมรับว่าเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ แต่ไม่ได้มาบริหารจัดการ หรือการควบคุมดูแล เป็นอำนาจการควบคุมดูแลของหน่วยงานทางราชการ นั่นคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง แต่ที่เป็นเงื่อนไขว่า รับรองการเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อเป็นการยืนยันกับฝ่ายข้าราชการในการเสนอกฎหมายการรับรองมหาวิทยาลัยสงฆ์ในรัฐสภา

4. หลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยองค์กรปกครองคณะสงฆ์ รับผิดชอบ

ในกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ที่องค์กรสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคม เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง มี 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรด้านบาลี ด้านนันทกรรม และด้านปริยัติธรรม แผนกสามัญ

4.1 หลักสูตรด้านภาษาบาลี

เราพึงทราบก่อนว่า ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมานั้น อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นต่อพระเจ้าแผ่นดิน ที่จะแต่งตั้งตำแหน่งปกครองหรือสมณศักดิ์ คณะสงฆ์ไม่มีองค์กรที่รับผิดชอบการบริหารและการปกครองโดยเฉพาะ ต่อมา พ.ศ. 2484 ในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ มีการพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และมีองค์กรปกครองคณะสงฆ์ มีรัฐสภาสงฆ์ และมีคณะรัฐมนตรีสงฆ์ปกครองดูแลการบริหารจัดการด้านต่างๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ เป็นต้น ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใหม่ พ.ศ. 2505 ซึ่งการปกครองคณะสงฆ์ ขึ้นกับคณะสงฆ์ที่เรียกว่ามหาเถรสมาคม จำนวน 10 รูป (ปัจจุบันเพิ่มเป็น 20 รูป) ทำหน้าที่เป็นองค์คณะการปกครอง ไม่มี

การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะ ยกเว้นด้านการปกครองที่มีพระเถระรับผิดชอบดูแลในแต่พื้นที่ระดับหน (คือหลายภาครวมกัน) ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล คล้ายโครงสร้างการปกครองของกระทรวงมหาดไทย โดยที่การศึกษาคณะสงฆ์ทั้งหมด ไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ มีการจัดการศึกษาบาลี และนักธรรม และมีแม่กองบาลีและแม่กองธรรม รับผิดชอบ และไม่ได้เกี่ยวข้องกัน

ในปี พ.ศ.2562 ได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม มีการมอบหมายให้มีคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม ให้มีการศึกษาฝ่ายบาลีสนาทมหลวง และการศึกษาฝ่ายธรรมสนามหลวง มาอยู่ภายใต้คณะกรรมการชุดนี้ โดยมีพระเถระ 1 รูป เป็นผู้บริหารสูงสุด และนำเอาการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนา และกระทรวงศึกษาธิการ มาขึ้นตรงกับสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรมด้วย รวมทั้งมีการเพิ่มฝ่ายปริยัติธรรม มาอยู่ภายใต้สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม รวมเป็น 4 หน่วยงาน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ที่มีอำนาจและบทบาทในการดูแลรับผิดชอบ มี 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบาลี ฝ่ายนักธรรม และฝ่ายปริยัติธรรมแผนกสามัญ ส่วนฝ่ายปริยัตินิเทศ มีหน้าที่เป็นหน่วยงานสนับสนุน

การศึกษาฝ่ายบาลี เป็นการเรียนการสอนภาษาบาลี หรือเป็นการเรียนแบบอักษรศาสตร์ เริ่มมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ครั้นมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงได้จัดลำดับชั้นเป็นประโยค เรียกว่า ประโยค 1 - 2 ประโยค 3 จนถึงประโยค 9 เป็นที่สุด หรืออาจจะเรียกว่าเป็นหลักสูตรเปรียญธรรม สำหรับฆราวาสเรียกว่า บาลีศึกษา

หลักสูตรมีตั้งแต่ประโยค 1 - 2 ถึง เปรียญธรรม 9 ประโยค ประโยค 1 - 2 และ ประโยค 3 มีวิชาคือ ไวยากรณ์บาลี, แปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย โดยอรธ(เอาใจความ) และโดยพยัญชนะ (ยี่ดราศัพท) ประโยคตั้งแต่ ประโยค 4 เป็นต้นไป ยังมีวิชาแปลบาลีเป็นไทย , แปลไทยเป็นบาลี สำหรับประโยค 8 และ 9 มีวิชาแต่งฉันท์เพิ่มเข้ามา

ระบบการเรียน อาจจะเข้าชั้นเรียน ตามสำนักเรียนที่เปิดสอน หรือจะศึกษาเอาเองแบบ Self-Learning ก็ได้ สอบวัดผลปีละ 1 ครั้ง โดยปกติ หากสอบไม่ตกเลย จะใช้เวลาการศึกษา 9 ปี

สำหรับประชาชนทั่วไป ได้ปรับปรุงหลักสูตรให้หย่อนลงบ้างเล็กน้อย เรียกว่า หลักสูตร บาลีศึกษา แต่การจัดชั้นเรียนหรือวิธีการเรียน เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามหลักสูตรแผนกบาลี เน้นที่การเรียนภาษาบาลี และเป็นภาษาบาลีระดับอรรถกถา (คือเอกสารที่พระเถระเขียนอธิบายพระพุทธพจน์) มิให้เรียน เพียง 4 คัมภีร์ (หรือ 4 เรื่อง) คือ คัมภีร์ธรรมบท, คัมภีร์มงคลทีปนี, สมันตปาสาทิกา และวิสุทธิมรรค มิได้มีการเรียนในหนังสือพระไตรปิฎกโดยตรง ทั้งยังไม่มี การเรียนเรื่องการปฏิบัติธรรม หรือสมาธิภาวนา ไม่ได้เป็นหลักสูตรที่จะให้พระสงฆ์และฆราวาสเรียนรู้เพื่อมุ่งไปสู่การบรรลุธรรม และให้พระสงฆ์และฆราวาสศึกษาเพื่อความหลุดพ้นและเข้าถึงพระนิพพานตามเป้าหมาย

ของพระพุทธศาสนา โดยเจตนารมณ์ประสงค์ที่จะให้พระสงฆ์และฆราวาสมีความเข้าใจและแตกฉานในภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่จารึกพระไตรปิฎก อันเป็นเรื่องราวและคำสอนหลักในพระพุทธศาสนา สามารถที่จะสืบทอดคำสอนอย่างถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยน และตลอดกาลนาน

4.2 หลักสูตรด้านนักรธรรม

หลักสูตรนักรธรรม ได้รับการริเริ่มมาตั้ง พ.ศ. 2435 โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก้กระทู้ธรรม

ต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชาธิวาส ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักรธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่าที่ควร แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักรธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักรธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า ธรรมศึกษา มีครบทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักรธรรมของภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2472

หลักสูตรนักรธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณร ระดับชั้น (1) นักรธรรมตรี เรียนวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมและพุทธศาสนสุภาษิต วิชาธรรมวิภาคและคิปปิปฏิบัติ (ธรรมสำหรับฆราวาส) วิชาพุทธประวัติ วิชาวินัยมุข และวิชาศาสนพิธี (2) นักรธรรมโท เรียนวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมและพุทธศาสนสุภาษิต วิชาธรรมวิภาค วิชาอนุพุทธประวัติ วิชาวินัยมุข และ วิชาศาสนพิธี, (3) นักรธรรมเอก เรียนวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมและพุทธศาสนสุภาษิต, วิชาธรรมวิจารณ์, วิชาพุทธานุพุทธประวัติ และ วิชาวินัยมุข

สำหรับประชาชนทั่วไป หลักสูตร ธรรมศึกษา มีดังนี้ (1) ธรรมศึกษาตรี เหมือนนักรธรรมตรี แต่เปลี่ยนจากวิชาวินัยมุข เป็นเบญจศีล เบญจธรรม, (2) ธรรมศึกษาโท เหมือนกับนักรธรรมชั้นโท แต่เปลี่ยนวิชาวินัยมุข เป็นวิชาอุโบสถศีล (3) ธรรมศึกษาชั้นเอก เหมือนกับนักรธรรมชั้นเอก แต่เปลี่ยนวิชาวินัยมุข เป็นวิชากรรมบถ

หลักสูตรนักรธรรมหรือธรรมศึกษา จึงเป็นหลักสูตรที่มี 3 ระดับ ไม่มีรายวิชาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม หรือสมาธิภาวนา เป็นหลักสูตรที่เน้นการท่องจำ การเข้าสอบวัดผลปีละ 1 ครั้ง หรือปีละ 1 ระดับ เน้นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจประวัติของพระพุทธเจ้า และมีความเข้าใจธรรมชั้นพื้นฐาน จึงไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ทั้งในด้านการมุ่งประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในสัมปรายภพ และปรมาตถประโยชน์ คือประโยชน์สูงสุด ได้แก่ มรรค ผล และพระนิพพาน

4.3 สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2514 ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าว เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายอาณาจักร กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะ สามารถดำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการ สร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน เป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และศึกษารายวิชาเพิ่มเติม ภาษาบาลีและธรรมวินัย ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

เดิมนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ต่อมา ย้ายมาสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และปัจจุบัน สังกัดสำนักสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2562

ขณะนี้ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีทั้งหมด 408 แห่ง มีนักเรียนสามเณรรวม 34,634 รูป และเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ควบคู่ไปกับการสอนตามหลักสูตรนักรวมและบาลี ตามนโยบายของมหาเถรสมาคม

หลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการผสมผสานระหว่างหลักสูตรมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ กับหลักสูตรพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ การจัดเนื้อหาหลักสูตร แบ่งเป็นกลุ่มสาระความรู้ด้านภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, สุขศึกษาและพลศึกษา, ศิลปะ, การงาน อาชีพ และเทคโนโลยี, ภาษาต่างประเทศ ส่วนที่เป็นรายวิชาเสริมด้านพุทธศาสนา คือ ภาษาบาลี และกระทุ์ธรรม

กล่าวได้ว่า หลักสูตร ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ประสงค์จะให้เยาวชนเข้าบวชเรียนในพระพุทธศาสนาได้มีความรู้ทางสามัญศึกษาด้วย เนื่องจากกระยะหลัง เยาวชนเข้ามาบวชเป็นสามเณรน้อยลง มีผลต่อการบวชเป็นพระภิกษุก็น้อยลง การจัดหลักสูตรนี้ ทำให้เยาวชน แม้จะอยู่ในพระพุทธศาสนา ก็เป็นประโยชน์ แม้สิกขาลาเพศไป ก็สามารถจะต่อยอดกับการศึกษาของระบบทางโลกได้ ซึ่งการศึกษาแบบบาลีศึกษา และธรรมศึกษา มีข้อจำกัดนี้

อย่างไรก็ตาม หลักสูตรนี้ จะช่วยสร้างการเรียนรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ยังทำได้น้อย เพราะโดยเจตนารมณ์ มุ่งไปสู่การให้ผู้เรียนมีวุฒิการศึกษาฝ่ายสามัญศึกษา สำหรับอีกหน่วยงานหนึ่งที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ คือ ศูนย์พระปริยัตินิเทศแห่งคณะสงฆ์ เป็นหน่วยงานที่ไม่ได้มีหน้าที่จัดการศึกษา แต่รับผิดชอบส่งเสริม สนับสนุนการจัดการใน 3 หลักสูตรข้างต้น

5. สรุป

ในยุคแห่งที่เทคโนโลยีการสื่อสารได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมของเราเหมือนอยู่ใกล้กันมาก และสื่อสารกันได้ในระยะเวลาที่แทบจะทันทีทันใดนั้น ทำให้คนในสังคมปัจจุบัน รู้สึกว่าในสังคมยุคนี้มีปัญหาเกิดขึ้นจำนวนมาก บ่อยครั้ง และมากขึ้นเรื่อยๆ และบุคคลจำนวนหนึ่งพยายามจะมองย้อนไปยังหลักคำสอนของศาสนาต่างๆ ที่จะสามารถเยียวยาแก้ไขปัญหาของสังคมยุคนี้

เมื่อหันมามองมายังศาสนาพุทธ ที่มีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นการสร้างความสุขให้แก่ผู้คนในสังคม การสอนเรื่องไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน การอยู่ร่วมกันด้วยดี การสร้างสังคมแห่งสันติสุข ซึ่งเป้าหมายของคำสอนของศาสนาพุทธ แม้จะมุ่งเน้นไปยังการดับกิเลสโดยสิ้นเชิง แต่ก็ยังมีคำสอนในระดับปัจเจกชน ระดับครอบครัว และระดับสังคม ที่มุ่งให้เป็นสังคมสันติสุข เอื้อต่อการสภาพแวดล้อมต่อการปฏิบัติธรรมดังกล่าว

ผู้ศึกษาได้พยายามที่จะศึกษาสภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ เพื่อหาคำตอบว่า องค์กรปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันอย่างไร เพื่อให้ชาวพุทธได้เข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนาดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการศึกษาลึกขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ มุ่งสอนเรื่องความรู้เรื่องภาษาบาลี เพื่อการรักษาพระพุทธพจน์ มุ่งสอนเรื่องธรรมศึกษา เพื่อการเรียนรู้หลักธรรมขั้นพื้นฐาน ยังไม่ได้จัดการศึกษาเพื่อมุ่งให้พระสงฆ์และประชาชน มุ่งไปสู่การดับกิเลส การดับทุกข์ และเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุด และแม้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้สามเณรซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของผู้ที่จะเรียนในหลักสูตรนี้ได้มีวุฒิการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการศึกษาฝ่ายสามัญของระบบราชการ นอกจากนั้น การศึกษาด้านปฏิบัติ หรือด้านสมาธิภาวนาก็ยังไม่ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียน ดังนั้น การศึกษาของคณะสงฆ์ ทั้งเพื่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระสงฆ์ และกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนชาวพุทธ จึงยังไม่สามารถได้เรียนเพื่อที่จะเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด รวมทั้งยังไม่มีแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้พระสงฆ์และประชาชน ได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่พฤติกรรมแห่งชาวพุทธโดยแท้จริง

ผู้ศึกษาจึงขอเสนอให้องค์กรปกครองคณะสงฆ์ รวมทั้งคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ได้มาตระหนักถึงปัญหา ไม่เพียงแต่ปัญหาของสังคม ควรจะรวมถึงปัญหาของระบบการศึกษาของคณะสงฆ์เอง ที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุได้ ดังนั้น จึงควรมีนโยบายในการปรับปรุงการศึกษาเพื่อความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาที่ลึกซึ้ง และมีการจัดการศึกษาเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของคณะสงฆ์และประชาชนที่จะอยู่ในวิถีแห่งชาวพุทธอย่าง ที่ควรจะเป็นตามเป้าหมายที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ตั้งแต่สมัยพุทธกาล

6. เอกสารอ้างอิง

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี (2547). *การอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547* ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2547", (2547, 23 สิงหาคม), ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121, ตอน พิเศษ 46 ก.

พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับมหาจุฬาฯ). เล่มที่ 19 สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรคหน้าที 613 ข้อที่ 1101.

พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับมหาจุฬาฯ). เล่มที่ 4 มหาวรรค ภาค 1 อัมมจักกัปปวัตตนสูตร บรรทัดที่ 355 – 445.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2542). *พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: พรศิวการพิมพ์.
พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม 2562. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก ราชกิจจานุเบกษา 16 เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก หน้าที 11 วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2562.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (2505). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 79 ตอนที่ 115 วันที่ 31 ธันวาคม 2505.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484. ประกาศ ณ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2484 พระราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 58 วศิน อินทสระ. (2538). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2544). *การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2544.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2551). *การพัฒนาโดยใช้ฐานสมรรถนะ*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
สุมาลี สังข์ศรี. (2544). *การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุมาลี สังข์ศรี. (2546). *การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*.

Bandura, A. (1987). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman.

Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.

Mezirow, J. (2000). *Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress*. San Francisco: Jossey-Bass.

แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับ
ผลสัมฤทธิ์การทดสอบ O-NET ของนักเรียนในสถานศึกษา
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดระยอง

Guidelines for academic administration by school administrators to
raise achievement levels O-NET testing of students in educational
institutions Under the local government organization, Rayong
Province

วิศรุต สุวรรณสิงห์¹ ประทุมทอง ไตรรัตน์² วิไลจิตร นิลสวัสดิ์³
นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม¹
อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต²
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม² นักวิชาการอิสระ³
Witsarut Suwannasing¹ Pratoomtong Trirat² Wilaichitra Nilsawaddi³
Master's degree students Department of Educational Administration
Siam Technology College¹
Advisor Master of Education Degree Program²
Department of Educational Administration Siam Technology College²
Independent Scholar³
E-mail : 64008113005@siamtechno.ac.th¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 2) ศึกษาความต้องการจำเป็น และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตัวอย่าง คือ ครูจำนวน 325 คน ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือวิจัย ได้แก่แบบสอบถามระดับและแบบประเมินแนวทางเป็นแบบประมาณค่า 5 ระดับ มีเที่ยงตรงเท่ากับ 0.92 และความเชื่อมั่นเท่ากับ .926 สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) มีความต้องการจำเป็นที่ต้องพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัล ได้แก่ 2.1 ยกระดับการเข้าใจนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้องในการบริหารงบประมาณ 2.2 ยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษา 2.3 พัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลด้านการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา และ 3) แนวทาง การพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา ได้แก่ 1) พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา 2) พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์ 3) พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษาและการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา, สมรรถนะดิจิทัล, ทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัล

Abstract

This quantitative research aimed to 1) study the level of digital competence development in budget management of educational institutions under the Office of the Primary Educational Service Area 3, Suphan Buri, 2) study the necessity, and 3) propose guidelines for the development of digital competence in budget management of educational institutions under the Office of the Primary Educational Service Area 3, Suphan Buri. The sample consisted of 325 teachers selected by simple random sampling. The research instruments were the level questionnaire and the guideline assessment form, which was a 5-level rating scale with a reliability of 0.92 and a reliability of .926. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation, and analysis of the necessity index.

The research results found that 1) The level of digital competence development in budget management of educational institutions Under the jurisdiction of Suphan Buri Educational Service Area Office 3, overall, it is at a high level. 2) There is a necessity to develop digital competence, including: 2.1 Improving the understanding of policies and related laws for correctness in budget management. 2.2 Improving the use of presentation programs for educational institution expenditures. 2.3 Developing digital competence in using computers to manage remaining budgets from the past. And 3) Guidelines for developing digital

competence in educational institution budget management include: 1) Developing knowledge of policies, laws, and digital literacy in educational institution administration. 2) Developing prevention of cyber threats. 3) Developing and enhancing the use of digital technology in learning management to upgrade the use of presentation programs for educational institution expenditures and the use of computers to manage remaining budgets from the past.

Keywords : Educational Administration, Digital Competence, Digital Literacy Skills

1. บทนำ

ปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลและคอมพิวเตอร์ได้ถูกพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ระบบคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในสถานศึกษามากขึ้น จากที่เคยถูกใช้เพียงแค่การพิมพ์งานเอกสาร แต่ปัจจุบันโลกถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีในยุคที่เรียกว่า ยุคเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษาถูกดำเนินไปภายใต้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้มีบทบาท ในการบริหารจัดการทุกภาคส่วนของการบริหารสถานศึกษา (จีระนันท์ มูลมาตร และคณะ, 2564) ทั้งนี้เพื่อให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเพื่อยกระดับขีดความสามารถของฝ่ายบริหารให้สามารถการบริหารจัดการการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แล้วจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ในช่วงที่ผ่านมาได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนของวงการการศึกษา และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารจัดการทางการศึกษาของสถานศึกษาเป็นอย่างมาก (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2563)

การพัฒนาของเทคโนโลยีและการเข้ามามีบทบาทสำคัญในระบบการศึกษา และการบริหารสถานศึกษา สถานการณ์ดังกล่าวนี้ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถเพื่อให้เกิดเป็นสมรรถนะและทักษะที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับสาระสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายและจุดเน้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 เพื่อให้ส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ยึดเป็นกรอบในการดำเนินงาน คือ การพัฒนาครูในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้มีมาตรฐานวิชาชีพที่สูงขึ้นโดยการพัฒนาครูทุกระดับให้มีทักษะ ความรู้ที่จำเป็น เพื่อทำหน้าที่วิทยากรมืออาชีพ (Train The Trainer) และขยายผลการพัฒนาผ่านศูนย์พัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อความเป็นเลิศ (Human Capital Excellence Center : HCEC) – จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านเว็บไซต์ โดยเปิดกว้างให้ภาคเอกชนสามารถเข้ามาพัฒนาเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนครูและผู้บริหารทางการศึกษามีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และตลอดเวลาผ่านแพลตฟอร์มด้านการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศในการจัดการคุณภาพการศึกษา เพื่อการบริหารจัดการการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดมาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย

มาตรฐานที่ 1 คือ การบริหารจัดการองค์การสู่ความเป็นเลิศ มาตรฐานที่ 2 คือ การบริหารและการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและมาตรฐานที่ 3 คือ ผลการบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรในสถานศึกษาหรือครู ดังนั้น ชีตความสามารถหรือสมรรถนะที่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเช่นความสามารถด้านการใช้เทคโนโลยี หรือ สมรรถนะดิจิทัลถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งการพัฒนาขีดความสามารถดังกล่าว นั้น เป็นหน้าที่ในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นการแสดงถึงความสามารถในการจัดองค์กรและการใช้ทรัพยากรที่นำมาได้อย่างคุ้มค่า (Steers, 1977)

แต่การพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษายังพบว่า มีปัญหาเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ความขาดแคลนทรัพยากรและอุปกรณ์ทางเทคโนโลยี ความไม่พร้อมในการรับรู้และนำเทคโนโลยีไปใช้ การขาดการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว การขาดนโยบายหรือแนวทางจากส่วนกลาง ภาระงานที่มากเกินไป ดังนั้นการพัฒนาขีดความสามารถที่สามารถยกระดับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรในสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสังคมโลก สมรรถนะที่จำเป็นสำหรับครูผู้สอนนั้น กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ว่า สมรรถนะหลัก 5 ประการ ประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม จริยธรรม และจรรยาบรรณครู ด้านสมรรถนะตามสายปฏิบัติงาน 6 ประการ ประกอบด้วย การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการชั้นเรียน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ภาวะผู้นำ การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) ซึ่งจะเห็นได้ว่าสมรรถนะที่กำหนด เป็นเรื่องของความสามารถในการบริหารสถานศึกษาในภาพรวมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโรงเรียนขนาดเล็กทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาในสังกัด จำนวน 15,158 แห่ง คิดเป็นจำนวนถึงร้อยละ 50.74 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557) กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาสมรรถนะครูก็ประสบกับปัญหาโดยตลอด อาทิ ผลการศึกษาของมรกต วงษ์เนตร (2558) พบว่า ปัญหาการพัฒนาครูที่มีปัญหาการพัฒนาสูงที่สุดคือโรงเรียนไม่มีการกำหนดแผนการพัฒนาครูและใช้วิธีการไม่สอดคล้องกับความต้องการของครูและสภาพความพร้อม ไม่มีหรือกำหนดเกณฑ์การประเมินผลจากการพัฒนาครู และไม่มี การดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขต่อการพัฒนาครูเมื่อพบข้อบกพร่องหรือดำเนินการไม่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับผล การศึกษาของชนิตา รักษ์พลเมือง, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, รังสรรค์ มณีเล็ก, เฟื่องอรุณ ปรีดีติลก และ สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล (2560) พบว่า การพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต มีปัญหาเชิงระบบที่สำคัญคือ การพัฒนาครูไม่ยึดสมรรถนะ เน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ขาดนวัตกรรม การพัฒนาที่ส่งผลต่อการพัฒนาสู่มืออาชีพ ซึ่งจากที่กล่าวมาจึงเป็นปัญหาที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาในที่สุด

จากความสำคัญของสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา รวมทั้งความสำคัญระบบการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 เล็งเห็นความสำคัญ จึงศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 โดยผลการวิจัยนี้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กำหนดขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากระบวนการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 โดยการรวบรวมจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 โดยการรวบรวมจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 3 ร่างแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ด้วยการจัดลำดับความต้องการจำเป็น

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของร่างแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

ขั้นตอนที่ 5 พัฒนาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

4. ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 1,647 คน (สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3)

2. ตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 จำนวน 325 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane จากนั้นใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

3. ตัวแปรที่ศึกษา

- 3.1 สมรรถนะทางดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา
- 3.2 การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ หน้าที่ที่รับผิดชอบอายุระดับการศึกษา ระยะเวลาปฏิบัติงาน เป็นแบบสอบถามแบบเลือกคำตอบ เป็นแบบเลือกคำตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 เป็นแบบมาตราวัดแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating scale) โดยมีหลักเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ (Best & Kahn, 1993)

- 5 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มากที่สุด
- 4 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์มาก
- 3 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ปานกลาง
- 2 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์น้อย
- 1 หมายถึง ระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน เช่น ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อบรรยายลักษณะของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยการกำหนดเกณฑ์ของช่วงห่างในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

$$\text{ช่วงห่างในแต่ละช่วงชั้น} = \frac{\text{ชั้นที่มีคะแนนสูงสุด} - \text{ชั้นที่มีคะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = 0.80$$

ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละช่วงชั้นและการแปลผล ดังนี้

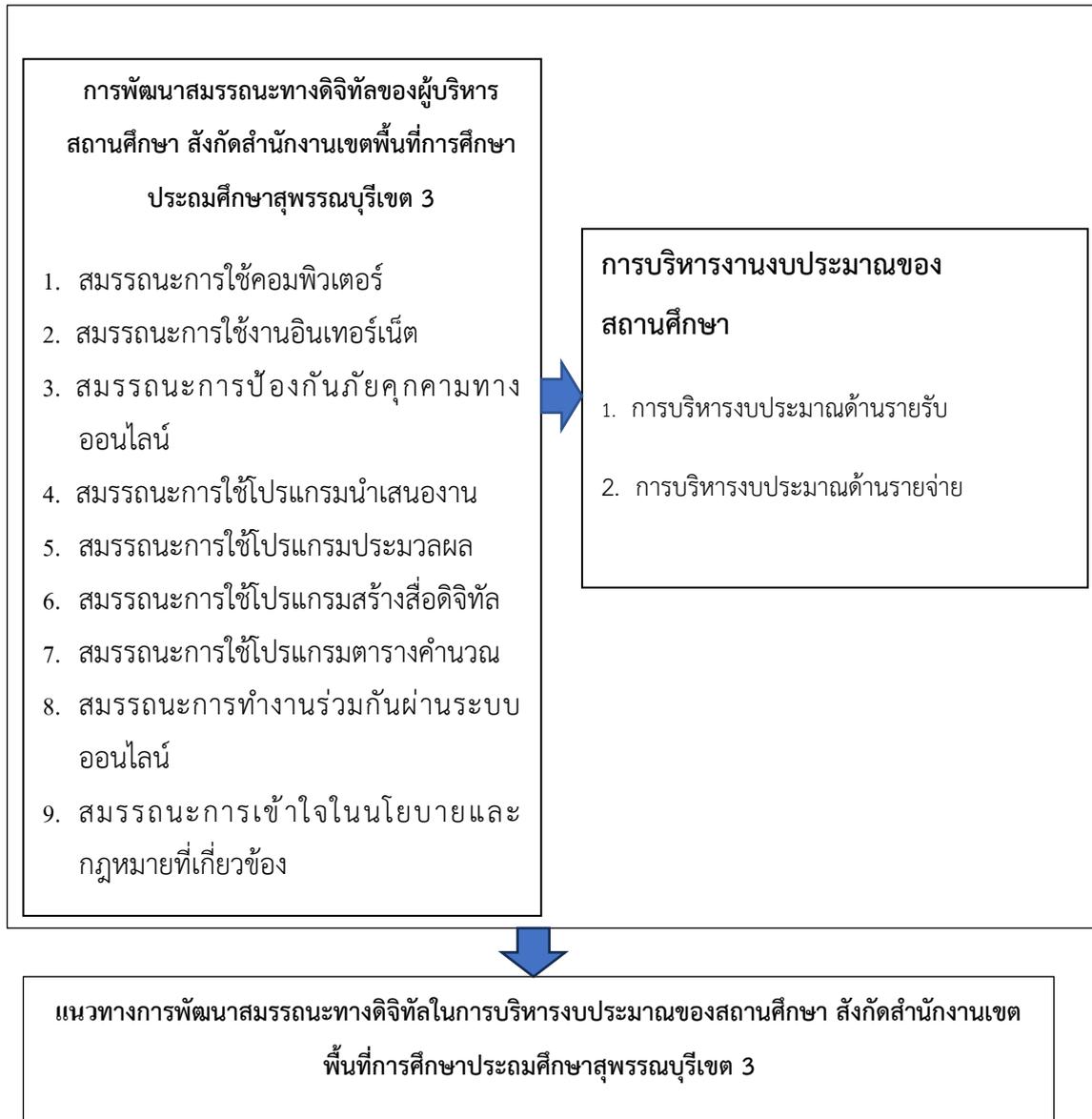
4.21 – 5.00	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มากที่สุด
3.41 – 4.20	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มาก
2.61 – 3.40	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ปานกลาง
1.81 – 2.60	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ น้อย
1.00 – 1.80	หมายถึง มีระดับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ น้อยที่สุด

การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ใช้วิธีการวิเคราะห์ดัชนี PNI จากสูตร

PNI modified = (I-D)/D โดย I (Importance) หมายถึง ระดับความสำคัญของข้อความนั้นเปรียบเสมือนค่าที่บอกระดับของ “What Should Be” และ D (Degree of Success) หมายถึง มาตรฐานที่แสดงระดับที่ข้อรายการนั้นได้รับการตอบสนองหรือระดับสัมฤทธิ์ผล (D = Degree of Success) ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เปรียบเสมือนค่าที่บอกระดับของ “What is” ซึ่งการวิจัยนี้กำหนดความคาดหวัง มีค่าสูงสุดเท่ากับ 5 ส่วนการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นใช้การเรียงค่าดัชนีจากมากไปหาน้อย ดัชนีที่มีค่า

มากกว่า 0.20 แปลว่า มีความต้องการจำเป็นสูงที่ต้องได้รับความสนใจต้องพัฒนามากกว่าดัชนีที่มีค่าน้อยกว่า (สุวิมล ว่องวานิช, 2550, น. 280)

7. กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

8. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหัวหน้างานเทคโนโลยีมีจำนวนมากที่สุดจำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 38.47 และส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโท มีจำนวนมากที่สุดจำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26 – 35 ปี มีจำนวนมากที่สุดจำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 56.15 และส่วนใหญ่ส่วนใหญ่มีระยะเวลาการปฏิบัติงานในโรงเรียนแห่งนี้ 11 – 15 ปี มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 48.46

ระดับพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตามสภาพปัจจุบัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97, S.D.=.51$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลด้านการใช้งานอินเทอร์เน็ตด้านการจัดการงบประมาณสำหรับกิจการนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และ อยู่ในระดับมากที่สุด = 4.52, S.D.=.48 รองลงมา คือ สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลที่มุ่งเน้นยกระดับการใช้โปรแกรมประมวลผลคำในการจัดพิมพ์แผนบริหารงบประมาณโดยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50, S.D.=.44$) และ สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลที่มุ่งเน้นยกระดับการเข้าใจนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้องในการบริหารงบประมาณมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.55, S.D.=.56$) ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3

เมื่อวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็นผ่านเกณฑ์ $PNI_{modified} > .02$ พบว่า มีความต้องการจำเป็นของการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ทั้งสิ้น 3 ด้าน ซึ่งเป็นจุดอ่อน ได้แก่

1. สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลที่มุ่งเน้นยกระดับการเข้าใจนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้องในการบริหารงบประมาณ $PNI_{modified} = .784$
2. สถานศึกษาพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลของเพื่อยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษา $PNI_{modified} = .32$
3. สถานศึกษามุ่งพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลด้านการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา $PNI_{modified} = .30$

จากการวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็นนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ได้แก่

แนวทางที่ 1 พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา

แนวทางที่ 2 พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์

แนวทางที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับการใช้โปรแกรมนำเสนองานในด้านรายจ่ายของสถานศึกษาและการใช้คอมพิวเตอร์ในการบริหารงบประมาณคงเหลือจากที่ผ่านมา

9. อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตามสภาพปัจจุบัน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.97$, S.D.=.51) สอดคล้องกับผลการวิจัยของยุทธนา วาโยหะ (2561) ที่ ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการบริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 โดยภาพรวม มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D.= 0.49) และระดับการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดทักษะการรอบรู้ทางดิจิทัลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ตามสภาพที่พึงประสงค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, S.D.=.52) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ (2565) พบว่าสภาพที่พึงประสงค์ของสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องจากกว่าการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา ดังนั้นทุกสถานศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะ และทักษะการรอบรู้ดิจิทัล

2. ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ที่เป็นจุดอ่อน นำมากำหนดเป็นแนวทาง 3 แนวทาง ดังนี้ แนวทางที่ 1 พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา แนวทางที่ 2 พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์ และแนวทางที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของธนกฤต อึ้งน้อย (2563) พบว่า สมรรถนะที่จำเป็นของครูใหม่ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่สมรรถนะด้านสื่อและเทคโนโลยี ในขณะที่ผลการวิจัยของพงษ์พิทักษ์ นามนิตย์ (2565) พบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะหลักของ

ผู้บริหารสถานศึกษาได้แก่ ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดีด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการพัฒนาตนเอง

3. แนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ได้แก่ แนวทางที่ 1 พัฒนาการองค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายกฎหมายและความรอบรู้ด้านดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา แนวทางที่ 2 พัฒนาการป้องกันภัยคุกคามภัยคุกคามทางไซเบอร์ และแนวทางที่ 3 พัฒนาและเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ โดยทั้ง 3 แนวทางสามารถดำเนินการได้โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ให้มีความชัดเจน กำหนดงบประมาณและกิจกรรมการอบรม จัดเตรียมสถานที่และกำหนดวิทยากร สอดคล้องกับ พิเจตส์ ประยุทธ์สินธุ์, อรุณ จุติผล และสมาน อัครภูมิ (2563) พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรม 5) สื่อที่ใช้ และ 6) การวัดและประเมินผล และสอดคล้องกับธนภฤต อึ้งน้อย (2563) พบว่ารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูใหม่ในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

10. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การนำผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3 ควรนำไปนำข้อมูลในการกำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับเสริมสร้างสมรรถนะในการพัฒนาการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของสถานศึกษา

1.2 การนำผลการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นไปใช้ควรมีการเตรียมพร้อมในการพัฒนาตามลำดับความสำคัญเพื่อการพัฒนาที่จะทำให้แก้ไขในส่วนที่เป็นจุดอ่อนที่จะทำให้ไม่เกิดความเสียหายหากไม่ได้รับการจัดการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการจัดทำแผนเพื่อเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา เนื่องจากการศึกษาได้มีแนวทางในการบริหารสถานศึกษา ดังนั้นแผนที่สอดคล้องจะเป็นทำให้แนวทางมีประสิทธิภาพได้มาก

2.2 ควรมีการศึกษากลยุทธ์ในเพื่อแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา กับแผนในระดับประเทศเพื่อให้สามารถพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามทิศทางของประเทศ

11. เอกสารอ้างอิง

- กรณีภูธร์ จิตาการพงศ์สถิต, สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ และวัชรี แสงบุญเรือง. (2565). สภาพความต้องการจำเป็นและแนวทางพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ. วารสารรัชต์ภาคย์. 16(47), 189-206. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/256722/175324>.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). กรุงเทพฯ :กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2546). พระราชบัญญัติบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2556). แนวการจัดกิจกรรมแนะแนวตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย.
- _____. (2563). โครงการดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ (National Digital Learning Platform) ในปีงบประมาณ 2563. [พีดีเอฟ]. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://www.moe.go.th/backend/wp-content/uploads/2020/06/TOR - จ้างโครงการดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ.pdf>.
- จิระพันธุ์ พิมพ์โพธิ์. (2562). การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการใช้งบประมาณในสถานศึกษา. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จีระนันท์ มุลมาตร. (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ทราานฟอร์มเช้น. วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย, 17(2), 21 – 32.
- ชนิดา รักษ์พลเมือง, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, รังสรรค์ มณีเล็ก, เฟื่องอรุณ ปรีดีติลล และ สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล (2560). การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้ และการพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. วารสารครุศาสตร์. 45(3). 17-33. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/107335/84932>.
- ณัฐสรลพร อติศิริอิทธิกร และวิรัชพัชร วงศ์วัฒน์เกษม. (2564). บทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ. 2564. (น. 326 -337). สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2564Vol14No1_31.pdf.
- ธนภุต อึ้งน้อย. (2563). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูใหม่ในศตวรรษที่ 21ตามแนวคิดโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้. วิทยานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ธนกร จิตดำรงสุนทร. (2558). การรับรู้การบริหารเชิงกลยุทธ์ของครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 10 จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยและพัฒนาวิไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. 10(3), 237-248.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พงษ์พิทักษ์ นามนิตย์. (2565). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://fulltext.rmu.ac.th/fulltext/2565/M131282/Namnith Phongphithak.pdf>
- พงษ์ศักดิ์ ด้วงทา. (2557). การพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพครูโรงเรียนเอกชนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พิษณุโลก เขต 1. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พิเจตส์ ประยุทธ์สินธุ์, อรุณ จุติผล และสมาน อัครภูมิ. (2563). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพรรณ, 15(1), 121-130. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Pitchayat/article/view/241628/164218>.
- มรกต วงษ์เนตร. (2558). การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาครูเพื่อการ จัดการเรียนรู้อย่างส่งเสริมทักษะ การคิดของนักเรียนโดยใช้ หลักการบริหารวงจรเดมมิ่งใน โรงเรียนขยายโอกาสทาง การศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วารสารวิจัยและพัฒนาวิไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 10(1), 1-14.
- สมพงษ์ เปรมปิยศรี. (2555). ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา ชั้นพื้นฐานระดับ ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จันทบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 3. (2566). สารสนเทศทางการศึกษาประจำปีการศึกษา 2565. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก https://spb3.go.th/spb3/banner2_detail_show.php?id=480
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). เอกสารประกอบการศึกษาด้วยตนเองหลักสูตรผู้ช่วย ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูเพื่อเขา สู่ตำแหน่งสายงานผู้บริหารในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2550). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2563). เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงของโลกการศึกษาจากวิกฤติ โควิด-19 แล้วอนาคตทางการศึกษา จะเป็นอย่างไรต่อไป. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2568. จาก <https://www.aksorn.com/learningviaonline>.

Volume 5 No 2 (May – August 2025)

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2568)

Wishing Journal Review.

วารสารภวนานาสารปริทัศน์

~ RA 14 ~

Best, J.W. & Kahn, J. V. (1993). *Research in Education*. (7th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข
เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน

ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

Management of educational institutions according to concepts and
working happily to promote the work of educational institutions in
the Special Education Administration Office

รัฐศาสตร์ สาริน¹ ประทุมทอง ไตรรัตน์² ฐนิษญา จิริยะสิน ³

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม¹

อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ²

สาขาวิชาบริหารการศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม ² นักวิชาการอิสระ³

Rattasart Sarin ¹ Pratoomtong Trirat² Tanisya Jiriyasin ³

Master's degree students Department of Educational Administration

Siam Technology College ¹

Advisor Master of Education Degree Program ²

Department of Educational Administration Siam Technology College ²

Independent Scholar³

E-mail : 64008113002@siamtechno.ac.th¹

บทคัดย่อ

ความสุขในการทำงานของบุคลากรจะช่วยเพิ่มความมุ่งมั่นและความกระตือรือร้นในการทำงาน ส่งผลให้งานมีคุณภาพและเสร็จตามกำหนดเวลา ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตในการทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับและประสิทธิภาพ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 1 จำนวน 23 คน และครูจำนวน 187 คน รวมทั้งหมด 210 คน เครื่องมือที่ใช้ได้ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ความถี่ ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) 2) ระดับประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง ($\bar{X} = 3.90$) 3)แนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้าง

ประสิทธิภาพในการทำงาน ได้แก่ 1) พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความ
รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ เช่น จัดทำระบบการประเมินโดยใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูลเพื่อการประเมินที่
ชัดเจน 2) พัฒนาระบบการปฏิบัติงาน ตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล เช่น
สร้างเครือข่ายของกระบวนการทำงานให้ครอบคลุมเพื่อการประสานงานด้วยการใช้เทคโนโลยี 3) พัฒนา
กระบวนการบริหารโดยยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กร เช่น จัดทำแผนการปรับแนวทางการ
บริหารที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ของส่วนรวม

คำสำคัญ : การบริหารสถานศึกษา, การใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข, ประสิทธิภาพในการทำงาน
การศึกษาพิเศษ

Abstract

Personnel in schools under the Office of Special Education Administration have many responsibilities. Therefore, the happiness of the organization's personnel is crucial and must be given top priority by school administrators. In light of this, the researcher poses the following research questions This research has the objective 1) To study the level of happy living and working life of administrators and teachers. Under the Office of Special Education Administration 2) To study the level of efficiency in the work of administrators and teachers. Under the Office of Special Education Administration 3) To present guidelines for living and working happily to enhance work efficiency. Under the Office of Special Education Administration

This research has a sample group used in the research, which is administrators of educational institutions and teachers of Ratchaprachanupath School, Group 1, Central Region, totaling 6 schools. The sample size was determined using the sample comparison table of Krejci and Morgan. (Krejci&Morgan 1970) with a group of 23 school administrators and 187 teachers, totaling 210 people. Data were collected using questionnaires. Data were analyzed by finding frequencies, percentages, means, and standard deviations. 1.) The research results found that Happy living and working life of teachers in educational institutions as a whole It is at a high level ($\bar{X}$ =4.16) ($\bar{X}$ =3.90) is at a high level. 3) It can be defined as a guideline for living life and working happily to enhance work efficiency. Under the Office of Special Education Administration as follows: 1) Develop a fair performance evaluation system. With responsibility that can be verified For example, creating an evaluation system using

technology to manage data for clear evaluation 2) Develop an operational system according to the principle of integrating living life with work in a balanced way For example, create a comprehensive network of work processes for coordination using technology 3) Develop management processes based on the principles of reason for the benefit of the organization Create a plan to adjust management guidelines that focus on public benefits.

Keyword: Educational institution administration, Living and working happily, Efficiency in special education work

1. บทนำ

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ชอบทำงาน เพราะนอกจากงานจะนำมาซึ่งรายได้แล้ว ยังนำมาซึ่งมิตรภาพ และความสำเร็จอีกด้วย การถูกให้ออกจากงานจึงเป็นหายนะสำหรับชีวิตมนุษย์ เพราะผู้ตกงานจะรู้สึกเหมือน ถูกปฏิเสธจากสังคมส่งผลให้เขาสูญเสียการนับถือตนเอง (Self respect) และมีความสุขลดลง (ชร สุนทรายุทธ , 2553, น. 174) การบริหารสถานศึกษาในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เทคนิควิธีการบริหารที่ทันสมัยเพื่อสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่ายในการปฏิบัติงานให้เกิด ประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รวมทั้งเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการทำงานให้เกิดความสุขแก่ผู้ร่วมงาน ซึ่งแนวทางการบริหารยุคใหม่ในหลายองค์กร รวมถึงแวดวงทางการศึกษาควรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหาร ปรับเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งความสุข หรือโรงเรียนแห่งความสุข ซึ่งความสุข คือ สภาพชีวิตที่เป็น สุขอันเป็นผลมาจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ (กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข, 2552) ความสุข เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร หรือไม่ว่าบุคคลจะอยู่ใน สถานะใดก็ตาม ความสุขมักจะถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะที่เป็นยอดแห่งความปรารถนาของมนุษย์ทุกคน และจะถูกตั้งคำถามอยู่ เสมอๆ ว่าแล้วความสุขที่แท้จริงคืออะไร อันเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสุขในองค์กรได้ผู้บริหารต้องมีการค้นหาปัจจัยต่าง ๆ ทางการบริหาร ที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู และนำปัจจัยต่าง ๆ มาสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในองค์กร ซึ่งสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงาน มากที่จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีให้กับสถานศึกษา เป็นบรรยากาศแห่งความสุข แต่หากสัมพันธภาพของคนใน องค์กรไม่ดีก็อาจสร้างปัญหาต่าง ๆ ให้กับสถานศึกษาได้ (อริคุณ สินธนาปัญญา, 2557, น. 26) และสรุป สาระสำคัญพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 ประเทศไทยได้มีการจัด การศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการ ได้แก่ เด็กตาบอด เด็กหูหนวก เด็กพิการทางร่างกายและสุขภาพ และเด็ก ปัญญาอ่อน ซึ่งนอกจากบุคคลเหล่านี้แล้ว ยังมีเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านสติปัญญา หรือด้านการเรียนรู้ หรือเรียกว่า LD ภาวะการเรียนรู้บกพร่อง (Learning Disorders) คือ ความบกพร่องของกระบวนการเรียนรู้ที่

เกิดจากการทำงานที่ผิดปกติของสมอง ซึ่งสาเหตุมาจากสติปัญญาบกพร่องหรือปัญญาอ่อน ความวิตกกังวล หรือซึมเศร้า เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ผลด้านการเรียนต่ำกว่าความเป็นจริงและเด็กสมาธิสั้น เป็นโรคที่พบได้บ่อยในวัยเด็ก โดยเด็กไม่สามารถควบคุมสมาธิและความเคลื่อนไหวของตัวเองได้ตั้งนั้น เด็กเหล่านี้จึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการศึกษาพิเศษโดยครูที่มีความสามารถพิเศษซึ่งปัจจุบันการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับคนพิการยังมีปัญหาในด้านปริมาณการให้บริการการศึกษาพิเศษ เนื่องจากยังขาดแคลนครูการศึกษาพิเศษอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการ ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการการศึกษาพิเศษ ซึ่งหากการให้บริการการศึกษาพิเศษมีคุณภาพไม่ดีพอ อาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของผู้พิการได้และด้วยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษมีหน้าที่รับผิดชอบเพิ่มขึ้นในการเข้าถึงบุคลากรทางการศึกษาพิเศษในทุกสังกัด ทุกระดับการศึกษาของคนพิการและทุกประเภทของความพิการที่ปฏิบัติการเรียนการสอนกับบุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษา ที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป เช่นเดียวกับ กฤษฎา มีบ้านหลวง และยุภาติ ปณธราช (2022) ได้ศึกษา แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในพื้นที่พิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาดตากเขต 2 อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในพื้นที่พิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาดตากเขต 2 อำเภอแม่สอด ตามกรอบขอบข่ายและภารกิจงานของโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านงานวิชาการ มี 17 ด้านมีสภาพมีการปฏิบัติน้อยและมีปัญหาอยู่ในระดับมาก

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาพิเศษทุกคนในองค์กรจะมีภาระหน้าที่มาก ดังนั้นความสุขในการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากผู้วิจัยจึงมีคำถามที่จะศึกษาว่า แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลของการศึกษา ในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษา และนำไปสู่การสร้างความสุขต่อผู้เรียน และบุคลากรทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งเป็นแนวทางในการประยุกต์สู่การพัฒนาองค์กรด้านอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในรูปของตาราง ประกอบคำบรรยาย โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู และประสิทธิภาพในการทำงาน

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู แยกเป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านความมั่นคง ด้านสุขภาพ ด้านความสัมพันธ์ และด้านจิตใจ

2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน 12 ด้าน ได้แก่ 1) กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน 2) ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความเป็นไปได้ของงาน 3) ให้คำแนะนำที่ดีที่ถูกต้องสมบูรณ์ 4) รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน 5) ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม 6) มีข้อมูลพร้อมทำงานที่เชื่อถือได้ 7) มีการรายงานผลการดำเนินงานทุกระยะ 8) มีมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา 9) ผลงานได้มาตรฐาน 10) ดำเนินงานถือเป็นมาตรฐานได้ 11) มาตรฐานที่กำหนดสามารถปฏิบัติได้ และ 12) ให้บำเหน็จรางวัล แก่ผู้ปฏิบัติงานดี

3 ผลการประเมินแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

4. ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 1 ภาคกลาง จำนวน 6 แห่ง ประกอบด้วยโรงเรียนพิบูลประชาสรรค์ โรงเรียนสมเด็จพระปิยมหาราชรมณียเขต จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 47 จังหวัดเพชรบุรี โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 58 จังหวัด

นันทบุรีโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 45 จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนฟ้าใสวิทยา จังหวัดนครปฐม จำนวนทั้งสิ้น 388 คน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 23 คน และครูจำนวน 365 คน

2. ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ กลุ่ม 1 ภาคกลาง จำนวน 6 แห่ง กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหาตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie&Morgan 1970, pp.607-610) ด้วย ได้ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 23 คน และครูจำนวน 187 คน รวมทั้งหมด 210 คน

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูเกี่ยวกับแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและขนาดสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา ครู เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดตัวเลือกไว้ 5 ระดับ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านสุขภาพ 3) ด้านความสัมพันธ์ และ 4) ด้านจิตใจ

ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วย 12 ด้าน ได้แก่ 1) กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน 2) ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงาน 3) ให้คำแนะนำที่ดีที่ถูกต้องสมบูรณ์ 4) รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน 5) ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม 6) มีข้อมูลพร้อมทำงานที่เชื่อถือได้ 7) มีการรายงานผลการดำเนินงานทุกระยะ 8) มีมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา 9) ผลงานได้มาตรฐาน 10) ดำเนินงานถือเป็นมาตรฐานได้ 11) มาตรฐานที่กำหนดสามารถปฏิบัติได้ และ 12) ให้บำเหน็จรางวัล แก่ผู้ปฏิบัติงานดี

2. แบบประเมินแนวทาง แนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ในการร่างแนวทางฯ จากการนำข้อมูลในตอนที่ 1 มาวิเคราะห์สร้างเป็นแนวทางฯ และประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้เสียจำนวน 9 คน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดตัวเลือกไว้ 5 ระดับ

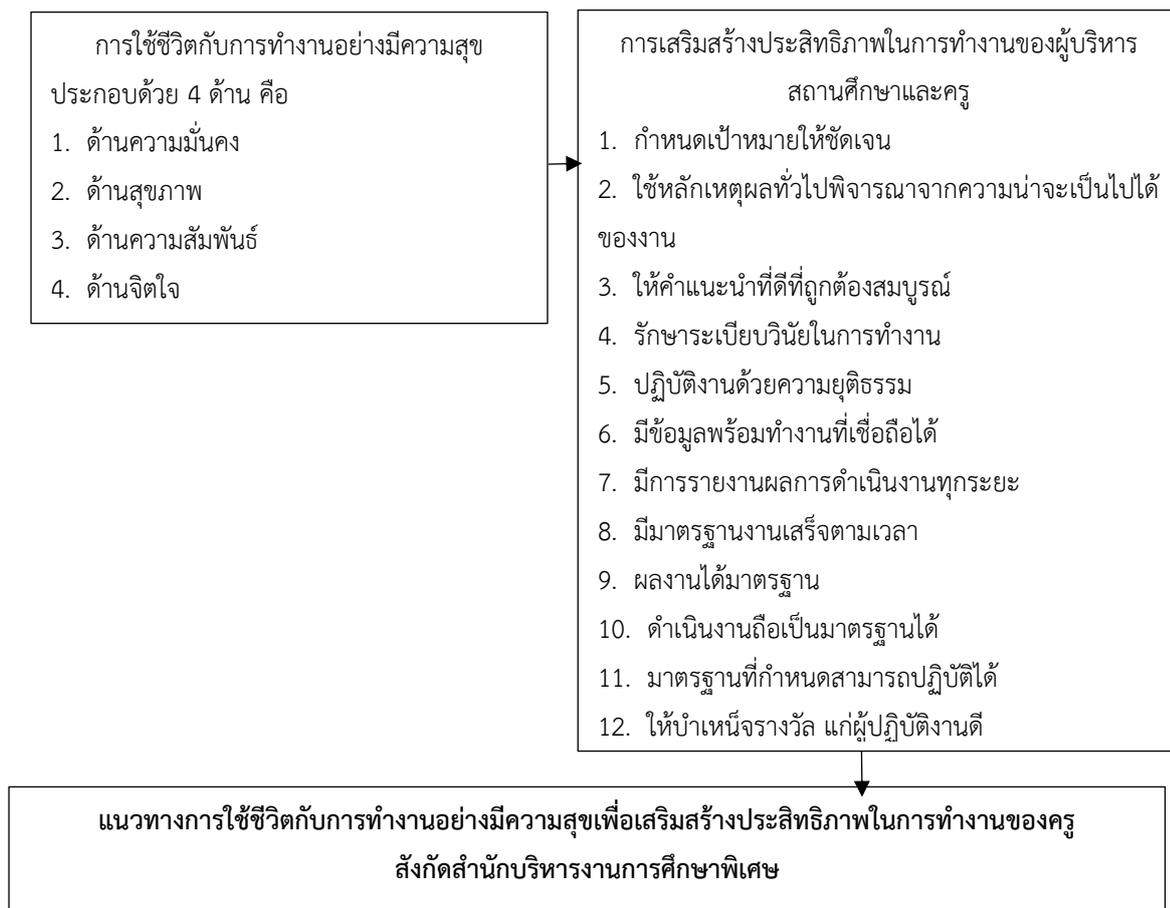
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หาความถี่ ค่าร้อยละ แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 การใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ตอนที่ 3 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

7. กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในการวิจัย ในส่วนข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถสรุปข้อมูลทั่วไปได้ดังนี้ โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 59.52 มีอายุระหว่าง 26 – 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.90 ที่ทำงานปัจจุบันเป็นจังหวัดเดียวกับภูมิลำเนาคิดเป็นร้อยละ 58.57 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 46.19 ดำรงตำแหน่งครูคิดเป็นร้อยละ 65.72 และส่วนใหญ่มีวิทยฐานะระดับชำนาญการคิดเป็นร้อยละ 45.24 มีประสบการณ์ในการทำงาน 16 – 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.00 และส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 10,001 – 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.67 และจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู

โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความสัมพันธ์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.51$) รองลงมาได้แก่ ด้านสุขภาพ ($\bar{X}=4.29$) ด้านความมั่นคง ($\bar{X}=3.94$) และด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุดคือด้านจิตใจ ($\bar{X}=3.90$)

2. ผลการศึกษาระดับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน โดยรวมมีระดับประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง ($\bar{X}=3.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ “ในการทำงานทุกครั้งครูกำหนดเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน” ($\bar{X}=4.15$) และรองลงมา คือ “มีการรายงานผลการดำเนินงานทุกระยะแก่ผู้บังคับบัญชา” ($\bar{X}=4.00$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ “ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความเป็นไปได้ของงาน” ($\bar{X}=3.64$)

3. ผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สรุปเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

แนวทางที่ 2 พัฒนาระบบการปฏิบัติงานตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล

แนวทางที่ 3 พัฒนาระบบการบริหารโดยยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กร

8. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัย มีประเด็นนำมาสู่การอภิปรายได้ ดังนี้

1. ระดับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน และเมื่อแยกรายด้าน

1.1 ด้านความสัมพันธ์ พบว่ามีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.51$) ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของใจนวล พรหมมณี (2550) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู และหาค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1.ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของตัวแปรปัจจัยการรับรู้ความสามารถของตนเอง แรงจูงใจในการทำงาน เจตคติต่อวิชาชีพครู ความผูกพันต่อองค์กร การพัฒนาตนเอง กับประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู มีค่าเท่ากับ 0.648 ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2. ค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน(B) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.142 - 0.303 โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู คือการพัฒนาตนเอง, ความผูกพันต่อองค์กร, การรับรู้ความสามารถของตนเอง, แรงจูงใจในการทำงานโดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญ เท่ากับ 0.303 , 0.200 , 0.160 , 0.142 ตามลำดับ โดยส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.2 ด้านสุขภาพ พบว่ามีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.29$) ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pak. J. Statist. (2557) การศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานและความพึงพอใจในงานของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนรัฐบาล โดยมีวัตถุประสงค์ การตรวจสอบระดับความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานและความพึงพอใจในงานของผู้บริหารโรงเรียน ในบริบทนี้ ได้ทำการสำรวจความเชื่อมโยงระหว่างความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนกับความพึงพอใจในงาน พบว่า ระดับความพึงพอใจในงานของผู้บริหารโรงเรียนโดยทั่วไปอยู่ในระดับสูง ในขณะที่เดียวกันพบว่าความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและครอบครัวของผู้บริหารโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง สุดท้ายนี้ จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพบว่ามีความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญแต่ในระดับต่ำระหว่างความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานของผู้บริหารโรงเรียนกับความพึงพอใจในงาน

1.3 ด้านความมั่นคง พบว่ามีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.94$) ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิชาติ นิลภทย์ และ สายสุตา เตียเจริญ (2556) เรื่อง ความสุขในการทำงานกับสมรรถนะข้าราชการครู กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบ 1) ระดับความสุขในการทำงานและสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด 2) ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานกับสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด 3) ทรรศนะของผู้บริหารเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกิดความสุขในการทำงานกับสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัด โดยมีข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานครในพื้นที่สำนักงานเขตบางพลัด จำนวน 11 โรงเรียน เป็นหน่วยวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสุขในการทำงานของข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตบางพลัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า มี 2 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ความพึงพอใจในงาน และอารมณ์ทางบวก และอีก 2 ด้าน อยู่ในระดับมาก คือ ความพึงพอใจในชีวิตและอารมณ์ทางลบในระดับต่ำ ส่วนสมรรถนะของข้าราชการครู กรุงเทพมหานครสังกัดสำนักงานเขตบางพลัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 2 ด้าน 2) ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานกับสมรรถนะของข้าราชการครูกรุงเทพมหานครสังกัดสำนักงานเขตบางพลัด มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ทรรศนะของผู้บริหารในการส่งเสริมความสุขในการทำงาน ผู้บริหาร จะเน้นการทำงานแบบให้ครูมีส่วนร่วม และหาแนวทางร่วมกันในการทำงาน สนับสนุน ช่วยเหลือครูทุกด้าน ให้อิสระในการทำงานและให้คำปรึกษาผู้เรียนเป็นหลักเป็นตัวอย่างที่ดี เต็มที่และเต็มใจทำงานร่วมกันกับครู มีความเป็นกลางช่วยประสานให้เกิดความร่วมมือ ส่วนแนวทางการส่งเสริมสมรรถนะ ผู้บริหารเน้นการทำงาน เป็นทีม นิเทศสอนงานให้ เป็นกัลยาณมิตรกับครู มอบหมายงานให้ตามความถนัด สนับสนุนให้เข้ารับ การฝึกอบรมและการศึกษาต่อเพื่อพัฒนาศักยภาพ สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์เต็มที่ เน้นย้ำให้ครูเต็มใจให้บริการ ผู้เรียน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ ซึ่งหมายถึงการใช้ชีวิตกับการ ทำงานอย่างมีความสุขจะต้องมีทุกด้านความสัมพันธ์กัน มีความสมดุลทั้งบุคคลและองค์กรจึงจะส่งผลต่อ การทำงานอย่างมีความสุข

1.4 ด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.90$) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Aydan Ordu (2565) เรื่อง บทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนองค์กร กับความสุขในการทำงาน การศึกษาที่มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพของครูในสถาบันการศึกษาได้สร้างทฤษฎีและ ประสบการณ์ใหม่ ๆ ทำให้การวิจัยลึกซึ้งยิ่งขึ้น การวิจัยได้รายละเอียดมากขึ้นจากการได้แนวทางใหม่ คำจำกัด ความใหม่ และแนวคิดใหม่ หนึ่งในแนวคิดเหล่านี้คือ พฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงแนวโน้มใน การนำเสนอและพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ โดยคำนึงถึงแนวคิดนี้ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการตรวจสอบ บทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการ ทำงาน ข้อมูลของการศึกษาถูกเก็บรวบรวมโดยใช้มาตราส่วนการรับรู้การสนับสนุนองค์กร ความสุขในการ ทำงาน และพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยประกอบด้วยครู 340 คนที่ทำงานใน โรงเรียนประถม มัธยม และมัธยมปลาย ในปีการศึกษา 2564-2565 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ทั้งสามตัว แปรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ และแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์มีผลกระทบ ทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน ผลลัพธ์นี้สามารถตีความได้ว่า ครูมีพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์มากขึ้นเมื่อการรับรู้ถึงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรของตนเพิ่มขึ้น และส่งผลให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อความสุขในการทำงานของตนเอง ในที่สุด มีการเสนอแนะให้สนับสนุน ความต้องการของครู เช่น โครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการสร้างและนำแนวคิด ใหม่ ๆ มาใช้ และการรับรองการมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจ

2. ผลการวิจัยระดับประสิทธิภาพในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง ($\bar{X}=3.90$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษาทั้ง 12 ด้านคือ

2.1 การกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน ผลการวิจัยพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=4.15$) เป็นค่าเฉลี่ยสูงสุดในด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ ชรินทร์ทิพย์ และ รัชนีวรรณ (2561) เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ของความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การและความผูกพันต่อองค์การที่มีต่อความตั้งใจคงอยู่ในงาน โดยมีความผสมผสานระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นตัวแปรกำกับ ของพนักงานในกลุ่มธุรกิจการค้าและเทคโนโลยี พบว่า ความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การ และความผูกพันต่อองค์การมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจคงอยู่ในงาน อีกทั้งความผสมผสานระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวยังเป็นตัวแปรกำกับในความสัมพันธ์ระหว่างความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การกับความตั้งใจคงอยู่ในงาน และยังเป็นตัวแปรกำกับในความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์การกับความตั้งใจคงอยู่ในงานอีกด้วย ซึ่งการให้ความสำคัญกับด้านความสัมพันธ์ในองค์กรส่งผลต่อการใช้ชีวิตในการทำงานอย่างมีความสุขของครูในสถานศึกษา

2.2 การใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงาน ผลการวิจัยพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=3.64$) เป็นค่าเฉลี่ยลำดับที่ 8 เป็นค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุดในด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของผู้บริหารสถานศึกษา และครูในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของกชพร พุทธจักร (2553) เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน ที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรในโรงเรียน ที่จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีปัจจัยมุ่งใจ ปัจจัยการบริหารภายในองค์กร ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยรวม และรายด้าน อยู่ในระดับดีเด่น ความสามัคคีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระเบียบวินัยและความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์ทางบวก กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งตัวแปรพยากรณ์ ความสามัคคี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ระเบียบวินัย และ ความรับผิดชอบ สามารถพยากรณ์ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนจัดการเรียน การสอน สำหรับนักเรียนพิการ และ นักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และ จังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารการศึกษาศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ร้อยละ 87.00

3. จากผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพใน การทำงาน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาศึกษาพิเศษ สรุปเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 พัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ ผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน แนวทางที่ 1 คือพัฒนาระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม ด้วยความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานคือเมื่อมีการประเมินการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรม สามารถตรวจสอบได้ บุคลากรไว้วางใจในการประเมิน ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองของบุคลากรให้มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุขในการทำงาน สร้างสรรค์นวัตกรรมหรือวิธีการทำงานแบบใหม่ ส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรในเชิงบวก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Aydan Ordu (2565) วิจัย เรื่อง บทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ใน การเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน การศึกษาที่มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพของครูใน สถาบันการศึกษาได้สร้างทฤษฎีและประสบการณ์ใหม่ ๆ ทำให้การวิจัยลึกซึ้งยิ่งขึ้น การวิจัยได้รายละเอียดมาก ขึ้นจากการได้แนวทางใหม่ คำจำกัดความใหม่ และแนวคิดใหม่ หนึ่งในแนวคิดเหล่านี้ คือ พฤติกรรม การทำงานสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงแนวโน้มในการนำเสนอและพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ โดยคำนึงถึงแนวคิดนี้ การวิจัย นี้มีวัตถุประสงค์หลักในการตรวจสอบบทบาทของพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ในการเชื่อมโยงระหว่างการ สนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน ข้อมูลของการศึกษาถูกเก็บรวบรวมโดยใช้มาตราส่วนการรับรู้การ สนับสนุนองค์กร ความสุขในการทำงาน และพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย ประกอบด้วยครู 340 คนที่ทำงานในโรงเรียนประถม มัธยม และมัธยมปลาย ในปีการศึกษา 2564-2565 ผล การศึกษาแสดงให้เห็นว่า ทั้งสามตัวแปรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ และแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรม การทำงานสร้างสรรค์มีผลกระทบทางอ้อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนองค์กรกับความสุขในการทำงาน ผลลัพธ์นี้สามารถตีความได้ว่า ครูมีพฤติกรรมการทำงานสร้างสรรค์มากขึ้นเมื่อการรับรู้ถึงการได้รับการ สนับสนุนจากองค์กรของตนเพิ่มขึ้น และส่งผลให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อความสุขในการทำงานของตนเอง ในที่สุด มีการเสนอแนะให้สนับสนุนความต้องการของครู เช่น โครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงทรัพยากรที่ จำเป็นสำหรับการสร้างและนำแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้ และการรับรองการมีส่วนร่วมของครูในการตัดสินใจ

แนวทางที่ 2 พัฒนาระบบการปฏิบัติงานตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล จากการศึกษาแนวทางการจัดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานแนวทางที่ 2 คือการพัฒนาระบบการปฏิบัติงานตามหลักการบูรณาการการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างสมดุล สอดคล้องกับการศึกษาของ Rey E. Enciso (2567) การศึกษาอิทธิพลของความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานต่อความพึงพอใจในงานและความเป็นอยู่ที่ดีโดยรวมของครูในแผนกการศึกษาพื้นฐาน การศึกษาใช้แนวทางผสมผสาน ซึ่งรวมถึงการสำรวจและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เชิงปริมาณพบความสัมพันธ์ที่สำคัญระหว่างการรับรู้ถึงความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานกับความพึงพอใจในงานของครู ครูที่รายงานว่ามีความสมดุลที่ดีขึ้นระหว่างความรับผิดชอบด้านอาชีพและชีวิตส่วนตัวแสดงให้เห็นถึงระดับความพึงพอใจในงานที่สูงขึ้น ข้อมูลเชิงคุณภาพให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกลยุทธ์และความท้าทายที่ครูเผชิญในการบรรลุความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงาน ผลการศึกษาที่สำคัญรวมถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ที่เอื้ออาทรกับเพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร และผู้ปกครองในการเพิ่มความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงาน ครูที่รู้สึกได้รับการชื่นชมและยอมรับในความพยายามของตนเองรายงานว่ามีความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและความเป็นอยู่ที่ดีโดยรวมที่ดีขึ้น การจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพและการกำหนดขอบเขตระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวถูกระบุว่าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ การศึกษาเน้นย้ำถึงความจำเป็นของสถาบันการศึกษาและผู้กำหนดนโยบายในการให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานสำหรับครู การดำเนินนโยบายที่ยืดหยุ่น การจัดหาทรัพยากรสำหรับการจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เอื้ออาทรได้รับการแนะนำเพื่อปรับปรุงความพึงพอใจในงานและความเป็นอยู่ที่ดีของครู ผลการวิจัยนี้มีส่วนสนับสนุนข้อมูลเชิงลึกที่มีค่าต่อสาขาวิชาการศึกษาและเสนอคำแนะนำเชิงปฏิบัติสำหรับการสร้างสภาพแวดล้อมที่ครูสามารถเติบโตได้ทั้งในด้านอาชีพและส่วนตัว ซึ่งท้ายที่สุดจะส่งผลดีต่อระบบการศึกษาโดยรวม อีกทั้งยัง มีความสอดคล้องกับการวิจัยของฤทธิชัย ศรีโพธิมรรพษ์, นงุจิรี เจริญสุข และชูศักดิ์ เอกเพชร (2566) ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา 3) ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาสภาพความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง พบว่าสภาพความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา มีองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ด้านอารมณ์เชิงบวก ด้านการรับรู้ถึงความหมายของชีวิต หรือสิ่งที่ทำ ด้านการติดต่อสัมพันธ์ ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง และด้านสุขภาพทางกายและทางใจ มี 38 ตัวชี้วัด ผลการสร้างรูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ฟังภา ภูเก็ท ระนอง พบว่าความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในภาพรวมของรูปแบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการวิจัยของ Anjum and Islam (2564) วิจัยเรื่อง ความสุขในการทำงาน: สำรวจปัจจัยที่กำหนดความเป็นอยู่ที่ดีส่วนบุคคลของนักวิชาการ ความสุขในการทำงานส่งผลอย่างสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน รวมถึงผลผลิตขององค์กร ดังนั้น องค์กรส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสุขของพนักงาน และมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของพนักงานในการทำงาน การศึกษานี้พยายามสำรวจปัจจัยที่กำหนดความสุขในการทำงานของนักวิชาการ แบบสอบถามถูกพัฒนาและแจกจ่ายให้นักวิชาการในสี่มหาวิทยาลัยเอกชนในเมืองซิลเฮต ประเทศบังกลาเทศ ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 141 คนได้เข้าร่วมการศึกษานี้ และความสุขในการทำงานของนักวิชาการได้รับการประเมินตามโครงสร้างหกประการ (วัฒนธรรมองค์กร ค่าตอบแทน ความมั่นคงงานและความก้าวหน้าในอาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล งานเอง อิสระและการได้รับคำติชม) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สามในห้าตัวแปรที่ศึกษา (ความสัมพันธ์ อิสระและการได้รับคำติชม และค่าตอบแทน) มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อความสุขในการทำงานของนักวิชาการมากกว่าโครงสร้างอื่นๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ยังเผยให้เห็นถึงความสำคัญของโครงสร้างอื่น ๆ ในการสร้างความสุขในการทำงานของนักวิชาการ ผลการศึกษาจะช่วยเจ้าของมหาวิทยาลัยเอกชนหรือผู้กำหนดนโยบาย ตลอดจนอุตสาหกรรมบริการอื่นๆ เข้าใจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในการทำงานของพนักงานและการออกแบบนโยบายที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีส่วนบุคคลของพนักงาน และสอดคล้องกับการวิจัยของ Tri Handayani (2564) วิจัยเรื่อง อิทธิพลของบรรยากาศองค์กรและการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครูในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วัดดูประสงค์ของการศึกษาคือ 1) เพื่อทราบอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรต่อผลการปฏิบัติงานของครู 2) เพื่อทราบอิทธิพลของการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู และ 3) เพื่อทราบอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรและการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า 1) มีอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรต่อผลการปฏิบัติงานของครู 2) มีอิทธิพลของการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู และ 3) มีอิทธิพลของบรรยากาศองค์กรและการเป็นผู้นำโรงเรียนต่อผลการปฏิบัติงานของครู

แนวทางที่ 3 พัฒนาระบบการบริหารโดยยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กร ผลการศึกษาแนวทางการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ในแนวทางที่ 3 ให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาระบบการบริหาร โดยอาจมุ่งเน้นที่ผู้นำต้องมีระบบการบริหารที่ยึดหลักของเหตุผลเพื่อประโยชน์ขององค์กรซึ่งจะส่งผลต่อความสุขในการทำงานของครู ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ธิปัตย์ ทันเส็ง และ มัทนา วัฒนอมศักดิ์ (2562) ได้วิจัยเพื่อให้ทราบ 1) คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 2) ความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 จำนวน 48

โรงเรียน พบว่า 1) คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 3) คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับความสุขในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อีกทั้งสอดคล้องกับการวิจัยของ Esra Tore (2566) วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นผู้นำของครูกับความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นผู้นำของครูกับความสุขในการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยประกอบด้วยครู 358 คนที่ทำงานในโรงเรียนของรัฐในเขตบาเคอร์เคอย์ เมืองอิสตันบูล พบว่า ระดับการเป็นผู้นำของครูและระดับความสุขในการทำงานของครูอยู่ในระดับสูง มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำระหว่างการเป็นผู้นำของครูกับความสุขในการทำงาน และระหว่างมิติอารมณ์เชิงบวกของความสุขในการทำงานกับคะแนนรวมของการเป็นผู้นำของครู แต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างมิติอารมณ์เชิงลบของความสุขในการทำงานกับการเป็นผู้นำของครู สรุปได้ว่า การเป็นผู้นำของครูมีผลกระทบต่อเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความสุขในการทำงานของครู ทั้งนี้ในกระบวนการบริหารที่ตีกรอบจากจะเกิดประโยชน์ต่อองค์กรแล้วยังมีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานของบุคลากรอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของนรีนาถ กาญจนเจตน์ (2560) งานวิจัยเรื่อง กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสุขในการทำงาน : กรณีศึกษากกรมหม่อมใหม่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมหม่อมใหม่ 2) เปรียบเทียบความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมหม่อมใหม่ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสุขในการทำงาน ด้วยวิธีการเชิงผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรกรมหม่อมใหม่ (ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างประจำ) จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย พบว่า บุคลากรกรมหม่อมใหม่มีความสุขในการทำงานอยู่ในระดับสูง ซึ่งความสุขในการทำงานของบุคลากรกรมหม่อมใหม่มีความแตกต่างกัน ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ประเภทบุคลากร อายุ เขตพื้นที่ของหน่วยงาน ประสบการณ์ในการทำงาน ระดับการศึกษา อัตราเงินเดือนที่ได้รับ นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงาน ($r = .536, p < .01$) โดยการบริหารผลการปฏิบัติงาน และการสรรหาและคัดเลือก มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานมากที่สุด ตามลำดับ ในส่วนของผลการสัมภาษณ์ พบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ทำให้บุคลากรกรมหม่อมใหม่มีความสุขในการทำงานได้ จากการได้รับในสิ่งที่ตนพึงจะได้รับจากการทำงานให้กับองค์กร ในขณะเดียวกันบางกระบวนการยังคงต้องได้รับการปรับปรุง และพัฒนาให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม และมีความเท่าเทียมมากขึ้น

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย จากผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะดังนี้

จากผลการศึกษาผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุขของครูสถานศึกษาในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกรายด้านตามลำดับดังนี้ 1) ด้านความมั่นคง ควรส่งเสริมให้มีประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นธรรมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลไปสู่การเลื่อนเงินเดือนในหน่วยงานมีความโปร่งใส เป็นธรรมและตรวจสอบได้ เนื่องจากเงินเดือนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้บุคลากรมีความมั่นคง ส่งผลให้มีความสุขในการทำงาน 2) ด้านสุขภาพ ควรจัดปริมาณงานให้มีความเหมาะสม เพื่อส่งเสริมด้านสุขภาพของบุคลากร 3) ด้านความสัมพันธ์ ควรส่งเสริมวางแผนการพัฒนาบุคลากรให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น 4) ด้านจิตใจ ควรส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับเพื่อนร่วมงานมากขึ้น เช่น จัดทำโครงการกิจกรรมพัฒนาความสัมพันธ์ต่าง ๆ ภายในองค์กร เป็นต้น

ด้านการเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน โดยรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับ สูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ในการทำงานทุกครั้งกำหนดเป้าหมายในการทำงานอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมีประสิทธิภาพ สูง และข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ใช้หลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือข้อคำถาม ปฏิบัติงานตามมาตรฐานงานเสร็จตามเวลา ดังนั้นองค์กรควรส่งเสริมพัฒนาให้บุคลากรเข้าใจหลักเหตุผลทั่วไปพิจารณาจากความน่าจะเป็นไปได้ของงานมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการใช้ชีวิตกับการทำงานอย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ อาทิความผูกพันต่อองค์กร การปรับตัว คุณลักษณะของงาน เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ กว้างขึ้น สามารถนำไปพัฒนาการบริหารองค์กรต่อไป

10. เอกสารอ้างอิง

กขพร พุทธจักร. (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนของนักเรียนพิการ และนักเรียนด้อยโอกาส จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดศรีสะเกษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

- กฤษฎา มีบ้านหลวง และ ยุภาตี ปณะราช. (2565). แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในพื้นที่พิเศษสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 6(1), 33-45. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2568. จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jeir/article/view/255511/172875>.
- กิติมา ปรีดีติลล. (2532). การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- เกียรติขจร ไพบาลนนท์. (2542). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบลในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จงกล ทองโถม. (2555). ศัพท์เกี่ยวกับการประเมินผล. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2568. จาก gotoknow.org.
- จงจิต เลิศวิบูลย์มงคล. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์กับความสุขในการทำงานของพยาบาลประจำโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุพร รณแก้วล้วน. (2544). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ใจนวล พรหมมณี. (2550). การศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของข้าราชการครูสังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนิดา ศรีบรรวิวัฒน์. (2544). ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรศูนย์ป้องกันควบคุมโรคมะเร็งจังหวัดชลบุรี. สารนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติฯ.
- ชรินทร์ทิพย์ ที่รากาญจน์ และ รัชนีวรรณ วณิชยณอม. (2561). การศึกษาความสัมพันธ์ของความสอดคล้องระหว่างบุคคลกับองค์การและความผูกพันต่อองค์การที่มีต่อความตั้งใจคงอยู่ในงาน โดยมีความผสมผสานระหว่างการทำงานและชีวิตส่วนตัวเป็นตัวแปรกำกับ ของพนักงานในกลุ่มธุรกิจการค้าและเทคโนโลยี. ในการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ สรรพศาสตร์ สรรพศิลป์ ประจำปี 2562. (น. 117-132). กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2568. จาก <https://arts.tu.ac.th/uploads/arts/Doctorate/Meeting/M13.pdf>
- ชีวันนัท พิษสะกะ. (2544). การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของบุคลากรในองค์กรธุรกิจ เพื่อความสุขและความสำเร็จในการทำงาน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชุมศักดิ์ ชุมนุม . (2541). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ: กรณีศึกษาเขตการศึกษา 10. ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ชูบ กาญจนประกร. (2552). รูปแบบการบริหารการศึกษาทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- ฤทธิชัย ศรีโพธิมรรพงษ์, นัจจรี เจริญสุข, และ ชูศักดิ์ เอกเพชร. (2566). รูปแบบการสร้างความสุขในการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พังงา ภูเก็ต ระนอง. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 8(1), 805-820.
- นรีนาถ กาญจนเจตน์. (2560). กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความสุขในการทำงาน: กรณีศึกษากรมหม่อนไหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Anjum, N., & Islam, M. A. (2564). *Workplace happiness: Exploring the factors shaping academics' subjective well-being*. *Journal of Management in Practice*, 6(1), 1. ISSN 2456-1509.
- Esra Tore. *European Journal of Educational Management*. Volume 6, Issue 4, 247-259.
- Pak. J. Statist. (2014). *A Quantitative Study of School Administrators' Work-Life Balance and Job Satisfaction in Public Schools*. Vol. 30(6), 1231-1241.

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

ที่อยู่สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150
โทร 032-206290

2. ประเภทของบทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

2.1 บทความวิชาการ (Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

2.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

3. การส่งบทความต้นฉบับ

การส่งบทความต้นฉบับ ต้องแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับ ผ่านระบบที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

กรอกใบขอเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ส่งมาที่ส่งมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

หลังจากได้รับการผ่านกระบวนการอ่านบทความ เพียร์รีวิว (Peer Review) แล้ว ดำเนินการชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท (สองพันบาทถ้วน) โดยชำระผ่านบัญชี ธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์) และส่งหลักฐานการโอนเงินมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

4. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 การจัดพิมพ์บทความ

(1) ความยาวของบทความวิชาการไม่เกิน 15 หน้า และบทความวิจัยไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพตารางอ้างอิงและภาคผนวก)

(2) รูปแบบอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบอักษร TH Sarabun psk เท่านั้น

(3) ชื่อเรื่องบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 pt. (ตัวหนา) จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

~ สอง ~

- (4) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ และอีเมลระบุเฉพาะผู้เขียนหลัก ขนาดตัวอักษร 16 pt. เว้นระยะหนึ่งบรรทัดจากชื่อเรื่อง
- (5) ชื่อบทความย่อ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดตรงกลางเว้นระยะบรรทัดหนึ่งบรรทัดจากอีเมล จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ
- (6) บทคัดย่อ (Abstract) มีความยาวไม่เกินอย่างละ 200 คำ
- (7) เนื้อหาบทคัดย่อ ย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดขอบขวาซ้าย (กระจายแบบไทย) และคำสำคัญ จัดพิมพ์ต่อจากชื่อคำสำคัญขนาดตัวอักษรภาษาไทย 16 pt. ไม่เว้นระยะไม่บรรทัด
- (8) ในกรณีบทความภาษาไทยให้จัดพิมพ์ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ อีเมล บทคัดย่อ และคำสำคัญเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียนบทความและต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษ มีแค่ภาษาเดียวคือภาษาอังกฤษ
- (9) ชื่อหัวข้อเรื่องใหญ่ ขนาดอักษร 18 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายไม่ใส่เลขลำดับที่ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนหน้านี้
- (10) ชื่อหัวเรื่องรอง ขนาดตัวอักษร 16 pt. ย่อหน้า 1.25 ซม. ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (11) เนื้อหาบทความย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดซ้ายขวา (กระจายแบบไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. เนื้อหาบทความเดียวกับหัวข้อใหญ่ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (12) ชื่อและเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดให้ตรงกึ่งกลางของตาราง เช่น ตารางที่ 1 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนตาราง และได้ตารางให้บอกแหล่งที่มา จัดชิดซ้าย ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (13) การจัดพิมพ์ตารางตามรูปแบบ APA ไม่มีเส้นแนวตั้ง เส้นแนวนอน มีแค่หัวตาราง 2 เส้น คือ เหนือรายละเอียดตาราง 1 เส้น ใต้รายละเอียดตาราง 1 เส้น และเส้นปิดท้ายตาราง 1 เส้น ถ้าเป็นตารางต่อเนื่องหน้าถัดไปให้ใส่คำว่า (ต่อ) ที่หัวตาราง)
- (14) ชื่อและเลขกำกับภาพ แผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้ภาพหรือแผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ เช่น ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ใต้ภาพ แผนภาพให้ระบุแหล่งที่มาจัดไว้กึ่งกลางไม่เว้นระยะบรรทัด
- (15) ระยะขอบกระดาษ บน 2.54 ซม. ล่าง 2.54 ซม. ซ้าย 2.54 ซม. และขวา 2.54 ซม.
- (16) หมายเลขหน้าให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ
- (17) ชื่อรายการบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
- (18) เนื้อหาบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตามรูปแบบ APA)
- (19) การตัดสินของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด

5. ส่วนประกอบของการเขียนบทความ

- (1) ชื่อบทความภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย แต่บทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษอย่างเดียว
- (2) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ทางไปรษณีย์และอีเมล ระบุเฉพาะผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้ 1 คน (ชื่อผู้เขียนภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (3) บทคัดย่อ (Abstract) ในบทความวิชาการและบทความวิจัยมีความยาวไม่เกิน 200 คำ และคำสำคัญ (Keyword) 3-5 คำ (บทคัดย่อและคำสำคัญภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (4) เนื้อเรื่อง
  - ก. บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา สรุป และวิเคราะห์
  - ข. บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย กรอบแนวคิด ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (ถ้ามี) และข้อเสนอแนะ
- (5) การอ้างอิง
- (6) ถ้ามีรูปแผนภูมิ ตารางประกอบ หรืออื่น ๆ ต้องมีหมายเลขกำกับในบทความ อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลให้ถูกต้อง ชัดเจน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น หากมีรูปภาพควรใช้รูปภาพสีหรือขาวดำที่มีความชัดเจน

6. รูปแบบการเอกสารอ้างอิง (References)

- (1) การอ้างอิงในเนื้อหาเพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้เขียน ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เช่น นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2555: 4) หรือ (David Sanford, 1972: 17-18) หรือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546: 217-218)
- (2) การอ้างอิงบทความ ให้รวบรวมเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียน ให้เรียงรายการเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียน อ้างอิงตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.วารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย

Author(s). (Year of publication). *Title of Article*. Title of periodical or Journal Volume (issue), first-last page.

ตัวอย่าง

สุพจน์ วังสินธุ์. (2543). *การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา*. วารสารวิชาการ, 43(2), 9-15.
Koulouglioti. C. Cole., R. & Kitzman. H. (2009). *The role of children's routines of daily living, supervision, and maternal fatigue in preschool children's injury risk*. Research in Nursing & Health, (32), 517-529.

ข.หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อหนังสือ*. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2555). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
David Sanford. (1972). *Who Put the Con in Consumer?*. Now York: Liangcai and Liu.

ค.รายงานการประชุมหรือสัมมนาวิชาการ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อเรื่อง*. *ชื่อเอกสารรวบรวมเรื่องรายงานการประชุม*. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด.
เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). *เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2557*, วันที่ 17 พฤษภาคม 2557 ณ ศูนย์อบรมสัมมนาศาสตราจารย์เกียรติคุณเกษรี ณรงค์เดช ชั้น 6 อาคารสภาวิชาชีพบัญชี

ง.วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). *ชื่อวิทยานิพนธ์*. ชื่อปริญญา, สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง

พระชัยสุภชาติ นริสสุโร (ไตรรัตน์). (2558). *การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ง. สื่อบริการออนไลน์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ...., จาก ชื่อเว็บไซต์

ตัวอย่าง

Arty Siriluck. (2564). พระเครื่อง วัดมุงมล. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2564, จาก
<https://positioningmag.com/>.

จ. การสัมภาษณ์

รูปแบบ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/เป็นผู้ให้สัมภาษณ์/ชื่อผู้สัมภาษณ์/เป็นผู้สัมภาษณ์/ที่มา (สถานที่สัมภาษณ์)/เมื่อ..
(วัน เดือน ปีที่ทำการสัมภาษณ์)

ตัวอย่าง

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.ดลนพร วราโพธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564.

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับ คำ
บรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

8. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความ
ที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับ
กองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณา ตีพิมพ์มีความ
รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง
ตามข้อกำหนดของวารสาร

9. การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer
Review) จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกอง
บรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของ
ผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

10. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางหรือเนื้อหาอื่นๆ ของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์ หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดเบื้องต้น ทางวารสารจะถอดบทความของท่านออกโดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น

11. การเผยแพร่บทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

เมื่อบทความได้ผ่านการประเมินแล้วจะนำบทความไปเผยแพร่ ที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR>

สอบถามข้อมูลได้ที่

E-mail : wjr.wishing@gmail.com

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : niwes2000 โทร 086-901-9253

ดร.ตลนพร วราโพธิ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : tu.minny โทร 062-369-6642

Wishing Journal Review

แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อพิจารณาลงในวารสาร

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสาร

ข้าพเจ้า (ชื่อ/ฉายา/นามสกุล/นาย/นาง/นางสาว).....

นิสิตระดับ.....สาขาวิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

อาจารย์ประจำสาขาวิชา/กลุ่มวิชา/ภาควิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

ขอส่ง

บทความวิจัย

บทความวิชาการ

บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

บทความปริทัศน์ (Review article)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย).....

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... E-mail.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความวิชาการ/บทความวิจัยนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ประพันธ์เอง มิได้คัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่นมาใช้ในการเขียนบทความนี้ ในกรณีที่ทางวารสารตรวจพบการคัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่น ข้าพเจ้ายินยอมให้ทางวารสารยกเลิกเผยแพร่และถอดถอนบทความของข้าพเจ้าโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ

บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำส่งไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่น ๆ อีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ลงนาม.....

(.....)

หมายเหตุ : ชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท โดยชำระผ่านธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง

เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์)

ส่งไฟล์บทความลงระบบที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

และส่งแบบฟอร์มขอลงบทความฉบับนี้ พร้อมหลักฐานการโอนเงินไปที่ ไปที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com.

Article Submission Form for Journal Consideration

Date: _____ Month: _____ Year: _____

To: Journal Editor

I, (Name/Nickname/Last Name/Mr./Mrs./Ms.) _____

Student at the level of ..... Major ..... Faculty .....
University .....

Lecturer in the Department/Division ..... Faculty ..... University
.....

I hereby submit:

Research Article Academic Article

Book Review Review Article

Title (in Thai): _____

Title (in English): _____

Primary Author (in Thai): _____

Primary Author (in English): _____

Co-Author(s) (in Thai): _____

Co-Author(s) (in English): _____

Contact Address: _____

House No. _____ Soi _____ Road _____

Sub-district/District _____ Province _____ Postal Code _____

Phone Number _____ Email _____

I hereby certify that this article:

Is solely my own work.

Is the work of myself and co-authors as specified in the article.

I certify that this academic/research article is my own work and has not been copied or plagiarized from anyone else's work. If the journal discovers any form of plagiarism, I agree to have my article withdrawn without dispute.

This article has not been previously published in any journal, and it will not be submitted for consideration in any other journal from the date I have submitted it to the journal editorial board.

(Signature) _____

(_____)

Note:

A submission fee of 2,000 THB should be paid via Bangkok Bank, Chom Bueng Branch, Account No. 364-0-68246-8, Account Name: Phra Khru Phawana Chotikoon (Phawana Journal).

Submit the article file through the system at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

Please also send this submission form along with the payment proof to the email: wjr.wishing@gmail.com.